

Dr. Alfred Adler e.a.:

Het Moeilijke kind

Schwer erziehbare Kinder”
(Verlag Am andern Ufer, Dresden 1929)
Twintig opvoedkundige studies, vertaald
en ingeleid door drs P.Dijkema

INLEIDING

VOORWOORD VAN OTTO EN DR ALICE
RÜHLE

PROF. DR A. ADLER: Moeilijke Kinderen

DR E. WEXBERG: Het vreesachtige Kind

ADA BEIL: Het tegenstribbelende Kind

DR F. KÜNKEL: Het domme Kind

RUTH KÜNKEL: Het seksueel vroegrijpe Kind

M. SCHIRMEISTER: Het verwende Kind

A. APPELT: Het stotterende Kind

DR O. NAEGELE: Het misdadige Kind

O. RÜHLE: Het verwaarloosde Kind

O. KAUS: Het enige Kind

H. WEISKOPF: Het luie Kind

DR L. SEIF: Het Modelkind

DR MAX REIS: Het ziekelijke Kind

SOFIE LAZARFELD: Het leugenachtige Kind

H. FREUND: Het bedwaterende Kind

H. KRAMPFLITSCHKEK: Het fantastische Kind

K. SEELMANN: Het jongste en het oudste Kind

H. JACOBY: Het driftige Kind

DR A. RÜHLE: Het Stiefkind

DR B. KRAUSE: Het gebrekkige Kind

INLEIDING

De kinderzielkunde is een jonge wetenschap, die zich ongeveer vijftig jaar geleden van de moeder aller wetenschappen, de filosofie, heeft losgemaakt. Eigenaardig, dat “de ziel” voordien steeds het voorwerp is geweest van uitsluitend speculatief denken en dat bijvoorbeeld de praktijk van het opvoeden al niet veel eerder geleid heeft tot een objectieve studie van wat nu eigenlijk op te voeden was.

Niet pedagogen, maar wijsgeren, artsen, biologen, criminalisten en etnologen hebben de kinderzielkunde doen geboren worden, doordat de onderzoekingen op hun eigen gebied hen dreven ook de spontane uitingen van het kind te beschrijven en ervoor een bevredigende verklaring te zoeken.

Daarna togen over de hele wereld de zielkundigen aan het werk. Zij onderzochten de kinderlijke opmerkzaamheid, het geheugen, het combinatievermogen en tientallen andere geestelijke functies. Zij slaagden erin de gebreken van sommige onderwijsmethoden aan het licht te brengen en konden enige beginselen opstellen, waaraan de opvoeding van het normale en het abnormale kind heeft te voldoen. Van twee zijden echter dreigde gevaar voor het begrip “ziel”. De detailstudie van de psychologen gaf aanleiding om te denken, dat de ziel de uitkomst is van het optelsommetje verstand plus gevoel plus wil plus onderbewustzijn; de onderzoekingen van de medici en van de biologen deden hopen, dat men in de cellen van de hersenen de componenten van het zielenleven zou kunnen ontdekken. Tegenover de detailstudie van de psychologen stelde de filosofie opnieuw de ziel op de voorgrond als één geheel, dat zich tegen elke ontleding verzet; tegenover de materialistische theorieën stond de verbluffende ontdekking, dat er ziekten zijn, waarvan de oorzaken niet in lichamelijke afwijkingen zijn gelegen. Een nieuwe zielkunde ontstond, waaraan de namen Freud en Adler voor altijd verbonden zijn.

Voordat we nader over hen spreken, dienen we nog eerst een ogenblik stil te staan bij de maatschappelijke hervormingen tot 1900. De techniek ontwikkelde zich met reuzensprongen. Handwerk werd machinewerk; de persoonlijke arbeid werd gesplitst in talrijke onpersoonlijke arbeidsdeeltjes. De mens kon zich niet gauw genoeg aanpassen; de behoefte van het dagelijks brood en de honger naar grote winsten werden de minderwaardige plaatsvervangers van de natuurlijke drang tot werken. Als grondslag voor de bepaling van de grootte van de mens diende niet de waarde van zijn ziel maar het aandeel, dat hij in het economisch leven had. Ook de godsdienstige genootschappen konden

zich niet snel genoeg op de veranderde wereld instellen. Zo verbeurden zij veel van haar invloed en vermochten dan ook niet, voldoende respect voor 's mensen ziel af te dwingen. Gevolg van dit alles was een onderwijs- en opvoedingsideaal, dat beoogde zoveel mogelijk nuttige arbeidskrachten en gehoorzame staatsburgers "af te leveren", waarvan velen echter later aan zenuwstoornissen begonnen te laboreren, doordat hun lichamelijke en geestelijke behoeften te zeer in de knel waren gekomen. Een groot aantal lijdens aan hysterie, dwangvoorstellingen, enz. dwong de geneeskundigen aan hen hun bijzondere aandacht te schenken. Een nieuwe psychopathologie ontstond en ook hieraan zijn de namen Freud en Adler voor altijd verbonden. Waar Adler op de volgende bladzijden zelf een ogenblik aan het woord is, heeft het misschien zijn nut iets uit de wordingsgeschiedenis van zijn theorie te vertellen, hetgeen echter niet goed mogelijk is zonder een voorafgaand résumé van Freud's ideeën.

Sigmund Freud is vóór alles degene, die met behulp van de ontdekkingen van anderen een nieuwe methode in praktijk bracht voor de genezing van bepaalde zenuwstoornissen. Bij Charcot in Parijs had hij gezien, dat men door middel van bevelen, die een proefpersoon onder hypnose ontving, hysterische verschijnselen bij deze kon opwekken; zijn vriend Breuer in Wenen toonde hem, dat men de symptomen van hysterie kon doen verdwijnen, als men de patiënt onder hypnose de herinneringen liet vertellen, die met het ontstaan van de ziekte in verband stonden, waarna tenslotte Bernheim in Nancy hem wees, dat hypnose bij het bewustmaken van deze voorstellingen niet nodig was en dat de arts volstaan kon met het voortdurend en nadrukkelijk opwekken van de patiënt zich zijn herinneringen weer wakker te roepen. Waar de zieke echter licht geneigd bleek veel over zichzelf te vertellen en de ene herinnering de andere wakker riep, gaf Freud ook al heel gauw het intensief opwekken van de patiënt op. Het kwam er nu maar op aan de ketting van de opduikende voorstellingen zo lang te vervolgen, dat de onderdrukte wensen en neigingen, die voor de ziekte aansprakelijk moesten worden gesteld, mede bewust werden, wat genezing ten gevolge moest hebben. De behandeling werd later vereenvoudigd, toen Freud de overtuiging had, dat hij in het droommateriaal van de patiënt een verkapt, gefantaseerde bevrediging van zijn verdrongen wensen mocht zien.

Nu behoorden, aldus meende Freud te ontdekken, *deze onderdrukte wensen altijd tot één en dezelfde categorie, n.l. die van het willen ervaren van seksuele lustgevoelens*. In de laatste, paradijsachtige periode van het stenen tijdperk kon de mensheid haar lusten ten volle

najagen; eerst veel later, toen de bevolking zich sterk had uitgebreid en de natuur met haar gaven spaarzamer werd, kreeg de zucht om in het leven te blijven de voorrang boven het streven naar de bevrediging van lustgevoelens. Alleen de geslachtsdrift liet zich niet aan banden leggen; nog heden ten dage eist zij onbepaalde bevrediging, ongeacht hoe de inhoud van ons bewustzijn daar wel tegenover mag staan. Deze honger naar seksuele lustgevoelens, de libido, is de mens aangeboren. Hij wordt bevredigd, als de baby aan de moederborst zuigt, als de kleuter met zijn geslachtsorganen speelt, als de jongen zijn moeder of het meisje haar vader ongehinderd mag bezitten, als de rijpere in een vriendschap met iemand van hetzelfde geslacht volkomen mag opgaan en als tenslotte de volwassene een normaal geslachtsverkeer kan uitoefenen. Niet steeds bereikt de libido dit einddoel: zij kan geheel of gedeeltelijk onderweg blijven steken en zich daar fixeren of zij kan wel haar einddoel bereiken, maar vervolgens vroegere, niet geheel overwonnen fasen opnieuw opzoeken, als het einddoel geen bevrediging biedt. Daardoor echter is de mens een seksueel abnormaal mens geworden. Ook een tweede mogelijkheid bestaat: datgene in hem, dat strijdt voor zijn zelfbehoud, kan de kinderlijk seksuele honger beletten bewust te worden. Maar dan zoekt deze de een of andere plaatsvervangende bevrediging, die wel in het bewustzijn wordt toegelaten en die het karakter van een ziektesymptoom kan hebben. De patiënt raadpleegt dan de zenuwarts en deze kan het ziektesymptoom verdrijven door de verdrongen libido bewust te maken en te louteren. Op het eerste gezicht lijkt dit bewustmaken onbegonnen werk, waar immers de zucht tot zelfbehoud zich met hand en tand daartegen verzet. De arts kan evenwel deze tegenstand ontmaskeren. Nu biedt hij echter noodgedwongen gelegenheid, dat de daarna vrijgekomen wensen zich op zijn persoon richten. Dan dient hij duidelijk te maken dat de patiënt in deze intieme verhouding slechts oude zielsconflicten opwarmt. Eerst dan is de weg tot loutering van de libido opengesteld.

De volledige beschrijving van deze geneeswijze die Freud psychoanalyse noemde, laat zich natuurlijk niet in een paar volzinnen tezamen persen. Enige kennis daaromtrent is echter noodzakelijk, omdat juist het aanwenden van Freud's geneeswijze en de discussies in de kring der van de jonge psychoanalytici Adler tot klaarheid brachten, wat in de psychoanalyse naar *zijn* mening en in verband met *zijn* wereldbeschouwing noodzakelijk gewijzigd diende te worden. Het is dus geen wonder, als we in Adler's theorie vele ideeën van de psychoanalyse terugvinden. Ook Adler neemt bijvoorbeeld in zijn geneeswijze - de Individualpsychologie - aan, dat nerveuze

verschijnselen op psychische oorzaken berusten; ook hij acht in dit opzicht de in de jeugd onderdrukte wensen van groot belang en probeert deze met vrije associaties en droommateriaal aan het licht te brengen. Dan komen echter al gauw punten van verschil. Niet seksuele honger, maar *de wil tot macht is* volgens Adler de voortstuwende kracht van het zielenleven. Alles is aan deze kracht ondergeschikt, ook de seksualiteit. Alle zenuwstoornissen, daaronder begrepen geslachtelijke abnormaliteiten, zijn de symptomen van angst voor het leven en zijn opgaven; gezondheid op alle gebied past niet in het levensplan van de mens, die zich genoodzaakt voelt steeds op te vallen of indruk te maken uit pure vrees, dat men hem over het hoofd zou kunnen zien, of die ertoe gekomen is zo'n afstand te scheppen tussen hemzelf en anderen, dat zijn gevoel van eigenwaarde onmogelijk gekwetst kan worden. Onderdrukte wensen zouden aanleiding tot neurose geven? Adler gaat ermee akkoord, maar met de volgende toelichting: *Een foutief geconstrueerd levensplan, dat zijn eigenaar noodzakelijk voor grote teleurstellingen plaatst en dat nochtans niet kan worden verbeterd, omdat dit gemeenschapsgevoel, zelfopoffering en moed zou eisen, die de mens niet bezit, dát is volgens Adler de voedingsbodem van de neurose.* En deze kan ongestoord opbloeien, als de mens zijn wens, zich vóór alles te doen gelden of vóór alles nederlagen te ontwijken, niet verstaat, d.w.z. als hij deze wens uit het bewustzijn weert. Zucht tot zelfbehoud en seksueel instinct zijn in Freud's theorie elkanders vijanden; zij zijn niet in overeenstemming met elkander te brengen. In het gunstigste geval eerbiedigen zij elkaars rechten. Ook hiermee is Adler het niet eens. Hij zegt: Als de mens goed op het leven is ingesteld, dan blijft hij een volkomen eenheid en maakt zijn seksueel leven deel uit van de sociale banden, die hij knoopt. Keren wij thans terug tot ons uitgangspunt: de bestrijding van zenuwziekten, in het bijzonder van hysteric. Wat hebben andere psychiaters wel van Freud's en Adler's geneeswijzen gezegd? De houding van de meesten is uiterst sceptisch, vooral omdat zij het onmogelijk achten het bewust simuleren van hysterische verschijnselen van een wezenlijk lijden daaraan te onderscheiden. De genezingen, die beide Weense artsen kunnen aantonen, zouden evenmin een motief voor de waarheid hunner theorieën mogen zijn, immers alle nerveuze storingen verdwijnen op den duur. Wat bewijst een genezing binnen zes maanden, als deze vanzelf binnen een half jaar tot stand komt, zo vraagt bijvoorbeeld Blondel. Ik ben zo vrij met alle excuses voor mijn brutaliteit hier mijn lekenopinie tegenover te plaatsen. Freud, Adler en hun geestverwanten hebben zieken genezen, die voordien bij alle mogelijke

psychiaters in behandeling waren geweest. Het is niet aan te nemen, dat deze patiënten zich juist onder psychoanalytische of individualpsychologische behandeling stelden, toen zij voorbestemd waren ook zonder medische hulp te genezen. Ik weet wel, dat Freud en Adler niet alle gevallen van hystericie genazen, die zij onder de ogen kregen, maar dit is een ervaring, die elke arts met elke ziekte opdoet en daar wordt evenmin van toeval gesproken, als hij slaagt. En wat het hoofdbezwaar aangaat: aangenomen. dat vele hysterici hun ziekte simuleren, zodat de analyserende arts hier voor onbewust houdt, wat bewust is, dan heeft het feit van de simulatie een zo abnormaal karakter, dat men de aanwezigheid van een onbewuste drang daartoe mag aannemen en dat men van genezing mag spreken, als de ziektesymptomen tijdens de behandeling verdwijnen. De goede resultaten van Freud, Adler en hun geestverwanten zeggen dus m.i. zeer zeker iets goeds omtrent de betrouwbaarheid van hun geneesmethode. Maar moet U nu een uitstekend psychoanalyticus of een uitstekend Individualpsycholoog raadplegen, als u lijdt aan zenuwstoornissen, die zij zeggen te kunnen genezen? Ik zou U adviseren: "Met alle respect voor de psychoanalyse, ga naar een Individualpsycholoog". Niet, omdat ik weiger aan te nemen, dat U als kind seksuele neigingen hebt gehad, die U onderdrukken moest. Het kind is nu eenmaal niet dat a-geslachtelijke wezen, dat men bij oppervlakkige observatie in hem ziet en door een (haast perverse) sentimentaliteit in hem wil blijven zien. Dat zijn wensen zich richten op het eigen lichaam of op dat zijner ouders,- acht ik even natuurlijk, als ik het natuurlijk zou vinden, dat een man en een vrouw, die bij een schipbreuk op een verlaten eiland worden geworpen, tenslotte kinderen hebben.

Neen, mijn voorkeur wordt bepaald door de overtuiging, dat de psychoanalyse in grote trekken een bijzonder geval is van de Individualpsychologie, dat het blijven hangen aan infantiel seksuele neigingen, dat waarschijnlijk ook bij U het geval is, geen grondoorzaak van uw moeilijkheden is, maar één van de gevolgen van een versterkt minderwaardigheidsgevoel en dat dit minderwaardigheidsgevoel kan blijven bestaan, al is Uw seksueel leven in normale banen geleid. Het naspinnen van de evolutie van het seksueel instinct van Uw geboorte af zou zeker te verdedigen zijn, als ook Uw andere driften aan eenzelfde nauwkeurige analyse werden onderworpen. Waar dit niet het geval is, zou de geslachtelijke functie in Uw gedachten een plaats gaan innemen, welke veel te groot is, vergeleken bij haar waarde in Uw leven. Neem aan, dat door een psychoanalytische behandeling Uw ziektesymptomen zijn verdwenen en dat U Uw levenstaak klaar en duidelijk voor U ziet,

dan hebt U daaraan nog niets, als U moed, zelfverloochening en gemeenschapszin mist. Deze worden bij individualpsychologische behandeling in U gewekt. De Individualpsychologie alleen vindt de *grond*oorzaak van Uw moeilijkheden en helpt U verder op de weg naar het levensgeluk; zij grijpt dus aan beide zijden over de psychoanalyse heen.

Nog één opmerking. Men heeft gezegd, dat Adler's psychologie van het nerveuze karakter de psychologie van de tegenwoordige Europeaan is. Men ziet dan in de neurose *de* ziekte van onze tijd, die, als zij verdwijnen zal, een maatschappelijke toestand behoeft, waarin ieder op gelijke wijze voor zijn levensloop start, waarin geen sprake is van het streven "er bovenop" te komen, waarin aan ieder de mogelijkheid geboden wordt zijn gemeenschapszin en zijn zelfgevoel tot een harmonisch geheel te verenigen, enz., enz. Dit is van socialistisch standpunt bezien juist en van psychologisch standpunt onjuist. Harmonie van gemeenschapszin en zelfgevoel *in hun zielkundige zin* kan in elke maatschappij tot stand komen, omdat zij slechts bepaald wordt door de wijze, waarop de mens zich op het leven instelt. Daarvoor is nodig, dat hij een taak op zijn schouders neemt, die in overeenstemming is met zijn persoonlijke en maatschappelijke krachten. Dat hij ernaar streeft zijn maatschappelijke kracht te vergroten, is een politiek ideaal; het heeft met Individualpsychologie niets te maken. Een oordeel kan zij zich daaromtrent niet vormen; in ieder individueel geval dient zij na te gaan, of de houding van de mens "ich-haft" of "sach-haft" is.

Vele malen heb ik de Individualpsychologie met succes bij de kleine domkop, de jokkebrok, de driftkop en andere moeilijke kinderen aangewend. Dat ouders behoefte hebben aan een eenvoudige behandeling van Adler's ideeën bleek mij uit een groot aantal brieven, die ik na een A.V.R.O.-causerie over dit onderwerp ontving. Dit bracht mij op de idee de serie praktische handboekjes "Schwer erziehbare Kinder" (Verlag Am andern Ufer, Dresden), geschreven door vooraanstaande medewerkers van Adler, in het Nederlands te vertalen. Een plan, dat ik dank zij de directie van de Wereldbibliotheek ten uitvoer kon brengen. Een woord van dank aan haar moge dan ook op deze plaats niet ontbreken.

DRS P. DIJKEMA

VOORWOORD VAN DE REDACTIE VAN DE SERIE 'MOEILIJKE KINDEREN'

OTTO EN DR ALICE RÜHLE (1928)

Was de individualpsychologie, welke Alfred Adler omstreeks 1905 heeft opgesteld, in den beginne slechts een geneesmethode in handen van de zenuwarts, zo heeft zij daarna ook op ander gebied terrein gewonnen om met haar geheel nieuwe wijze van zien een bevredigende oplossing aan te geven van vele duistere vraagstukken in ons cultureel leven. In de opvoedkunde, de zorgen voor het verwaarloosde kind, de beschavingsgeschiedenis, de sociologie kreeg men betere inzichten. Nog op vele andere problemen van ons moderne leven kunnen Adler's ideeën worden toegepast, doch ook thans reeds mag men zeggen, dat de individualpsychologie de grenzen van een geneeswijze of van een praktische levensleer verre heeft overschreden. Al onze betrekkingen tot de wereld en de mensen en alles, wat wij daaromtrent weten, komen in een nieuw licht te staan.

Bewust of onbewust is de tot 1905 algemeen erkende kennis van de mens gebouwd op het Bijbels woord, dat de mens van zijn jeugd af aan slecht is. Adler daarentegen zegt: Oorspronkelijk leeft in ieder mens "het goede", dat aangeboren, instinctief, is. Dit goede is het gemeenschapsgevoel. Het is er en probeert altijd weer zich te verwerkelijken, hoe zeer lichamelijke en maatschappelijke moeilijkheden, hoe zeer verkeerde maatregelen van opvoeders het ook in een hoekje dringen.

Nu is de mens echter niet alleen een lid van de maatschappij, hij is ook een op zichzelf staand wezen. En zoals hij in de gemeenschap van zijn volk, zijn stand, zijn collega's, zijn gezin, enz. zoekt naar het middel zich van de vervulling van zijn sociale wensen te verzekeren, zo probeert hij in de vorming van een levensideaal of van een fictieve voorstelling van zijn macht datzelfde te bereiken, wat zijn behoefte betreft zich als individu te doen gelden.

Leeft de mens in een tijd en een beschavingsvorm, waarin gemeenschap en persoonlijkheid in harmonie met elkander leven en op elkander inwerken, dan is hij "gezond", d.w.z. hij kan 's levens opgaven (sociale plichten, liefde, arbeid) vervullen zonder daarbij op enigerlei wijze geremd te zijn. Wordt hij daarentegen door de eisen van zijn tijd en zijn beschaving, door lichamelijke moeilijkheden of door de gevolgen van een onjuiste opvoeding bij de vrije ontplooiing van het scheppende gemeenschapsgevoel gedwarsboomd, dan verliest hij zijn moed; het vertrouwen op eigen kracht verdwijnt; de buitenwereld krijgt het aanzien

van een vijandige, gevaarlijke macht, verschijnselen, welke zich door smartelijke feiten in de eerste levensjaren zo kunnen ontwikkelen, dat de grondslag is gelegd voor een nerveus karakter en voor een levensplan, dat daarmee overeenkomt.

De leer van de vrije wil wordt hier op nieuwe wijze belicht. Wij zijn noch vrij, noch gebonden. Wel zijn wij gebonden door wat verleden en heden ons in biologisch, sociologisch en pedagogisch opzicht aanbieden, maar aan de andere kant zijn wij er vrij in, hoe wij ons op dit alles zullen instellen. Adler bekijkt dus het vraagstuk van de vrije wil van een hoger standpunt dan het uitsluitend causale. Hij zegt: "Wij worden door oorzakelijke krachten voortgedreven - uiteindelijke blikpunten bepalen de richting, die wij gaan." Op deze wijze slaat hij een brug tussen verleden en toekomst van de enkeling en van de mensheid.

Of het doel, dat het individu zichzelf stelt, nuttig is voor de gemeenschap en haar versterkt, zodat hij in het leven een overeenkomstige mate van geluk geniet - of dat onder de betoverende schijn van een fictieve voorstelling van zijn mogelijkheden de karaktertrekken en hoofdzakelijke levenslijnen door gebrek aan gemeenschapszin, schuwheid en egoïsme veranderen, zo, dat de mens zenuwachtig of zenuwziek wordt, zichzelf en anderen tot last, dat hangt af van zijn moed en sociaal gevoel. Het is geen vraag van aanleg, erfelijke belasting, begaafdheid, noodlot, meen- en tegenvallers, het is een simpele kwestie van veel of weinig moed!

"Alle Menschen, gleich geboren, sind ein adliges Geschlecht!"

Van sociologisch standpunt beschouwd ligt het zwaartepunt van Adler's ideeën in het feit, dat hij een psychologische fundering schiep voor alle eisen, welke op het programma van *zuivere democratie, socialisme en communisme* dienen te staan. In principe zijn alle mensen wel tot goed gemeenschapsleven in staat, maar in de praktijk van hun leven worden zij gedwarsboemd door gebrek aan moed of doordat hun minderwaardigheidsgevoel hen gedreven heeft op verkeerde, onmaatschappelijke wegen van eerzucht, dorst naar macht, lafheid en buitenissigheid. Iemand, die aan neurose lijdt, kan heden ten dage door een ter zake kundig arts of opvoeder betrekkelijk goed genezen worden. Zij kunnen de ontmoediging, oorzaak van alle kwaad, bestrijden door een opvoeding, welke vrije ontplooiing van de positieve krachten beoogt. Maar de neurose als ziekte van deze tijd, als algemeen verschijnsel, zal eerst verdwijnen, als er een maatschappelijke toestand ontstaat, waarin alle mensen op gelijke wijze voor het leven starten, waarin de gemeenschap, vrij van het: "Ik boven, jij onder" aan een ieder moed en drijfkracht geeft en waar voor iedereen de mogelijkheid bestaat de wil van allen samen op harmonische wijze te verenigen met de neiging de

eigen persoonlijkheid tot volle ontwikkeling te brengen. Een maatschappelijke toestand dus, waar de oorzaken van conflicten tussen “ik” en “wij” zijn weggenomen.

De individualpsychologie is zo eenvoudig, dat men haar banaal genoemd heeft; ze beoogt, wat vanzelfsprekend is. Maar niemand heeft dit vanzelfsprekende vóór 1905 ontdekt, omdat alle wetenschap juist doordrenkt was van de neurose, die zij verklaren en uit de weg ruimen wilde. De individualpsychologie houdt een grote opruiming onder alle wetenschappelijke hersenschimmen die ons drukken en werkt alleen al door haar bestaan opbeurend. Wie haar eenmaal goed begrijpt, kan zich er niet meer van losmaken en moet haar consequenties ook praktisch dragen.

De individualpsychologie heeft gebroken met alle andere zielkunde en psychiatrie, hetgeen kenschetsend is voor onze tijd, waarin het oude afbrokkelt en overal het nieuwe groeit. Voor degene, die voelt, dat thans een nieuwe maatschappij in wording is, is Adler's theorie een waardevolle vingerwijzing; voor degene, die aan het bestaande vasthoudt, is ze een oproeping om na te denken vóór de steeds voortschrijdende tijdgeest hem achter zich laat. Voor ieder zonder onderscheid is de individualpsychologie een praktische hulp bij het uit de weg ruimen van conflicten, zowel als een theoretische basis voor zelfstandig doordenken.

De zielkunde van het “nerveuze karakter” komt overeen met die van de Europeaan van onze dagen. In onze tijd geboren kan zij slechts uit onze tijd begrepen worden, maar evenals alle in materiële ondergrond opgegroeide geestelijke scheppingen werkt zij thans uit eigen kracht op de gang van de geschiedenis in. Zij past in deze tijd en dus zijn haar vruchten nuttig en noodzakelijk voor onze geestelijke groei.

OTTO EN DR ALICE RÜHLE (1928)

MOEILIJKE KINDEREN DOOR DR ALFRED ADLER

Deze bijdrage is de door de schrijver verkorte tekst van een lezing, gehouden te Chemnitz. (Vert.)

Bespeurt de opvoeder bij een kind een karakterfout, dan dient hij zijn weg te onderbreken en te overdenken, waar de oorzaak van het, gebrek ligt. Wat is de beweegreden? Is er niet het een of ander aanlokkelijk motief, waardoor de kleine van de goede op de verkeerde weg is gekomen?

Kennen we de beweegreden, dan gaan we die uit de wereld helpen. Dit is echter alleen dan mogelijk, als onze verhouding tot het kind goed is, als het openhartig met ons omgaat, als het ons toestaat om in zijn ziel te schouwen om de diepst liggende drijfveren op te sporen. Dan eerst kunnen we met kans op succes aan het werk gaan.

Het is m.i. niet mogelijk dat men dezelfde goede resultaten bereikt, als men zich tot een strijd met het kind laat verleiden, als men een afgesloten stelsel in praktijk brengt, dat op het beginsel gebouwd is. "Een kind, dat liegt en steelt, moet gestraft worden". Ouders, die een moeilijk kind hebben, zeggen dikwijls: "We hebben het met goedheid geprobeerd. Het was vergeefs. We hebben het met gestrengheid geprobeerd. Ook dat was vergeefs. Wat moeten we nu doen?" Men mene niet, dat ik goedheid en zachtheid overal zou voorschrijven, maar ze zijn noodzakelijk om het kind te winnen voor datgene, wat we met hem willen doen en wat op een grondige verandering van zijn persoontje neerkomt. Karakterfouten, die het eerst aan het licht komen en die noodzakelijke aanknopingspunten dienen te bieden, laten ons slechts de oppervlakte van de totale moeilijkheid zien. Wat heeft men gewonnen, als men een kind wegens een leugen straft en het daarmee slechts een graadje voorzichtiger maakt, of als men het later op een ander verkeerd terrein ziet wandelen?

Na deze enkele inleidende woorden zou ik het leven van de kinderziel aan een nadere beschouwing willen onderwerpen.

Al in de eerste dagen na de geboorte van de baby zien we in hen, een sympathiegevoel wakker worden. Hij krijgt belangstelling voor zijn omgeving. Natuurlijk is de moeder de eerste persoon waarheen zijn hartje uitgaat. Dat is een zeer belangrijk feit, want het betekent, dat de baby uit zijn eenzaamheid ontwaakt en zich een wereld vormt, waarin ook andere mensen voor komen, mensen aan wie hij zich verbindt en leert verbinden. De moeder heeft dus niet alleen tot functie het kind ter wereld te brengen; zij heeft daarna een even edele taak, een medemens voor de kleine te worden, iemand op wie de kleine zich kan verlaten, die hij kan vertrouwen, die nuttig is voor hem en hem steunt.

Deze band van de baby tot zijn moeder is de basis van het gemeenschapsgevoel; het kind blijft niet meer met zijn behoeften alleen; het gaat deel uitmaken van een gemeenschap naar het voorbeeld van en met als uitgangspunt: de verhouding moeder - kind.

Nu reeds kunnen we zien, waar de eerste vergissingen worden begaan. De eenheid moeder - kind mag immers niet anders dan een voorbereiding zijn voor de eenheden gezin en buitenwereld; de kleine dient een maatschappelijk mens te worden. De mens staat niet alleen, is niet ten eigen behoeve op aarde, maar dient door de moeder de weg tot de gemeenschap te vinden, en hiervan een waardevol lid te worden. In die richting moet hij zich ontwikkelen. Dit kan echter mislukken.

Het is mogelijk, dat er geen moeder binnen de gezichtskring van de kleine is en dat er geen mensen zijn, die haar taak overnemen. Denken we bijv. aan de uitbestede kleinen, die van de ene hand in de andere overgaan, die van geen mens warmte ontvangen en die dus genoodzaakt zijn een levensvorm te zoeken, waarin voor een ander geen plaats is, omdat deze toch vijandig tegenover hen zou staan. We kunnen van zo'n kostkind al direct een karaktertrek raden, n.l. zijn onmaatschappelijkheid. Voortdurend heen en weer geduwd en slecht behandeld, zal het opgroeien als op te magere bodem. Bij een groot aantal kleinen, die onder deze treurige omstandigheden hun jeugd jaren doorleven, zien we, dat het gemeenschapsgevoel op gebrekkige wijze tot stand komt.

Dit houdt heel veel in zich. Zo'n kind zal altijd geïsoleerd zijn, zal geen contact of gevoelsbanden met zijn medemensen zoeken en zal overal te kort schieten, waar een ontwikkeld sociaal gevoel wordt voorondersteld. Het zal geen vrienden winnen. Trouw, offervaardigheid en dienstwilligheid zullen niet voor hem bestaan; het zal voor hem onmogelijk zijn de fouten van andere mensen te ontzien. Ieder, die met kinderen omgaat, zal zich beelden van kleinen voor de geest kunnen roepen, die zich tegenover kameraden, ouders en onderwijzers maar niet weten in te binden, die het nooit met anderen eens worden, altijd moeten vechten en voortdurend ruw moeten handelen. Bekijkt men hen van naderbij, dan ontwaart men, dat een moeder ontbroken heeft of dat deze haar natuurlijke plicht om de een of andere reden verwaarloosde. Nu moeten we de moeders van moeilijke kinderen niet te hard vallen. Het kan zijn, dat haar arbeid of haar levensgeschiedenis het voor haar onmogelijk maakte, meer voor haar kleine te zijn. Een feit blijft, dat in deze gevallen de moederfunctie ernstig geschaad is, We hebben een groot aantal mensen leren kennen, niet alleen kinderen, maar ook volwassenen, wier leven verknoeid werd enkel en alleen, doordat een

goede verhouding van hen tot hun moeders en later tot de maatschappij niet tot stand is gekomen. Misschien hielden deze moeders wel veel van haar kinderen, maar dan waren er fouten in haar wijze van opvoeden. Het heeft geen zin haar daar een verwijt van te maken; veelal wisten zij niet beter. Maar het resultaat is een leger eenzame, strijdlustige kinderen, spelbrekers, jongens en meisjes, die niet weten deel te nemen aan een gemeenschappelijk werk, nu en dan in gunstige gevallen voor zichzelf leren te leven, maar die te gronde gaan door de kou, die zij zelf uitstralen. Dat wordt misschien niet door ieder verstaan, maar wel gevoeld. Is de verhouding van het kind tot zijn moeder gestoord, dan is het op latere, belangrijke functies slecht voorbereid.

De ontwikkeling van het spreken bijv. vooronderstelt het contact van mens tot mens. Hieruit is zij ontstaan. Ze maakt de verbinding van het individu en de mensheid mogelijk. Doorgaans zien we, dat het spreken niet normaal tot stand komt, als het kind zich niet juist heeft "aangesloten". We ontmoeten dan gevallen van laat spreken of stotteren. Daarom behoeft de moeder niet liefdeloos te zijn geweest; het is heel wel mogelijk, dat de oorzaak ligt in het feit, dat het contact met de verdere omgeving niet tot stand is gekomen. We dienen dat contact te vormen of te vergroten en dit zal ons slechts gelukken, als we de levensloop van de kleine kennen. Diegene, die daar op ruwe wijze ingrijpt, bereikt niets. We moeten bij het geval blijven stilstaan, nadenken en het kind voor onze plannen proberen te winnen. Ik heb een negenjarig meisje ontmoet, dat al jong van haar moeder was weggenomen en bij een boerin werd grootgebracht, waar men haar niet begreep. Toen ze op school kwam, bleek, dat ze bijna niet kon spreken. Ze waande zich door vijanden omgeven en was er niet op voorbereid door middel van de taal met hen in contact te komen. Ze was zonder vriendinnetjes gebleven; ze had voor niemand iets over. Er bleef niets anders over, dan dit kind uit haar kosthuis over te plaatsen in een gemeenschap en te proberen haar aansluiting bij de kinderen daar te bewerkstelligen.

Niet alleen het spreken, maar ook het verstand (Verstand hebben in de zin van het vermogen bezitten de gedachten van anderen te volgen, in staat zijn te begrijpen wat algemeen voor waarheid wordt gehouden. (Vert.)) wordt onder dergelijke omstandigheden ernstig bedreigd. Ik denk juist - of geloof op juiste wijze te denken, als ieder verstandig mens net zo denkt als ik. Hoe zal ik echter mijn gedachten toetsen, als ik geen contact met medemensen heb? Dit is onmogelijk, als ik als een vijand tegenover hen sta. We zullen dus bij kinderen met beschadigd gemeenschapsgevoel een verstandelijke ontwikkeling ontmoeten, welke vaak beneden het middelmatige is.

Moraal is voor de mens, die alleen leeft, totaal overbodig. Moraal is een uiting van het gemeenschapsgevoel, een functie van het algeheel, een levensvorm van mensen, die met elkaar in verband staan. Waar we bij een kind gebrek aan goede zeden ontmoeten, kunnen we zeker zijn, dat zijn verhouding tot anderen is gestoord. Eerst moeten wij deze herstellen, voordat hij aan morele waarden gehoor geeft.

Laten we de hoogst merkwaardige doch tragische ontwikkeling van een kind met onontwikkeld gemeenschapsgevoel eens nader bezien. Het verwacht van de toekomst niets dan slechte dingen en wordt door zijn omstandigheden neergedrukt. Het voelt zich steeds de zwakkere, de kleinere en heeft nooit onder vonden, wat het zeggen wil bemind te worden. Het taxeert zichzelf uiterst laag; het koestert sterke gevoelens van eigen minderwaardigheid. Uit eigen beweging durft het niet naar andere mensen gaan; dikwijls kijkt het vreesachtig rond. Daarbij is het laf. Deze lafheid bestaat, ook al klimt het kind in hoge bomen. Dat is geen moed. Van moed is alleen sprake bij nuttig werk. Ridderlijkheid, welke heerst in een troep vagebonderende kinderen, is geen deugd, omdat de jonge zwervers zich geheel bevinden aan de andere zijde van wat nuttig is.

Hoe gedraagt het jonge kind zich op school welke toch tot taak heeft, de karakterfouten te leren kennen en te doen verdwijnen? Het staat vijandig tegenover iedereen, vermijdt elk contact, is steeds bang dat men het onrecht doet, probeert zo gauw mogelijk uit de school weg te komen en een plaats op te zoeken, waar het zich zo'n beetje in veiligheid acht. Dat is slecht materiaal voor de school, die een sterk gemeenschapsgevoel en vertrouwen op eigen kracht vordert. Het valt direct op, dat het moeilijke kind onvoldoende op dit alles is voorbereid. De arbeid wordt ongunstig beïnvloed. Al dadelijk blijkt, dat de kleine tot de zwakkeren zal behoren. Slechte rapportcijfers bewijzen, dat de stand van zaken op school al niet anders is dan daarbuiten. De overtuiging wordt in hem versterkt, dat het leven een tranendal is, dat men alleen maar met behulp van list, sluwheid, enz. de vele onaangenaamheden kan ontgaan en dat het maar het beste ware, als die hele school tot het verleden behoorde. Het gedraagt zich op overeenkomstige wijze.

Zeer dikwijls hebben zijn vermogens geleden en dat buiten zijn schuld. Het heeft geen orde geleerd en geen gedachteconcentratie. Dit wordt nu alles ineens verlangd en waar het kind tekort schiet, wordt het bestraft. Dit procédé doet denken aan de beoordeling van een lied naar een enkele noot of maat. Noot en maat hebben echter slechts waarde in het geheel. Eerst als ik de melodie van de kinderziel heb leren kennen, kan ik begrijpen, wat een bepaalde uiting van zijn innerlijk leven betekent. Op

deze grondige wijze moet men te werk gaan. Men kan de opvoeding van een kind, van een volwassene, van een volk niet behartigen, als men zijn overtredingen bestraft. Alles komt uit diep liggende beweeggronden voort en staat in verband met het hele gezonde of gebrekkige groeiproces.

In ernstige gevallen betekent het verdere leven van het kind een opeenvolging van rampen. In het schoolleven blijft hij een vreemde. Wat hij ervaart, komt overeen met wat hij reeds ervaren heeft: de wereld schijnt voor hem geen andere vormen van uitdrukking te hebben dan negatieve reacties, vijandschap en onrechtvaardige behandeling. Meent iemand er heil in te zien hem te kastijden, dan doet hij, waarop het kind wacht en waarmee het zijn wereldbeschouwing nog eens weer bevestigt.

Ik wil zijn levensloop niet verder volgen. Alleen één moment verdient nadere belichting, n.l. als hij alle geloof in en hoop op de toekomst verloren heeft en de weg opgaat van zwerven, diefstal, enz. Het is niet mogelijk, dat een mens geen ander gevoel in zich blijft koesteren dan dat hij waardeloos is. Hij moet de een of andere uitweg vinden en verlaat dan alles wat nuttig is. Ik heb geen enkel verwaarloosd kind gezien, of het had alle hoop op goede resultaten in zijn klas opgegeven. Wat volgt daar voor ons uit? Dat we het onderwijs zo moeten inrichten, dat het kind het geloof aan zichzelf behoudt. Jongens en meisjes, die de school verlaten met slechte rapporten, afkeuringen, aanmerkingen en strafregister, met steeds dieper zinkende hoop nog ooit iets goeds te bereiken, kunnen immers aan de gemeenschap hun bruikbaarheid niet laten zien. Onderzoekt men, wat zij kunnen worden, dan blijkt, dat zij niets weten en besluiteloos zijn. Ze weten zelf niet, wat ze willen worden; geven ze een beroep aan, zo is dit een woord, meer niet. Bij elk psychotechnisch onderzoek zijn zij onvoldoende. Langzaam maar zeker doemt de wens in hen op, de mensen toch nog eens te laten zien, dat ze nog wel tot iets in staat zijn.

Zo dikwijls hebben ze de schandelijke woorden gehoord: “je komt nog es in de gevangenis terecht. Je bent een onnut. Je weet niks en je kunt niks.” Dat alles valt in vruchtbare aarde. Het kind gelooft immers niet, dat het wat is en wat kan. Om nu toch nog te blijven leven en het gevoel van beschaming en vernedering te ontgaan, vlucht hij in de richting van het nutteloze en het maatschappelijk schadelijke. Bij het onderwijs, deze boze vijand, heeft hij al iets dergelijks gedaan. Waar het ging, bleef hij weg, vervalste verontschuldigen en rapportcijfers. Onderwijzers en ouders komen er niet altijd achter. Zegt een van hen: “Mij kun je niets wijsmaken”, dan weet het kind beter: “Hoe dikwijls al ben je er niet achter

gekomen. Ik moet alleen maar een beetje slim wezen.” Spijbelt het dan zoekt het afgelegen, plaatsen op en vindt daar soortgenootjes met meer ervaring en kennis van het domein van het nutteloze; oudere kinderen, die weten hoe men het geloof aan eigen kracht weer kan wekken en sterken. Dikwijls worden daar de jongsten op de voorgrond geschoven, terwijl de leiders in de schaduw blijven. De jongsten vallen dan in handen van de politie. In voorarrest horen ze, hoe ze in het vervolg handiger kunnen werken. Dan is het verdere verblijf op de negatieve, schadelijke zijde van het leven wel meestal een voldongen feit. En dat alles is veroorzaakt, doordat zij de aansluiting aan de maatschappij hebben gemist.

De behandeling van zulke kinderen moet beogen hun deze aansluiting mogelijk te maken. Wie dit al eens gelukt is, weet, hoe het kind begint op te leven, als het iemand ontmoet, die voor hem een medemens is, die niet voor moeite terugschrikt en de kleine voortdurend aanmoedigt op de juiste plaats te komen.

Soms kunnen schijnbaar kleine, uiterlijke oorzaken het contact met de gemeenschap verhinderen, bijv. het feit, dat het kind niet vroeg genoeg met andere kleinen in aanraking komt en niemand anders dan zijn ouders ziet, of dat de ouders zelf geïsoleerd in de wereld staan en zich de tijd niet gunnen het kind op de weg naar de mensheid te brengen~. Ook in het gezinsleven zijn zovele kleinigheden, die van groot voordeel voor het kind kunnen zijn, bijv. de gemeenschappelijke maaltijd, die van grote waarde is voor de verbreding, van het onderling contact van de gezinsleden. Men mag natuurlijk aan de dis geen zwarte gezichten zien; men mag geen stok naast zijn stoel hebben staan; aan tafel mag geen plaats zijn voor standjesgevers noch voor krantenlezers. Het kind mag niet de wens koesteren: “Hoe eerder het eten afgelopen is, hoe liever. Dan behoef ik die lui niet meer aan te horen.” Het mag zich ook niet de vraag stellen: “Waarvoor zit ik hier eigenlijk?” Waar het enigszins mogelijk is, dient de dag met een gemeenschappelijk ontbijt te beginnen. Ouders mogen zich niet in de slaapkamer bevinden, als de, kinderen hun boterham moeten gebruiken. Natuurlijk is het ook nodig tussen de maaltijden het contact met de kinderen te onderhouden, in elk geval, tot zij zelf aansluiting aan andere kleinen tot stand kunnen brengen. Het schijnt me zeer belangrijk, dat een kind op de leeftijd van drie jaar zich ook buiten het gezin gaat bewegen.

In de belangrijke moederrol sluipt een ernstige fout, als het kind het contactvlak tot haar zó breed maakt, dat er geen plaats is voor de aansluiting aan andere mensen. Daar ontstaat een complex moeder-kind, waarbij al het andere blijft uitgeschakeld. ‘Dit is het geval bij

verwende kinderen. De moeder is door haar algehele meerderheid de steun van de kleine, steeds bereid te helpen, steeds geneigd hem tot reacties aan te sporen. Het kind vraagt dan ook voortdurend naar haar en zij is hem zoveel mogelijk ter wille; angstig als zij is, staat zij het kind niet toe zijn functies, zijn bewegingen, zijn innerlijk leven uit te spelen. Een moeder, die alles doet, heeft een kind, dat niets te doen vindt. Het behoeft zelfs niet te denken of zijn handen te gebruiken. De moeilijkheden, die hieruit voortkomen, zijn bijna dezelfde als die van kinderen zonder moeder. Ook zij blijven buiten de grotere gemeenschap staan. Ze kennen slechts hun moeder; waar zij is blijven anderen verre. Zeer dikwijls geschiedt het, dat de vader de fout in de opvoedingsmaatregelen van zijn vrouw bemerkt en die probeert op te heffen door een veel strengere houding ten opzichte van het kind. Het gevolg daarvan is, dat de kleine zich nog meer bij de moeder aansluit en de vader nog meer uitschakelt. Het wil van hem niets meer weten. Daarom moeten Vader en Moeder een plan bespreken, bij de uitvoering waarvan het kind de vader niet vermag weg te dringen. Voor de vader is het niet zo moeilijk het jonge kind voor zich te winnen. Hij dient echter niet uit het oog te verliezen, dat daarmee wel iets, doch niet alles is gewonnen. Ook andere mensen dienen nog toegang tot het kinderhart te krijgen.

Het vreesachtige kind behoort meestal tot de categorie van de verwende kinderen. Angst is een roepen om hulp. De gevolgen van de vertroeteling kunnen zelfs zo ernstig zijn, dat het kind in letterlijke zin niet leert op eigen benen te staan. Het houdt zich steeds aan iets vast, als het kan aan moeders rok. Dit wordt een lastige taak voor de moeder, *maar het is nu eenmaal zo, dat een vergissing in de opvoeding zich ook wreekt op degene, die ze begaat*. Het kind heeft een verkeerde levensvorm aangenomen. Berispen helpt daartegen geen zier. Ook niet, als het dwaasheden doet, niet slapen wil, de nachtrust van de anderen verstoort. Het wil dan de moeder bij zijn bedje hebben. In de slaap kan het gevoel van eenzaamheid zo groot zijn, dat het plotseling begint te gillen. Wordt dit gewoonte, dan dient de zenuwarts in te grijpen. De kleine bedwateraar heeft niet zelden ditzelfde begeren de moeder tot zich te roepen. Met zijn hele lichaam, met zijn blaas verklaart het, dat het niet alleen mag worden gelaten, dat men op hem passen moet. Doorgaans wordt het hard gestraft. Het resultaat is nihil. De moeilijkheid is op eenvoudige en menselijke manier uit de weg te ruimen. Het wordt er niet anders van, als het klappen krijgt. Eerst dienen wij in te zien, dat de oorzaak schuilt in een sterk gevoel van onzekerheid. Daarom doet het 's nachts een beroep op de moeder. Hetzelfde geldt voor de kleine, die

bij het naar bed gaan allerhande eisen stelt: de dekens precies zo vouwen, het licht laten branden, de deur op een kier zetten, enz. Het verwende kind is natuurlijk onvoldoende op het schoolleven voorbereid. Met trillen en huilen neemt het zijn plaatsje daar in. Treft het een onderwijzer, die vriendelijk is, veel vriendelijker dan het verwachtte en houdt hij zich met hem bezig, dan kan alles nog in orde komen. Zo niet, dan is de toestand gevaarlijk. Het kind komt te laat, verliest zijn schrijfgereedschap en toont geen belangstelling. Onderzoekt men hem, dan blijkt het zijn gedachten niet te kunnen concentreren. Zijn geheugen schijnt geleden te hebben. Of liever: het herinnert zich steeds andere zaken dan de gewenste en concentreert zich op ander werk dan waarmee het bezig moest zijn. Tot medescholieren staat het in een slechte verhouding. Het sluit zich alleen daar aan, waar men hem met grote warmte tegemoet treedt.

Het is een teerhartig kind, doch kan plotseling heel andere trekken vertonen. Zijn behoeften worden automatisch groter, zo groot, dat moeder niet meer bij machte is ze te bevredigen. Het kind staat echter op vervulling van zijn wensen. Zo komt het ogenblik, dat het de moeder gaat tiranniseren, dat het tiert en op de grond stampt. Is dit kind nu in werkelijkheid radicaal veranderd? Welnee. Zou men doorgaan zijn wensen te bevredigen, dan zou het niet behoeven te schreeuwen. De kleine tiran beleeft op school dezelfde ervaringen als het angstige en ongeconcentreerde kind. Onderwijzers dienen een tijdlang bijzondere zorgen aan hen te wijden; hier wordt tegenwoordig nog te weinig op gelet.

Men moet zulke kinderen langzaam op de goede weg brengen, geduld weten te oefenen en voortdurend wijzen op de grondfout in hun wezen, maar dan zo, dat het geen andere uitwerking hebben kan dan een vergroting van de zelfstandigheid. Moeilijke kinderen zijn meestal slordig. Ik zie de onderwijzer, "die hun orde bijbrengt". Dezelfde gestalte met dezelfde gebaren zie ik tegenover het leugenachtige kind staan, "om hem waarheid bij te brengen". Ik zie zijn brede hand bij het hoofd van de jokkebrok; deze probeert te ontwijken: het ontwijkende gebaar van de leugen.

We dienen nog op een andere groep kinderen de aandacht te vestigen, n.l. op hen, die met zwakke, minderwaardige organen ter wereld komen. Hun positie ten opzichte van de buitenwereld is gelijk aan die van verwaarloosde, angstige, verwende kinderen. Alle kleine opgaven drukken hen terneer, omdat ze het gevoel hebben er niet tegen opgewassen te zijn. Hun groei en voedselopname bezorgen grote moeilijkheden; ze slapen slecht; hun longen zijn niet sterk ontwikkeld;

steeds pijnigt het gevoel van zwakheid, dat nu en dan oppermachtig kan worden. Daartegenover staat zonder twijfel een positief streven: de zucht, de moeilijkheden te overwinnen. Vele schilders hebben ooggebreken; vele musici oorkwalen. Men denke aan Beethoven en Bruckner, die met minderwaardige gehoororganen geboren werden. Ze werden de moeilijkheden meester, streden om goed te horen en verloren daarbij de moed niet. Ze brachten uit de strijd met de moeilijkheid nieuwe krachten mee. Onder de schilders treft men velen met ogen, die zwak op kleuren reageren of die volkomen kleurenblind zijn en die toch ware kunst scheppen. Op hun schilderijen vindt men de fijnste nuances aangebracht. Ze hadden de moed tegenstand te bieden. Ze wilden zich niet gewonnen geven. Organische gebreken kunnen voor het kind een voordeel zijn op voorwaarde, dat we zijn moed niet ondergraven. Doen we dat wel, dat kunnen we hem meteen een treurig levenslot voorspellen. En als men bedenkt, dat dit alles niet alleen geldt voor kinderen, maar ook voor volwassenen, groepen en volkeren, dan wordt ons daarmee een wonderbare eenheid bewust.

Twee eisen mogen we aan de opvoeder stellen. Ten eerste, dat hij het streven van het kind richt op wat nuttig is voor de gemeenschap. Ten tweede, dat hij de moed van het kind niet ondergraaft.

Het leven kan slechts door moedige, zelfbewuste mensen gedragen worden. Het biedt alleen iets aan diegene, die evenwichtig is en niet vreest voor de moeilijkheden, doch deze moedig te lijf gaat. Het verband van de mens tot de aarde, van de mens tot de evenmens en van de mens tot de andere sekse brengt ons tot de grondbeginselen, waarnaar wij hebben te leven, te werken en waarop onze ontwikkeling dient te berusten. Slechts die grondbeginselen zijn juist, die dit drievoudig verband erkennen. Zij vormen ons tot goede wereldburgers, tot ware leden van de gemeenschap en geven ons een helder inzicht in de taak, die wij hier op aarde hebben te vervullen.

HET VREESACHTIGE KIND DOOR DR ERWIN WEXBERG

Wij houden van onze kinderen; wij zorgen voor de bevrediging van hun lichamelijke behoeften; wij doen ons best hen goed op te voeden, maar we begrijpen hen niet. We weten niet eens, dát we hen niet begrijpen. Hoe is het anders mogelijk, dat we al dat vreemde in het kinderlijk wezen, al die raadsels, waarvoor de kleine ons plaatst, eenvoudig aanvaarden zonder te proberen hun zin en waarde op te sporen. Dat kinderen een sterke drang hebben zich voortdurend te bewegen, dat zij spelen, dat zij om een wissewasje kunnen huilen en na enkele minuten weer kunnen lachen, dat alles komt, ons heel natuurlijk voor, zo vanzelfsprekend, dat wij niet eens naar de zin van deze “acties en reacties” vragen, laat staan, dat wij er een antwoord op zouden kunnen geven. “Zo zijn kinderen nu eenmaal”, zegt men. Zelfs het feit, dat wij lang geleden ook “zo” zijn geweest, leidt ons niet tot een juist inzicht. Toch moet een opvoeding, die niet uitgaat van een werkelijk begrijpen van de kinderen, wel stukwerk blijven, meer of minder goed stukwerk. Dank zij de liefde tot de kinderen is men hun welgezind en heeft men geduld met hen. Dit is voor de dagelijkse omgang voldoende. Anders wordt de zaak, als er zich bijzondere feiten en verschijnselen voordoen. Welwillendheid en geduld zijn bijvoorbeeld ontoereikend, als een karaktermoeilijkheid bestreden moet worden. En het is bijna ondenkbaar, dat de kleine voor de lange reeks van de kindergebreken immuun zou zijn. Wat moet men met een kleine doen, die zich niet aan zindelijkheid gewennen kan? Met een jokkebrok? Met een kind, dat vreemd tegenover het schoolleven blijft staan? Deze vragen worden meestal verre van voldoende beantwoord. Slechts een klein percentage van de ouders weet, dat alle kinderfouten steeds een scherp afgebakend zielsmotief hebben en dat men dit moet kennen om het kind doeltreffend te helpen. Nu is het niet zo moeilijk inzicht in de kinderlijke wijze van reageren te krijgen, als men daarbij maar methodisch te werk gaat en klaarheid zoekt, waar die is te vinden, n.l. in de betrekkingen van het kind tot zijn omgeving. De mensheid is een som van in gemeenschap levende enkelingen. De drang naar ontwikkeling, die het kind heeft, beoogt hem zover te brengen, dat hij zijn plaats in de gemeenschap kan innemen en zich naar haar middelen en doel kan voegen. Het toekomstige lid van de maatschappij heeft, om in haar te kunnen bestaan een aantal capaciteiten nodig. Voor zover ze zijn lichaam betreffen, worden deze bepaald door zijn bouw en gezondheidstoestand. De geestelijke capaciteiten echter zijn voor verreweg het grootste deel afhankelijk van

de ervaringen, die het kind opdoet en van de wijze, waarop het zich tegenover haar plaatst. Gevaren en moeilijkheden, die van het moment van de geboorte af aan een eerste rol in de lotgevallen van de kleine spelen, worden des te beter overwonnen en als waardevolle bronnen van de levenservaring gebruikt, naarmate hij ze *moediger* het hoofd biedt. De belangrijkste eigenschap, die hij dus behoeft bij zijn geestelijke ontwikkeling is: de moed. Neemt hij moedig de hindernissen, die het leven op zijn weg plaatst, dan wordt hij hierdoor sterker, zal er later in slagen zich maatschappelijk nuttig te maken en daarmee zijn eigenlijk levensdoel te bereiken. Is hij daarentegen laf, vreesachtig en zonder zelfvertrouwen, dan zal hij om deze redenen de opgaven, die hem in de gemeenschap wachten, proberen te ontwijken. Hij wordt dan een on-sociaal en a-sociaal mens, die juist daardoor ongelukkig is.

Er zijn vele oorzaken, die de moed en het zelfvertrouwen in het kind kunnen aantasten. In de eerste plaats moet lichamelijke zwakte genoemd worden, aangeboren of ten gevolge van ziekte. Lichamelijke minderwaardigheid heeft in vele gevallen tot resultaat, dat het kind zijn toch al bestaande hulpeloosheid ten opzichte van volwassenen en oudere broers of zusters nog pijnlijker ervaart en dat hij aan zichzelf begint te twijfelen. Zeer zeker: lichamelijke gebreken kunnen de eierzucht bijzonder sterk prikkelen en aanleiding geven tot verhoging van werkkraft, misschien wel op het gebied, waar de kleine oorspronkelijk door zijn invaliditeit gehandicapt was. Maar ook een dergelijke eierzucht verraadt nu of later door een wankel en nooit te bevredigen zelfgevoel, door een labiele toestand van prikkelbaarheid, enz., dat zij in een minderwaardigheidsgevoel ontspringt. Het lichamenlijk zwakke kind heeft dikwijls in het geheel geen moed iets te presteren. Ten gevolge van een alleszins begrijpelijke overschatting van de grootte van zijn organische minderwaardigheid wordt hij angstig, als hij tegenover zijn opgaven staat; hij probeert ervan af te komen en zoekt alle soorten excuses en uitvluchten, opdat men maar niets van hem eist. Heeft het kind deze houding tegenover het leven aangenomen, dan behoudt het die, ook als van lichamenlijk zwakheid geen sprake meer is. Ook de moed moet aangeleerd worden.

Daarbij komen als belangrijke ontwikkelingsfactoren de omstandigheden, waarin het kind zelf en ook zijn omgeving verkeert. Het is werkelijk niet onverschillig, of het al of niet broertjes of zusjes heeft, of het de oudste of de jongste is, of het in de reeks kinderen de enige is van de andere sekse. Benjamins bijv. voelen hun plaats bewust of onbewust steeds als een moeilijkheid. Zij moeten als kleinsten, als zwaksten vaak wijken voor het recht van de sterkste; zij ondergaan dikwijls geweld zonder ooit

geweld te kunnen uitoefenen; hun oudere broers en zusters zijn hun steeds een eind vooruit op de weg naar het vurig begeerde volwassen zijn. Dit zijn feiten, welke nu niet precies geschikt zijn, de ontwikkeling van een gezond zelfvertrouwen te begunstigen. Zo komt het, dat benjamins dikwijls hun hele leven lang doorgaan met te vechten tegen de autoriteit, die in het ouderhuis zo'n grote plaats innam en dat zij met schijnsuccessen tevreden zijn, waar ze in feite niet de moed hebben, waarlijk gemeenschapswerk te doen. Anderen in dezelfde positie leren uit hun zwakheid kracht te smeden. Zij beschouwen als hun eigenlijke opgave steeds een machthebber te zoeken, bij wie zij zich kunnen aansluiten en aan wie zij de moeiten en de verantwoordelijkheid van het leven getroost kunnen overdragen.

Dat sociaal of economisch ongunstige omstandigheden de moed van het kind kunnen schokken en een goede zielsvorming in gevaar brengen, heeft O. Rühle in zijn boek: "Die Seele des proletarischen Kindes" voortreffelijk geschilderd. De ontberingen van een jeugd, die in misère en gebrek voorbijgaat, ongeduld en onwetendheid van de ouders, wier krachten in een harde strijd om het bestaan worden opgebruikt, de noodzaak om te werken op een leeftijd, dat spel en school de dag dienen te vullen - dat alles is meer dan voldoende om de levensmoed van jonge mensen te doen kwijnen. En juist zij hebben die voor hun bestaan zo hard nodig. Als velen de verkeerde weg uitgaan en in de klauwen van misdaad, drankzucht en prostitutie geraken, dan is dat tenslotte niets anders dan de uiting van hun moedeloosheid, welke alle hoop op eerlijk succes heeft vernietigd.

Ook op de opvoeding dient te worden gewezen. Het streven naar het geheel verkeerde doel van blindelinge gehoorzaamheid kweekt niet alleen slaven en onzelfstandige mensen, maar ook opstandige zwakkelingen, die hun leven met schijngevechten verknoeien en er nooit toe komen iets te presteren. Het onverbiddelijke gebod van de strenge vader bereikt, zelfs daar waar zijn ideaal van gehoorzaamheid niet verwezenlijkt is, dat het kind laf wordt en geen zelfvertrouwen toont te bezitten. Vertroetelde kinderen worden even slecht op het leven voorbereid. Zij worden er niet aan gewend moeilijkheden te overwinnen of hun taken aan te grijpen en dus gaan ze het leven in met de eis alles ten geschenke te ontvangen. De eerste nederlaag jaagt hen op de vlucht; ook zij zijn lafaards.

Steeds is het goed of verkeerd opgroeien van het kind een zaak van moed of lafheid, van een flinke of een geringe dosis zelfvertrouwen. Onder deze gezichtshoek beschouwd wordt de zo vaak voorkomende *kinderlijke angst* vanzelf duidelijk. Natuurlijk zijn vreesachtige kinderen

steeds diegenen, die door een van de hierboven genoemde oorzaken geen zelfvertrouwen bezitten en die geen hoop meer hebben de levensstrijd, zoals deze door alle mensen gestreden moet worden, met succes te voeren. Onverschillig of lichamelijke zwakte of economische moeilijkheden, een ongunstig gezinsmilieu of een foutieve opvoeding de schuld dragen, het resultaat is steeds hetzelfde: het noodzakelijk en natuurlijk ontvouwen van de moed wordt tegengewerkt; het kind acht zich niet in staat de hindernissen en de moeilijkheden van het leven, welke hem reusachtig groot voorkomen, in een directe aanloop te nemen en probeert met alle krachten omwegen en kunstgrepen te benutten, waarmee het zichzelf in veiligheid brengt en die hem mogelijk moeten maken zijn levenstaak te ontwijken.

Een dergelijke omweg is de angst. Het meest ondoeltreffende middel om dit verschijnsel te doorgronden zou zijn, als men de aanleiding tot de angst en haar uiterlijke voorwaarden bestudeert en probeert met behulp daarvan zich in de kinderlijke geestesgesteldheid in te leven. Het blijft ons volwassenen dan duister, waarom het kind spoken vreest, waaraan het toch in werkelijkheid niet gelooft. De gebruikelijke verklaring, dat sprookjes en sensationele verhalen de oorzaak zijn, houdt al evenmin steek: aan de ene kant zien wij talrijke kinderen, die alle spookgeschiedenissen ten spijt niet de minste neiging tot vrees tonen, terwijl er aan de andere kant velen zijn, die men verre van alle sensationele beelden heeft gehouden en die dan weliswaar niet voor spoken, maar dan toch voor dieven en inbrekers angst hebben, zo, dat ze haast niet tot kalmte kunnen worden gebracht. Een vreesachtig kind zal voor ieder bepaald geval weer nieuwe motieven - ware of gefantaseerde voor zijn angst vinden. Deze helpen ons dus weinig verder.

De juiste verklaring moet ergens anders gezocht worden. Wij dienen niet te vragen, waar de angst vandaan komt, maar wat zij beoogt. Laten we, om dit duidelijk in het licht te stellen, de volgende vergelijking maken. Iemand heeft met een revolver geschoten. Wij willen weten "waarom" hij dat gedaan heeft. Daar komt een deskundige met de volgende verklaring: "Het schot is tot stand gekomen, doordat de dader met zijn vinger tegen de haan gedrukt heeft. Hierdoor sloeg een pin met kracht tegen de ontsteker in de patroon; deze ontvlamde, bracht de kruitlading tot ontploffing en dreef de kogels uit de huls". Dit moge interessant zijn, maar kennen wij nu werkelijk de oorzaken van het schot? Neen. Als een ander, die in het geheel geen deskundige behoeft te zijn, daarentegen zegt: "Deze man heeft geschoten, omdat hij zich op de minnaar van zijn vrouw wilde wreken", dan weten wij het antwoord. Nu wordt ons duidelijk,

dat wij niet de natuurkundige oorzaken, maar de beweegredenen wilden weten. En deze kennen we met het doel, dat de dader voor ogen had. Precies zo staat het met de kinderlijke angst. Een tienjarige jongen, het enige, vertroetelde kind van gegoede ouders, wordt ziekelijk angstig, als hij alleen in de kamer moet slapen. Het is zelfs niet voldoende, dat iemand hem gezelschap houdt: de hele nacht moet het licht branden. En dan komt het nog voor, dat hij midden in de nacht uit een nachtmerrie wakker schrikt, zijn droombeelden verder spint en tenslotte een nerveuze kramp krijgt, die eerst verdwijnt, als zijn moeder hem bij zich in bed genomen heeft. Er bestaat een middeltje om hem een rustige slaap te verschaffen, nl. moeder moet hem 's avonds om zeven uur al in haar bed leggen. Dan slaapt hij rustig en vast; nog nooit heeft hij het daar op zijn zenuwen gekregen. Het komt er niet op aan, waarvoor hij angst heeft. Hij weet het volgens zijn eigen woorden zelfs niet. Van belang is maar één ding: wat zijn angst beoogt. Dat hebben we vernomen. Hij wil bij zijn moeder in bed; hij wil het alleenzijn ontgaan. Als hij bewust en met opzet op dit doel af zou zijn gegaan, zou hij het niet beter hebben kunnen aanpakken. Zou hij de eis hebben gesteld: "Ik wil bij mama slapen", dan zou hij natuurlijk geen succes hebben gehad. Hij mag nog zo verwend zijn, de kans is zeer gering, dat men deze wens inwilligt, als hij duidelijk onder woorden wordt gebracht. Heel anders is de zaak echter, als hij aan "nerveuze angst" lijdt en aanvallen van kramp krijgt. De ouders schrikken, hebben medelijden en de moeder is blij toe, dat ze haar lieveling kalmeren kan door hem in haar bed te nemen. Betekent dit, dat de jongen in werkelijkheid geen angst heeft en zich maar zo'n beetje aanstelt om op deze wijze zijn doel te bereiken? Absoluut niet. De kentekenen van zijn angst zijn zo zeker en ondubbelzinnig dat wij tot de conclusie moeten komen, dat hij ons niet voor het lapje houdt. Wij moeten hem geloven en blijven toch bij onze verklaring, dat zijn handelwijze niets anders beoogt dan: "Ik wil niet alleen blijven." Wordt hij alleen gelaten, dan komen angst en angstwekkende voorstellingen automatisch opzetten. Hij kan ze onprettig vinden, maar houdt er zich aan vast, verdiept er zich in en voert ze tot een hoogte op, die het zenuwstelsel te machtig wordt, zodat dit op de geweldige innerlijke spanning met kramp of iets dergelijks reageert. Hebben de gebeurtenissen eenmaal een dergelijke loop gehad, dan traint het kind er zich bij elke herhaling in. Tenslotte gaat alles zo automatisch, dat de toeschouwer de indruk krijgt, alsof het kind onafwendbaar zijn huilkrampe op toeval ondergaat, zodra het alleen wordt gelaten.

Dit neemt niet weg, dat het hele verloop begrijpelijk wordt, als men de beweegreden: "Ik wil niet alleen zijn" ontdekt en vasthoudt, ook al schijnt de kleine daarvan zelf niets te weten.

Waarom wil hij niet alleen zijn? Wie op de gebruikelijke wijze oordeelt en datgene gelooft wat het kind zegt, zal natuurlijk antwoorden: "Omdat het bang is." We hebben echter zo-even de conclusie getrokken, dat hij angst heeft, om niet alleen te zijn, dat dus het niet-alleen-zijn de beweegreden van zijn angst is. De angst is een middel om tot het doel te geraken.

Angst is niet oorzaak. Deze moeten wij ergens anders zoeken.

Hierboven hebben wij al uiteengezet, welk een grote rol het gevoel van zwakheid en hulpeloosheid in de kinderziel speelt. Er zijn verschillende wegen om dit onprettige gevoel te overwinnen. Men kan door de voldoening van steeds moeilijker werk zo langzamerhand zelfstandig en krachtig worden en dus voor de levensstrijd voortdurend beter zijn toegerust. Jammer, dat het zo lang duurt, voor men op deze wijze klaar is. Vergeten wij niet, dat het kind al aan het eind van zijn eerste levensjaar, zodra hij de kloof tussen zichzelf en de buitenwereld heeft ontdekt, bewust wordt van zijn zwakheid en dat hij eerst 13 -15 of nog meer jaren daarna eerst zo'n beetje als zelfstandig mens in het leven kan staan. Geen wonder, dat zijn ontwikkelingsdrang en het vertrouwen daarop alleen niet voldoende zijn, het minderwaardigheidsgevoel meester te worden. Zo komt hij tot andere wegen. En een van deze wegen is, dat het kind tot op zekere hoogte van zijn zwakheid kracht weet te maken, dat hij zich van de hulpeloosheid van zijn jonge jaren bedient om de volwassenen te dwingen hem bij te staan en in zijn dienst te treden. Wie wel eens opgemerkt heeft, hoe kinderen de kunst verstaan met lieve of lelijke trekjes een hele kring volwassenen te dwingen zich met hun persoonsje te bemoeien, begrijpt, dat men aan deze neiging van de kleine een grote waarde mag toekennen.

Een babbelziek, klein meisje zei mij eens: "Weet u, waarom ik altijd praat: Als ik ophoud, dan beginnen de anderen en dan kan ik nooit weer eens wat zeggen". Is het toeval, dat dit meisje - bovendien een enig kind - vreesachtig is? Neen. De kinderlijke angst ligt immers op dezelfde lijn. Ook dit is een geschikt middel de volwassenen "eronder" te krijgen. Het gevoel van zwakheid, dat onbewust op doelmatige wijze wordt vergroot en waarop het gehele affectieve leven zich laat drijven, neemt de vorm van angst aan.

Kinderen, die om de een of andere reden een bijzonder sterk minderwaardigheidsgevoel met zich omdragen en min of meer ontmoedigd zijn, worden noodgedwongen vreesachtiger dan die zich

onder gunstiger voorwaarden ontwikkelen. Speciaal geldt dit voor het enige kind. Er bestaat nauwelijks één enig kind, dat niet wat bangelijk is. En men begrijpt het, als men denkt aan zijn bijzondere positie in het gezin. Hij moet zijn kleinheid en zwakheid duidelijk voelen, waar hij slechts door volwassenen is omgeven. Ook als hij verstandige ouders heeft, zal hij het middelpunt zijn, nooit alleen worden gelaten, teder behoed worden en in staat zijn, zich van de krachten van de grote mensen te bedienen. Zo wordt hij onzelfstandig en vreest de eenzaamheid, vooral, omdat hij daaraan niet gewend werd. We mogen niet verlangen, dat het kind zich daarvan bewust is en dat het ons daarover spreekt. Kinderen zijn geen meesters in zelfbeschouwing. Het hierboven gegeven voorbeeld van de kleine babbelkous, die precies wist te vertellen, waarom ze zoveel praatte, is een uitzondering, veroorzaakt door een buitengewoon grote intelligentie. In verreweg de meeste gevallen wordt de vaag bewuste wens naar gezelschap van de volwassenen direct tot een gevoel van angst en dan zorgt de stemming er voor, dat spoken, dwergen en inbrekers aanrukken, die ter motivering nodig zijn. Heeft de angst succes, d.w.z. komt de moeder of een andere dienstvaardige geest toegesnel dan oefent het kind er zich in, zij het ook ten koste van een behaaglijke, gezonde slaap. Of meent men, dat het behagen het kind boven alles gaat? Dit is niet juist. Er zijn kinderen, die om een kleinigheid huilen, schreeuwen, tieren, zich kastijden en zich laten opsluiten. Behaaglijk is dit alles niet, maar het hoort nu eenmaal tot de strijd om de macht en dient dus te worden gedragen. Het is nu begrijpelijk, dat de vreesachtigheid van het enig kind door een verwekelijkende opvoeding nog meer in de hand wordt gewerkt. Het overdreven snel toespringen van de ouders, hun dienstvaardigheid verhoogt zijn onzelfstandigheid en tevens zijn heerszucht, die uit innerlijke onzekerheid wordt geboren. In een minstens even groot aantal vindt men de vreesachtige kinderen daar, waar zeer streng wordt opgetreden. Voor deze slachtoffers van een aftandse opvoedingsmethode is angst vaak het laatste redmiddel uit de nood. De meest harde vader is ontwapend, als hij staat voor een in elkaar gekrompen, bangelijk en onzeker kind; hij kan ondeugendheid als uiting van slechte wil beschouwen en bestraffen, maar niet de angst. Deze begrijpt hij niet; hij moet vrees op zijn minst voor een soort zenuwachtigheid aanzien. Hoe zou het met ons gaan, als wij aan de willekeur van een strenge vader waren overgeleverd? Zouden wij een beter afweermiddel vinden dan de vlucht in angst en schuchterheid? ' De vormen, waaronder kinderlijke angst tot uiting komt, zijn talrijk en kunnen evenwel alle op een zelfde wijze worden verklaard. Daar zijn de

vele kinderen, die niet alleen willen gaan slapen en voor wie de nacht iets ontzettends is. Geen wonder: in de slaap zijn ze werkelijk alleen. Ze zingen dus een langdurig liedje van verlangen. Iedere minuut, die ze de tegenstrevende volwassenen ontfutselen, is winst. Het betekent nog een ogenblikje van betrekkelijke veiligheid, omdat ze in de kring van grote mensen zijn. Gaat het niet langer, dan moet moeder bij het uitkleden helpen. Als het erop aan komt, kunnen ze het ook alleen doen, maar kan men zelfstandig zijn, als zelfstandigheid eenzaamheid beduidt? Dan moet moeder bij het bed gaan zitten en een verhaaltje vertellen: weer een paar minuten gewonnen. Is moeder bereid zo lang te vertellen tot de oogleden toevallen, dan is alles gewonnen: men doet z'n best zo lang mogelijk wakker te blijven. Tenslotte raadplegen de bezorgde ouders de dokter: hun kleine lijdt aan nerveuze slapeloosheid. In de slaap verandert het kind niet. Al zijn innerlijke onzekerheid, zijn gebrek aan moed en zelfvertrouwen doen angstwekkend droommateriaal geboren worden. Een wild dier loopt hem na; het huis brandt en er is geen kans eruit te komen, enz. Eindelijk schrikt het kind wakker; het baadt in zijn zweet. Daar staat moeder al aan het bed; zie es, de kleine huilt en is haast niet te kalmeren. Mag hij bij haar onder de dekens kruipen, dan is de zaak in orde. Tenminste tot de daaraanvolgende nacht en de angstdroom, die hij meebrengt. Het geneesmiddel mag niet vergeten worden. Waarom zou moeder alleen overdag bij hem zijn? 's Nachts kun je ze ook krijgen, als je angstige dromen hebt en sidderend en huilend uit je slaap schrikt. Hier zij herhaald: het kind begrijpt dit niet en kan het ook niet begrijpen. Maar dat verandert er niets aan, dat zijn doen, voelen en willen naar dit doel uitgaan.

Bij andere kinderen is angst verbonden aan school en vreemden. Het zijn de hopeloos beangstigde en schuchter geworden kleinen, die niet weten wat te zeggen, die sidderen, als ze voor de klas moeten komen en die vindingrijk zijn in voorwendsels en uitvluchten, als ze daarmee de school kunnen verzuimen. Dit leidt er natuurlijk toe, dat ze niet mee kunnen komen. Na de eerste slechte cijfers geven ze het op en komen steeds verder achter. Nu verslijt men hen voor dom en onbegaafd, geeft hun dat te kennen en ontmoedigt hen nog meer. Het is werkelijk geen wonder, dat ze tenslotte dom worden. En daarvan draagt alleen de angst de schuld. Worden zulke kinderen onverwacht voor nieuwe schoolopgaven geplaatst, dan redden ze zich met behulp van schuchterheid en angst. Ze ontwijken zo elk onderzoek van wat ze kunnen, omdat ze menen, dat de resultaten wel weer slecht zullen zijn. Verdere tegenslagen zijn niet te vermijden, veroorzaken, dat ze zich aan de eenmaal aangenomen houding vasthechten en doen de kwaal

verergeren, omdat het minderwaardigheidsgevoel gelegenheid krijgt sterker en sterker te worden.

Doorgronden we de zin van de kinderlijke angst dan kennen we de weg, de kleine van zijn moeilijkheden te bevrijden. Het eerste beginsel van alle opvoeding geldt hier in bijzonder sterke mate: aanmoediging! Dit betekent niet, dat men pogingen moet doen de kinderen de angst en de schijnbare aanleiding daartoe - spoken en inbrekers - uit het hoofd te praten. Ook tegen beter weten in klemt het kind zich daaraan vast, zolang hij zich achter de vrees kan verschuilen. Niet dieven en spoken zijn de oorzaken van zijn moedeloosheid en onzekerheid, maar het gevoel van zwak-zijn en de schijnbaar onoverbrugbare afstand tussen hem en de volwassene. De ter zake kundige opvoeder zal geduldig en onvermoeid pogen het kind een betere weg te wijzen, waar het zich veilig voelt: de weg van de zelfstandige daad. Des te beter hij er in slaagt, het kind in het werk van iedere dag zelfstandig en onafhankelijk te maken, des te sterker zal het zelfvertrouwen groeien en de vreesachtigheid wijken. Daartoe behoort, dat men de hierboven aangeduide fouten in de opvoeding kent en vermijdt, dat men dus de kinderen noch te streng, noch te toegevend behandelt. Men dient als een welwillend vriend aan de zijde van het kind te staan, niet te paraderen met een overwicht aan macht, maar aan de andere kant ook niet te dulden, dat de kleine tiranniek wordt. Daaraan dient de opvoeder zich in onveranderde kameraadschappelijkheid te onttrekken.

Angst is geen ondeugd, noch een ziekte: het is een vergissing. Het kind vergist zich, als hij het gevoel heeft speciale hulp en steun te behoeven; hij vergist zich, als hij zijn betrekkingen tot de volwassenen ziet als die van een hulpeloos, zwak wezentje tot een volk van reuzen. En tenslotte vergist hij zich, als hij zijn heil ziet in vrees en een beroep op de reuzen, hem wel te willen dienen. De ziel van het kind is zo, dat het niet voldoende is hem deze vergissing voor eens en altijd uit te leggen, om de moeilijkheden te zien verdwijnen. Het is niet enkel een vergissing van de geest, maar tot op zekere hoogte van het hele kinderlijke organisme. Geduldige, constante opvoeding tot moed en zelfstandigheid is noodzakelijk om de kleine van de bedrieglijke toevlucht te lokken, die de angst biedt en om hem te brengen op de weg, die linea recta tot het leven leidt. Hier kan hem niets gebeuren, als hij maar in zichzelf gelooft.

HET TEGENSTRIBBELENDE KIND DOOR ADA BEIL

Het is nog niet zo heel lang geleden, dat het ouders en speciaal moeders hoogst pijnlijk was te moeten toegeven, dat hun kinderen “geen goede aanleg” hadden en dat zij de opvoedingsmoeilijkheden in veel gevallen niet meester konden worden. Het leek erop, of zij zich schaamden voor hun gering succes. Velen hielden de zorgen, die een klaarblijkelijk verkeerd opgevoed kind hun gaf, in hun eigen geest besloten.

Dit werd anders, toen men een beter inzicht in zielsprocessen kreeg dankzij de individualpsychologische zienswijze van het menselijk leven. Als wij erkennen, dat de mensen - hun sociale positie en sekse een ogenblik buiten beschouwing gelaten - allen aan dezelfde zielkundige wetten gehoorzamen, zodat niemand bij de ander een streepje voor heeft, en dat wij ons voor de stromingen in ons binnenste niet behoeven te schamen, dan is daarmee een andere basis voor de bespreking van opvoedingsvraagstukken gelegd. Met individualpsychologisch geschoold oog zien wij, hoe de mens er min of meer onbewust en met inachtneming van de veroverde levenservaring naar streeft, “van onder naar boven” te komen. Verder merken wij op, dat zelfs bij het kleinste kind het persoonlijkheidsgevoel wakker is, dat niemand voor het verwonden van zijn zelfgevoel onverschillig kan zijn en dat ook de baby zich probeert te verdedigen, als ouders, broers of zusters hem krenken in onwetendheid, van wat er daar in zijn binnenste omgaat.

Volwassenen begaan een ernstige fout, als zij het kind niet “serieus” nemen. Men kan het niet met te grote nadruk zeggen, hoe verkeerd en hoe hoogmoedig deze houding ten opzichte van de kleine is. Het laat het aanmatigende zien, dat schuilt in hun “levensplan”, in hun wens boven hun medemensen uit te steken en deze aan hun macht te onderwerpen. Aan de ene zijde kwetsen zij in het kind het gemeenschapsbewustzijn en gemeenschapsgevoel, dat al wat levend is aan elkaar bindt; aan de andere zijde bedreigen ze de groei van zijn zelfgevoel, dat noodzakelijk is om zijn persoonlijkheid onafhankelijk te maken. Het kind moet dan tijdens jeugd- en rijpingsjaren (soms nog later) grote omwegen nemen, voordat het zijn levensmoed terugvindt, welke nodig is voor het aanvaarden en vervullen van zijn taak.

Een van de hindernissen, waarmee het kind zichzelf ten gevolge van een verkeerde opvoeding de rechte weg geheel of gedeeltelijk afsluit, is het automatisch tegenstribbelen. Indien aanhanger van de individualpsychologische ideeën de ouders wijzen op de samenhang tussen dit karaktergebrek en fouten in de opvoeding, dan doen zij

meestal de ervaring op, dat deze ouders daarvan niets willen weten: het kind heeft zijn opstandigheid geërfd. Doorgaans van de overgrootvader of van de grootmoeder. De schouders worden opgehaald, als men de vraag stelt, waar deze verkeerde eigenschap zich al die tijd daartussen heeft verstopt om plotseling als een duiveltje-in-een-doosje te voorschijn te komen. Na enig nadenken wordt aarzelend toegegeven, dat de (aangeboren!) opstandigheid inderdaad ineens is opgetreden om zich dan daarna van tijd tot tijd min of meer duidelijk te laten zien.

Het minst geschikt voor het verwerken van individualpsychologische gedachten zijn meestal ouders van verscheidene kinderen, die hardnekkig aan de “aangeboren aanleg” vasthouden: ze wijzen er voortdurend op, dat hun kinderen bij gelijke omgeving en opvoeding toch geheel verschillend zijn. Dit onderscheid moet wel aan verschillende aanleg liggen.

In de gedachtewereld van deze ouders is nog geen plaats voor het inzicht, dat alle levensverschijnselen en ook hun eigen IK aan voortdurende verandering onderhevig zijn. Ze zien hun eigen gedrag als een constante grootheid.

De meeste moeders vergeten, dat ze bij het eerste kind veel vreesachtiger en bezorgder waren dan bij het tweede en derde, omdat ze nog geen ervaring hadden. Ze zien soms haar veel meer stabiel geworden houding tegenover volgende kinderen over het hoofd en spreken dus ten onrechte van een gelijke opvoeding.

Ze weten meestal ook niets van de werkelijk gave eenheid van de kinderlijke persoonlijkheid. Al op de eerste dag van het jonge leven bestaat deze., Direct na de geboorte zet het proces van het zelfstandig worden in; met de eerste schreeuw zoekt de baby middelen voor zijn beveiliging. Het ontbreekt ons dikwijls aan respect voor de persoonlijkheid van de pas geboren mens; vooral bij de eersteling overschatten wij onze rechten. Intussen is vanouds bekend, dat het kind de opvoeder opvoedt.

Wat de overerving betreft, zou men mogen opmerken, dat er een bepaalde hoeveelheid gelijksoortige en steeds terugkomende reacties bestaat, waarmee de mens meent zichzelf te mogen beveiligen. Het tegenstribbelen is er één van en wordt dikwijls aangewend, omdat het zeer goed bruikbaar is. Het is dus niet te verwonderen, dat men ze in opeenvolgende geslachten telkens weer ontmoet. Toch behoeft er van overerving geen sprake te zijn. Meestal ziet het kind het weerstreven in zijn directe of verdere omgeving en bootst dan na, wat anderen hem voordoen. De hele jeugd is de periode van de nabootsing. Om op het niveau van de volwassenen te komen, moet het kind nabootsen. Men

denke aan het roerende tafereeltje, als de kleuter strak naar de mond van de moeder ziet, waaruit klanken komen, om dan urenlang te proberen hetzelfde te doen, tot het op een dag gelukt. Alle vooruitgang in de beschaving begint bij het reeds bekende en is op de een of andere manier steeds een stuk nabootsing.

Vele volwassenen kunnen echter de “zaak” niet de voorrang geven boven hun “persoon” en hun uiterlijk gezag. Hierdoor slagen ze er niet in een karakter zonder nerveusheid te vormen; hierdoor worden de meeste kinderen verkeerd opgevoed.

Men ziet zeer dikwijls, hoe men het kind de genoegdoening ontroofd van wat het heeft gepresteerd. Ik denk aan het kind, wiens strenge vader hem iedere dag voor het naar school gaan nariet: “Denk eraan, dat je goed je best doet en dat je geen gekheden uithaalt!” Dit kind had steeds goede rapporten mee naar huis gebracht en stond bekend om zijn braafheid. Het werd echter nooit geprezen, gewaardeerd of aangemoedigd. Al zijn vlijt en goede zorgen werden beantwoord met de vaderlijke waarschuwing, dat de komende resultaten minder goed zouden kunnen zijn. Zo werd het bijna systematisch gedwongen de toekomst in het heden te betrekken, wat hem alle rust bij het maken van zijn opgaven en bij het reageren op de gebeurtenissen in zijn leventje ontnam. Op een dag - de twaalfjarige had net weer een ernstige waarschuwing na een onberispelijk stuk werk in ontvangst moeten nemen - kwam hij plotseling in verzet en hief de vuist tegen zijn vader op. Het resultaat was een harde afranseling.

Na deze dag was de jongen geheel veranderd. Hij werd uiterst heftig en opstandig en behield deze eigenschappen tot op de huidige dag. Hijzelf meent, dat het van zijn grootvader geërfde eigenschappen zijn.

Wat is echter in werkelijkheid gebeurd? Het kind (en ieder mens!) heeft een zekere mate van aanmoediging nodig en is uiterst gevoelig voor het neerdrücken van zijn zelfgevoel. In plaats dat men het kind waardeerde, ervoer het op kwetsende wijze het tegendeel. Hij kwam zo niet tot klaarheid, werd mismoedig en probeerde zich door slaan te verweren. Heftigheid en tegenstribbelen werden in het levensplan opgenomen; ze kregen een plaats in de reeks maatregelen, die hij tot zijn beveiliging nam, als hij voor onaangename verrassingen stond; hij wreekte zich ermee voor de krenking van zijn persoonlijkheidsgevoel; ze opende hem een klein domein van de vrijheid: hij zou heftig en koppig zijn, als het in zijn kraam te pas kwam. Alles werd nu gereduceerd tot een vraagstuk van het doen gelden van zijn overwicht. Hij verloor dus een groot gedeelte van het natuurlijke en vanzelfsprekende gemeenschapsgevoel. Uit hem is een zonderling gegroeid, die zijn medemensen veracht, die

hen het liefst op een afstand ziet en die geen deel heeft aan ware levensvreugde, omdat hij in voortdurende angst is, dat iemand zijn persoonlijkheidsgevoel wil aantasten. Door een verkeerde opvoeding heeft hij het oorspronkelijk aanwezige zelfvertrouwen verloren; hij heeft de poorten van het paradijs achter zich dicht geworpen en kan daarin niet terugkeren, ofschoon hij ernaar verlangt de magische cirkel van ontmoediging te doorbreken. Hij voelt zich steeds tekort gedaan en kan geen vreugde om zich heen verbreiden. Men heeft er zich aan gewend, dat hij nu eenmaal een “eigenaardig, zonderling karakter” heeft. Met het volste recht rekenen wij het tegenstribbelen als behorende tot een van de “geesteshoudingen, welke ons de sprong doen zien van een onzeker verleden naar een beschermende toekomst. De idee van het aangeboren karakter kan echter niet staande gehouden worden”. (Alfred Adler)

We geven nu een ander voorbeeld van een kind, dat zich verkeerd op het leven instelde en koppig werd. Hier lag de oorzaak in een aangeboren organische minderwaardigheid en de onzekerheid ten opzichte van de eigen seksualiteit.

Een zesjarig meisje, dat met twee oudere broers opgroeide, was twee jaar terug begonnen belang te stellen in seksuele organen. Op verschillende manieren was het haar gelukt 's morgens heel vroeg in de slaapkamer van de slapende broers binnen te dringen, waar zij na het terugslaan van de dekens hun geslachtsorganen bekeek. Men sprak van “aangeboren” zinnelijkheid, van een gevaarlijke en slechte karaktereigenschap en behandelde het kind van dat moment af aan met uiterste gestrengheid en volkomen onkunde. In dit huis waren tevens symptomen van het “kankergezwel van onze beschaving: de veel te sterke waardering voor al wat mannelijkheid is”. (Adler) De vader werd als een halfgod aanbeden; hij beheerste het gezinsleven. Dit drukte het meisje terneer. Zij was organisch niet volwaardig (zwak en achterlijk in haar groei) en probeerde des te sterker haar minderwaardigheidsgevoelens op de een of andere wijze te compenseren.

De veranderde behandeling had aanvankelijk geen andere, zichtbare uitwerking, dan dat de kleine meid het niet meer waagde in de kamer van de broers te komen. Maar op een dag, schijnbaar onbegrijpelijk, kwam ze in plotseling verzet: ze werd onhebbelijk tegenover vader en broers en weigerde te eten.

De maaltijd werd een opwindend theaterstuk. Het kind propte het eten er zo gauw in, dat zij ernstige ingewandsstoornissen kreeg of zij verslikte zich aanhoudend, als zij weigerde te eten en daartoe gedwongen werd.

Dat waren haar uitingen van verzet, welke niemand begreep, omdat de primaire oorzaak de ouders niet bewust werd. Er lag dan ook een tijdruimte van enige maanden tussen de “genezen” geslachtelijke nieuwsgierigheid en de maaltijdscènes. Zo lange tijd had het meisje nodig gehad, om in haar binnenste een methode op te stellen, waarmee ze de anderen de baas kon worden en zichzelf in veiligheid kon brengen. Nu bemoeiden allen zich met haar en zaten met de handen in het haar. Zij wreekte zich voor de kwetsing van haar persoonlijkheidsgevoel en lokte de voordien sterkere tegenstanders naar een strijdveld, waar zij hen kon verslaan. Een half jaar van individualpsychologische behandeling was noodzakelijk om de toestand te doen opklaren en de vrede te herstellen. Tot het laatst toe bleef de vader echter een negatieve houding aannemen: zijn “mannelijkheid” verzette zich tegen de idee, dat “gezag” en “onverbidelijke gestrengheid” niet de beste en meest doeltreffende opvoedingsmiddelen zouden zijn.

Een derde voorbeeld betreft een arbeidersgezin met twee kinderen. Het gezichtspunt, dat economische omstandigheden de mens een bepaalde geestesstructuur en ideologie opdringen, moge onwrikbaar vaststaan; nochtans is daarmee het probleem van het individu niet afdoende opgelost.

In het hierboven aangeduide gezin werkte de moeder overdag in een herenhuis. Haar tienjarig zoontje was gewoon daar na schooltijd heen te gaan. Hij mocht mee-eten en in de keuken zijn huiswerk maken. Meestal zat hij daar lief en stil; niemand liet zich in het bijzonder met hem in. Toen kreeg hij nog een zusje. Naar het zeggen van de moeder kreeg de jongen twee dagen nadien heel andere gezichtstrekken. Het was, of hij aangezichtskramp had. Urenlang staarde hij naar het kleine wezentje, dat in een wasmand op de grond lag. Na een paar weken hernam het leven zijn gewone gang; het scheen dat de jongen de herinnering aan de eerste dagen na de intrede van de baby verloren of onderdrukt had. Toen de moeder naar het herenhuis terugkeerde, kwam hij daar ook weer en werkte er als gewoonlijk.

Op een dag ontdekte men in een kamer, die ver van de keuken lag, dat daar de meubelen waren beschadigd. Er ontbraken figuren aan het houtwerk. Niemand kon er een verklaring van geven. Men liet de meubelen, zo goed als het ging, repareren. Nauwelijks stonden ze er weer, of ze werden opnieuw op geheimzinnige wijze beschadigd. Toen besloot men na de tweede reparatie, dat iemand zich onder een sofa zou verstoppen om het raadsel op te lossen. Het was zomer. De kamer was gelijkvloers; de vensters, die op de tuin uitzagen, stonden open. Algauw hoorde men iemand komen en plotseling verscheen het hoofd van

Frans, het zoontje van de werkster, boven de vensterbank. Zachtjes en handig klom hij in de kamer, haalde een keukenmes uit zijn schooltas en begon met koortsachtig tintelende ogen de herstelde figuren te vernielen. De man onder de sofa liet hem zijn gang gaan; de meubelen waren toch niet meer te gebruiken. Toen het vernielingswerk afgelopen was, klom de tienjarige weer door de raamopening naar buiten. Een ogenblikje later zat Frans in de keuken aan het werk, alsof er niets was gebeurd. Natuurlijk volgden de traditionele verwijten en slagen. De moeder verloor haar betrekking en mocht van geluk spreken, dat ze geen schadevergoeding behoeft te betalen.

Van toen af begon voor de jongen een soort martelaarschap. Hij was niet voor rede vatbaar en toonde een sterke opstandigheid, die men zonder succes bestreed. Soms was hij in opstand tegen allen; dan weer zat hij slap en luid huilend op zijn moeders schoot. Natuurlijk werd hij dagelijks geslagen. Nog heden, nu hij zelf al getrouwd is, ligt in zijn trekken iets van verbeterde woede en ingehouden verzet, als hij van zijn kinderjaren spreekt. Hij gaf toe, dat hij geen kinderen wilde hebben, want "dan moest hij altijd wat afstaan". Toen zijn vertrouwen gewonnen was, kon men het wagen hem de gehele samenhang van zijn vroegere handelingen af tot zijn afkeer van eigen kinderen toe bewust te maken. Het was gemakkelijk uit zijn leven te bewijzen, dat het alleenbezit van zijn moeder het motief van zijn koppigheid en van zijn vernielzucht was. (De figuren aan de meubelen deden hem aan zijn zusje denken, dat de moeder wel heel sterk in beslag had genomen.) Zijn verzet bleek het symbool, dat hij steeds gebruikte, ook in de kring van de arbeiders.

Wat hebben ouders en opvoeders nu te doen, opdat zij, met deze nieuwe inzichten toegerust, de weg effenen voor een ontwikkeling, welke voor een betere vorm van sociale verhoudingen noodzakelijk is?

"De opvoeder moet opgevoed worden." Dat betekent naar Adler's theorie: onvoorwaardelijke vernietiging van elk uiterlijk gezag; verder waardering en eerbied voor ieders persoonlijkheid en eigenlijk als eerste praktisch beginsel: men neme het kleine kind wèl serieus.

Vernietiging van de autoriteit betekent: weg met alle gescheld, geschreeuw, geransel, voor de mal houden en kleinering.

Verder: zichzelf meester zijn, om zodoende zijn gemeenschapsgevoel in scherpziende goedheid om te zetten, welke slechts daar in gestrengheid verandert, waar het kind gevaar loopt zijn leven in de waagschaal te stellen. Als een kind uit een venster dreigt te vallen, kan een energieke ruk en een vast beetpakken geboden zijn. Schelden mag daar niet plaats vinden: waar kleine kinderen zijn, mogen de vensters niet open staan.

Het behoort tot de taak van de opvoeder het kind te beschermen tegen situaties waarin zijn leven bedreigd zou zijn.

Het kind heeft een zeer sterke drang zijn krachten te ontwikkelen, een drang, die grondslag en wet is voor al wat leeft. Het moet zijn hele omgeving beheersen, opdat het met zijn ervaringen een levensplan en een levenstaak kan opbouwen. Daarom behoort het kind ook geen enkele ervaring bespaard te worden. Alleen door wat het ondervindt, vormt het zich tot mens en kan het de levensstrijd winnen. Door goede of onvoldoende voorbereiding in het ouderhuis kan het tot een bruikbaar mens of tot een misdadiger opgroeien. Wij dienen te bedenken, dat er geen misdadigers “van nature” zijn. Er zijn slechts kinderen, die door een autoritaire opvoeding volkomen ontmoedigd zijn en dan gedreven worden op de weg van de overtredingen.

Men moet het kind zijn ervaringen laten opdoen. Niet, om deze dan achterna haar waarde te ontnemen en aldus het minderwaardigheidsgevoel te versterken, of om ze te gebruiken ten einde de eigen onfeilbaarheid als een loden gewicht op de kinderlijke gedachten te drukken. Als een moeder haar kleine zonder toezicht in de woning achterlaat en vergeet de lucifers op een veilige plaats te leggen, dan draagt zij alleen de schuld van het onheil, dat zou kunnen geschieden. Toch mogen wij met 95% zekerheid aannemen, dat bij ongelukken de kleinen rijkelijk worden berispt en geslagen. “Ik heb het hun toch streng verboden”, zal de moeder ons antwoorden, als wij protesteren.

Het leven is aan voortdurende verandering onderhevig; zo groeit het. Vandaar, dat ook het kleinste kind steeds naar bezigheden uitziet, naar verandering, naar onderzoek van wat de omgeving hem biedt. Als een kind, ondanks een waarschuwing, naar de hete kachel gaat en zich brandt doet het een pijnlijke ervaring op, waarmee men hem niet moet beklagen. Men hoeft dan ook geen hoge borst op te zetten en te verkondigen: “Ik heb het je toch gezegd. Maar je bent nu eenmaal dom en ongehoorzaam. Daar heb je je verdiende straf”. Evenmin mag men hem angst aanjagen: “Wacht maar, als Vader straks thuiskomt ...” Zonder veel gepraat doet men olie op de brandwond, toont het kind aldus, dat men bereid is te helpen, laat hem aan zijn lot over en gaat verder met het werk, waar aan men bezig was.

Er zijn maar weinig opvoeders, die op deze wijze handelen. De anderen halen met voorliefde oude koeien uit de sloot en slepen het kind van het ene minderwaardigheidsgevoel in het andere, terwijl ze er tenslotte verwonderd over zijn, dat bij alle moeite, die ze zich ten opzichte van het kind getroost hebben, niets goeds te voorschijn komt.

Het zou toch zo mooi zijn, als onze opvoeding in het algemeen wat meer inhield van datgene, dat ik in een jongen terugvond, die plotseling zijn spel staakte, zijn moeder om de hals vloog, ronddanste en zei: “Ik vind het zo fijn, dat - dat - dat ik er ben. Ik vind het fijn, als ik naar school ga en ik vind het fijn, als ik thuis kom”. Hier is de opvoeding: voorbereiding van het leven.

Moeilijk opvoedbare kinderen behoren in het ontwikkelingsproces van de mensheid thuis. Ook de mensheid is moeilijk op te voeden en te onderwijzen. Wij mogen evenwel de toekomst met vertrouwen tegemoet zien, als wij doen, wat in ons vermogen ligt: gemeenschappelijk en met eerbied voor onze medemensen onze bouwstenen voor de tempel van de mensheid te bestemder plaatse neerleggen.

In deze bijdrage van Ada Beil miste ik de beschrijving van een houding van verzet, die het jonge kind van ongeveer twee jaar kan aannemen, als het voor het eerst het doelbewuste willen beoefent. Hier behoeven de ouders niet te denken aan de kwade gevolgen van opvoedingsfouten. Wie met kleine kinderen omgaat, kent de verschijnselen. Op een dag doet men het kind hagelslag op zijn boterham. Plotseling begint het te huilen, schuift zijn bordje weg en eist een sneetje brood met koek. Men doet het kind een manteltje aan; voordien ging dit steeds zonder moeilijkheden; nu verzet het zich ineens hevig. Ook Charlotte Bühler beschrijft deze verschijnselen en geeft een doeltreffende behandeling aan: “Ik reed mijn tweejarig dochtertje in haar wagentje. Op de terugweg bij het hek van onze tuin zette ik het kind op de grond en zei haar alleen tot aan de voordeur te lopen. In plaats, dat zij dit deed (ze liep anders heel graag) ging zij huilend op de grond liggen en raakte geheel buiten zichzelf. Ik was sprakeloos van verbazing. “Het kind is koppig”, zouden velen zeggen, maar hiermee zou niets verklaard zijn. Na enig nadenken vermoedde ik de oorzaak. De dag daarop deed ik de volgende proef. Op korte afstand van het tuinhek zei ik tegen de kleine: “Als we nu thuis komen, dan ga je bij het hek uit het wagentje en dan mag je tot de voordeur lopen.” Alles verliep zoals afgesproken was. Tot beider tevredenheid. Toeval? Humeurtjes? Neen. Het merkwaardige was, dat talrijke soortgelijke voorvallen in de volgende weken plaats vonden, die alle op deze wijze geregeld konden worden. Wat vond er in het kind plaats? Het had plotseling geleerd aan haar voordien inhoudloos willen na en dan een eigen doel te geven, haar willen dus te bepalen. Dit richten van de wil op dat doel werd door ingrijpen van haar moeder gestoord. Het kind had zich voorgesteld, hoe zij tot de voordeur in haar wagentje zou blijven en dan op de grond zou worden gezet. Doordat men haar voordien uit het wagentje nam, raakten al haar voorstellingen, die voor het eerst op deze handeling vooruitliepen, door elkander. Richtte men echter ter rechter tijd het kinderlijk willen op het doel, dat de moeder zich voorstelde, voordat de kleine zich een eigen doel had gesteld, dan verliep alles bevredigend.” (Dr Ch. Bühler, *Das Seelenleben des jugendlichen*, bld. 104 e.v.). (Noot van de vertaler)

I Wat is domheid?

Ieder van ons kent mensen, waarvan hij met een gerust geweten beweren mag, dat zij dom zijn. Ieder herinnert zich momenten, dat hijzelf dom geweest is. Wordt echter gevraagd duidelijk te maken, wat domheid is of wat de kern van de domheid uitmaakt, dan blijkt, dat de beantwoording veel scherpzinnigheid vereist.

Oppervlakkig gezien schijnt een mens dom, die niet veel weet. Wie niet weet, dat meel uit koren wordt gemalen of dat elektriciteit in licht kan worden omgezet, zal waarschijnlijk voor dom gelden. Maar als we goed nadenken, komen we tot de ontdekking, dat we allemaal niet veel weten. Buiten onze vakkennis weten we een bedroefd schijntje. Men vrage bijv. eens aan een dominee, hoe een benzinemotor loopt of probeer bij een ingenieur zijn licht op te steken over het leven van de mieren. En toch hoeven deze mensen daarom absoluut niet dom te zijn. Aan de andere kant zijn er mensen, die buitengewoon veel weten en die in het leven dom blijken. Ze kunnen bordpapier niet van leder, griesmeel niet van meel onderscheiden en zijn aangewezen slachtoffers van marktkooplui. Domheid betekent dus niet, dat men onwetend is; evenmin, dat men niet in staat is veel te leren. Juist sommige geleerden, die gemakkelijk en snel een massa kennis vergaren en die net zo onbeholpen in, het leven staan als kleine kinderen, omdat ze evenmin als deze bij moeilijkheden raad weten, bewijzen, dat domheid nog iets anders is dan ongeschiktheid tot leren.

Het tegenovergestelde van domheid is niet geleerdheid, maar verstand. En mensen, die in staat zijn veel te leren, behoeven nog niet verstandig te zijn.

Nu het omgekeerde: kunnen mensen, die tonen niet te kunnen leren, desondanks verstandig zijn? Wie zich aan de oplossing van dit probleem zet, komt al gauw tot de slotsom, dat er twee heel verschillende soorten bestaan van het onvermogen kennis te vergaren. De eerste soort ontstaat bij lichaamsgebreken, speciaal bij ziekte van hersenen en klieren. Men spreekt dan van zwakzinnigheid (imbeciliteit) of, waar ze zeer ernstig is, van idiotie. In gevallen van zuivere zwakzinnigheid merkt men steeds op, dat de patiënt zich binnen de vertrouwde maar meestal zeer enge gezichtskring normaal gedraagt, zuiver opmerkt, juist oordeelt en op overeenkomstige wijze handelt. Zijn gebrek komt echter direct aan

het licht, als hij zich aan nieuwe feiten en omstandigheden buiten zijn gezichtskring moet aanpassen.

Ik heb een vrouwelijke dwerg gekend, wier schildklier van de geboorte af slecht werkte. Daar deze schildklier voor de groei en voor de hersenvorming noodzakelijk is, was deze vrouw op haar 35e jaar slechts 112 cm lang. Haar gezichtskring reikte niet verder dan de tuin van de inrichting, waar ze verpleegd werd.

In het gesticht was ze vlijtig, vriendelijk, eerlijk en hulpvaardig; in de kookkunst was ze goed thuis; in huishoudingvraagstukken gold ze als autoriteit. Maar werden andere problemen opgeworpen, dan kon ze denken noch handelen. Zo wist ze niet, waar de aardappelen vandaan kwamen, die ze iedere dag schildte; ze begreep zelfs niet, hoe men deze vraag kon stellen. Voor haar was de ervaring voldoende: de nieuwe aardappelen worden gebracht, als de oude op zijn.

Bij een intelligentiemeting vroeg men haar, hoe dag en nacht tot stand komen. Ze antwoordde: "Dat doet de zon". De arts vroeg verder:

"Beweegt de zon zich en staat de aarde stil of is het omgekeerd?"

Volgens haar stond de aarde stil terwijl de zon "al maar doorloopt". Nu probeerde de arts haar duidelijk te maken, dat ze zich vergiste, maar zij lachte hem uit en zei: "Denkt U, dat ik zo dom ben, dat ik dat geloof?"

Intussen hield de geneesheer haar wel degelijk voor dom, omdat ze zijn astronomische wijsheid maar niet kon begrijpen. Had hij gelijk?

Ze trok de juiste conclusie uit wat zij zag en geloofde dus, net als onze voorouders, dat de zon om de aarde draaide. Ze wist natuurlijk niets van de beweging van de planeten, die deze hypothese omvergeworpen had.

Dat zij zich door de autoriteit van de dokter niet van haar stuk had laten brengen, was een staaltje van haar moed, zowel als van haar logica.

Haar wereldbeeld en levensopvatting waren volkomen helder, maar eng begrensd, terwijl het niet mogelijk was haar gezichtskring te verwijden.

Dom was ze niet, al was ze ongeschikt veel te leren.

Nog een ander belangrijk motief verhindert ons, zwakzinnige mensen dom te noemen. Hun bekrompenheid wordt veroorzaakt door het feit, dat hun organisme niet de middelen heeft, welke voor het volledig ontvouwen van de menselijke geesteskrachten onontbeerlijk zijn. Gelukt het deze middelen later nog ter beschikking te stellen, dan haalt het organisme veel in en de betreffende mens wordt dan "verstandiger", dat wil zeggen: zijn gezichtskring en arbeidsveld worden wijder.

De hierboven bedoelde vrouwelijke dwerg moest gedurende lange tijd een klierenpreparaat innemen. Lichamelijk groeide ze daardoor niet meer, maar haar geestesvermogens werden beter. Vroeger kreeg zij aanvallen van angst, als ze buiten het gesticht was. Aan het eind van de

kuur ging ze zonder vrees naar het naburige stadje om bij mensen aan huis te naaien en leerde ze zelfs goed met het geld omgaan, dat ze verdiende, hetgeen voordien ver buiten haar kunnen had gelegen. Als zij twintig jaar eerder met het klierenpreparaat behandeld was, dan zou zij nu een tamelijk normaal mens zijn geworden.

Bij andere zwakzinnigen, speciaal bij kinderen van drankzuchtigen, is de toestand minder gunstig. Ze worden met een te groot of een te klein hoofd geboren. We bezitten tot nu nog geen middelen, deze ongelukkige kleinen te helpen. De oorzaak, waarom zij geen ervaringen kunnen verzamelen en gebruiken, schuilt niet in de geest, maar in de stof, in de lichamelijke middelen, die hun ter beschikking staan. Men, kan deze gevallen van zwakzinnigheid aan voedingsfouten toeschrijven, waarbij men natuurlijk het woord voeding zo ruim mogelijk moet nemen. Steeds heeft te weinig of te veel voedseltoevoer of opname van verkeerde (vergiftige) stoffen plaats gevonden, hetzij voor de geboorte, hetzij daarna in de eerste levensjaren.

Ook in gevallen, waar we praktisch niet vermogen te helpen, mag men niet van absolute ongeneeslijkheid spreken, maar ten hoogste van ogenblikkelijke en betrekkelijke. Vele zwakzinnige kinderen, die in onze gestichten suffen, zouden zeer zeker met onze psychologische en medische kennis te genezen zijn, als de staat de kosten van een langdurige behandeling vergoeden wilde.

Zoals hersenen, zenuwen, klieren, zintuigen en ledematen voor hun bouw en groei het juiste materiaal nodig hebben, kan ook de groei van de geest slechts dan normaal plaatsvinden, als hij de juiste gewaarwordingen, voorstellingen, enz. krijgt te verwerken. Verstand en karakter voeden zich met en groeien door ervaringen. Een kind, dat teveel of te weinig of verkeerde ervaringen opdoet, wordt in zijn ontwikkeling benadeeld. Ook hier ligt de fout niet aan de aanleg van de geest, maar aan de middelen, die ter beschikking van zijn ontwikkeling staan.

Hiermee zijn we gekomen bij de tweede groep van domme mensen, n.l. bij hen, die niet lijden onder de een of andere schade aan organen toegebracht maar aan hun geestesvermogens. De medische terminologie scheidt deze toestand zeer scherp van zwakzinnigheid en geeft er de naam aan van neurotische verstandstoornis. Men zou van een remmende kracht kunnen spreken, die op alle verstandswerk drukt. De Duitsers spreken van Denkhemmung.

Heeft men begrepen, welke verschil er is tussen deze denkstoornis en zwakzinnigheid, dan zal men in de praktijk beide goed uit elkaar kunnen

houden, ook als ze door verkeerde opvoeding naast elkander in één kind voorkomen.

Wie een neurotische verstandstoornis heeft, lijdt niet onder onvoldoend gereedschap: de capaciteit van de hersenen is toereikend. Maar de wijze, waarop zijn bezitter het gereedschap gebruikt, de wijze, waarop hij denkt of niet denkt, kenmerken hem als een onverstandig mens.

De vormen, waaronder een “Denkhemmung” kan optreden, zijn zo talrijk en passen zich in ieder voorkomend geval zo precies aan de juist daar bestaande invloeden aan, dat het geen zin heeft er een opsomming van te geven.

II. Hoe wordt men dom?

We zeiden reeds, hoe zwakzinnigheid ontstaat: door gebrekkige lichamelijke ontwikkeling. Hoe ze te verhinderen is, moet de vroedvrouw, baker of arts in elk voorkomend geval telkens weer opnieuw uitmaken. Op deze plaats zouden we willen nagaan, hoe de verstandstoornis tot stand komt en hoe ze te vermijden is. Want met een “Denkhemmung” hebben we in verreweg de meeste gevallen te doen, als ouders of onderwijzers over domme kinderen klagen. De leek dient dan ook steeds, voordat hij tot zwakzinnigheid besluit, rekening te houden met de mogelijkheid van een neurotische verstandstoornis, die opgeheven kan worden. Welke de behandeling is, die het kind daartoe moet volgen, is een zuiver opvoedkundig vraagstuk.

Het is misschien gewenst hierbij het volgende aan te tekenen. Zijn er naast kinderen met neurotische verstandstoornis en naast zwakzinnigen nog andere kinderen, die dom zijn? Künkel geeft aan het woord absolute betekenis: domheid is voor hem een globaal verstandelijk opnamevermogen gelijk nul. In deze zin is er inderdaad geen derde categorie domme kinderen.

Dit betekent echter geenszins, dat alle normale kinderen zonder neurotische

verstandstoornis even begaafd zijn. Het praktische type kan “vol” zijn van verbale

schoolwijsheid, zodat er in zijn hersenen geen plaats meer schijnt te zijn voor

meerdere leerstof; het verbale type kan als knechtje misschien de eenvoudigste

handgrepen niet machtig worden en al het materiaal onder zijn handen bederven.

Worden deze kinderen dom genoemd, dan gebruikt men dit woord in de zin van

onbegaafd voor bepaalde vakken en beroepen. (Noot v. d. vertaler)

Een jongen van drie jaar staat bij zijn moeder in de keuken en verwondert zich over het zingen van het kokende water. Hij had het nog niet eerder bemerkt en vraagt: “Waarom bromt de ketel, mammie?” De moeder is druk bezig en zegt zo onder de bedrijven door: “Omdat het water kookt”. Daarmee is de jongen echter niet wijzer geworden. “Waarom kookt het water dan?” De moeder heeft geen tijd dat uit te leggen en antwoordt: “Niet zoveel vragen, jongen. Daar krijg je maar hoofdpijn van”.

Een uur later staat dezelfde kleuter bij de tafel, waaraan zijn zusters zitten. Ze hebben een atlas en bladeren daarin. “Wat zijn dat voor platen?” vraagt de jongen. “Landen”, antwoordt een van de meisjes. “Wat zijn dat, landen:” Het meisje heeft er echter al genoeg van een verklaart op docententoon, precies zoals ze het eens van haar onderwijzeres heeft opgevangen: “Een domme kan meer vragen, dan tien wijzen kunnen beantwoorden.”

Tenslotte is vader er nog in zijn werkplaats. Schaaf, draaibank, raderen, assen, louter wonderen voor de jongen, waarover hij toch zo graag iets naders zou willen weten. Maar vader zegt: “Je hebt nog wel tien jaar de tijd; vraag dan maar eens weer.”

Op de grond, in de kelder, in de galanteriewinkel, op straat, overal is er veel te zien, te leren, te onderzoeken, te bewonderen. Maar men lacht je uit, als je vraagt. Je wekt ongeduld en boosheid op bij hen, die alles al weten. Je went je het vragen dus maar af. De raadsels, die onoplosbaar blijven, verliezen langzamerhand hun belangwekkende zijden. Daarmee begint de neurotische verstandstoornis.

Een jaar later gaat de jongen achteloos aan alle levenswonderen voorbij. Hij ziet niet eens meer, dat er stof tot vragen is. Hij neemt de dingen, zoals ze komen. Niets verbaast hem; niets brengt zijn geest in beweging. Stompzinnig, zonder belangstelling, schuchter en dom ziet hij de wereld in. Is een stuk speelgoed kapot, dan komt hij niet op de gedachte, dat hij zou kunnen proberen het te herstellen.

Gaat hij naar school, dan leert hij alles braaf, wat hem wordt opgegeven. Maar uit zichzelf stelt hij haast nooit een vraag. Het leren is hem een kwelling en de onderwijzer heeft gelijk, als hij zegt: “Deze jongen stelt in het onderwijs weinig belang. Hij leert de dingen wel uit het hoofd maar het eigenlijke begrip voor wat hij leert en het inzicht in de samenhang ontbreken hem ten enenmale.”

De onderwijzer heeft gelijk, als hij het kind dom vindt, maar hij vergist zich, als hij meent, dat de jongen van huis uit dom is. Meester weet niet, door hoeveel bittere teleurstellingen de verstandstoornis zo

langzamerhand is ontstaan en daarom kan hij het kind er ook niet van bevrijden.

Vele ouders zijn ervan op de hoogte, dat men de kinderen het vragen op deze wijze kan afleren en dat dan ook het leren onmogelijk wordt. Maar ze schieten aan de andere kant over het doel heen.

Een vierjarig jongetje vroeg: "Mammie, wat is elektriciteit?" De moeder wist het niet zo precies en verwees het kind naar zijn vader. Deze wist het! Hij was zelfs trots op zijn kennis. Hij begon dus een gewichtige voordracht: "Ik zal het je uitleggen, jongen, maar let goed op. Elektriciteit is een kracht..." "Wat is dat, een kracht?" "Vraag niet zo dom en luister! In de aarde zijn steenkolen, verzonken wouden, op de keper beschouwd dus opgehoopt zonlicht. Die steenkolen worden uitgegraven. Dat doet men in het Roergebied, Zuid Limburg en Wales." Zo gaat het een half uur door, tot de dynamo ter sprake komt, die uit de verzonken wouden elektriciteit opwekt. Maar dat wilde de jongen helemaal niet weten. Hij heeft nog steeds de vraag op de lippen: Ja, maar wat is nu eigenlijk elektriciteit?" Hij zweeg echter, want hij was bang nog een andere voordracht van een half uur te moeten aanhoren, waarvan hij weer niets zou begrijpen.

Men kan zich gemakkelijk voorstellen, dat deze opvoeding, als zij jaar-in, jaar-uit op dezelfde wijze werkt, het kind tenslotte afkerig maakt van alles, wat met wetenschap samenhangt. Op school schiet hij tekort, want hij weet immers, dat verklaringen onbegrijpelijke dingen zijn. Op zijn tiende jaar heeft hij geen moed meer met opmerkzaamheid een verklaring aan te horen. Hij is een zogenaamd ongeconcentreerd kind. Een oude wasvrouw pakte de zaak beter aan, toen haar driejarige kleinzoon haar vroeg, wat elektriciteit was. "Elektriciteit", zei ze, "dat is niets dan bliksem. Die wordt in een grote machine gemaakt en in een draad gestuurd. Daar slaapt ie. En als je nou zo'n knopje omdraait, dan wordt-ie wakker." De jongen hoorde opmerkzaam toe, knipte het licht aan, knipte het licht uit en keek lang naar de gloeilamp met ernstig, begrijpend gezichtje. Zo observeert de natuurvorser de dingen, waaraan hij het geheimzinnige wil ontnemen.

De oude vrouw wist niets van natuurwetenschappen. Maar ze verstond het met een kind te spreken. En haar gevoel zei haar, dat men zo'n klein kind niet tot nadenken moet brengen, maar tot opmerken. Dan plaagt het de volwassenen niet langer met eindeloze vragen, gaat zelfstandige ervaringen verzamelen en onderzoekt de wereld op eigen houtje.

Het hangt dus van volwassenen af, of de kinderen een juiste blik op de opgaven van het leven krijgen of niet, of ze hun latere taak moedig zullen aanpakken of steeds zullen blijven uitzien naar hulp van anderen. Heeft

het kind met heel zijn wezen de ervaring opgedaan, dat zijn natuurlijke drang de dingen te onderzoeken op onoverwinbare hindernissen uitloopt, dan richt het zich daarop in en behoudt zijn houding zo lang, tot een tegenovergesteld gerichte ervaring de eerste doet verbleken. Alles is nog niet verloren; het kind kan betere gewoontes krijgen. Maar hoe langer de verstandstoornis duurt, hoe moeilijker is ze uit de weg te ruimen.

Men denke aan een kind, dat zich al op de leeftijd van vier, vijf jaar het vragen heeft ontwend. Op de bodem van zijn ziel wroet de ervaring: Ik kan niets, weet niets en begrijp niets. Ik ben voor alles te dom. Alle verdere ervaringen zullen de eerste bevestigen. Want wie eenvoudige dingen niet heeft begrepen, kan gecompliceerde nog minder doorgronden. En zelfs, als je eens een geduldig onderwijzer vindt, die alles nog eens van den beginne af aan wil uitleggen - dan durf je je het allersimpelste niet eens zuiver voor te stellen uit angst, dat het toch weer zal mislukken; het is zo nevelig en leeg in de geest. Dan wanhoopt tenslotte ook deze helper en zegt: Ja, je bent werkelijk niet begaafd. Je moet je met verstandswerk maar zo min mogelijk bemoeien.”

Dan groeit het minderwaardigheidsgevoel als kool. Je gelooft aan je onbegaafdheid, aan je waardeloosheid. Je kunt niets presteren, hebt geen deel aan pleziertjes. Je begrijpt er toch niets van, waarover anderen pret hebben; ze lachen je uit, als je een vraag durft stellen. En toch voel je wel, dat het alles niet zo moeilijk is. Soms is het, of een dunne muur of iets als een sluier tussen jezelf en het klare denken staat. Het lijkt echter onmogelijk deze sluier weg te nemen en dus blijf je maar dom.

Het zwakzinnige kind kan tenminste in kleine kring rustig werken; het is tevreden, omdat zijn bekrompenheid hem niet bewust wordt.

Daarentegen is de kleine ongelukkig, die een neurotische verstandstoornis heeft. Hij voelt vaag, dat hij alleen maar wat verdwaald is, maar hoe vindt hij ooit de rechte weg terug? Hoe ouder hij wordt, hoe dieper de kloof, die hem van zijn kameraden scheidt, want zij ontwikkelen zich en hij niet. Het enige dat hij leert is, dat hij niets leren kan. Tenslotte bewegen zijn gedachten zich in een cirkelgang: Omdat ik van mijn domheid overtuigd ben, begin ik er maar niet eens aan over het verband van de dingen na te denken. Omdat ik niet durf nadenken, begrijp ik het verband van de dingen niet. En omdat ik ze niet versta, ben ik van mijn domheid overtuigd.

De levensweg van zulke kinderen is meestal uiterst pijnlijk. Ze worden naar een school voor achterlijken gestuurd en daarmee is hun doodvonnis geveld. De maatschappij beschouwt hen als wezens van een lagere orde. Het laatste vonkje zelfvertrouwen wordt voorgoed

geblust. De school voor abnormale kinderen, die voor zwakzinnigen het aangewezen instituut is, betekent voor kinderen met een neurotische denkstoornis het begin van het einde. Ze staan vijandig tegenover zichzelf en de anderen, verbitterd, soms boosaardig en wreken zich niet zelden door het begaan van ernstige overtredingen op de maatschappij, die hen ten verderve voerde.

[Meermalen is de vraag gesteld, of een kind met neurotische verstandstoornis, waarvoor toegang tot de school voor achterlijken wordt gevraagd, bij het dan plaats vindende testonderzoek anders reageert dan de zwakzinnige kleine. Dit is inderdaad het geval, ofschoon de eindresultaten voor beide kinderen, uitgedrukt in intelligentiequotiënten, niet veel behoeven te verschillen.

De zwakzinnige pakt de hem voorgelegde tests steeds op dezelfde wijze aan. Men heeft grote moeite hem duidelijk te maken, wat verlangd wordt. Er zijn bepaalde opgaven, die hij zonder uitzondering verkeerd doet (in de testserie Binet-Simon; het vergelijken van gewichten, het natekenen van een ruit, enz.)

Bij het kind met neurotische verstandstoornis kost het veel minder moeite hem de opgaven te doen begrijpen. De onderzoeker weet van tevoren nooit, of het kind een bepaalde opgave goed of verkeerd zal aanpakken. Een suggestief, aanmoedigend woord verhoogt de prestaties. Het kind heeftzenuwachtige bewegingen. (Noot v. d. vertaler)]

Er is nog een tweede soort neurotische verstandstoornis, die later ontstaat, minder diep in de karaktervorming ingrijpt en ook gemakkelijker genezen kan worden. Ze is belangwekkend, ten eerste, omdat ieder mens ze nu en dan bij zichzelf kan opmerken, zodat hij met dit voorbeeld op verkleinde schaal de hierboven geschetste ernstiger gevallen beter kan begrijpen; ten tweede, omdat deze lichtere stoornissen, als zij verkeerd behandeld worden, eveneens rampspoedige gevolgen kunnen hebben.

Daar is bijv. de 15-jarige jongen, op wie men hoge verwachtingen bouwt. Hij heeft de school met glans doorlopen, was altijd nummer één, las veel en stelde in alles belang. Hij wou slotenmaker worden. In de ambachtsschool echter bleef hij ineens achter. Hij begreep niets meer; zijn geheugen liet hem opvallend sterk in de steek. Hij werkte hele nachten door, maar zijn werk bleef beneden het middelmatige. Daarbij leed hij aan hoofdpijn, slapeloosheid en een totaal gebrek aan eetlust. De vader van deze jongen speelde in de arbeidersbeweging een tamelijk grote rol. Als vaststaand werd aangenomen, dat de jongen het in de politiek tot invloedrijke posten zou brengen. In zijn toekomstdromen zag deze zichzelf steeds als lid van het Parlement. Zijn eierzucht verlangde van hem, dat hij overal als leider optrad; werd hij ook maar een ietsje achteruit gezet, dan voelde hij zich zo gekrenkt, dat hij zijn hele prachtige

levensloop al mislukt waande. Als schooljongen wond hij zich na een kleine tegenslag zo op, dat hij hoofdpijn kreeg en twee dagen lang niet kon eten. Deze overgevoelige eierzucht werd in het gezin speciaal aangekweekt. Hij was de oudste van zes kinderen en had al van jongsaf te horen gekregen: "De andere vijf zijn alle domkoppen, maar Willy, de oudste, die kan wel; die weet veel; die wordt nog eens minister". In de jeugdgroep, waartoe hij na het doorlopen van de school behoorde, waren echter een paar klare knapen. Ze waren wat ouder dan hij, niet zo gevoelig en hadden veel meer van de wereld gezien. Ze waren de leiders van de kleine organisatie en werden bij de jaarlijkse stemming herkozen. Willy had het als vanzelfsprekend beschouwd, dat hem de leiding zou worden overgedragen. Deze hoop vervloog en zoals het bij zulke overgevoelige mensen doorgaans gaat: hij meende direct, dat zijn hele politieke loopbaan afgebroken was. Hij begon de mensen te haten en verloor alle levenslust.

Hij wist wel, dat zijn slapeloosheid en gebrek aan eetlust met zijn échec in verband stonden. Hij wist echter geen verklaring voor zijn slecht werk op de ambachtsschool. De samenhang werd hem en ook de geconsulteerde individualpsycholoog duidelijk door een droom, die hij gehad had. Zijn droom was: De leraar, bij wie hij de slechtste resultaten moest boeken, scheurde uit zijn schrift het ene blad na het andere en zei daarbij: "Het ministerie heeft beschikt, dat uit het beste werk closetpapier gemaakt moet worden." - Dit schrift bevatte aantekeningen betreffende de politiek, die Willy met grote moeite had samengesteld en waarmee hij hoopte indruk te zullen maken op de leden van de jeugdgroep.

De zin van deze droom is zo ongeveer: Al mijn moeite is vergeefs. Ik bereik het omgekeerde van wat ik wil. Mijn werk is closetpapier (minderwaardigheidsgevoel van de dromer). Aan mijn tegenspoed is de domheid van anderen schuld. De beschikking van het ministerie is zo dwaas, dat het eigenlijk een eer is, daarvan het slachtoffer te worden (streven, zich te doen gelden). De dromer zelf treft dus geen blaam voor zijn échec.

Willy ging met de verklaring akkoord, omdat ze precies overeenkwam met zijn innerlijke overtuiging. En daarom moest hij ook de conclusie aanvaarden, n.l.: dat hij over de hele linie de terugtocht begonnen was. De nederlaag op de ene vleugel, in de jeugdgroep, had hem de lust benomen in school en huis door te marcheren. Zijn krachtsinspanning in de jeugdbeweging is zonder succes gebleven; hij meent nu alles verloren te hebben. Hij doet wel, alsof hij doorwerkt; hij is dag en nacht in touw, maar schijnbaar zonder resultaat. Schijnbaar! In werkelijkheid heeft hij grote successen behaald: leraren, ouders, familieleden,

partijvrienden, artsen en psychologen bemoeien zich met hem, observeren hem, enz. Hij begrijpt eigenlijk niet, wat hij doet, maar nochtans bereikt hij zijn doel: hij is het aangegaapte, verbazingwekkende middelpunt van een grote kring mensen geworden.

De psycholoog maakt hem er op attent, dat er een grote politieke handigheid toe behoort, zulk een doel langs omwegen, d.w.z. door lijden, te bereiken, als de rechte weg van de arbeid afgesloten schijnt te zijn. En verder: hoeveel slimheid beschikbaar moet wezen, om het geestesmechanisme juist dan stop te zetten, als dit voor het redden van de situatie nodig is. Het belangrijkste van de hele toedracht van de feiten is echter het zelfbedrog: hij gelooft handenwringend tegenover het leven te staan en weet niet, dat hij maar aan één zijde van zelfverwerkelijking, n.l. aan zijn werk wanhoopt, terwijl hij zijn eigenlijk doel, middelpunt en hoofdpersoon te zijn, nooit uit het oog heeft verloren. Met behulp van zijn "Denkhemmung" en de schijnbare vertwijfeling bereikt hij het juist veel sneller dan langs de rechte, maar moeilijke weg.

Deze belichting van het geestelijk proces bracht de jongen aan het lachen, hetgeen de eerste stap was in de goede richting. Voordat wij nader over de genezing spreken, zouden wij het bovenstaande even willen samenvatten.

We hebben ten eerste gezien, dat de neurotische verstandstoornis een middel is om moeilijkheden te ontwijken. Onverschillig, of ze heel jong en dan grondig, of eerst later en dan bij tijden tot stand komt, ze heeft steeds een geheime bedoeling en wel, dat het voor de betreffende aanvankelijk aangenamer is niet te denken. De gevolgen van het niet denken zijn op een ogenblik gunstiger dan die van het denken. Dus: men denkt maar liever niet.

Ten tweede: de neurotische verstandstoornis treedt nooit alleen, als een op zichzelf staand feit op: ze is één van de verschijnselen, veroorzaakt door een gecompliceerde storing in de moed. Wie de "Denkhemmung" wil doorgronden, dient niet te vragen, wat er dan wel in het verstand of de rede van deze mens mankeert, maar: "Welke storing in de gehele persoonlijkheid, welke ontmoediging, welke oorzaak van de vlucht voor het leven bestaat er?" Eerst dan is men op de weg tot het inzicht, met welke bedoeling de verstandstoornis als één van de vele mogelijke dekkingen voor de terugtocht voor 's levens eisen wordt uitgebuit.

Ten derde: niemand kan zijn denken met opzet en overleg aan banden leggen. Men remt het instinctief op grond van herhaalde, pijnlijke ervaringen. Met *moet* ophouden te denken of men wil of niet; precies zo, als men moet ophouden met vuur te spelen, als men zich daaraan dikwijls genoeg heeft gebrand. We kunnen zeggen, dat het een

automatisch werkend mechanisme is, met behulp waarvan niemand zijn hersenen onbewust stop zet, als bij vroegere ervaringen gebleken is, dat denken gevaarlijk zou kunnen zijn. Vandaar, dat men voor een neurotische verstandstoornis niet verantwoordelijk is, ofschoon men ze zelf “maakt”. Om dezelfde reden kan men ze ook niet willekeurig uit de wereld helpen. Daarvoor is zorgvuldige en deskundige hulp nodig, die echter, zoals hieronder zal worden uiteengezet, niet zo bijzonder lastig is te verstrekken.

III. Hoe wordt men verstandig?

Als voorbeeld van een doeltreffende behandeling zouden we een geval willen beschrijven, dat ongeveer het midden houdt tussen een lichte, bij bepaalde gelegenheden optredende en een ernstige, chronische neurotische verstandstoornis.

Het betreft een jongen van twaalf jaar, die Theo heet. Zijn vader is werkmeester en leeft in goede doen. Theo is enig kind. De moeder, die o.a. verantwoordelijk is voor de eigenaardige voornaam van haar zoon (voluit: Theobald), is een dweperige vrouw, die buiten het eigenlijke leven staat. Het liefst zou ze haar jongen in watten pakken en hem tegen elk koud tochtje beschermen. De vader is daarentegen ruw-vrolijk. Hij verlangt veel, is nooit met de prestaties van zijn zoon tevreden en zit vol spot en humor, als het erom gaat zich ten koste van vrouw en kind te amuseren.

Op school kwam Theo althans in den beginne goed met de anderen mee. Godsdienst en taal zijn zijn beste vakken. Zijn geheugen is goed; hij kan betrekkelijk goed vertellen en maakt werkelijk mooie opstellen. Met het schrijven zonder fouten gaat het veel minder florissant. Hetzelfde woord schrijft hij in deze regel zus, in de volgende zo. Rekenen is treurig. Hij kent weliswaar de tafels, maar als hij ze moet toepassen, dan werken zijn hersenen niet meer. Buitendien is hij absoluut hulpeloos, als hij iets met zijn handen moet uitvoeren. Heeft hij de beurt om voor spons en borden te zorgen, dan heeft de hele klas plezier in zijn onhandigheid. Tekenen en handenarbeid zijn voor hem helse straffen. Met 12 jaar kan hij nog geen veters in zijn schoenen rijgen. Alle moeite, die de onderwijzers zich getroost hebben, alle straffen en beloften blijven vruchteloos. Privaatlessen in rekenen, die een onderwijzeres hem gaf, hadden niet de minste verbetering ten gevolge. Ze gaf het tenslotte op en achtte de conclusie voldoende, dat Theo dom geboren was en er niets bij geleerd had. De psycholoog echter vermoedt reeds naar aanleiding van het verslag, dat hem over Theo's domheid wordt

uitgebracht, dat het hier een neurotische verstandstoornis betreft die genezen kan worden. Het blijkt dat zijn prognose juist is.

Bij de pedagogische consultatie bleek al tijdens het eerste onderhoud, dat de jongen overdreven vreesachtig voor zijn vader was. Weliswaar strafte deze hem weinig, ofschoon dan ook terdege, maar de spot en de vernietigende kritiek van de man hadden zijn jongen langzamerhand de overtuiging bijgebracht dat hij minderwaardig en voor het leven ongeschikt was. Nu vergeleek Theo zich steeds met zijn vader, die hem te pas en te onpas als voorbeeld voor ogen werd gesteld, wat tenslotte hierop neerkwam, dat hij zich telkens weer van zijn eigen erbarmelijke kleinheid bewust werd.

Op zuiver logische wijze, zonder het echter zelf duidelijk te bemerken, probeerde hij een compensatie te vinden en dat op een terrein, waar zijn vader geen toegang had, n.l. in gevoelvolle en dweperige fantasieën. De loftuitingen van de moeder versterkten hem hierin. Zijn mooie opstellen zijn er het gevolg van. Het was zijn ideaal een dichter te worden, wat voor hem betekende: verre blijven van alle praktische dingen, maar in het dromenrijk ronddolen. Het leven bracht hem echter de ene nederlaag na de andere. Hoe meer hij streefde naar de verwerkelijking van zijn ideaal, hoe meer schoot hij in het praktische leven te kort. En hoe meer tegenslagen hij daar in ontvangst had te nemen, hoe dieper vluchtte hij in het rijk van de dromen. Zo kwam het, dat hij voortdurend onhandiger en onbeholpener werd en dat hij het zo langzamerhand als vanzelfsprekend beschouwde, dat de hele klas hem bespote en uitlachte.

Het wordt nu duidelijk, dat elke straf alleen maar nog groter onhandigheid ten gevolge had. Want straf bewees hem voor de zoveelste maal, dat hij niet voor het leven geschikt was. Hij begreep weinig; alle kennis was onvast. Maar één waarheid stond klaar en onomstotelijk voor zijn ogen, n.l.: "Ik kan niets goed doen". Hij gedroeg zich overeenkomstig deze overtuiging. Voor de psycholoog was de belangrijkste taak, deze vergissing uit de weg te ruimen. Voorlichting en aanmoediging dienden de plaats van de straffen in te nemen.

De belichting van het zielsconflict was gemakkelijk tot stand te brengen. Het bleek, dat de verstandstoornis slechts daar optrad, waar de vader bijzondere flink was en op een onbereikbare hoogte scheen te staan. Deze was handig en een goed rekenaar en kende hieraan grote waarde toe. Hij vond het erg pijnlijk, dat zijn jongen juist daarin zo zwak was. De reacties van de zoon troffen dus de vader op de meest gevoelige plaats, evenals diens spot de jongen op zijn meest kwetsbare plaats raakte. Zij beiden waren in een geheime oorlog gewikkeld en hadden er geen idee

van, dat ze elkander steeds dieper in het moeras joegen. Hoe meer de vader hoonde, hoe onbeholpener en verlegener werd de zoon en hoe meer deze zijn onhandigheid en schuchterheid toonde, hoe meer spotte de vader.

Het eerste resultaat van deze voorlichting was, dat de vader “bij wijze van proef”, zoals hij zei, zijn opvoeding zou veranderen. Dit gelukte hem echter slecht en Theo maakte het hem zo moeilijk mogelijk. De jongen was voor zijn verstandstoornis niet zonder meer verantwoordelijk te stellen en toch was zij het enige wapen, waarmee hij zijn vader kon verslaan. Geen wonder, dat de jongen aanvankelijk nog verwarder en dommer werd en daardoor de vader voortdurend sterker prikkelde. Vergat deze zich dan en begon hij opnieuw met zijn spot, dan kreeg de jongen nu iedere keer huilkrampen (wat voordien uiterst zelden het geval was geweest) en dreigde met zelfmoord. Dokter zou vader dan wel uitleggen, wie daarvan de schuld zou moeten dragen.

Men kan zich voorstellen, hoe boos de werkmeester over het resultaat van het pedagogisch consult was. Ook de onderwijzer was ontevreden en drong op harde bestraffing aan. Maar de psycholoog was voorlopig niet ontevreden. Nu was de strijd tussen vader en zoon tenminste niet meer een geheimzinnig, onbewust gewroet aan beide zijden. Theo kon zijn ogen niet meer sluiten voor het feit, dat hij zijn verstandstoornis in deze strijd dringend nodig had. Er afstand van doen en weer beginnen te denken betekende echter voor hem het overhandigen van zijn degen en het bakken van zoete broodjes. Liever liet zij zich doodslaan.

Het kwam er nu op aan, de vader en de onderwijzer er toe te brengen de methode van het klontje en de zweep te laten varen, opdat het voornaamste gedeelte van de behandeling, de aanmoediging van de jongen, ongestoord verlopen kon. De psycholoog hield tot dit doel ongeveer de volgende rede tot de kleine patiënt (vader en onderwijzer waren erbij tegenwoordig):

“Ik zou het in jouw plaats tot nu toe precies zo gedaan hebben. Als ik bemerkte had, dat mijn pogingen na te denken iedere keer met een slecht cijfer waren beloond, had ik tenslotte ook maar mijn hersenen stop gezet. En als ik dan verder bemerkte had, dat ik mijn ouders en Meester door deze staking van mijn denken wanhopig maakte, dan zou ik me in mijn domheid zo lang geïmagineerd hebben, als maar enigszins mogelijk was. Zo’n staking voert namelijk gauw tot een overwinning, dat wil zeggen tot het prettige gevoel: ik ben sterker dan alle volwassenen samen, want ze kunnen doen wat ze willen, maar ze krijgen mij er niet toe datgene te doen, wat ze zo graag zouden zien, namelijk dat ik nadacht.

“Zo zou ik het gedaan hebben en ik zou er ook nooit over gepiekerd hebben, waaróm ik het deed. Ik zou mijn eigen denkstaking evenmin hebben begrepen als jij de jouwe. En dus zou ik me net zo onschuldig hebben gevoeld als jij nu. Dat is een mooie overwinning, niet? De staking is de moeite waard gebleken. In geen geval mag de zege zo maar weer opgegeven worden. Proberen de grote mensen het weer eens met vriendelijkheden en beloningen, dan liet ik me niet vangen. Je zou voor je eigen gevoel een onderkruiper zijn. Je moet dus laten zien dat je ook dan niet denken kunt, als ze heel vriendelijk met je omgaan. De staking doorzetten, anders ben je geblameerd!

“Kom je daarentegen tot de ontdekking, dat je weliswaar een overwinning hebt behaald, maar dat je die heel duur moet betalen (met honderd échechs per dag, met de spot van je kameraden, met een heel eenzaam plaatsje in de klas en op het speelveld), dan is het de vraag, of je toch niet liever beginnen zult te denken. Waarbij een tweede vraag komt: of je in dat geval weer denken *kunt*.

“Wat zou er gebeuren, als je de denkstaking opgaf? Als een beginnening, een stumper, een bewaarschooljongetje zou je aan het werk moeten gaan. Meester en vader en je klassenkameraadjes zouden erbij staan en nieuwsgierig toekijken. Ze zouden merken, hoe onhandig je intussen geworden bent. En je domheid, waarop je je nu met een gerust geweten kunt beroepen, zou een vergissing blijken te zijn en een reden je te schamen. De anderen zouden zeggen: “Zie je wel, dat ie heel goed kan, als-ie wil? Hij geeft eindelijk toe, dat het alleen maar een gebrek aan goeie wil was.” Nee hoor, uit angst, dat de anderen zo hoog van de toren blazen, zou ik maar liever niet eens beginnen. De staking doorzetten, anders ben je geblameerd!”

De jongen had met toenemende onrust geluisterd. Toen brak hij in tranen uit. De onderwijzer keek nadenkend voor zich uit; de vader staarde met ongelovige ogen naar zijn zoon. De psycholoog ging echter verder:

“Het ziet er dus naar uit, of het niet mogelijk is, weer een normaal denkend mens te worden. Maar in de hele redenering zitten van den beginne af aan twee fouten. Alles zou in orde zijn, als je werkelijk dom was. Maar dat ben je absoluut niet. Wie jou voor dom houdt, vergist zich en jij vergist je met hen. Je bent precies zo verstandig als andere mensen. Anders zou je niet zo slim zijn geweest, steeds met denken op te houden, als dit voordelig voor je was. Je moet toch een knap diplomaat zijn, als je een staking zo handig begint en zo lang doorzet, als jij het gedaan hebt. Wij geven je opgaven, die je niet kunt oplossen. Je hebt al direct gezegd, dat ze te moeilijk voor je waren; je blijft dus gelijk

hebben. Maar jij geeft op jouw beurt opgaven aan je onderwijzer, die deze helemaal niet oplossen kan, n.l. je het rekenen bij te brengen. Je zet die opgave zo gecompliceerd in elkander, dat zijn hele opvoedingskunst ontoereikend is.”

De jongen was langzamerhand wat opgeruimder geworden; nu begon hij te lachen. De psycholoog ging verder:

“Zie je wel: we begrijpen elkaar al, ofschoon het een lastig onderwerp is, dat we behandelen. Wie zulke moeilijke dingen begrijpt, moet beslist een goed stel hersenen bezitten. Meester en je vader en ikzelf moeten goed nadenken, om dit alles te doorgronden en jij begrijpt het net zo goed als wij. Je hele domheid bestaat uit louter verstand. En toch schuilt er nog een tweede fout in je houding.

“De anderen, bijv. je vader en de onderwijzers zijn helemaal niet je vijanden. Dat leek er alleen maar een beetje op, als ze boos waren en je bestraffen. Maar ze wilden je toch ook helpen. Waarom behandel je ze dan als vijanden? Je hebt de straffen verkeerd opgevat. Maar dit kan een ieder gebeuren. De vijandschap van de anderen is een vergissing van je: je domheid is eveneens een vergissing van je. Daarom: het heeft geen zin meer de staking door te zetten. Doe liever als een zieke, die een paar jaar lang het bed moest houden. Staat die weer op, dan kan hij aanvankelijk slecht lopen, omdat zijn benen daaraan ontwend zijn. Maar ze zijn niet verlamd; ze leren het lopen wel weer, als ze zich maar oefenen. Jij hebt een paar jaar niet gerekend, maar je hersenen zijn niet verlamd. Zonder het te weten, heb je meer gerekend en berekend, dan je wel denkt. Dus zou je het opzettelijk rekenwerk heel gauw leren maken, als je je maar oefent. Gaat het in de beginnen niet zo vlot, lach dan maar wat om je eigen onhandigheid, zoals de zieke doet, die weer moet leren lopen. Meester zal je wel helpen, die geheimzinnige rekenmachine in je hoofd wat af te stoffen en te oliën. hij is niet blij, dat hij je klein gekregen heeft; hij is blij, dat je bij lange na niet zo dom bent, als hij eerst dacht. Hij is in zijn nopjes, dat hij zich in jou vergist heeft. En jij bent in je nopjes, dat je je in hem vergist hebt, want je dacht, dat hij je vijand was en hij is in werkelijkheid je vriend. Allez! Aan de rekenmachine!”

Het doel van deze lange speech was ten eerste de jongen aan te moedigen en ten tweede een grondige verandering teweeg te brengen in de houding van de vader en de onderwijzer. Alles hing ervan af, dat deze beiden in de toekomst een juiste opvoedingsmethode toepasten.

Soms duurt het weken en maanden, voordat zo'n kleine patiënt zijn reacties radicaal verandert, voordat hij zijn strijdlustige houding opgeeft, vrede met de volwassenen sluit en weer begint aan zijn eigen

arbeidsvermogen te geloven. Eerst dan is hij blijvend genezen. Tot dat ogenblik steekt de oude kwaal steeds weer haar kop op. Honderd maal stelt hij de vriendschap van de volwassenen op de proef, voordat hij vertrouwen in hen koestert.

In het hierboven beschreven geval hield het aanmoedigend front van school en huis stand. De neurotische verstandstoornis verminderde in drie maanden zodanig, dat slechts sporen ervan nu en dan aan het licht kwamen in een zekere koketterie van de jongen, als hij voor opgaven stond, waartegen hij zich niet voelde opgewassen. Na een halfjaar was ook deze verdwenen.

Als alle onderwijzers en ouders een dergelijk aanmoedigend front vormden, zouden er niet half zoveel domme mensen op de wereld zijn, als er nu rondlopen.

HET SEKSUEEL VROEGRIJPE KIND DOOR RUTH KÜNKEL

Wat betekent “seksueel vroegrijp”? Wat bedoelt men in het algemeen met “vroegrijp”? Vroegrijp noemt men kinderen en rijperen, die niet denken en handelen, zoals hun leeftijd zou doen vermoeden, maar die hun oordelen en gewoonten aan die van volwassenen hebben aangepast. Van meer dan *ogenschijnlijke* aanpassing en gelijkheid is natuurlijk geen sprake, want gedachten en gedrag van de vroegrijpe berusten veelal niet op rijkdom aan ervaring, maar op angst voor ervaring. Hij bootst het oordelen van de volwassenen, na opdat hij de diverse vraagstukken niet behoeft op te lossen en te doorleven. De typische houding van de moedeloze mens!

Wat hem verder kentekent, is een sterk ontwikkelde speurzin ten opzichte van alles, wat voor zijn egocentrische levenswijze gevaarlijk zou kunnen worden: hij bewaakt degenen, die hem omringen en bekritiseert hun gedrag; hij praat afkeurend over het werk, dat gedaan moet worden. Aldus blijft de vroegrijpe steeds op een flinke afstand van zijn levenstaak staan en dat beoogt hij dan ook onbewust. Door zijn nu en dan rake oordelen wekt hij bij volwassenen de schijn, als zou hij de school des levens versneld hebben doorlopen en oogst dan bewondering en waardering in. Zijn scherpzinnigheid en grote opmerkzaamheid dienen ter beveiliging van zijn persoontje; zij zijn wapenen in de strijd om een vooraanstaande plaats zonder prestaties, die daarop recht zouden kunnen geven. Vroegrijpheid is dus niet hetzelfde als “begaafdheid” in de zin van het vermogen, de levensopgaven goed en gemakkelijk meester te worden; het is de lang beoefende, voorzichtige houding van een moedeloze, die daarmee protesteert tegen de overmachtige buitenwereld. Bijzonder sterk blijkt dit protest in de eigenaardigheden van de seksuele vroegrijpheid.

Zou dus seksuele vroegrijpheid niet haar oorzaak hebben in het overwoekeren van een aangeboren neiging? Zou zij “alleen maar” een bepaalde houding van de mens zijn, die tegen de buitenwereld protesteert? Hoe dient dit opgevat te worden? Hoe komt dit protest tot stand? Wat beoogt het en hoe moeten wij, opvoeders, daar tegenover staan?

Om de eerste vraag te beantwoorden, moet ik eerst even wijzen op het standpunt van de individualpsychologische theorie ten opzichte van de psychologische leer van de driften en wel speciaal van de psychoanalytische theorie van Freud, omdat deze de enige is, die hier

op het terrein van de zielkunde blijft en omdat zijn leer met al haar consequenties één goed geheel is gebleven.

Freud verklaart op verschillende plaatsen in zijn werken, dat de manipulaties van het jonge kind met zijn lichaam en de vorming van primitieve seksuele theorieën in zijn geest, zowel als het misbruiken van zijn geslachtsorganen voor handelingen die het seksuele leven van de volwassenen benaderen, alle hun grondoorzaak hebben in de componenten van de geslachtsdrift, die ook in het kinderlijk organisme werkzaam zijn. Dit is het logisch gevolg van zijn theorie, waarin seksualiteit als de aangeboren drift wordt beschouwd, welke maakt, dat de mens zich dus zú of zo ontwikkelt.

De individualpsychologische leer van Adler staat hier lijnrecht tegenover. Zij ziet de mens als een ondeelbaar organisme en de seksualiteit als één van de vele functionele mogelijkheden van dat organisme. Verder is ook zij van mening, dat men de zielsuitingen van het individu niet los van elkaar mag beschouwen, doch zij gaat verder dan Freud, die dit principe opstelde en betreft er ook de verhouding van de mens tot de buitenwereld in. Zij ziet dus in het individu niet meer een op zichzelf staand wezen, maar beschouwt hem in samenhang met de wereld om hem. Uit de wijze, waarop de mens zijn sociale banden knoopt of niet knoopt, trekt zij conclusies ten aanzien van zijn streven, zijn levensplan en probeert zij zijn karakter te begrijpen.

Een karaktertrek kan slechts worden begrepen, als men hem beschouwt als zinvol onderdeel van het levensplan. Zo komt Adler, in plaats van tot een leer van mechanische driften tot zijn leer van de levende functies: de functionele mogelijkheden van de mens uiten zich slechts op die wijze, als met de zielshouding overeenkomt. Seksualiteit *kan* de liefde, de naastenliefde dienen; zij kan echter ook worden gebruikt om de beminde naaste te tiranniseren, te onttronen en zelfs om *deze te* ontlopen.

Kortom: overal, waar ongewenste en storende seksuele gedragingen in de sociale betrekkingen van het individu zijn ingeslopen, zijn zij uitdrukking van zijn a-sociaal streven.

In het leven van de volwassenen is de seksualiteit een belangrijke factor voor de totstandkoming van de sociale banden. Men kan haar invloed niet uitschakelen; zij wil gevormd worden; de mens heeft in haar een levenstaak te zien. Anders is dit alles bij het kind. De organen, die bij de volwassene in de dienst van de seksualiteit zijn, hebben bij het kind nog geen eigenlijke geslachtelijke functie. Toch merken we bij alle kleinen een zekere belangstelling voor hun eigen geslachtsorganen en voor die van anderen, hetgeen licht te begrijpen is, als we nagaan, welke betekenis deze organen al in de kinderkamer krijgen door de sociale eis

van het “droog-zijn” en daarmee van een aanpassing aan de wereld van de volwassenen en haar regels. Een organische functie, die tot nu toe slechts bestemd was voor een regulering van de bloedsomloop en dus haar doel in zichzelf had, wordt veel meer dan een zuiver “lichamelijke” functie. Ze gaat deel uitmaken van de sociale betrekkingen tot de buitenwereld, die het kind begint te vormen, ondergaat dus een functionele uitbreiding en wordt bewust. Het wekken van de opmerkzaamheid voor de geslachtsorganen is een van de eerste opvoedingsdaden. Het ontwakende bewustzijn voor het willekeurig uitscheiden gaat hand in hand met het sociaal vermogen van de kleine. De uitscheidingsfunctie van het jonge kind is, zodra zij willekeurig geregeld is, ook een sociale functie. Zij is echter ondenkbaar zonder belangstelling, d.w.z. zonder een doelbewust zich richten op de volle werkelijkheid. Alle organen van het kind dienen deze belangstelling, ook het geslachtsapparaat. De interesse voor deze organen is dus voor hem noodzakelijk als fase van zijn ontwikkeling.

Waar deze belangstelling ontbreekt, waar zij niet gewekt worden kan, hebben wij te doen met een geestelijke invalide. Imbeciele en idiote kinderen zijn zo moeilijk tot zindelijkheid te brengen, omdat hun sociale mogelijkheden ontbreken of althans zeer verzwakt zijn. Het idiote kind is in dit opzicht volkomen apathisch. Houdt hij zich met zijn organen bezig, dan blijft dit een op zichzelf staande serie primitieve prikkel- en reactieverschijnselen zonder enig streven naar verbetering en vervolmaking. Zijn stompzinnigheid is identiek aan zielloosheid, aan gemis van gemeenschapszin.

Dit laatste kenmerkt echter ook het neurotische kind, dat ons hier in het bijzonder ter harte gaat. Zijn organen zijn gezond, in staat normale arbeid te verrichten. Het doel, dat hij zich echter onbewust stelt en dus ook de richting, waarin hij zich beweegt, zijn anders dan bij gezonde, zogenaamd normale kinderen. Hij gebruikt zijn organen niet in het kader van de aanpassing aan wezenlijke levensvoorwaarden, maar in het kader van de strijd met de werkelijkheid en de vlucht voor haar.

De overdreven sterke belangstelling voor zijn geslachtsorganen, die wij bij de neurotische kleine aantreffen, heeft dus steeds symptomatische waarde. Zij is de uitdrukking van een opstandige geesteshouding; zij betekent: de maatschappij laat mij onverschillig; ik heb aan mijzelf genoeg; ik heb jullie, mensen, niet nodig! Ieder kind, dat door een seksueel abnormaal gedrag moeilijk opvoedbaar is, heeft deze opstandigheid. Men kan het steeds zonder voorbehoud vaststellen, evenals de oorzaak ervan, die steeds ligt in de schade, welke de buitenwereld in de kindergeest veroorzaakte.

Men kan hiertegen inbrengen, dat er veel kinderen bestaan, die onaneerden, zonder dat er bij hen sprake was van psychische stoornissen of van moeilijkheden bij de opvoeding. Dit bewijst echter juist, dat de kern van het “probleem” van de onanie niet ligt in het betasten van bijzonder prikkelbare lichaamsdelen (“erogene” zones), maar *in de betekenis van de onanie voor het individu*. Wat haar schadelijk maakt, is niet in de eerste plaats de handeling op zichzelf, maar haar onbewust doelmerk in het kinderlijk levensplan, in de verhouding tot volwassenen en in de waardering voor het eigen Ik. Wij zouden met twee voorbeelden, afkomstig van een bureau voor pedagogische adviezen, deze stelling willen ondersteunen.

Eerste geval.

Een blond, hoog opgeschoten meisje, 13 jaar, lichamelijk voorlijk. Ze wordt door haar grootvader gebracht. Ze is van school gestuurd wegens onzedelijk gedrag. Ze gaat veel met jongens om, rookt, spreekt in cynische termen of giechelt over seksuele dingen, gaat prat op wat zij daarvan weet, stookt haar kameraadjes tegen ouders en onderwijzers op. Opvallend aan haar zijn de groene, katachtige, een beetje gesluisde ogen en een vaag brutale trek om de mond. Aan haar jurk is veel franje. Op de hoed, die zij scheef draagt, is een vlammen rood lint aangebracht.

De grootvader vertelt, dat de ouders van het meisje gescheiden zijn; de vader is naar Amerika; hij kon de schande niet dragen. De moeder zou voortdurend overspel hebben gepleegd. Eerst na jaren had de vader, een brave bankwerker, dat in de gaten gekregen en zijn vrouw de deur uitgegooid. Het kind was toen drie jaar oud.

De huishoudster, die toen in dienst werd genomen, was blijkbaar jaloers op het kind; ze maakte het zwart in de ogen van de vader. Waar de kleine bij was, sprak ze over de “eerloze” moeder; ook het meisje met haar “zinnelijke” mond was naar haar mening erfelijk belast. De haat van de vader werd zo van de vrouw op het meisje overgedragen. De man begon haar slecht te behandelen. Zij was vijf jaar, toen ze naar haar grootouders vluchtte, die haar behielden. De oudjes moesten beloven de kleine streng in het oog te houden en op te voeden.

De “streng-zedelijke” opvoeding van de grootouders omvatte ook het verzwijgen van alle seksuele dingen. Iedere vraag hieromtrent werd onderdrukt of met een leugen beantwoord. Vroeg het kind naar haar moeder, dan werd haar het zwijgen opgelegd met de bemerking, dat haar moeder een slechte vrouw was geweest, die met andere mannen

had omgegaan en dat ze haar verdiende loon kreeg, toen de vader haar de deur uitgooide.

De kleine had echter heel een andere herinnering aan haar moeder. Ze wist van een blond, jong gezicht, dat er eens was geweest. Ze herinnerde zich, hoe ze om de keukentafel met haar moeder krijgertje speelde. Moeder pakte haar, droeg haar naar haar bedje, stopte haar toe en zoende haar. Plotseling was dat gezicht verdwenen - weg. Al het lieve - weg. Men sprak er alleen maar slecht van. Alles was slecht, hard en boos.

Het vrolijke kind werd ook boos, koppig, gesloten en knorrig. Het begreep niets van wat er gebeurd was, maar had het gevoel, dat er een ontzettend onrecht was gepleegd. Ze was in de hel. En een duister geheim, iets wat verboden was, iets verschrikkelijks, was de schuld daarvan. De volwassenen wisten het maar zij mocht er niet over praten. Wat zou het geweest zijn?

Ze kwam algauw op het spoor, want altijd bij dezelfde vragen werden de gezichten van de volwassenen ijzig of ontevreden. Of zij lachten een beetje en logen.

Haar verbeeldingsdrang werd overprikkeld; ze wilde het geheim kennen, waarom men haar moeder van haar had weggenomen. 's Avonds in haar bedje lag ze met gesloten ogen en stelde zich voor, dat moeder er weer was, die haar streelde. Ze was dan zelf moeder - Moeder en Leentje tegelijk - en streelde haar hele lichaam. Ze speelde met zichzelf, was lief voor haarzelf, zoals niemand lief met haar was en ontdekte steeds nieuwe lustgevoelens. Het verlangen bleef echter op de moeder gericht. Zo was haar leven, tot ze naar school moest. 's Daags was ze gesloten, opstandig en bleek. 's Avonds ontwaakte ze. Ze kwam bij een vriendelijke juf, die haar zo'n beetje met rust liet en wachtte, tot zijzelf zich voor de leerstof zou interesseren. Langzamerhand won de onderwijzeres het vertrouwen van de kleine. Na een paar weken liet zij de grootvader komen. Ze had het kind stil gadegeslagen, alleen en in haar spel met anderen, en vroeg, of het kind onaneerde. De oude man sloeg de handen van ontzetting ineen: "Om 's hemels wil, hoe dat? We hebben toch zo goed op haar gepast." Hij beloofde op de handelingen van de kleine te letten.

Op een avond, toen zij weer geheel in haar spel opging, riep de grootvader, die met een krant onder de lamp zat: "Wat doe je daar, vuilik?" Het volgend ogenblik was hij aan haar bed, waar zij bleek van schrik en verlamd lag met haar nachtjapon tot aan de hals opgestroopt. Hij trok haar uit de dekens, legde haar over zijn knie en ranselde haar woedend af. Daarbij brulde hij haar toe, of ze misschien ook "zo eentje"

wou worden als haar moeder. O, al dat vuile had zij natuurlijk van haar moeder geërfd, maar hij zou het er wel uit krijgen. De handen zou hij haar vastbinden, zo dat ze zich niet meer verroeren kon. Stel je voor: Daar heb je toch zo goed op het kind gepast; niets heb je d'r gezegd - en nou toch ...

Toen hij haar weer in bed gesmeten had, ging hij bij de tafel zitten, het hoofd in de handen en huilde. Hij was een rechtschapen man, mopperig en goedig. Machteloos stond hij tegenover dit kind. De grootmoeder was een jaar voordien gestorven. Hij besloot Leentje naar een opvoedingsgesticht te sturen.

De kleine lag in haar bedje, buiten haarzelf van angst en schrik, geslagen voor een zonde, die ze niet begreep. Voor de tweede maal werd ze van haar moeder weggenomen en tot zondares gestempeld. "Wat plezier doet, is slecht", was de slotsom van haar ervaringen.

De volgende dag zei de grootvader haar dat ze ziek werd, als ze "dat" deed, dat ze later in een gekkenhuis kwam om te versuffen. Ze bleef zwijgen, de keel toegesnoerd. Het liefst wilde ze doodgaan. 's Middags bracht de oude man haar naar een inrichting voor verwaarloosde en verweesde kinderen.

Daar was ze van de beginne af aan de dochter van "die gescheiden vrouw van M." De grootvader had aan de directie verteld, dat zij de zinnelijke natuur van haar moeder had overgekregen en dat zij onaneerde. Of men asjeblijft streng met haar wilde zijn. Hij kon haar niet opvoeden: hij had een te goed hart.

De kleine werd ingelijfd bij een groep kinderen, die wegens seksuele moeilijkheden in het gesticht waren opgenomen. Men deed er geen blad voor de mond. Ze hoorde daar meer, dan ze wilde weten en moest doen, of ze door de wol was geverfd om zich niet te blameren. Zo ontving ze haar seksuele voorlichting. Alle raadselen van coïtus, conceptie en geboorte werden haar door een troep onevenwichtige, opstandige en uitgestoten kinderen verklaard. Alle kennis hieromtrent werd beschouwd als een wapen in de strijd tegen de wereld van de volwassenen.

Dankbaar greep Leentje dit wapen aan, om niet meer machteloos aan de willekeur van de grote mensen bloot te staan. Ze begon zichzelf en haar moeder te wreken, doordat zij nu een seksuele geheimdoenerij tegen de gemeenschap aanwendde, dezelfde bedekte termen, waarmee men haar leven ongelukkig had gemaakt. Men betrapte haar herhaaldelijk op "vuiligheden" met jongens, ofschoon iets naders daaromtrent niet kon worden ervaren. Steeds had ze een bepaalde groep kinderen om zich heen, die fluisterden en giechelden en die snel verdwenen, zodra een

onderwijzeres naar haar toekwam. Ze schiep een vijandelijke gezindheid in het gesticht en maakte haar kameraadjes onrustig en lui.

Nu en dan mocht ze een bezoek aan haar grootvader brengen en met hem uitgaan. Eens waren ze samen op de kermis. Ze stonden voor een schiettent. Daar trok iemand aan haar arm. Een gezette, blonde vrouw hield de vinger op de lippen en duwde haar een briefje toe. Ze was van schrik verstart, want ze voelde direct, dat deze vrouw haar moeder was. Grootvader mocht niets merken. Ze stopte het briefje in haar mantelzak. Haar hartkloppen bedaarde eerst, toen ze weer in het gesticht was. Op het briefje stond: "Als je mijn dochter bent, kom dan overmorgenavond zes uur in de Rosenstraat 14." Twee dagen lang gedroeg ze zich onberispelijk. Nauwelijks kon ze haar opwindning beheersen. Ze verschaftte zich uitgaansverlof en snelde naar de Rosenstraat. Ze had haast geen kracht daar de trappen op te klimmen. De anders zo brutale Leentje klopte schuchter aan, zo zachtjes, dat men het daarbinnen nauwelijks hoorde. Moeder stond echter al te wachten en kwam direct. Een paar seconden waren beiden verlegen; toen lag het kind in de armen van de vrouw en snikte hartverscheurend.

Nu zaten ze op de met rood pluche beklede sofa. Leentje kon geen woord uitbrengen. Ze was gelukkig en schaamde zich, dat ze niet steeds zo goed was als op het ogenblik. Voor het eerst voelde ze, dat haar leven niet juist was, en dat het beter zou kunnen zijn. Ze vertelde van het gesticht en hoe ze daar leefde. Ze zei, dat ze "alles wist" -en dat niemand moest proberen haar aan te raken. Nee hoor, zij had geen respect voor de mensen; het waren "allemaal zwijnen". De moeder schrok. Leentje moest alles doen om van dat gesticht weg te komen, ried de vrouw haar. Als Grootvader haar niet alleen verzorgen kon, kon hij wel wat geld van haar krijgen. Het ging de moeder volgens haar zeggen goed. Ze was eerst keukenmeid bij een rijke familie geweest en toen had ze een handelsreiziger getrouwd.

Aldus vond Leentje haar moeder terug: een eenvoudige, babbelzieke vrouw. Toen de eerste vreugde en opwinding voorbij waren, kreeg het meisje een gevoel van teleurstelling. In haar fantasie was de "overspelige" vrouw met een stralenkrans van buitengewone karaktereigenschappen en bekoorlijkheden omgeven. En ze dacht bij zichzelf: "Ik zou met wat ik van die dingen weet wat beters doen dan eenvoudig trouwen en dik worden." Ze minachtte de moeder een beetje. Het gelukte haar echter uit het gesticht weg te komen en opnieuw door de grootvader opgenomen te worden. Ze had beloofd beter op te passen. Over haar moeder sprak ze met niemand. Van tijd tot tijd ging ze haar opzoeken. Eerst toen vele maanden lang alles in school en huis

goed ging en men van alle kanten het meisje prees met haar goed gedrag, had ze de moed de grootvader iets van haar geheimzinnige bezoeken te vertellen: ze wilde waarheidlievend zijn en zonder achterbakse dingen verder leven. De moeder - de eerste liefdevolle mens na vele jaren - had invloed op haar.

Haar bekentenis had catastrofale gevolgen. Grootvader was buiten zichzelf van woede. Hij lette in het geheel niet op de verzekering van het kind, dat de moeder een nette en lieve vrouw was geworden en dat hij zich daarvan kon overtuigen door erheen te gaan. Voor de oude man bleef de moeder een overspelige vrouw, die de eer van zijn enige zoon had bezoedeld. Hij noteerde haar adres, niet om haar te bezoeken, maar om een aanklacht tegen haar in te dienen wegens inbreuk op de acte van scheiding.

Drie dagen na dit voorval was Leentje verdwenen. De politie vond haar in een hooiopper op een veld ver buiten de stad, tezamen met een 14-jarige jongen uit het gesticht. Zie hielden elkaar omarmd en sliepen. Dat werd op school bekend gemaakt en Leentje werd direct weggestuurd. Door een toeval kwam ze in handen van een lid van Pro Juventute, die met de individualpsychologische ideeën bekend was. Ze werd ter behandeling naar een bureau van pedagogische adviezen gezonden.

Het was moeilijk met dit volkomen uit haar evenwicht gebracht kind een eerste contact te vormen. Eerst langzamerhand begreep ze, dat men daar als vriend tegenover haar stond en dat men bereid was haar tegen vooroordeel en wanbegrip te beschermen. Men sprak nauwelijks over haar "seksuele delicten", maar men verklaarde haar, hoe vijandig ze op alle mensen was ingesteld en hoe haar noodtoestand en het gemis van een liefdevolle omgeving haar tot haar tegenwoordig leven gedreven hadden. Ze voelde zich al gauw doorzien en verlost. Ze was immers geen zondares. Ze had een verkeerde, vijandige houding van de buitenwereld met dezelfde wapens bestreden. Van werkelijk seksueel leven had ze geen vermoeden; nooit nog had ze dorst naar seksuele omgang gevoeld. Haar zinnelijkheid bestond slechts uit nagebootste gebaren. Het geval van de hooiopper kwam op het volgende neer. Ze had de jongen, die ze uit het gesticht kende en die ze voor moedig hield, daar laten komen om hem over haar moeder te spreken. Ze wilde hem met een brief naar haar toe sturen, waarin zij haar alles vertelde en haar waarschuwde. De jongen beloofde het, maar stelde zijn voorwaarden. Hij wilde, dat zij zich uitkleedde en dat ze hem haar lichaam liet zien. Zij werd angstig en liet hem op zijn beurt beloven, haar niets te doen. Toen ze zich had uitgekled, sprong de jongen toch op haar toe. Ze huilde

toen zo heftig, dat de jongen tot bezinning kwam en haar begon te troosten. Hij streelde haar en was lief. Tenslotte sliepen ze beiden in. Natuurlijk geloofde niemand, dat daar niets gebeurd was.

Een psychologische toelichting is wel nauwelijks nodig. Het geval spreekt voor zichzelf en laat duidelijk zien, dat het seksueel wangedrag van zo'n kind veel meer berust op gemis van gemeenschapszin dan op seksualiteit en dat een vroegrijpe de mensheid zijn vijandschap toont door het gebruik van grove termen aan het geslachtsverkeer ontleend, daartoe veel meer door de omgeving dan door eigen neigingen gedwongen.

Tweede geval.

Ook dit geval toont duidelijk, hoe door een verkeerd ingrijpen van de zijde van de volwassenen het kind van het werkelijke leven kan worden afgeschrikt, in zijn sociaal instinct gewond en op een verkeerde, a-sociale weg gedreven.

Een negenjarige jongen onaneert uit innerlijke drang en heeft sadistische dwangvoorstellingen. Zo verbeeldt hij zich een prins te zijn; vele naakte slavinnen zijn om hem heen; hij laat ze voor zich knielen en slaat ze met een zweep tot bloedens toe.

De jongen heeft alle opvallende karaktereigenschappen van de zelfbevekker: hij is schuchter, mensenschuw, bloost gauw, kan met niemand een gevoelscontact vormen. Zijn houding is gedrukt; hij draagt zijn hoofd scheef en kijkt steeds naar de grond. Zijn antwoorden zijn onzeker. Zijn vader klaagt, dat de jongen er maar op los liegt.

Hij is het enige kind van een eierzuchtig ambtenaar, die van zijn zoon een genie wilde maken en een lafaard kweekte. De vader bestrijdt laffe daden met de rijzweep en ranselt daarmee de jongen, ook al is de overtreding van weinig betekenis.

In het huwelijk voert de heerszuchtige vader de boventoon. De moeder is zeer godsdienstig, stil en schuchter. Ze vertroetelt het kind en helpt hem, waar ze kan. Alleen op seksuele vragen weet ze geen antwoord; dan geeft ze slechts strenge reprimandes. Alles wat het lichaam betreft, wordt als minderwaardig, gemeen en onfatsoenlijk gekenschetst. Wat daarmee ook maar enigszins tezamen hangt, wordt slechts in bedekte termen besproken.

Al dit geheimzinnige en verder de autoriteit van de vader zijn de twee belangrijkste componenten van de druk, die op de ontwikkeling van de jongen wordt uitgeoefend.

Toen hij twee jaar was, was hij stug, koppig en humeurig. Men kon hem moeilijk aan zindelijkheid wennen. Hij had als baby uitslag op zijn onderbuik, dat hem zo jeukte, dat hij daarop hevig reageerde. Men trok hem vuisthandschoentjes aan om hem te verhinderen zijn geslachtsorganen aan te raken. Toch schijnt hij zonder onderbreken tot zijn negende jaar deze organen geprikkeld te hebben. Men had het vaak opgemerkt en hem met straffen en het vooruitzicht op idiotie bedreigd. Dientengevolge lijdt hij onder zwaar schuldbesef. Het gehele complex kon gemakkelijk aan het licht worden gebracht. Zoals zijn zweepfantasia aantoonde, stelde hij zich met zijn vader gelijk. Hij wilde net zoveel macht hebben als deze en heer over alle vrouwen zijn. In de onanie speelde hij de rol van de vader. Tegelijkertijd speelde hij de wilszwakke jongen die geen weerstand kan bieden aan geslachtelijke prikkels. Hij bewees daarmee aan zichzelf en anderen, dat hij een hulpeloos kind was, dat niet opgewassen was tegen de overdreven eisen van een vader en dat steeds uitkeek naar de steun van de moeder. Zijn drang zich te doen gelden werd echter door de vrouw zeer gekwetst en zo wilde hij meer de heerszuchtige man spelen. Een slang met de staart in de bek!

Hij streed uit zucht tot zelfbehoud, niet in het minst om de bevrediging van geslachtsdrift. Eerst door het verbod te onaneren was de strijd tegen de autoriteit van de vader aan deze vorm van protest gebonden. Verder werd het toneel van de stille oorlog naar het domein van de fantasie verplaatst, waar de vader machteloos was, omdat hij zijn zoon niet doorzag. De jongen loog er maar op los! Het onbegrijpelijke van zijn leugens was zijn strijdmiddel. Hij werd een held in het versluieren van de waarheid, precies zoals de volwassenen ten opzichte van het seksueel leven de waarheid hadden versluierd. Ook als hij overal tekort schoot, hier tenminste had hij de grote mensen overtroefd.

Een milieu, dat het kind angstig en onderworpen maakt, maakt natuurlijk elke geestelijke vorming onmogelijk. Vooral de weetgierigheid lijdt onder het onderdrukken van de kinderlijke vragen.

Uit het bovenstaande blijkt duidelijk, dat men het kind een hem vreemde levensvorm opdringt en dan zijn belangstelling voor het uitscheidingsapparaat als seksualiteit beschouwt. Vele volwassenen verwachten, dat het kind net zo denkt als zij, in plaats dat zij bij de opvoeding van zijn geestesstructuur uitgaan. Van hun foutief standpunt komen ze tot een verkeerde idee betreffende sommige kindervragen. Ze beschouwen en verbieden deze als verboden uitstapjes naar hetgeen slechts grote mensen mag bezighouden.

Seksuele voorlichting wordt in de opvoeding meestal als een afzonderlijk geheel behandeld, dat buiten het leven van elke dag en buiten de gang van de ontwikkeling staat. Daarom speelt het een overmatig grote rol in het kinderleven. Seksuele problemen krijgen echter eerst betekenis door het geheimzinnige, waarmee men hen omgeeft en door de bijzondere stemming, die men kweekt, als men daarover spreekt. Hier blijkt de gedwongen houding van de volwassenen. Als de eerste kinderlijke vragen naar het ontstaan van het mensenleven onwaar worden beantwoord of eenvoudig worden afgeketst, dan is het vertrouwen tussen kind en ouders beschaamd: de kleine zal voortaan niet meer spreken van wat er op dit punt in zijn geest omgaat. Er ontstaan leemten in de klare voorstelling van zijn wereldbeeld en deze leiden licht tot diep minderwaardigheidsgevoel, omdat juist seksuele kennis voor het volwassen-zijn van zo grote waarde schijnt te wezen. Het gevolg daarvan is, dat het kind alle mogelijke dingen fantaseert, die achter de geheimzinnigheid van de volwassenen kunnen schuilen. Het houdt zich voortdurend met deze onbeantwoorde vragen bezig en kent daaraan een overdreven grote waarde toe. Dan meent men een seksueel vroegrijp kind te zien, maar in werkelijkheid is slechts zijn nieuwsgierigheid te sterk geprikkeld. Deze moet op zakelijke wijze worden bevredigd, voordat er opnieuw harmonie tussen hem en de buitenwereld zal kunnen zijn. Deze voorlichting moet op een zodanige wijze gegeven worden, dat zij past in het stadium van de ontwikkeling. Verder dient men de vragen af te wachten en niet meer te geven, dan wat het kind wenst te zien. Maar dan ook zo, dat het later geen tegenstrijdigheden ontdekt. Dan krijgt het kind langzamerhand een klare wereldvoorstelling en leert het zich zonder aarzelen bewegen.

Meestal is er gelegenheid vooraf over spijsverteringsorganen te spreken, waaraan men zijn geslachtelijke inlichtingen kan vastknopen. Zo vroeg een 3-jarig jongetje eens, waar het eten bleef, nadat men het had doorgeslikt. Deze vraag namen de ouders te baat om hem te vertellen van slokdarm, maag en ingewanden. Toen de kleine later vroeg, waar de mensen waren, voordat men hen zien kon, konden de ouders hem vertellen, dat er nog andere organen in het lijf zijn, bijv. zakjes met heel kleine eitjes, waarvan er eentje kan groeien en groeien, tot het zo groot is als een baby. Komt straks de vraag, hoe het kind uit het moederlijf komt, dan kan men van de verschillende lichaamsopeningen spreken, waarvan er een groot genoeg kan worden, dat de zuigeling erdoor komt. De vraag naar de bevruchting komt eerst vele jaren daarna ter sprake en dient dan op gelijke, zakelijke wijze beantwoord te worden, met behulp van wat er in de planten- en dierenwereld geschiedt.

Wij vatten hieronder samen, wat bovenstaande gevallen ons met vele andere laten zien:

De meest voorkomende seksuele ondeugden van het kind zijn onanie, spelen met seksuele voorstellingen en het betasten van de geslachtsorganen van anderen. Ik bedoel hier met onanie niet het op zichzelf onschuldige spelen met de geslachtsorganen, dat men nu en dan bij ieder kind kan opmerken en dat automatisch verdwijnt, als men er geen aandacht aan schenkt en als men bevredigende bezigheden kan verschaffen, maar duidt hier met onanie aan: de voortdurende, tegen eigen wil uitgeoefende zelfbevlekking, die het kind als misgreep voelt en toch niet kan overwinnen. Zij gaat steeds gepaard met gewetenswroeging.

Men is op de verkeerde weg, als men de oorzaak van dit kwaad zoekt in seksuele vroegrijpheid en deze meent te kunnen tegengaan door koud afwassen en het vastbinden van de handen. Het resultaat van dergelijke maatregelen is altijd het omgekeerde van wat men wenst te bereiken, namelijk verergering van het kwaad, zo, dat het tot ziekelijke excessen kan komen. Het onaneren is niet te begrijpen of te bestrijden, als men het als een op zichzelf staand verschijnsel beziet. Men dient het te beschouwen als symptoom van de kinderlijke houding ten opzichte van het leven. Van belang is dus te weten, hoe het kind overigens tegenover de buitenwereld staat. Merkt men dan, dat de kleine thuis noch op school de moed heeft met de anderen mee te spelen, te lachen en te werken, dat hij zich het liefst afzondert, in een hoekje blijft zitten en schrikt, als men het woord tot hem richt, dan weten we, dat hier een mensenkind is, dat door veel bittere ervaringen en teleurstellingen tot de overtuiging kwam, dat hij niet deugt voor de samenleving, dat hij te dom, te klein en te onhandig is om ook eens iets aan te pakken, dat anderen alles beter kunnen doen, hem uitlachen, beknorren of slaan, als hij probeert zich te verroeren. Hij heeft de wens opgegeven, vreugde en genoegens van de buitenwereld te verwachten, leeft thans geheel teruggetrokken en doet zijn best, zichzelf lustgevoelens te verschaffen. De belangstelling trekt zich uit de buitenwereld terug en richt zich uitsluitend op het eigen lichaam. De onanie is daarvan uitdrukking.

De enige weg, die tot genezing leidt, gaat langs een vriendelijke, sympathieke, tegemoetkomende houding van de opvoeder, die het hem mogelijk maakt zich met succes in de maatschappij te wagen. Hij moet voelen, dat hijzelf iets betekent, dat hij zijn levenstaak kan volbrengen en anderen tot nut kan zijn. Wordt hij aldus aangemoedigd, dan gaat zijn belangstelling weer uit naar de buitenwereld. Een leven in

teruggetrokkenheid en zelfbevrediging heeft dan zijn aantrekkingskracht verloren.

Een tweede soort onaniepatiënt laat zich van geheel andere kant zien. Hij is wild en brutaal, pocht en spartelt voortdurend tegen. Hij zegt nee op alle voorstellen, doet het omgekeerde van wat men verlangt en heeft er blijkbaar plezier in, als zijn ouders ontzet zijn. Hij is specialist in ondeugden door middel waarvan zijn ouders zich geblameerd en aan kritiek blootgesteld voelen. Hij heeft lelijke tafelmanieren, slaat op school onbehoorlijke taal uit, steelt, liegt en - onaneert. Hij heeft geleerd, dat men over het lichaam en zijn functies niet mag spreken en verder, dat men dat juist wel moet doen, om de grote mensen woest te maken. Dan behoeft men slechts zijn geslachtsorganen aan te raken en de volwassenen worden opnieuw woedend. Soms geven ze het op hem tot inkeer te brengen. Ze hebben geen hoop meer, werken niet meer op hem in, kwellen niet meer en laten hem met rust. Dat is een triomf! Dat wilde hij immers!

Een triomf van een bijzonder gevaarlijk soort! De jongen voelt zich steeds meer eenzaam en geïsoleerd. Met rust gelaten betekent - verlaten! Verlangt hij naar een begrijpend medemens, die zijn sociale ontwikkeling zeer zou begunstigen, dan durft hij niet verder te denken. Hij is immers "anders dan de anderen", onrein en een zondaar. De triomf biedt geen uitweg! Er is één ding, dat troost: hij onaneert verder. En dan? Dan zien we een mens voor ons, die de weg tot de gemeenschap niet meer vindt, omdat zijn "seksuele vroegrijpheid" hem op de verkeerde weg heeft gebracht. Kon men hem niet helpen? O ja, men had het kunnen doen. Een warm, zakelijk denkend medemens zou zijn vermogen aan liefde hebben ontwikkeld en zou waarschijnlijk hebben verhinderd, dat hij met zo grove middelen het zelfgevoel en de zelfstandigheid bevechten moest. Ook deze patiënt is een moedeloze, hulpbehoevende knaap, wiens wapenen zich tegen hemzelf keren.

De onanie heeft dus ook hier met seksualiteit eigenlijk niets te maken. Hoe staat het echter met de rijpere, bij wie werkelijk seksuele functies optreden? Ook daar is onanie, zoals Alice Rühle zegt: "Het teken van een a-sociale gezindheid, welke zich uit in een afwijkende seksuele reactiewijze".

Er zijn dus slechts *schijnbaar* seksueel vroegrijpe kinderen? Maar hoe staat het dan met degenen onder hen, die zich werkelijk op een seksueel dwaalspoor bevinden, die niet van hun vriendjes kunnen afblijven, die wezenlijk seksueel verkeer uitoefenen en steeds naar nieuwe "veroveringen" uitzien? Dat is hij, die wil tonen, dat hij groot is. Misschien

heeft hij in de kamer bij zijn ouders geslapen en hun verkeer beluisterd. Dat bracht hem tot het inzicht, dat het verschil tussen volwassenen en kinderen slechts dáárin schuilt en dat hij met hen gelijk staat, als hij alles weet, wat daaromtrent voor hem wordt verborgen.

Het verlangen, ook als groot mens te gelden en te worden erkend, dreef hem ertoe, hen ook in dit opzicht na te bootsen. Was het seksuele behoefte? Welnee. Een menselijke drang naar gelijkwaardigheid dreef hem ertoe een eind te maken aan de slavernij van het jong-zijn.

Dergelijke rijperen hebben steeds de moed verloren alle fasen van de organische ontwikkeling door te maken.

Zij gunnen zich geen tijd te groeien. Waar anderen voorwaarts gaan, daar springen zij; waar anderen springen, daar blijven zij machteloos liggen. Dus ook hier ontmoeten we weer moedeloosheid. Waarschijnlijk hebben hun opvoeders de periode van de jeugd niet beschouwd als de allerbelangrijkste voorbereidingstijd voor latere levenstaken. De rijperen hebben niet voldoende rust gehad hun organen en vermogens in langzame oefening te ontwikkelen. Men heeft hen gebruikt voor eigen zaken en hun interesses over het hoofd gezien. Moet men zich dan erover verwonderen, als zij op een dag de stap doen, die betekent: Kijk maar, wij zijn geen kinderen meer; wij leven en voelen net als jullie. Wat jullie kunnen, dat kunnen wij ook!

We hebben gezien, dat *alle* kinderen, die men als “seksueel vroegrijp” beschouwt, in de grond van de zaak moedeloos zijn. Zij zien uit naar prestige, naar een bijzondere plaats in de ogen van de volwassenen en zij menen deze te kunnen veroveren met behulp van een bepaald seksueel gebaar, waarmee de grote mensen uit het veld zijn geslagen. Wat moeten wij met “seksueel vroegrijpe” kinderen doen? Hetzelfde, wat in dit boek ook door anderen steeds weer gezegd wordt: Aanmoedigen! Dan zullen zij hun a-sociale houding opgeven en het masker van seksuele vroegrijpheid laten vallen.

Stellingen:

I. De vragen van het jonge kind naar het ontstaan van het mensenleven hebben op zichzelf geen seksueel karakter, maar zijn normale uitingen van de drang de organisatie van het lichaam te leren kennen. Deze vragen vormen een onderdeel van de drang de buitenwereld te begrijpen, zich daarin te oriënteren en daarin opgenomen te worden. Ze beogen de meest gunstige voorwaarden voor eigen levenszekerheid te scheppen.

II. Reageert de buitenwereld verkeerd op deze vragen, beschouwt men ze als vroegtijdige afwijkingen op seksueel gebied dan wordt de geleidelijke ontwikkeling van het geheel van de kinderlijke persoonlijkheid tegengewerkt en hun zekerheid en moed ondergraven. In plaats van met duidelijke voorstellingen wordt de kindergeest gevuld met fantastische ideeën, welke haar oorzaak vinden in het gevoel van hulpeloosheid ten opzichte van de alwetendheid van de volwassenen.

III. Worden de hierboven bedoelde vragen niet duidelijk en eerlijk beantwoord, dan wordt haar een overmatig grote waarde toegekend.

IV. Het zich zwak en weifelend voelend kind begint een onderaardse oorlog met de volwassenen, met geslachtelijke kwesties als motief tot de strijd. Hierbij dient te worden aangetekend, dat zijn "ondeugden" steeds van buiten af aan hem worden opgedrongen.

V. Slaagt het kind erin zich van de inhoud van geslachtelijk verkeer op de hoogte te stellen, dan brengt dit geenszins ontspanning in zijn geest. Ook deze kennis doet hem verder van de waarheid afdrijven. Voor het kind, dat zich al lange tijd in de strijd om de macht met de volwassenen bevindt, is datgene, wat hij ziet, niets anders dan een concrete bevestiging van zijn ervaringen, die hierop neerkomen, dat het leven een voortdurende strijd is, waaraan ook de seksualiteit is onderworpen.

VI. Treedt dan later de geslachtelijke functie op, zo dient zij niet de betrekking van man en vrouw, maar zij wordt ook dan aangewend als wapen in de strijd om de macht. Alle perverse handelingen, zowel als geslachtelijk onvermogen en koelheid, zijn uitdrukkingen van het verstoorde evenwicht tussen mens en gemeenschap. We hebben dan de neurotische mens voor ons, die niet of slechts gebrekkig in de mensheid is opgenomen. Slechts door liefdevolle leiding en door het wekken van de moed kan hem de weg tot de gemeenschap worden gebaad en kan zijn geslachtelijke functie zich normaal uitspelen als één van de vormen van sociale betrekkingen.

HET VERWENDE KIND DOOR M. SCHIRRMEISTER

Algemeen wordt nu erkend, dat een vrouw op haar economische plichten moet worden voorbereid, want is ze niet bij machte te koken, te naaien en haar huis in orde te houden, dan straft ze haar gezin en zichzelf. Het is echter eigenaardig, dat men bij deze plichten tot nu toe de voornaamste vergat, n.l. de voorbereiding op het verzorgen en opvoeden van haar kinderen. Dit wreekt zich dikwijls heel erg op het kinderlichaam, -ziel en -geest. Onbeduidende trekjes ontwikkelen zich tot karakterfouten, of maatschappelijke moeilijkheden, als de moeders in wier handen de opvoeding grotendeels ligt, deze trekjes niet thuis weten te brengen en te behandelen, als zij te weinig kennis bezitten van de wetten van de geestelijke vorming. Een sleutel tot deze psychologische wetten is aan allen, die opvoeding als een ernstige zaak beschouwen, gegeven in de theorie van Dr Alfred Adler. Deze verleende ons voor het eerst inzicht in het geestesmechanisme, zowel als in de oorzaken van menselijke zwakheden en vergissingen, van het innerlijk geremd zijn, van de vlucht voor 's levens taken, enz. Adler's theorie komt op het volgende neer:

Ieder kind bezit van nature een gevoel van minderwaardig zijn, dat opbloeit in de hulpeloosheid van de eerste kinderjaren, in een ongunstig maatschappelijk of geestelijk milieu, in een te strenge of verwekelijkende opvoeding. Ook uiterlijke lelijkheid of de aanwezigheid van organische gebreken is een gunstige bodem voor de vorming van het gevoel, dat men zich tot weinig in staat acht. Heeft een baby het moederlichaam verlaten, dan begint voor hem de strijd met de buitenwereld en wel des te heftiger, naarmate de organische minderwaardigheid groter is. Tegelijkertijd wordt een instinctief streven merkbaar tot een harmonische verhouding met de vijandelijke machten te geraken; het kleine kind leert zich aan gewone en buitengewone omstandigheden aanpassen, waardoor zich het vermogen ontwikkelt steeds weer nieuwe en belangrijker dingen te doen.

De nadelen, die het minderwaardigheidsgevoel met zich meebrengt, komen echter veelvuldiger voor. Nu eens kunnen lichamelijke en geestelijke zwakte optreden, dan weer te grote prikkelbaarheid van de zenuwen, onhandigheid, vroegrijpheid, enz. Het minderwaardigheidsgevoel beïnvloedt het willen en denken van het kind en roept een groot aantal kindergebreken tot leven. Deze kunnen slechts begrepen worden, al men weet, wat het kind er mee wil bereiken en als men de betrekkingen van de kleine tot zijn omgeving heeft doorgrond.

Vooraf gaat steeds een zich meten, een zich vergelijken met vader, moeder, broers of zusters, later met iedereen, die in de gezichtskring van het kind verschijnt.

De kleine, die zich door zijn minderwaardigheidsgevoel in een hoekje voelt weggedrukt, acht zich tot niets in staat, voelt zich bij anderen achtergesteld en probeert nu uit dit alles weg te komen door in zijn fantasievoorstellingen een gelijke rang als zijn ouders te bekleden en deze zelfs te overtreffen. Daarmee heeft het zich al een heel eind van de werkelijkheid verwijderd. Hij is nu uitsluitend bedacht op steeds groter bevrediging van zijn eigenwaarde. Daaruit volgt een sterker streven naar richtlijnen, naar principes en idealen.

Ook de gezonde mens staan deze richtlijnen voor de geest, maar hem is onbevanging genoeg bijgebleven om in geval van een besluit de werkelijkheid eveneens in ogenschouw te nemen. Zijn denken en handelen zijn steeds in harmonie met het praktische kunnen en zo overwint hij zijn natuurlijk minderwaardigheidsgevoel.

Bij de mens zonder deze harmonie neemt de strijd zichzelf te verwezenlijken veel heftiger vormen aan. Hij probeert zijn minderwaardigheidsgevoel te verstoppen onder een ingespannen streven naar macht, naar de boventoon voeren, naar indruk maken. Het is het doel van het zielenleven van de meeste mensen. Zij kunnen niet denken, voelen, handelen, of dit doel staat hun voor de ogen. Alle onderdelen van hun levensplan worden daarmee in overeenstemming gebracht en zo komt in hun ziel een onbewuste techniek tot stand, die tot taak heeft een systeem van lichamelijke en geestelijke machtsverschijnselen voort te brengen.

Waar de zucht de meerdere te willen zijn, te sterk op de voorgrond treedt, komt iets vijandigs en strijdlustigs in de levenshouding van de mens. Het berooft hem van zijn vermogen indrukken op onbevanging wijze op zich in te laten werken en probeert hem van de werkelijkheid te vervreemden. Hij zoekt dan een leven naast het leven en al gauw komen handelingen tot stand die de onderdrukking en kleinering van anderen beogen. Onverdraagzaamheid, eigenzinnigheid, afgunst, leedvermaak, pocherij, wantrouwen, gierigheid, enz. worden zijn onaangename eigenschappen.

Wie het levensplan van deze mens nagaat, kan het punt vinden, waar de neiging zich te doen gelden in tegenspraak met de werkelijkheid is gekomen. Men kan hem dan uit zijn topzwaar geestesleven naar zijn plaats in de maatschappij brengen, als men hem het gehele complex van zijn machtsdriften bewust maakt en oplost.

Het gevoel voor de werkelijkheid is het gemeenschapsgevoel. De opvoedkundige grondgedachte van de individualpsychologie is het verdrijven van elk streven naar macht en het versterken van het sociaal gevoel, de naastenliefde, de verfraaiing van het bestaan van onze medemensen. Zo heeft deze wetenschap nieuwe perspectieven geopend voor een van de belangrijkste en lastigste opgaven: de bestrijding van de kinderlijke ondeugden. In het bijzonder heeft zij de behandeling van het moeilijke kind in een hoopvolle richting geleid. Het logisch theoretiseren speelt daarin geen rol, want dit zowel als voorstellingen en gevoelens hangen van een persoonlijk einddoel af. Slechts wie moedig voorwaarts gaat, baant de mensheid de weg. Grote daden worden vaak verricht door hen, die men een tijdlang voor onbegaafd heeft gehouden. Dit "domme volk" leidt dikwijls een martelaarsbestaan en wanhoopt aan het leven. Vandaar, dat de individualpsychologie protesteert tegen de onrechtvaardigheid, sommige mensen een tweederangs plaats aan te bieden en de verdediging op zich neemt van de stelling, dat allen gelijke waarde hebben. Zij bestrijdt een van de hoofdoorzaken van de ontmoediging: het opvoeden met "je moet" en "je mag niet".

Hiermee zijn in grote lijnen de grondbeginselen van de individualpsychologie weergegeven. Het is nu onze taak één van de oorzaken van ontmoediging, nader te belichten, n.l. die, welke bij verwekelijkende, vertroetelende behandeling optreedt.

Er kunnen verschillende motieven voor het verwennen bestaan. Nu eens zoekt men ze met succes in het "kind zelf, dan weer bij de ouders en in dat geval meestal bij de moeder. vertroeteld wordt een kind veelal, als het heel lief of als het ziekelijk is, als het slechts door zijn ouders omgeven wordt, als de andere kinderen in het gezin tot de tegenovergestelde sekse behoren, of als het de benjamin is.

De te goedge moeder moet het ziekelijke kind goed warm kleden, opdat het geen kou vat; het krijgt speciale gerechten om weer op krachten te komen. Het enige kind moet zich vooral niet overwerken; bijzondere zorg wordt aan eten, drinken en kleren besteed. Het is immers het enige kleinood van de ouders. Mooie kinderen en benjaminnetjes worden op soortgelijke wijze door vader, moeder, broers en zusters -verwend. Dag in, dag uit worden ze geknuffeld, voortdurend houdt men zich met hen bezig. Men let op hun voedselopname; men weegt en meet en legt dikwijls de koortsthermometer aan. "Wijsheid wordt dwaasheid; de weldaad een plaag." Nauwelijks heeft zo'n wezentje een wens geuit, of men is al bezig die te vervullen. Al het moeilijke en onaangename ruimt

men voor hem uit de weg; het behoeft zich nooit in te spannen; bewijzen van kracht en zelfstandigheid worden niet verlangd.

Het gevolg daarvan is, dat in zo'n kind de wekelijkheid, huilerigheid, kleinzerigheid, overgevoeligheid en ijdelheid rechtstreeks gekweekt worden, in het bijzonder indien men van zinnetjes houdt als: "je hebt je toch niet pijn gedaan, lieveling? Je bent moeders harteboutje, hoor! Ziet ze er vandaag weer niet schattig uit? Een echt engeltje!" Zo spreken verwekelijkende moeders. De kleine heeft het al gauw in de gaten, dat hij de hoofdpersoon in het gezin is, in het centrum daarvan staat. Hij voelt zich en wil de boventoon voeren, zijn omgeving beheersen. Het spreekt voor hem vanzelf, dat alle mensen zich met hem bemoeien. O wee, als hij op de een of andere wijze op tegenstand stoot. Hij zet zijn wil door met behulp van egoïstische tirannie, ondeugendheden, humeurtjes, enz. en wordt de heerser in het gezin. Met een fijn instinct weet hij overal dingen te vinden, waaraan hij zich misschien zou moeten onderwerpen en tegen deze voert hij een voortdurende koppige strijd.

Ook het tegendeel komt voor. Het kind trekt zich terug en wordt aarzelend, alsof het tot noemenswaardig werk niet meer in staat is. Hij is immers altijd door mensen omgeven geweest, die alle moeilijkheden voor hem uit de weg ruimden. Zonder contraprestatie is hij tot nu toe alle liefde en vertroeteling deelachtig geworden. Hij had het niet nodig zijn krachten te stalen, want hij kwam vanzelf in het middelpunt van zijn omgeving te staan. Zo'n kind zal steeds alles van anderen verwachten en liefst niets uit eigen beweging doen.

Menigmaal lijkt het, of een al te goede moeder zuiver altruïstisch handelt en slechts op het welzijn van haar kind bedacht is. Intussen vindt men dikwijls als motief van haar vertedering grote ijdelheid. Haar zelfgevoel en trots worden aangenaam gestreeld, als zij haar mooi, lief, verstandig en zoet kind andere mensen kan voorhouden en lof kan oogsten.

Een dergelijke opvoedster drukt met haar toegevendheid en goedheid precies zo op het kind als een vader met zijn te grote gestrengheid. De goedge moeder is een zware rem op de ontwikkeling van haar kleinen, want deze worden in hun reactievermogen benadeeld en boeten hun natuurlijke frisheid in. Zulke kunstmatig gekweekte, humeurige, ontevreden, zichzelf beklagende wekelingetjes, kwelgeesten van hun dwaze ouders, zijn hoopvolle kandidaten voor de functie van luiwaard. Zij haten de school, omdat zij elk werk nu eenmaal graag ontlopen; ze zijn wispelturig en verstrooid en zullen zelden taaiheid en betrouwbaarheid laten zien.

Als zo'n vertroeteld kind, dat meende staat te kunnen maken op het eeuwig behoud van zijn voorname gezinsplaats, aankomen ziet, dat het

deze eens zal verliezen, b.v. door de geboorte van een nieuwe spruit, die nu de grootste zorg van de ouders zal opeisen of door het tweede huwelijk van de vader, als deze voordien weduwnaar was, dan slaat de kindergeest zijwegen in en wordt gesloten, schuw, eenzaam. Ook is mogelijk, dat hij een licht onwel zijn sterk overdrijft, om de belangstelling van zijn ouders weer op zich te richten, om het middelpunt van hun zorgen, bemoeiingen, tederheid te blijven en weer tot de vroegere macht en voordelen te geraken. Overgeven, benauwdheden, krampen, stotteren, bedwateren zijn geliefkoosde middelen, waarmee zulk een kind zijn plaats aan het hoofd van de gezinskring probeert terug te winnen, want als patiënt heeft het er recht op te worden verzorgd. Dan mag het humeurig, grillig en commando-derig zijn. "Och, men moet dat op rekening van zijn ziekte zetten", zegt men dan sussend. Het verwende, vertroetelde kind zal zich later in het leven alleen dan op zijn gemak voelen, als hij in staat is in het oog te vallen en zijn eerzucht te bevredigen. Steeds zal hij aanspraak maken op speciale maatregelen te zijne opzichte en zich ongelukkig voelen, als hij geen uitzonderingspositie inneemt, waar hij beslag, op anderen mag leggen. Waar de voorbereiding voor een zelfstandig leven onvoldoende is geweest, zal hij voortdurend tegen anderen aanleunen. Hij heeft niet geleerd zich te voegen naar de regels, die in school, vriendschap, maatschappij, beroep en liefde gelden en dus stelt hij zichzelf onophoudelijk aan teleurstellingen bloot. Hierdoor echter krijgt zijn levensmoed steeds nieuwe knauwen. Een groot aantal van de rechte weg afgedwaalde mensen komt uit de groep van de verwenden voort. Zij hebben de nodige geestesvastheid en het vertrouwen in eigen kunnen verloren; de vertroeteling heeft hen voorgoed ontmoedigd. De individualpsychologie is in de meeste gevallen bij machte de moeilijke taak tot een goed einde te brengen, deze verwende kinderen als mensen vol levensmoed, doorzettingskracht en ondernemingsgeest aan de maatschappij af te leveren. In de volgende voorbeelden is weergegeven, hoe dit volgens Adler's theorie geschiedt. Een onderwijzeres had een meisjesklas overgenomen, waarin een zekere Gerda sterk opviel. Gerda was meestal met haar gedachten afwezig; ze gaf zelden een antwoord en dan zo zachtjes en met horten en stoten, dat de medescholieren ongeduldig werden. Soms had wat zij zei in het geheel geen zin en dan lachten de kinderen haar uit. Lange tijd zat ze dan weer schijnbaar zonder enige belangstelling in haar bank en keek naar buiten, alsof ze niet tot de klas behoorde. Meermalen, als ze in haar schooltas snuffelde, viel met een plotselinge knal een griffeldoos of een boek op de grond. Keken buurmeisjes haar dan geërgerd aan of

bekritiseerden zij haar onhandigheid, dan glimlachte ze hulpeloos. Het opnemen van een dictee kon ze door haar langzaamheid niet bijhouden; ze vergiste zich dikwijls en begon dan eindelijk te huilen. Moest ze iets hardop voorrekenen, dan vergat ze de getallen en kwam dus nooit tot een eind. Grote nederlagen leed ze bij de gymnastiek. Slechts uiterst voorzichtig en eerst na lang dralen ging ze naar de toestellen en hing daar dan zo onhandig aan, dat ze zich de spot van de hele klas op de hals haalde. Bij slagbal bedierf ze meestal door onhandigheid het spel van haar kameraadjes. Nergens was ze dus graag gezien en voor haarzelf waren gymnastiek en spel dingen, waarvoor ze van vrees beefde. De moeder zorgde ervoor, dat zij vele weken deze les niet behoefde te volgen, zogenaamd wegens haar kortademigheid. Haar onzelfstandigheid en hulpeloosheid kwamen natuurlijk ook bij de handwerkles te voorschijn. Zag de onderwijzeres haar breiwerk na, zo waren er zeker steken gevallen of ze had verkeerd opgezet. Ook hier kwam ze verre achter de andere kinderen aan. Om de achterstand in te halen, moest ze eens thuis een kous afmaken. Later bleek, dat niet Gerda, maar haar moeder deze opdracht had uitgevoerd. De klassenonderwijzers, die met de individualpsychologie op de hoogte is, ontdekte, dat Gerda's onhandigheid, dromerijen, onzelfstandigheid en vereenzaming door een verwekelijkende opvoeding waren ontstaan. Langzamerhand slaagde zij erin, het volgende te weten te komen. Gerda was een buitenechtelijk kind. Haar vader, een imposante, mooie man, van beroep ingenieur, was jong gestorven. Uiterlijk leek zij op hem en daar de moeder hem zeer lief gehad had, verwende zij zijn kind des te meer. Zij vervulde elke wens van Gerda en nam haar alle huiselijke werk uit de handen. Wou het meisje helpen afwassen, dan zei de moeder: "Laat maar, je zou een kopje kunnen breken." Wou ze kolen uit de kelder halen evenals een buurkind, dan klonk het: "je zou je pijn kunnen doen; een volle kolenemmer is veel te zwaar", in plaats dat Gerda haar krachten op normale wijze kon ontwikkelen. Ook boodschappen mocht ze niet alleen gaan doen; ze zou misschien het geld verliezen. Met dat al achtte het kind zich tot niets in staat; nergens vermocht het hulp te bieden. Het voelde zich overcompleteet, werd ontevreden en verloor zich in haar dromen. Als de moeder overdag bij andere mensen naaide, speelde Gerda zoet alleen of dommelde van verveling in. Bij buurkinderen mocht ze niet komen; ze zou slechte manieren en lelijke uitdrukkingen kunnen overnemen. Zo was het begrijpelijk, dat ze in de groep van handige, beweeglijke, zelfstandige grote stadskinderen bijzonder opviel en dat deze haar uit de weg gingen. De moeder, die zich door overgrote tederheid onontbeerlijk maken wilde (ook bij huiswerk

hielp ze natuurlijk zoveel mogelijk), had Gerda naar een gevaarlijk gevoel van minderwaardigheid en ontmoediging toe gedreven en haar aldus ongelukkig gemaakt. Gerda voelde, dat hoe meer contact zij met het leven had, hoe meer nederlagen zij moest boeken. Zij bleef ook zonder vriendinnen en was dus “moederziel” alleen. Geen mens zou echter door het leven willen gaan zonder zich op de een of andere manier te doen gelden, vooral kinderen niet. Gerda probeerde dan ook door overdreven vlijt en grote punctualiteit bij het van buiten leren en bij het maken van de schriftelijke opgaven nummer één van de klas te worden. Dit lukte haar niet, doordat haar denk- en concentratievermogen onvoldoende geoefend waren. Dus richtte zij de algemene aandacht op zich door het laten vallen van de griffeldoos en van boeken, door haar onhandigheid bij gymnastiek, door haar onzelfstandigheid bij de handwerkles en in andere vakken. Zo was ze - zij het ook met verkeerde middelen - het centrum van de klas geworden. Haar minderwaardigheidsgevoel was gecompenseerd.

Het kwam er nu. op aan, Gerda een plaats te geven in de uniformiteit van de klas en wel op zodanige wijze, dat ze dit niet meer als een beletsel voor de bevrediging van haar machtsneigingen zou beschouwen. De onderwijzeres begon met haar kleine postjes te geven. Gerda opende de vensters bij het vrije kwartier, deelde schriften uit, werd met boodschappen naar andere onderwijzers gezonden.

Langzamerhand diende ze zelfstandig te worden. Was haar het voorrekenen zo'n beetje gelukt, dan werd ze geprezen om haar moed te geven. Bij gelegenheid werd haar gezegd, dat ze hetzelfde presteren kon als anderen, ook bij gymnastiek; ze moest het maar eens proberen. Korte tijd daarna vreesde zij dit uur niet meer, maar deed mee. Toen ze eens absent was, zei de onderwijzeres aan de klas, dat ze eigenlijk allemaal mee moesten helpen en geduld tonen, want Gerda was altijd zo alleen, ze had geen vriendinnen en had dus niet geleerd met anderen om te gaan; dat was de oorzaak van haar onbeholpenheid en schuchterheid. De kinderen begrepen de bedoeling en ondersteunden de onderwijzeres in haar streven. Vol blijdschap vertelden ze eens na een gymnastiekuur: “Gerda is vandaag tot op de bovenste sport van de ladder geklommen.” Op een andere dag: “Ze is bij slagbal tweemaal rondgelopen.” Dat waren prachtige uitgangspunten voor verdere aanmoediging. Bij de andere vakken waagde ze het nu ook al hier en daar met een vraag te komen, weliswaar veelal overbodig, maar enfin, men merkte toch haar goede wil met na te denken. Toen kwam een periode, dat ze dikwijls met haar buurmeisje babbelde; ze was van haar

passiviteit naar een te grote activiteit overgegaan. Een terechtwijzing onder vier ogen was voldoende, haar hier de juiste weg te wijzen. Onverhoopt kwam op een kwade dag een kleine inzinking. Ze verklaarde niet te kunnen lezen en schrijven, omdat ze "strepen" voor haar ogen zag. Twee dagen lang zat ze weer apathisch in haar bank. Het was een gelukkig toeval, dat ter herdenking van Andersen's dood sprookjes van hem werden voorgelezen, ieder een bladzijde. Gerda las ook; in haar ijver had ze haar "ziekte" vergeten. Niemand herinnerde haar eraan. De volgende dag zei de onderwijzeres en passant: "Nu gaat het weer beter met je ogen, hè?" Gerda had haar toevlucht tot ziekte genomen, om weer in het middelpunt van de klas te staan. Men moest haar daarom steeds weer tonen, dat het niet nodig was in het oog lopende handelingen te doen.

Het schijnt nu voortdurend beter te gaan. Bij een schoolreisje werd ze onlangs zonder dat een speciale toelichting vereist was, tot groepsleidster aangesteld. Nu waren de kinderen niet teruggetramd, maar gelopen en zo had ieder 10cent bespaard. De leidsters moesten de leden van haar groep dit bedrag terugbetalen. Gerda had slechts een zilveren halve mark. "Ik kan het geld niet teruggeven, want niemand kan wisselen", zei ze weifelend. De onderwijzeres keek haar eigen geld na en zei toen op rustige toon: "ik kan ook niet wisselen. Zie es, of je je alleen kunt redden." Een eind verder zag de klas tot haar grote verwondering, dat Gerda onderhandelde met een opperman, die juist met een vrachtje stenen voorbijging. Deze wisselde haar de halve mark. Zij straalde van geluk. Later zei de onderwijzeres, zonder dat het opviel, dat men geld het gemakkelijkst in een winkel kon gaan wisselen. Het meisje begreep waarom dit gezegd werd, doch het had voor haar niet meer het karakter van een nederlaag. De moeder merkte thuis ook de ommekeer. Gerda stond erop zelf inkopen te doen net als andere kinderen; ze veegde de keuken aan en waste het vaatwerk af, als haar moeder aan haar arbeid was. Of deze met de verandering ingenomen is, mag in twijfel worden getrokken, want ze is niet meer onontbeerlijk. De klassengemeenschap laat echter Gerda niet meer los. Met geduld en voortdurende aanmoediging zal zij van haar een bruikbaar lid van de maatschappij maken.

Niet zo gunstig als met Gerda ging het in een geval, dat wij als tweede voorbeeld zouden willen beschrijven. Otto H. was zes jaar lang een van de beste leerlingen van de volksschool, later van het gymnasium geweest. Hij had zijn schriftelijk werk steeds heel goed gemaakt; de mondelinge opgaven waren altijd zeer voldoende geweest; hij was

bescheiden, beleefd en gewillig. Plotseling was hij als omgekeerd. Zijn schrift werd onverzorgd en vies; menigmaal kwam hij zonder huiswerk op school; tegen de leraren werd hij weerspanning en brutaal. Hij kreeg standjes en reageerde daarop met steeds slechter werk. Tenslotte spijbelde hij dikwijls en eens bracht een pijnlijk onderzoek aan het licht, dat hij bij een buurman geld had ontvreemd.

Om deze ommekeer in het gedrag van de jongen te kunnen begrijpen, dienen wij hem eerst weer in zijn huiselijke omgeving gade te slaan. Otto was het enige kind uit een laat gesloten huwelijk. Zijn ouders wilden hem de beste scholen laten volgen, opdat hij later een betere betrekking dan die van zijn vader zou kunnen bekleden. De moeder geloofde, dat de opvoeding eerst dan goed genoemd mocht worden, als zij zich steeds met haar jongen bemoeide, hem bezighield en vermaande. Daarbij verwende ze hem zoveel een enig kind maar enigszins verwend kan worden. Hij kreeg vaak lekkers en speelgoed; ze las hem veel voor en ging met hem wandelen. Ging ze naar kennissen, dan mocht Otto het gesprek van de volwassenen mee aanhoren, in plaats van met andere kinderen te spelen. Otto had prachtige blonde krullen, grote blauwe ogen en mooie kleertjes; geen wonder, dat men vaak in bewonderende termen over hem sprak. Overal, waar hij kwam, verwende en knuffelde men hem. Zo voelde hij zich al jong het middelpunt van het ouderhuis en van de kennissenkring. Het doel van een onevenwichtig mens, bijzonder in het oog te vallen, was volkomen bereikt. Ook op school werd deze wens bevredigd. Zijn geest nam gemakkelijk op en verwerkte snel. Hij gaf dus meestal goede antwoorden en was jarenlang onomstreden de eerste van zijn klas, een modelleerling. De moeder vergaf het haar jongen gemakkelijk, dat hij haar thuis tiranniseerde, als zij zijn zin niet kon doen; zij werd immers rijkelijk schadeloosgesteld door de prijzende woorden van familie en kennissen, dat zij zo'n mooie, "knappe" en vlijtige zoon had.

Ineens draaide het blaadje om. Otto's vader stierf plotseling. De weduwe kreeg een klein pensioen en moest bij haar zuster, die een beroep uitoefende, gaan inwonen om het haar kind mogelijk te maken op het gymnasium te blijven. Ook op deze wijze echter waren de geldmiddelen onvoldoende om aan de voortdurend hogere eisen van Otto tegemoet te komen. Hij wou met zijn kleren niet bij anderen ten achter staan, had steeds geld nodig voor schoolreisjes, boeken, tekenmateriaal, enz. Toen de klas een zwerftocht van enkele dagen door het Reuzengebergte organiseerde, wou hij natuurlijk mee. Het kwam hem ongehoord voor, dat zijn moeder zijn verzoek weigerde. Hij was toch niet gewoon zich iets te ontzeggen. In zijn woede wierp hij zich op de grond, sloeg om zich

heen en stelde zich als een waanzinnige aan. Moeder en tante spaarden zich de happen uit de mond om hem deze reis toch maar mogelijk te maken. Zulke taferelen kwamen vaker voor. Door eigenzinnigheid en een koppige houding zette hij steeds zijn zin door. Toch kon hij ouder geworden zijn ogen niet meer sluiten voor het feit, dat hij geen gelijke tred kon houden met zijn medescholieren, die grotendeels uit een gegoed milieu kwamen. Zijn eerzucht werd daardoor gekrenkt; zijn innerlijk leven was door de verwekelijkende opvoeding toch al niet stabiel; geen wonder, dat het minderwaardigheidsgevoel de overhand kreeg. Hij verloor de moed, achtte zich tot niets meer in staat en hield zich dus van het schoolleven afzijdig. Om zijn minderwaardigheidsgevoel te compenseren, werd hij tegen zijn leraren brutaal en weerspanning en nam hij een buurjongen geld af, om verder de grote mijnheer te spelen. Het is allicht te begrijpen, dat hij bij zijn streven, er weer bovenop te komen, van school wegliep om zeeman te worden. Daar buiten in de wereld zou hij weer iets betekenen; daar zou hij weer de eerste kunnen zijn! Zijn moeder verzette zich natuurlijk tegen deze wens. En ziedaar: Otto bracht het tot een enkele, werkelijke daad in zijn jonge leven: hij reisde met een kleine geldsom, die hij van zijn moeder weggenomen had, naar Hamburg en liet zich als scheepsjongen op een koopvaardijchip op de monsterrol inschrijven. Noodgedwongen gaf zijn moeder nog haar toestemming. Deze stap in het leven was nochtans geen moedige daad, doch een vlucht voor de taak, in de schoolklasse slechts zijn plicht te doen. Het bewijst juist een volkomen gebrek aan moed. Waar hij in de nieuwe gemeenschap slechts zijn eigen IK op de voorgrond wilde brengen, kon zij hem niet vooruit brengen en hij had geen waarde voor haar. Men had hem steeds van het sociale leven verwijderd gehouden. In het milieu van zijn schoolklasse was hij onvoldoende geweest. Hoe zou hij een beroep goed kunnen uitoefenen: Twaalf jaar voer hij; hij werd nooit bevorderd. Zo keerde hij gebroken, moedeloos, oud ondanks zijn jeugdige leeftijd naar het vaderland terug. Het moet betwijfeld worden, of het hem hier lukken zal, zijn kost goed te verdienen, tenzij de slechte voorbereiding voor het leven opgeheven wordt door middel van individualpsychologische behandeling. Dat genezing ook in het later leven mogelijk is, moge een derde voorbeeld bewijzen. Klara L. kwam op haar 35ste jaar in behandeling bij een individualpsycholoog wegens melancholie. Zij had zich bijna geheel voor de mensen teruggetrokken en was levensmoe. De oorzaak van haar ziekteverschijnselen lag in een verwekelijkende opvoeding. Klara was het jongste kind, een nakomertje. Haar broers en zusters waren 10, 12 en 15 jaar ouder dan zij. Als kind was ze lief en ziekelijk

geweest. Dit was vooral voor haar moeder en een zuster voldoende haar schandelijk te verwennen. Alles, wat ze wilde hebben, werd voor haar gekocht. De verwennende zuster waste en kleepte het kind, speelde met haar en met haar vriendinnetjes, keek toe bij het maken van huiswerk en maakte dit dikwijls zelf. Klara volgde deze zuster als een hondje en wou steeds door haar meegenomen worden. Tegen elke dwang bood Klara al van de vroegste jeugd heftige tegenstand; zij werd een uiterst eigenzinnig, koppig, en heerszuchtig kind. Van haar moeder vergde zij, dat deze zich ook 's nachts met haar bemoeide; ze had angstaanvallen, wilde niet alleen slapen, begon ineens te gillen en dergelijke, zodat de bezorgde moeder haar bij zich in bed nam. Toen men eens haar zin niet deed, wierp ze zich op het plaveisel en schreeuwde zo lang, dat moeder en zuster haar naar huis droegen. Vaak was ze spelbreekster als haar vriendinnen niet deden, wat zij wilde. En ze had een goed middel bij de hand om ook over haar kameraadjes te heersen en de boventoon te voeren. Haar ouders bezaten n.l. een eigen huis met grote tuin en boomgaard. Daarbij vonden de vriendinnetjes bij Klara alle mogelijke speelgoed en in "mijn grote zuster" hadden ze een liefdevolle handige spelleidster. Ze wilden dus liever geen ruzie met de kleine tiran krijgen en deden, wat deze wilde. Koppigheid, eigenwijsheid, humeurigheid blijken hier duidelijk een mannelijk protest met het doel te heersen, zich te doen opmerken, de meerdere te zijn. Aan dit doel hield het meisje zich zo krampachtig vast, dat ze, als niets anders hielp, ook wel tegenovergestelde middelen aanwendde. Dan speelde ze de passieve rol van schuchter kind. Als er bezoek was, groette ze vluchtig met grote timiditeit om dan niet meer te voorschijn te komen. Verder maakte ze gebruik van de voordelen aan ziek-zijn verbonden, bijv. toen haar zuster door haar verloving en aanstaand huwelijk het middelpunt van het gezin werd. Om te beginnen lustte zij sommige gerechten niet; ze maakte steeds meer aanmerkingen op het eten; niets smaakte haar meer, zodat ze er tenslotte ellendig uitzag en onder medische behandeling kwam. Ze bereikte, wat ze onbewust wilde: als "zorgenkind" heroverde ze het brandpunt van de algemene opmerkzaamheid. Het doel van het kind was: zich te doen gelden. Ze probeerde het actief zowel als passief; alle middelen dunkten haar goed. Nu kon zij natuurlijk in school haar doel niet met koppigheid, enz. dienen, tenzij in het uiterste geval. Hier pakte ze de zaak anders aan. Klara werd de meest gehoorzame, plichtsgetrouwe en nauwkeurige leerlinge van haar klas. Zeer zorgvuldig deed ze haar schoolwerk en bereikte met haar "deugden", dat ze acht jaar nummer één was. Maar hoe moest ze zichzelf kwellen, om haar eierzuchtig doel te bereiken. Terwijl anderen

van gelijke leeftijd speelden en plezier maakten, zat ze over boeken en schriften gebogen, schreef urenlang aan een opstel van een paar bladzijden om maar weer een 10 voor schrijven te krijgen, enz, Deze overgrote eierzucht kwam niet eerder tot rust, dan toen ze ook voor het examen van bibliothecaresse met het predikaat “zeer goed” was geslaagd, net als een oudere vriendin, over wie, altijd zeer waarderend was gesproken. De lof, die Klara oogstte, was nog uitbundiger, want haar vriendin had middelbaar onderwijs gehad en zij niet. Klara’s streven zich te doen gelden voer er wel bij. Toch waren het maar uiterlijke triomfen, want haar innerlijk was jarenlang tekort gekomen. Toen haar bewust werd, dat ze als rijpere vrouw het leven in moest gaan, stond ze voor het luchtledige.

In haar beroep moest ze de ervaring opdoen, dat nog andere, zeer goede functionarissen aanspraak zouden kunnen maken op de rang van eerste. Zij begon de wedloop nog eens, maar haar krachten waren ontoereikend; ze had ze te vroeg verbruikt. Ze zocht een plaatsvervangende bevrediging in het gemeenschapsleven, maar daar scheen voor haar geen plaats te zijn. In werkelijkheid stond de zaak anders: ze had geen levenskunst, omdat haar sociaal gevoel verdord was. In gezelschap was ze verlegen en overgevoelig; ze sprak met horten en stoten of veel te snel en kon geen nederlagen verdragen. Haar onverdraagzaamheid was tenslotte oorzaak, dat zij bijna geheel buiten de gemeenschap stond. Het spreekt vanzelf, dat ze met een dergelijke geesteshouding de weg tot het huwelijk evenmin vond. Ze bleef eenzaam en geïsoleerd. Daar haar de moed ontbrak een nieuw leven te beginnen, werd ze zwaarmoedig en liep ze met zelfmoordplannen rond. Door eigen inspanning noch met medische hulp werd ze haar moeilijkheden meester; dit bracht haar neurose mee. Aan de individualpsychologische geneeswijze echter gelukte het, licht over het complex te doen schijnen en de verkeerde ontwikkeling in een normale te veranderen.

Ze kwam tot gemeenschapsleven, nadat ze haar streven naar persoonlijke macht had opgegeven en haar zin voor werkelijkheid was versterkt. Vrijwillig nam ze allerhande bezigheden op zich, die haar voordeel noch eer schonken. Ze werkte in de maatschappij mee zonder behoefte daar een eerste rang te bekleden. Schoot ze in haar arbeid tekort, dan vouwde ze zich niet meer als een kruidje-roer-mij-niet op, maar nam het standpunt in: Het is mij op deze manier mislukt; laat ik het dus eens anders proberen. - Zo werd langzamerhand haar verdorde levensmoed met nieuwe sappen gevuld. Ze ging nu de levenseisen steeds dapperder tegemoet. Haar overgevoeligheid verminderde en

daardoor kreeg ze een plaats in een groep vrouwen van gelijke leeftijd, met wie ze onbezorgd en vrolijk omging. Was ze voordien een vreemdelinge op aarde geweest, die geen thuis kon vinden en zich nergens op haar plaats voelde, nu werd ze een bruikbaar lid van de maatschappij, dat niet meer egoïstische' plannen najoeg, maar ten dienste van het algemeen vermocht te werken.

Vatten wij het vorenstaande in weinig woorden tezamen, dan zien wij, dat kinderen naar een minderwaardigheidsgevoel gedrongen kunnen worden door een weliswaar goed gemeende, maar praktisch absoluut verkeerde verwekelijkende opvoeding. Om er weer bovenop te komen, passen zij actieve en passieve middelen toe. Het gevoel van onzekerheid en de machtsneigingen zijn recht evenredig met de mate van vertroeteling. Een mens met een dergelijke geesteshouding moet wel met de maatschappij in conflict komen. En als eenling moet hij de strijd verliezen. Een handig individualpsycholoog is dan de enige, die hulp kan bieden. Voorkomen is echter beter dan genezen. Vandaar de volgende raad aan de moeders, in wier handen de opvoeding van de kinderen toch immers grotendeels ligt:

Verwent Uw kinderen niet, want U schaadt hen daarmee. De zin van het leven schuilt niet in de eigen persoonlijkheid, maar daarbuiten. Wekt in Uw kinderen het sociaal gevoel en besteedt hieraan Uw zorgen! Geeft hun werk in Uw huiselijke kring en laat hun zien, dat ook zij zich al nuttig kunnen maken! Geeft hun speelgoed, waarmee ze onafhankelijk van volwassenen om kunnen gaan en maakt hen zo vroeg mogelijk zelfstandig. Staat erop, dat het kind het werk doet, dat U voor hem nuttig vindt! Door zijn smeekbeden mag u u niet tot een verkeerde toegeeflijkheid laten verleiden, want het kind meent dan, dat U zwak bent en het zal zijn geloof aan de ernst uw geboden verliezen. Vervalt echter evenmin in de tegenovergestelde fout, n.l. die van een autoritaire opvoeding. En vóór alles: Bereidt U grondig op Uw opvoedingsplichten voor! In Uw handen ligt het geluk van het komende geslacht!

HET STOTTERENDE KIND DOOR ALFRED APPELT

Het ontgaat opmerkzame ouders doorgaans niet, dat het kind al voor het eind van het eerste levensjaar soms een houding van protest kan aannemen, welke bewijst, dat de kleine niet geneigd is zich zonder tegenstand naar de wil van de volwassenen te voegen. Nu zijn deze duidelijke trekken van verzet in het begin tamelijk onschadelijk. Hun betekenis wordt groter, als koppigheid de tegenstand komt vergezellen, want dan blijkt, dat het kind een vijandige houding ten opzichte van zijn omgeving begint aan te nemen. Als een donkere schaduw ligt vaak een dergelijke vijandschap van de jeugd tot in de rijpingsjaren. Nu en dan komt het voor, dat deze negatieve houding het hele leven somber maakt en een normale maatschappelijke ontwikkeling in de weg staat.

De eerste oorzaak van deze kinderlijke protesten tegen bepaalde invloeden van buiten is, volgens de Individualpsychologie, het gevoel van kleinheid, dat ieder kind in zijn omgang met volwassenen ervaart. Ouders dienen hun uiterste best te doen, dat dit gevoel zich niet vastwortelt en verdiept. Geschiedt het ondanks alles toch, dat bestaat het gevaar, dat het kind later op de weg van krachteloosheid en dus ook op die van zenuwstoringsen wordt gedreven. Bepaald dreigend is dit gevaar, als men bij de opvoeding van het kind de gulden middenweg uit het oog heeft verloren, d.w.z. als men te streng is en in het kind de indruk van liefdeloze hardheid wekt òf als men de kleine zo behandelt, dat hij in sterke mate verwend en verwekelijkt wordt.

Hetzelfde geldt voor kinderen, die als baby delicaat waren en die door vele perioden van ziekelijkheid moeilijk komen tot een lichamenlijk en geestelijk evenwicht van krachten, waardoor veel onheil vermeden zou worden.

Bij al deze kinderen bestaat het gevaar, dat de volgende overtuiging in hen postvat naar aanleiding van hun ervaringen, die ten dele op onjuiste wijze worden verwerkt: "Tegenover mijn omgeving ben ik totaal machteloos, niets waard". Op den duur is een dergelijk gevoel ondragelijk, niet alleen voor volwassenen, maar ook voor kinderen; Zij proberen in hun gedachten iets te vinden, waarmee zij hopen hun leven een beetje bevredigender te maken.

Zo komt dan het kind ertoe zijn toevlucht te nemen tot het construeren van fantastische ideeën: hij legt in zijn ouders, gerugsteund door zijn gebrekkige ervaring, bovenmenselijke krachten en probeert vervolgens zich zo te gedragen, alsof hij zich tot de hoogte van zijn schijnbaar almachtige en alwetende vader zou kunnen verheffen.

Hoe meer het kind zich onzeker en machteloos voelt, hoe angstiger zal het zich aan zijn gedachteconstructie vastklemmen en ze letterlijk opvatten. Het weet niet, dat het daarmee de bodem van de werkelijkheid onder de voeten verliest en verward raakt in de mazen van een net, dat hem zijn geestelijke bewegingsvrijheid maar al te gemakkelijk kan verhinderen. Niet te vermijden is het verschijnen van een te sterke drang zich te laten gelden, welke het kind bij de nog gebrekkige ontwikkeling van zijn vermogens voortdurend in gevaar brengt zich bloot te moeten geven. De verwondingen van zijn eerzucht werken dan weer op zijn minderwaardigheidsgevoel terug: nog beter moet het zichzelf voor de daden van zijn omgeving in veiligheid brengen. Men ziet dan ook bij een dergelijk kind twee karaktereigenschappen optreden: overgevoeligheid en schuchterheid. Daarmee beoogt het tot bepaalde personen en vooral tot vreemden een afstand te bewaren zó groot, dat het met hen niet op pijnlijke wijze in botsing kan komen. Zijn overgevoeligheid waarschuwt: "Blijf me tien pas van mijn lijf" en zijn schuchterheid klaagt: "Ik durf niet bij jullie te komen".

Daarmee zijn echter de onbevangenheid en het innerlijk evenwicht, waarborgen van een gezonde ziel, verloren gegaan, terwijl het vermogen om tot andere mensen uit te gaan gedwarsboomd wordt. Door het op een afstand blijven stoort een dergelijk kind de natuurlijke verhouding tot zijn omgeving al zo ernstig, dat de groei van zijn gemeenschapsgevoel daaronder zichtbaar moet lijden. Het kind wordt in de eenzaamheid gedreven; zijn blik richt zich meer en meer op zijn eigen persoontje met het resultaat, dat het de wereld om hem tenslotte als vijandig beleeft en slechts dan tot "meespelen" bereid is, indien vermeend evenwicht niet in twijfel wordt getrokken. Waar daarentegen ook maar het geringste gevaar bestaat, dat zijn overgevoelige eerzucht gekwetst wordt, daar zal het proberen zich door middel van lijdelijk verzet of iets dergelijks, meestal versterkt door koppigheid, aan het overwicht van de anderen te onttrekken.

In deze levensperiode - doorgaans tussen het tweede en derde jaar -ziet men bij onzekere kleinen al dikwijls stoornissen in het spreken optreden, die echter binnen enkele weken of maanden verdwijnen, als tenminste de kinderen gelijkmatig rustig worden behandeld en hun aandacht niet op het praten wordt gericht. Vóór alles dient men zorgvuldig te vermijden zich in het oog vallend met de moeilijkheden van het spreken te bemoeien. Het is bijvoorbeeld verkeerd het kind de woorden, waarin het stotterde, juist voor te zeggen en ze dan zo te laten herhalen. Deze methode ligt voor de hand, maar ze is op twee punten gevaarlijk. Het ene is, dat het denken van het kind tijdens het spreken van het "Wat wil

ik zeggen?" op het "Hoe wil ik het zeggen?" wordt overgebracht, zodat het automatisch verloop van het spreken gestoord wordt. Het andere, grotere gevaar schuilt in de mogelijkheid, dat het kind in de bijzondere moeite, welke Vader en Moeder zich met die spreekoefeningen geven, bevredigingsmogelijkheden ziet van zijn drang zich te laten gelden. Het kan het prettig gaan vinden op deze manier het middelpunt van hun voortdurende aandacht veroverd te hebben. Wil het deze schone positie blijvend behouden, dan kan zijn eerezucht hem licht verleiden zich aan die spraakstoornissen vast te hechten. Het kind slaat er munt uit. In alle voorkomende gevallen van zenuwstoringen vindt men dit motief. Waar men het wegneemt en het kind ertoe brengt zekerder van zichzelf te zijn, daar verdwijnt binnen afzienbare tijd ook de nerveuze storing. Het gevaar, dat het stotteren een blijvende "slechte gewoonte" wordt, is eerst na het einde van het vierde levensjaar groot, als het kind zodanige ervaringen heeft opgedaan, dat het nog meer ontmoedigd en daardoor sterker in zijn normale dadendrang geremd is. De eerste uitdrukking van verhoogde onzekerheid is dikwijls het stoterig en min of meer verward spreken, welke echter uiterst zelden een vaste vorm aannemen. Bij toenemende zekerheid van zichzelf verdwijnt het; bij ontmoediging in plaats van aanmoediging gaat het in stotteren over. Dit laatste geschiedt, nadat het kind op een belangrijk punt van zijn levenslijn tegen een schijnbaar onoverwinbare tegenstand is gestoten en daarmee heel dicht tot een zware nederlaag is genaderd. Het krijgt dan een nerveus gevoel van spanning in zijn strottenhoofd en probeert die hindernis door middel van de samentrekking van zijn buikspieren te overwinnen. Bij deze inspanning ontstaat echter (ieder kan daarvan bij zichzelf de proef nemen) licht een enger worden van de stemspleet met het gevolg, dat klankvorming althans voor een ogenblik niet goed mogelijk is. Dan juist doet het kind echter vergeefse pogingen het vereiste woord uit te spreken, hetgeen voor de buitenwereld hetzelfde is als stotteren. In het begin ontstaan de stoornissen steeds in het strottenhoofd; eerst later richt het kind zijn aandacht op "moeilijke" letters, die het voor het stotteren verantwoordelijk acht. Nu schijnt het voor de hand te liggen, dat men het stotteren weer kan verdrijven, als men het kind ertoe brengt zonder speciale inspanning te spreken en hem op een klankvorming, welke "vanzelf" tot stand komt, wijst. Men zou echter zijn doel met deze methode niet bereiken, evenmin als met ademen en spreekoefeningen. Want het stotteren is een verschijnsel, dat in een innerlijke noodtoestand wortelt en hier steeds weer zijn voedsel vindt. De kleine is gedwongen zich voor het leven terug te trekken door middel van

het een of ander voorwendselen vindt dit in een beroep op zijn "lijden, waaraan het geen schuld heeft".

Teneinde de opgave, die ons bij een werkelijke en blijvende genezing wacht in een duidelijk licht te stellen, beschrijven wij hieronder in het kort enige concrete gevallen. Het eerste geval is te wijten aan een te strenge, het tweede aan een verwekelijkende, vertroetelende opvoeding, terwijl het derde ontstaan is door een ziekelijke lichamelijke toestand.

1. Een jongen begon met zes en een half jaar te stotteren. Hij had vier zusters, waarvan drie ouder dan hij. De vader was gewoon tegen alle gezinsleden met nietsontziende gestrengheid op te treden, waartegen de moeder zich dikwijls met klachten van hoofdpijn probeerde te beschermen. Met de jongen ging hij bijzonder hard om, omdat hij van mening was, dat een knaap het voor zijn opvoeding nodig had nog veel steviger aangepakt te worden dan een meisje. Wel probeerde de moeder bij iedere gelegenheid met grote goedheid een tegenwicht aan de een tegenwicht aan de verkeerd aangewende gestrengheid van de vader te bieden, maar zij kon niet verhinderen, dat de jongen met drie jaar al zo ontmoedigd was, dat hij iedere vreemde ontweek. Kameraadjes had hij niet. Tot zijn vierde jaar speelde hij vaak met zijn zusters en haar vriendinnen, tot hij er zich van bewust werd, dat ze hem steeds ondergeschikte meisjesrollen toebedeelde en dan braaf pret hadden met zijn onhandigheid, het gevolg van zijn onzekerheid. Toen eindelijk de oudste zuster hem herhaaldelijk verkondigd had, dat met zo'n domme jongen niets was te beginnen, vermeed hij haar spelen voorgoed. Tot dit besluit was hij eigenlijk ook al op andere wijze gekomen: hij voelde zich als enige jongen tussen een aantal meisjes - zoals meestal het geval is - tegenover een geheime bond, die het erop aan legde hem nooit eens een gelijkwaardig winstaandeel te geven en die zijn vergissingen steeds op schandelijke wijze wist op te blazen.

De grote liefdeloosheid van de vader dreef hem naar een sterke, opgekropte tegenstand en koppigheid. Dit kwam in zijn vierde jaar eens helder aan het licht. Zijn vader had hem naar de slager gestuurd om worst voor hem te halen. Op de weg naar 'huis voelde de jongen een onweerstaanbare drang er een stuk van op te eten om zijn vader te ergeren. Nauwelijks had hij het gedaan of een ontzettende angst maakte zich van hem meester. Hij durfde niet naar huis. Eerst laat in de avond kwam hij terug. Zijn vader gaf hem zo'n afstraffing, dat de jongen twee dagen het bed moest houden. Van die tijd af was de moed om zich openlijk te verzetten in hem gebroken. In de plaats daarvan hield hij zich bezig met het uitdenken van allerhande wraakvoorstellingen en het

koesteren van de wens, dat zijn vader zou sterven. Een van zijn hartenwensen was, dat de duivel kwam, vurige ballen in de kamer van zijn vader gooide en deze daarmee doodde. Zoals te verwachten was, richtte zijn tegenstand zich ook op zijn oudste zuster, die klaarblijkelijk met haar vader samensmeedde. Het meisje werkte graag in het tuintje, kweekte daarin verschillende planten en zorgde er steeds voor, dat, de bloembedden voorbeeldig in orde waren. Om zich op haar te wreken, verzamelde de jongen in alle stilte zaad van onkruid en strooide dit tussen de planten van zijn zuster.

De hierboven vermelde afstraffing had een veel sterk aanzetten van de toen al bestaande rem op zijn dadendrang ten gevolge en enkele weken later ontstond het verwarde spreken als uitdrukking van de verhoogde onzekerheid. Deze betrekkelijk geringe spraakstoornis uitte zich voorlopig alleen tegenover de vader en vreemden, later ook tegenover de oudste zuster. Dat hij de meeste leden van het gezin uit de weg ging, had ten gevolge dat de jongen meer en meer in de eenzaamheid werd gedreven. Hij kon maar zelden op zijn moeder, die het erg druk had, beslag leggen. De moed ontbrak hem zich bij anderen aan te sluiten. Hij was aldus aangewezen op zichzelf en zijn speelgoed. Aan een kind, dat in dergelijke omstandigheden verkeert, ontbreekt de gelegenheid, zijn gemeenschapsgevoel te ontvouwen en de moed tot bloei te brengen, die daarmee onafscheidelijk is verbonden. Zijn versterkt gevoel van minderwaardigheid en zijn voortdurende angst voor de moeilijkheden van het leven zullen zo'n kind veeleer noodzaken zich in een ideale gedachtewereld terug te trekken, waar geen gevaren bestaan en het zich niet bloot behoeft te geven.

Werkelijk probeerde de jongen een oplossing van deze onoplosbare puzzel te vinden door zich voor te stellen, hoe hij in een hol diep in het bos leefde, ver van alle mensen. Alleen zijn moeder, die hem alle dagen voedsel bracht, kende de weg. Zou een ander menselijk wezen toevallig in de nabijheid van zijn hol komen, dan kon hij de ingang snel zo vast afsluiten, dat niemand verder kon naderen.

Een dergelijke training van de geest, die een volkomen ontkennen van alle sociaal gevoel beoogt, moet volgens de onderzoekingen van de Individualpsychologie wel leiden tot de totstandkoming van krachtige remmen op de omgang met andere mensen.

We zagen reeds, dat de jongen tegen het eind van zijn vierde levensjaar het normale spreken begon te storen, zodra hij genoodzaakt werd uit de eenzaamheid -te voorschijn te komen om de strenge vader of om vreemde op hun vragen te antwoorden. Het eigenlijke stotteren begon eerst, toen hij vier maanden op school was. Het was te verwachten, dat

het verplicht schoolgaan voor hem een eindeloze kwelling betekende, waar hij zo onvoldoende was voorbereid voor het maatschappelijk leven daar.

Niet alleen vreesde hij de onderwijzer evenzeer als zijn vader, maar hij trok zich ook angstig voor ieder nader contact met zijn schoolkameraadjes terug. Daardoor maakte hij zich tot doelwit van hun spot. Aan het onderwijs nam hij slechts zeer gebrekkig deel, daar zijn gedachten geneigd waren zich van werkelijkheid en gemeenschappelijkheid af te wenden en eigen wegen te gaan.

Op een dag, toen hij weer niet met zijn gedachten bij de les was, kreeg hij een onverwachte beurt. Zijn geest had moeite de werkelijkheid terug te vinden. Er ontstond een pijnlijke stilte. Toen hij tenslotte verlegen opzag, viel zijn blik op het dreigend gerimpeld gelaat van de onderwijzer en op de gezichten vol leedvermaak van een paar klasgenootjes.

Als een bliksemslag sloegen zijn hulpeloosheid en verlatenheid op zijn bewustzijn neer en een plotselinge angst, die hem de keel dichtsnoerde, greep hem aan. Toen hij zich krampachtig inspande enige woorden te spreken, gelukte dit slechts onder hevig stotteren.

Slechts weinig weken waren nodig om het stotteren tot een blijvend verschijnsel te maken. De jongen kwam daartoe bewustonbewust, omdat hij er voordeel in zag voor zijn zielenneed, die in zoverre verminderde, dat hij zich achter zijn schuldeloos lijden verschuilen kon (in het hol van zijn dromen), indien hij het contact met mensen, die zijn eerzucht zouden kunnen krenken, wilde vermijden.

2. Nu het geval van een meisje, dat met zes jaar begon te stotteren.

Rosa was het enig kind uit het eerste huwelijk van haar moeder. Haar vader stierf, toen zij slechts tien maanden oud was. Zij was een zeer lief kind. De moeder omgaf haar met overdreven liefde, omdat ze haar dochtertje voor het enig wezen hield, dat haar na de dood van haar man nog met het leven verbond. Ze vervulde elke wens zonder te merken, dat het kind langzamerhand steeds grotere eisen aan haar offervaardigheid en bereidwilligheid stelde. De nu en dan voorkomende weigeringen van de moeder wist Rosa door stromen van tranen en koppigheid te overwinnen.

Kentekenend voor deze geesteshouding was een droom, die ze me kwam vertellen toen ze, zeventien jaar oud, bij mij in behandeling kwam: "Ik kom bij mijn moeder met een verzoek. Zij wil daar niet direct op ingaan en daarom probeer ik met mijn hoofd een gat in de muur van de kamer te boren. Met een beetje moeite gelukt mij dit; ik steek mijn hoofd erdoor en zie dus de dingen aan de andere kant van de muur." Zij wou

dus ook nog, terwijl ze bij mij in behandeling was, "met haar hoofd door de muur gaan."

Toen het meisje ongeveer vijf jaar was, hertrouwde de moeder. Haar stiefvader bracht een driejarig jongetje in dit huwelijk mee. Nu begonnen Rosa's eigenlijke moeilijkheden eerst. Haar moeder, die haar grenzeloos verwend had en tot eigenliefde opgevoed, kon niet meer alleen op haar letten. Toen nog daarbij kwam, dat zij plotseling heel veel dingen met haar stiefbroertje moest delen en dat zij haar tweede vader had te gehoorzamen, bevond ze zich in een situatie, waarop ze in het geheel niet was voorbereid.

Is de drang, overal de eerste te willen zijn en aan een ieder zijn wil op te dringen, reeds zo sterk ontwikkeld als in dit geval, dan is het kind doorgaans niet in staat uit eigen beweging zijn geesteshouding aan de veranderde omstandigheden aan te passen.. Veeleer zal het zijn asociale karaktertrekken in een strijd tegen zijn nieuwe omgeving verscherpen en verdiepen.

Zo gebeurde ook in het geval van Rosa. Al heel gauw nam ze tegen het nieuwe broertje een vijandige houding aan, terwijl zij haar stiefvader overal probeerde te vermijden. Het laatste gelukte haar niet, want het jongetje beklagde zich steeds bij zijn vader, als het meisje hem onder haar eigenzinnigheid en heerszucht deed lijden. De gevolgen waren hevige conflicten tussen de stiefvader en Rosa, waarin de laatste natuurlijk aan het kortste eind trok. Hierdoor werd haar verhouding tot de nieuwe gezinsleden slechter en slechter. Ook de moeder trok zich enigszins terug, toen zij op den duur haar ogen niet kon sluiten voor het feit, dat haar dochtertje in de strijd om de boventoon te behouden overal twistpunten zocht. Op deze manier kwam het meisje langzamerhand alleen te staan, vooral toen ook nog twee vriendschappelijke betrekkingen, die, zij op aandringen van haar moeder had gesloten, door haar heerszucht binnen weinige maanden verloren gingen.

Op een dag - Rosa was nu bijna zes jaar geworden - had ze in tegenwoordigheid van haar ouders weer eens ruzie met haar stiefbroertje. Toen er handtastelijkheden dreigden te komen, kwam haar stiefvader plotseling tussenbeide en las haar de les. -Ze kon letterlijk geen klank uitbrengen en brak in tranen uit. Met haar smekende ogen scheen ze haar moeder om hulp te vragen. Deze verleende haar bemiddeling.

Dergelijke dingen herhaalden zich. Zodra haar stiefvader onverwachts het woord tot haar richtte, had ze geen stem meer en begon, ze te huilen. De voortdurende nederlagen hadden haar dadendrang sterk geremd en tenslotte was het meisje de terugtocht voor haar stiefvader

begonnen. De bezorgde moeder had ze echter door haar spraakstoornis teruggewonnen.

Korte tijd daarna kreeg ze de gelegenheid nog meer goede zaakjes met haar spraakgebrek te doen, toen een arts, die men daarvoor had laten roepen, voorschreef haar voor alle opwinding te bewaren en haar zoveel mogelijk te ontzien. Nu eerst kreeg ze het recht op een bijzondere plaats in het gezin, die ze overeenkomstig haar gehele geesteshouding niet geneigd was weer af te staan. Al gauw stotterde ze in haar gesprek met iedereen, en wel zeer ernstig als men haar niet zoveel mogelijk ontzag.

3. Tot slot nog het geval van een jongen, die op zijn vijfde jaar begon te stotteren en die daar later hevig aan leed. Hij was het tweede kind. De volkomen gezonde broer, anderhalf jaar ouder, was moeders lieveling. De vader had een nadrukkelijke voorliefde voor het jongste kind, een meisje. De jongen was als baby heel teer geweest en leed in de eerste levensjaren gedurig aan ziekten van ademhaling- en spijsverteringsorganen. Het grootste deel van de tijd bracht hij in bed, of op moeders schoot door. Zo leerde hij, dat in ziekzijn een middel schuilt zich van elk persoonlijk werk te vrijwaren en bovendien op zijn moeder beslag te mogen leggen. Aan het eind van zijn derde jaar gelukte het hem de bevoorrechte plaats van zijn broer in te nemen en de eenzijdige voorliefde van zijn ouders op zichzelf, het zorgenkind, te richten. Hij lette er in voortdurende angst op, dat hij het lievelingszootje bleef; in het bijzonder duldde hij nooit, dat het jongste meisje op moeders schoot genomen werd.

Overgevoelig was hij, als men hem toevallig eens vergat. Hij sprak weinig van zijn eisen, maar verwachtte, dat zijn moeder deze van zijn lippen las. Gelukte dit haar niet, dan putte hij daaruit motieven om zich tegenover haar over de verregaande verwaarlozing van zijn belangen te beklagen, waarna zij met koppig zwijgen werd gestraft. Ofschoon de vader hem gelijkmatig vriendelijk behandelde, vermeed de jongen zoveel mogelijk met hem te praten. Was dit om de een of andere reden toch noodzakelijk, dan moest de moeder als advocate en spreekbuis dienen. Hetzelfde geschiedde meestal tegenover vreemden. Steeds vermeed de jongen door de magische cirkel van zijn vereenzaming heen te breken. Tegen het eind van zijn vierde levensjaar wilde de moeder hem - omdat hij al zo groot werd! - niet meer op haar schoot nemen. Dit was te gevaarlijk, omdat zij een baby verwachtte. De jongen bleef hier onkundig van en vatte de weigering op, alsof zijn moeder hem wilde verstoten. Nog meer kroop hij in zijn schulp. Hij sprak bijna met niemand meer.

Daarna werd hij ernstig ziek; hij kreeg roodvonk en moest naar een ziekenhuis worden overgebracht. Hier praatte hij in het geheel niet. Vragen van de arts of de zuster beantwoordde hij met ja- of nee- knikjes. In deze tijd had hij verscheidene keren de volgende droom:

"Mijn moeder heeft mij alleen in de kelder achtergelaten. Nu moet ik met twee mensen spreken, die op de bovenste tree van de keldertrap staan. Ik probeer het, maar het lukt me niet een klank over mijn lippen te brengen."

Het kind had met zijn zeer gebrekkige voorbereiding het vermogen onontwikkeld gelaten in zijn geest een contact met zijn medemensen tot stand te brengen. Vandaar, dat zijn droom duidelijk aangeeft, hoe het zich traint in het niet kunnen spreken om zijn zelfgevoel op deze wijze te beschermen. Er bleef hem schijnbaar ook niets anders over te doen, want hij stond immers zonder zijn moeder beneden de anderen (in de kelder), terwijl de dokter en de zuster, die hij zeer overschatte, heel hoog geplaatst waren (op de bovenste trede).

In de tijd, die de jongen in het ziekenhuis doorbracht, werd thuis de baby geboren. Toen hij genezen naar de zijnen terugkeerde, vond hij de zuigeling op de schoot van de moeder. Hij kreeg een aanval van razernij, sloeg zijn speelgoed stuk en stormde toen als een waanzinnige op zijn moeder los met het doel de kleine van haar schoot te gooien. Toen zij hem eindelijk weer tot kalmte had gebracht, probeerde hij haar enige vragen te stellen. Dit gelukte hem slechts onder stotteren.

De strijd om het bezit van de moeder ging voort. Ook verder sprak de jongen weinig. Hij probeerde echter steeds te praten, als de moeder zich om de baby bekommerde. Dan dwong zijn stotteren haar, zich direct weer met hem bezig te houden. Aldus werd het stotteren als hulpbrengend middel gebruikt. Het nam, toen het schoolbezoek begon, een ernstige vorm aan.

Uit de bovenbeschreven gevallen moge duidelijk zijn geworden, dat de oorzaken van het stotteren absoluut niet in een gebrekkig verloop van de spreekhandelingen gelegen zijn, maar dat zij in zekeren zin steeds achter de coulissen schuil gaan. Steeds ontmoet men het stotteren in één van de beide volgende gevallen.

Ten eerste, bij ontmoedigde eierzuchtige kinderen, die door een sterk uitgegroeid minderwaardigheidsgevoel genoopt zijn zich voor het leven terug te trekken.

Ten tweede: bij moedeloze kinderen, die geen andere oplossing hebben gevonden, om uit de tegenstrijdige stromingen van hun gemeenschapsgevoel en van hun drang zich te laten gelden te geraken,

dan dat zij hun streven zoveel mogelijk voor nederlagen behoeden en te dien einde een automatisch werkende rem op hun spreken zetten, zodat de eerste schrede tot de mensheid al niet gedaan kan worden.

Een werkelijke genezing van het stotteren kan dus slechts worden bereikt, als men de overmatig sterke drang zich te laten gelden tot zijn normale proportie terugbrengt, het minderwaardigheidsgevoel wegneemt en het sociaal gevoel tezamen met de moed weet te ontvouwen. Dan heeft men het stotteren alle recht op het bestaan ontnomen en dus onmogelijk gemaakt.

In zijn geheel beschouwd is het stotteren een vorm van ziekte, die men niet licht moet achten want het vooronderstelt een zielenleven, dat zich op verkeerde wegen bevindt. Het vernietigt levensvreugde, werkt in erge mate alle sociale arbeid tegen en doet, waar het gemeenschapsgevoel niet kan opbloeien, een grote leegte ontstaan, welke de stotteraar omgeeft en isoleert.

Ouders, die hun kinderen tegen dit lijden en zijn ernstige gevolgen willen beschermen, dienen zich in de eerste plaats te hoeden voor fouten in de opvoeding, welk het gevoel van kleinheid zouden kunnen versterken.

Bovendien dienen zij ervoor te zorgen, dat hun kleine te rechter tijd leren zich met betrekking tot anderen nuttig te maken, hetgeen noodzakelijk is voor de opbloei van moed en sociaal gevoel. Slagen deze ouders daarin, dan hebben zij een grote schat aan het jonge leven meegegeven, n.l.

een betrouwbare voorbereiding voor wachtende taken. De kinderen zullen dan later geen gevaar lopen de weg van de -zwakheid te moeten gaan of hun toevlucht tot een nerveuze levenshouding te nemen, welke beide het verkeerde besef van eigen onwaarde slechts gebrekkig aan het oog onttrekken.

HET MISDADIGE KIND DOOR DR OTTO NAEGELE

In de tegenwoordige maatschappij streven velen naar een zo groot mogelijke hoeveelheid bezit en macht. Hebben zij daarvan iets, dan willen zij meer hebben. Zij proberen hun economische invloed naar alle kanten uit te breiden, speciaal in die richting, waar men hun de geringste weerstand biedt, dus daar, waar zwakkeren en overvarenen zich ophouden. In de wetten gaan zij na, hoe zij zo dicht mogelijk de grens van het niet geoorloofde kunnen naderen. Zij proberen zelfs de wetten met wettige middelen te ontduiken, door de mazen heen te kruipen. Zij werken min of meer uitsluitend voor hun Robinson-leven in de gemeenschap; zij misbruiken haar ten bate van hun persoonlijk voordeel en tot nadeel van anderen. Zij gaan hun gang niet met eerlijkheid en flinkheid, maar met behulp van list en sluwheid.

Zij doen hun werk niet uit roeping; steeds wandelen zij op de bolwerken rondom de stad van de arbeid.

We bemerken in hen steeds een gevoel van ontevredenheid, alsof zij nooit genoeg hebben, alsof zij steeds meer moeten bezitten, Eigenbaat gluurt uit alles, wat zij doen. Steeds klaar een ander aan te vallen, sluw, listig en wantrouwend als zij zijn, hebben zij er plezier in, als ze een ander kunnen overrompelen.

Kortom, in hen zien we, ook al bewegen ze zich binnen de grenzen van het wettig geoorloofde, zo ongeveer alle eigenschappen, die we bij verwaarloosde kinderen aantreffen. Deze worden misdadig, alleen omdat zij op hun dwaalwegen wat minder handig zijn en niet zo goed uitkijken.

Opperste wet van dergelijke mensen is eigenbaat. Eerbied voor rechten en interesse van anderen wordt beschouwd als voortspruitende uit een oneconomische, lachwekkende, sentimentele houding ten opzichte van het leven. Dit kan uitgroeien tot een niet te bevredigen dorst naar macht. En gaat de weg van zulke mensen over lijken, dan nog is men in onze tijd licht geneigd hen te bewonderen en te huldigen.

Niet enkel deze of gene mens voert een dergelijke bestaansstrijd ten koste van alles. Wij zien, dat er zich meer en meer verenigingen van de meest uiteenlopende aard vormen, welke haar bijzondere belangen proberen te dienen, soms door bedreiging van en in bittere strijd met andere groepen. Legt men de vinger op blijkbare eenzijdigheden en ongerechtigheden in hun optreden, dan worden de schouders opgehaald en krijgt men tot antwoord: "Dat is nu eenmaal de strijd om het bestaan".

De economische zwakkeren voelen alras hun noodtoestand zo pijnlijk, dat het wel niet anders kan of ook zij beginnen veel te veel aandacht aan materiële belangen te schenken. De macht van het geld legt op de intieme uren van het gezin beslag; zij beïnvloedt gezondheid, levenshouding, woning, kleding, werk en vakantie, verbindt zich aan elke gedachte en woekert in de dromen voort. Zij doet haar intocht in de kinderharten en loert op de hoek van elke straat, hetgeen de zorgzame blikken van de ouders ontgaat.

Het is een treurig, maar noodzakelijk gevolg van deze toestanden, dat de doorsnee-opvoeding geen middelen kent, misdadigheid in de kiem te smoren of haar in de reeds aangevangen groei te stuiten. Zolang wij niet allen een opvoedingsmethode tot richtsnoer nemen, welke ons zegt, hoe men het aan beide zijden vereiste vertrouwen kan winnen en welke ons de zielkundige complexen wijst, van waaruit men de enige grote stuwkracht in het karakter van de mens kan volgen, zolang zullen we meer of minder in het duister blijven rondtasten. We zullen een zeker aantal (de ervaring zegt: een zeer bescheiden aantal) goede resultaten boeken, al naar de opvoeder rijp is voor zijn werk of al naar de gebruikte methode de eisen van de in werkelijkheid plaatsvindende zielsvorming benadert. En dan nog danken wij de successen misschien hoofdzakelijk aan de gemakkelijk te wekken bereidwilligheid in het verwaarloosde kind weer een normale plaats in de maatschappij in te nemen. In de grond van de zaak wordt het aan het toeval overgelaten, of men hem daarvoor wint of niet. De meeste ouders, onderwijzers en opvoeders zijn door hun gebrek aan zielkundig inzicht min of meer hulpeloos aan de opvoedingsmoeilijkheden overgeleverd, anders zouden ze niet steeds naar hun machtsmiddelen grijpen. Zij overzien de problemen niet eens voldoende en volstaan met de bestrijding van afzonderlijk optredende neigingen en fouten, die zij los van de samenhang in het geestesleven beschouwen en dus niet kunnen doorgronden. Hun opvoeding berust op persoonlijke autoriteit. Alles draait bij hen om beloning en straf; zij maken zichzelf tot goden en doen tenslotte geen beroep op de rede, maar op de zelfzucht van de kinderen. Ook op deze wijze brengen zij de toekomstige dragers van onze beschaving op de verkeerde weg van een materialistische, vreugdeloze, strijdlustige, naar macht dorstende levenshouding. En schiet het zaad door een kinderlijke vergissing als misdadigheid op, dan wendt de maatschappij zich ontzet af.

De gevaren van zelfzucht en moedeloosheid zijn bij kinderen niet ver te zoeken. In het algemeen zijn zij vrij groot bij buitenechtelijke, uitbestede en proletarische kinderen. Minder gevaren lopen de kinderen uit een

goed of gegoed milieu; men kan van hun trekken, hun woorden en lichaamshouding hun meer sociale en moedige geesteshouding aflezen., Als wij zien, hoe sterk bedreigd een groot deel van het totaal aantal kinderen is en hoeveel daarvan de weg van de misdaad niet gaan, dan leren wij weer aan de goede kern in de mens geloven.

Een kind uit een ongunstige milieu slaat een andere dan de sociale weg in en komt tot misdadigheid, als het door gebrek aan een goed voorbeeld en tengevolge van een onverstandige opvoeding een onjuiste waarde aan persoonlijke en economische moeilijkheden toekent. Hij schat zichzelf en zijn krachten te gering en voelt zich op de een of andere manier te kort gedaan. Zijn overprikkelde eierzucht streeft dus naar een bijzonder sterke beveiliging van zijn gevoel van eigenwaarde. Zo komen moeilijkheden tot stand, welke min of meer volkomen de ontwikkeling van de moed kunnen belemmeren. De vreugde zich in te spannen begint al gauw te verlammen. Waar de eerlijke daad klaarblijkelijk niet tot stand komen kan, probeert het dwalende kind tenminste de schijn van zijn eigenwaarde op te houden. Het wordt overgevoelig, laf, wantrouwend, intrigant, verstokt en bezorgt zijn omgeving de grootste moeilijkheden, alleen om in het oog te vallen. Hij betaalt schatten daarvoor. De betrekking tot mensen en werk lijdt steeds hoger nood. Het kind bereidt zich slecht op de eisen voor, welke hem in de gemeenschap wachten. Met gevoelens van haat komt het uit de kinderkamer in de maatschappij en ziet daar in alles uitingen van vijandschap. Zijn onprettige ervaringen en de geringe dosis moed brengen hem er toe alleen dan te werken en zijn gevoelsstromingen te volgen, als dit in zijn persoonlijk voordeel is. Volledig in beslag genomen door de grote moeilijkheden ziet het kind er steeds naar uit, hoe het zichzelf toch nog verwerkelijken kan. Het traint zich voor zijn toekomstige levenshouding met behulp van vreemde voorbeelden en van eigen gedragslijnen, welke haar bruikbaarheid voor zijn doel hebben bewezen. Heeft hij op een moment de een of andere tegenspoed, misschien al op school, dan loopt hij gevaar geheel van de rechte weg te worden geworpen. Zelfs de *kans op* een tegenslag kan hem doen vluchten voor zijn taak, uit zijn ouderhuis, zijn school of de inrichting, waar hij opgevoed wordt. Zulk een kind voelt zich meestal heel alleen, zelfs in de kring van zijn naasten. Dikwijls heeft hij in het geheel geen contact meer met wie dan ook; hij is volkomen geïsoleerd. In zijn eenzaamheid begint hij vaak aan de geslachtsdrift gehoor te schenken; deze is er uitermate geschikt voor, door gedachten en ervaringen te worden misbruikt teneinde de eigen persoon te dienen. Met een verkeerde aanleg heeft dit misbruik niets te maken.

De hierboven geschetste gedragslijnen hebben steeds een vaste richting, een geheime bedoeling. Hetgeen niet zeggen wil, dat het kind zich daarvan bewust is of dat het overziet en begrijpt, waarheen zijn gedrag hem leidt. Met zijn onjuiste opvatting van het leven beoordeelt hij eigen daden en daden van anderen steeds verkeerd. Hoe scherper nu de maatschappij tegen het afgedwaalde kind optreedt, hoe meer wordt diens opstandigheid geprikkeld. Het slaagt er niet in uit de heksenketel van dwaling en werkelijkheid te komen. Hetgeen hierop neerkomt: daar dit kind meent zich niet meer te kunnen doen gelden, verzet het zich hardnekkig en met opgeheven vuist tegen de gemeenschap, die hem waardering, sympathie, liefde en voedsel voor zijn streven onthoudt: het wordt een misdadiger.

Verwaarloosde jongeren vormen met gelijkgezinden dikwijls een bende en houden er een eigen bendegeest op na. De sluwe aanvoerder blijft meestal op de achtergrond, terwijl de minder sluwe meeloper door zijn ziekelijk streven naar machtdemonstraties of de geestelijk minderwaardige door de beperktheid van zijn mogelijkheden bereid is, de euvelde uit te voeren. Waar de verwaarloosde als lid van een bende optreedt, kan hij een betrekkelijk grote activiteit ontwikkelen. Voor het overige houdt hij de werkelijkheid meer in het oog dan de neurasthenische jongen; hij overlegt zijn misdaad van te voren, bestudeert zelfs nu en dan alle mogelijkheden, zijn kans op dekking en weet zich soms verzachtende omstandigheden te verschaffen; hij toont berouw en belooft beterschap om er maar gauw en goed van af te zijn. Daarentegen zijn de misdaden van neurasthenische mensen meestal veel plomper; ze hebben dikwijls geen zin. Men zou zelfs kunnen zeggen, dat de neurasthenische mens soms in de *val* van de misdaad raakt. Verwaarloosde kinderen hebben nog een beetje meer moed overgehouden, zij het ook niet, dat zij er zich op de juiste wijze van bedienen, maar in de vorm van list en overrompeling. Het kan natuurlijk heel verschillend zijn, hoe het kind de vragen van het leven beantwoordt. Het is afhankelijk van de wijze waarop hij de dingen beschouwt en waardeert, en verder van bijzondere invloeden, zelfs van toevalligheden, waaraan hij blootstaat (zoals van de plaats, die hij tussen zijn broers en zusters inneemt).

Het dient echter nadrukkelijk gezegd, dat geen enkel kind voorbestemd is, een vagebonderend, zenuwziek of misdadig mens te worden.

Voorbeelden.

Oscar is in 1910 geboren. Zijn ouders waren steeds in bittere nood. Zijn vader was ziekelijk en niet tot werken in staat. In maatregelen van de overheid zagen de ouders een ongevraagde en ongewenste inmenging in gezinsangelegenheden. De vader leefde met de moeder in getwist en gekrakeel en was aan de drank verslaafd. De moeder probeerde met los werk het dagelijks brood te verdienen; de kinderen waren dikwijls aan zichzelf overgelaten. De oudste broer hield Oscar voortdurend voor de gek; deze stelde zich daarvoor schadeloos door zich vrolijk te maken over het derde, doofstomme broertje. De drie jongens stalen zo, dat ze zelfs uit de inrichting voor kindbescherming moesten worden gezet. De oudste broer werd van overheidswege opgevoed. De moeder hield het met de drie meisjes. Oscar had geen positieve verhouding tot de andere leden van het gezin. Hij voelde zich bij allen ten achter gesteld. Hij leefde geheel stuurloos, tot hij erkenning vond bij kameraden op straat. Hij had nog moed genoeg om zich bij een bende aan te sluiten. Een vriend had hij niet. In de kring van gelijkgezinden leerde hij het zwerven, wat hem vaak een aframmeling van zijn vader bezorgde. Onder de invloed van een net zo verwaarloosde kameraad voerde hij op diens bevel diefstallen uit. Toen hij na maanden vrij kwam, begon hij voor eigen rekening te stelen. In de eerste schooljaren was hij nog een van de vlijtigste leerlingen geweest. Zijn werklust kwijnde meer en meer; de bioscoop bevredigde zijn toekomstdromen, die ver van alle werkelijkheid waren, en opende hem het boek des levens, juist zoals hij het al meende te kennen. In geld uitgeven probeerde hij zich met volwassenen op één lijn te stellen. In een betrekking kreeg hij een afranseling. Uit woede daarover bracht hij twee koeien en later ook nog twee kippen van zijn baas zulke verwondingen toe, dat de dieren door een noodslachting aan het eind van hun leven kwamen. Tenslotte werd hij op een serie diefstallen betrapt, die met de verfijning van een doortrapte oplichter waren uitgevoerd; hij kreeg voor een deel daarvan een aanmerkelijke vrijheidsstraf. Een langdurig verblijf in een kliniek, waarheen hij voor een onderzoek van zijn geestesvermogens werd gezonden, ontnam hem het geloof, dat hij nog op school goed met de anderen mee zou kunnen komen; in zijn betrekking had hij alle werklust verloren. Zijn wens was jockey te worden. Dit brengt zijn levensopvatting tot uitdrukking, dat hij "in galop" tot successen en zijn doel wilde komen. Bijzonder opvallend is de overgevoeligheid van de jongen, welke telkens weer blijkt, als men hem kleineert. Dit geeft steeds aanleiding tot heftige woedeaanvallen. De waardevolle en voor de maatschappij gunstige zijden van Oscar's karakter liggen in zijn overigens behoorlijk gedrag, zijn dienstvaardigheid, welwillendheid, het zich voegen naar een rustige

omgeving en de nog voorhanden zijnde moed, die in zijn weliswaar verkeerd gegronde beroepswensen ligt.

Adolf is in 1910 geboren, Zijn vader heeft levenslange tuchthuisstraf; zijn moeder, vroeger prostituee, woonde zeer eenvoudig en had een minnaar, hetgeen de jongen evengoed wist als wat er met zijn vader was gebeurd. De moeder wilde, misschien ook uit egoïstische motieven, van de moeilijk opvoedbare jongen niets meer weten en zei hem, dat ze liever had, dat hij maar dood was. De vaderloze jongen voelde zich geminacht door zijn moeder, d.w.z. door de enige, die hem nog liefde had kunnen schenken. In een smartelijke en verontwaardigde brief brak hij met haar. Waar hij het geloof in zichzelf en zijn kracht had verloren, schoot hij in vier achtereenvolgende beroepen tekort. In zijn vierde betrekking werd hij wegens onbruikbaarheid ontslagen. Om aan geld te komen, maakte hij zich aan oplichting schuldig. Hij zwierf in de stad rond en liet zich door een vreemde man verzorgen. Hij was al op verkeerde wegen, wat zijn seksueel leven betreft, en leende zich aan deze man voor geslachtelijke misbruiken. Wegens geldnood bedreef hij ook toen nog geraffineerde oplichtertrucs. Toen hij opgepakt werd en naar school gestuurd, was hij wild en onrustig, hoogst onbetrouwbaar en lui. Hij spijbelde zoveel mogelijk.

De jongen heeft in zijn leven nooit liefde leren kennen. Zijn sterk verminderde levensmoed dreef hem in de eenzaamheid. De levendige afkeer van de moeder en, generaliserend, van elke vrouw zonder onderscheid, maakte, dat Adolf de weg tot het andere geslacht niet vond. Hij werd homoseksueel. Dit is echter, evenals bedrog en spijbelen, strafbaar. Het is waarschijnlijk uiterst moeilijk, de jongen voor het maatschappelijk leven terug te winnen.

Albert, eveneens in 1910 geboren, is de oudste van vier kinderen. Met zijn jongere broer, die hem hoonde wegens een verblijf in het instituut voor verwaarloosde kinderen, kon hij slecht overweg. De eerste vier levensjaren bracht hij in het ouderhuis door. Op zijn vijfde jaar kwam hij bij zijn grootmoeder wonen, die hem slecht behandelde, onvoldoende kleepte en voedde, en die hem ook des nachts menigmaal op de straat liet zwerven. Daarom kwam Albert weer bij zijn ouders terug. Deze leefden weliswaar in een goede verhouding tot elkaar, maar waren beide zeer streng. Toen de moeder een tuchthuisstraf moest uitzitten en de ziekelijke vader werkloos en melancholisch was, werden de levensomstandigheden voor de jongen nog slechter. De vader verviel in de bitterste armoede; hij verkocht bijna al het huisraad, om te kunnen

eten en drinken. De woning zag er verschrikkelijk vuil uit; Albert moest als een soort Assepoester (zo voelde hij het) het hele huishouden doen. De vader raakte aan de drank verslaafd en bleef dagenlang in bed liggen. Nu en dan ranselde hij de jongen af. Het enige pretje in Albert's leven boden de bioscoop en sensationele lectuur. De weg van zijn fantasie is gekentekend door lectuur over astronomie, over beschrijvingen van reizen en andere landen. De jongen meende tenslotte, dat hij niet alleen door zijn vader, maar ook door zijn baas werd uitgebuit. Toen de vader op een nacht dronken thuiskwam en hem en zijn jongere broer met een dolkmes bedreigde, vluchtten de beide jongens en weigerden, naar de man terug te keren. Albert is zo gesloten, moedeloos en koppig geworden, dat hij volkomen vereenzaamt. Zijn gedrag is in seksueel opzicht niet smetteloos: een wraakneming op het onthouden van liefde, zowel als een surrogaat daarvan. Van school bleef hij zonder reden weg en werd daarvoor door de rechter bestraft. Toen ik in een gesprek met hem een toevallig snelle beweging met mijn hand naar mijn hoofd maakte, kromp de jongen angstig ineen, alsof hij een slag zag aankomen, ofschoon daartoe niet de minste reden zou zijn geweest. Het is waarschijnlijk ook hier niet gemakkelijk, de jongen voor het maatschappelijk leven terug te winnen.

Rita, geboren in 1910, is een buitenechtelijk kind. Ze werd als besteding door vreemde mensen verzorgd en kwam op haar vierde jaar in een inrichting, waar zij een vriendinnetje plaagde en daar voor met een Spaans rietje op haar achterste werd geslagen. Al gauw kwam zij bij de haren terug. Wegens ongehoorzaamheid tegen grootvader en moeder werd ze geregeld geranseld. Met de moeder kon zij het best opschieten, omdat deze minder vaak sloeg. Na de oorlog trouwden de ouders; beiden hadden echter voor hun huwelijk lang geen onberispelijk leven geleid. Het meisje kwam met een jonger, achterlijk broertje in het ouderhuis samen. De vader was door zijn beroep weinig thuis. Rita zag en hoorde daar dingen van, die haar vroegrijp maakten. Zij werd aan zichzelf overgelaten. De band tussen de ouders onderling werd langzamerhand slapper. In toenemende mate zocht Rita aansluiting bij een blijkbaar niet onberispelijke vriendin. Thuis en op school werd Rita van tijd tot tijd wegens ongehoorzaamheid, zwerven en babbelen geslagen. Voortdurend nam zij lekkers en snoepgoed van huis weg. Van haar school moest zij niet veel hebben. Ze meende zich thuis niet meer te kunnen doen gelden en verbleef dus, ook 's avonds laat, bij vreemden. Het rondzwerven bracht haar in kennis met mannen; ze gedroeg zich als een straatmeid en deed geslachtsziekten op. Haar

werklust werd steeds geringer; de belangstelling voor bioscoop, kleren, snoeperijen en geld nam toe. Ze probeerde zich op straat en bij de mannen schadeloos te stellen voor de liefdeloosheid van haar omgeving en voor de vele slagen, die zij had gekregen.

Kenschetsend waren haar angstdromen. Bijvoorbeeld: "Ik droomde, dat ik van moeder wegliep. Ze ging mij achterna. Opeens is ze ergens in weggezonden. Ze wil, dat ik haar naspring, maar dat gaat niet. Ze roept om hulp, maar ik ga niet naar haar toe." De grondgedachte is duidelijk: Rita voelt zich door haar moeder vervolgd, in letterlijke zin wegens haar rondzwerven, maar daarnaast ook in figuurlijke zin. Uit wraak liet ze haar moeder sterven. Zo probeerde ze, althans in de droom, zichzelf volledig vrijheid en ongebondenheid te verzekeren. Zij verried daarmee, dat ze geestelijk nog niet bereid was een normale plaats in het sociale leven in te nemen.

Rita heeft het geloof aan de gemeenschap in hoge mate verloren. Zij voelde zich door vijanden omgeven en zocht dus op abnormale wijze waardering, geld, liefde, enz. Ze volgde de lijn van de minste weerstand. Met arglist en achterbaksheid meende ze zich tegen de buitenwereld te kunnen beveiligen. Een dikwijls optredende tic van het meisje was, haar lippen en verachtelijke plooi te geven. Haar geslachtelijke dwalingen brachten haar voor de kinderrechter.

Rudolf, legitiem geboren in 1910, groeide onder de druk van het ongelukkig huwelijk van zijn ouders op. De vader leefde dikwijls met andere vrouwen samen: hij werd bij een vechtpartij betrekkelijk zwaar gewond. De moeder verleende aan prostituees onderdak en werd daarvoor gerechtelijk gestraft. Om overheidsbemoeiingen wegens het in gevaar brengen van haar kinderen te ontlopen, huurde de moeder voor de jongen en zijn jonger zusje een kamer in een andere straat, waar beide kinderen zonder enig toezicht leefden. De vader wist niet eens, welke school zijn jongen bezocht. Al tijdens de schooljaren pleegde Rudolf verscheidene, deels geraffineerde diefstallen met inbraak. Het gestolen geld werd voor snoepgoed besteed. Men ziet, met hoeveel wilskracht hij het vermeende tekort aan liefde probeerde op te heffen. Door allerhande leugens kwam hij van de preventieve hechtenis vrij. Dikwijls spijbelde hij en bracht dan als verontschuldiging ongelofelijk geraffineerde leugens mee, waarbij hij nu en dan door zijn moeder ondersteund werd. Hier komt een ander feit, n.l. het verwennen door de moeder, aan het licht. Rudolf's zuster maakte een vroegrijpe indruk; haar optreden was tamelijk vrijmoedig; haar vorderingen op school lieten echter veel te wensen over.

Na het doorlopen van de school was Rudolf eerst piccolo; daarna kwam hij bij een koopman in de leer; tenslotte werd hij filmfigurant. Een kentekende verandering van beroep! In de school voor voortgezet onderwijs vervalste hij een handtekening. Hij had geen belangstelling voor het schoolwerk, maar rookte hartstochtelijk graag sigaretten. Zijn steeds weer voorkomende diefstallen brachten hem voor de kinderrechter. Uiterlijk was hij brutaal. Hij vluchtte uit het instituut voor verwaarloosden.

Deze jongen ging met betrekkelijk grote moed de verkeerde weg op naar een doel, dat vijandig is ten opzichte van het gemeenschapsleven. Met grote handigheid nam hij van de volwassenen de technische zijde van hun list en doortraptheid over. Min of meer bewust verstikte hij het, in ieder mens aanwezige, gemeenschapsgevoel en beoogde zijn medemensen, zijn vijanden, op zijn wijze te verslaan en zich ten koste van alles te doen gelden.

Maria is in 1911 geboren. Haar vader is jong gestorven. De moeder verwende en vertroetelde het enige kind. De reinheid thuis liet te wensen over. Moeder, tante en dochter sliepen in één kamer in bedden zonder linnengoed. In de keuken sliep een kostganger. Er was geen eigenlijke economische noodtoestand. De moeder genoot geen goede reputatie; zij had een minnaar.

Het meisje groeide de moeder algauw boven het hoofd. Maria beval: gehoorzaamde de moeder niet, dan schold het meisje haar in grove termen uit. Machteloos vervulde de moeder tenslotte bijna elke wens van haar kind. Naar het voorbeeld van de moeder knoopte Maria, ondanks haar jonge jaren, vriendschap met mannen aan. Gehoorzaam ging de oudere vrouw met haar naar café's, danshuizen, enz. Daar het meisje onvoldoende voor het leven voorbereid was, vond zij het schoolleven en de gemeenschapsregelen steeds moeilijker. Moed en werkkracht verminderden en werden gecompenseerd door de slaven diensten van de moeder. Deze moest elke week tenminste één keer haar dochter bij de onderwijzer wegens de meest uiteenlopende (school-) ziekten verontschuldigen. Het meisje ging intussen reeds alleen of met vriendinnen tot in de vroege morgen naar danshuizen. Vroeg men haar hoe oud zij was, dan gaf zij haar leeftijd onjuist op, om moeilijkheden met de politie te vermijden. Kleding en haardracht verrieden haar vroegrijpheid. Op school was zij verscheidene keren zitten gebleven, ofschoon zij niet onbegaafd was. Later in een beroep ging zij het liefst haar werk uit de weg. Dikwijls zag men haar in gezelschap van "heren". Zorgen van de overheid wist zij te ontzeilen; ook de moeder verzette zich

daartegen met hand en tand. Het uitzicht op beterschap is zeer gering, in aanmerking genomen, dat haar omstandigheden (verwenning en derg.) slecht zijn.

Hans is als buitenechtelijk kind in 1907 geboren. Hij werd door pleegouders opgevoed en door de welmenende pleegmoeder verwend. Zijn eigen moeder was nerveus, ziekelijk, tot werken niet in staat. Zij heeft zich nooit om haar zoon bekommerd. Toen Hans zeven jaar was, zag hij haar voor het eerst van zijn leven. Op school gedroeg hij zich best. Hij leerde goed. Met zijn twaalfde jaar zag hij zijn moeder voor de tweede keer. Zij verloochende hem toen. Zelfs zijn natuurlijke vader was vriendelijker voor hem dan de moeder. Zo was de jongen plotseling uit de sfeer van vertroeteling weggerukt om op het volgend moment te worden verstoten. Hij werd in hoge mate onzeker. Overal zag hij angstig uit naar waardering en liefde. Op het gymnasium was de kwaliteit van zijn werk afhankelijk van de sympathie, die hij voor de leraren koesterde. Wegens ziekte van zijn pleegmoeder en daardoor ontstane kosten moest hij zijn studie afbreken. Hoe ongaarne hij ook in de laatste tijd naar het gymnasium gegaan was, voelde hij de overgang naar de werkplaats toch als een nieuwe duw in de verkeerde richting. In het beroep, dat hij zich wenste, het boekdrukken, kon hij niet meekomen. Een tweede beroep, n.l. monteur, liet hem onverschillig. Thuis werd hij hoe langer hoe lastiger. Toen zijn pleegmoeder stierf, verloor hij de laatste steun. Zijn moed ontzong hem meer en meer. Bij de begrafenis voelde hij zich alweer achteruitgezet. Hij dacht: "Ik laat nu niets meer over mijn kant gaan" en zocht kameraden, die van hetzelfde principe uitgingen. Deze hadden geld, hij niet. En opnieuw voelde hij zich de mindere. Hij las roversgeschiedenissen, ging dikwijls naar de bioscoop, zwierf meestal door de stad en bleef uit school weg. Op het kantoor, waar hij in de leer was, werd hij weerspanning; hij voelde zich door de procuratiehouder, een "Pruis", gekwetst en werd tenslotte wegens slecht bijgehouden administratie ontslagen. De moeder, die zich ergerde over haar buitenechtelijk kind en over de povere resultaten van zijn beroep, verbood Hans haar vertrouwelijk aan te spreken. Van zijn moed was intussen maar een bedroefd schijntje overgebleven. Uiterlijk werd hij echter steeds brutaler. Meermalen, als men hem ook maar een kleine terechtwijzing gaf, liep hij van zijn baas en uit het instituut voor kinderbescherming weg. Hij werd buitengewoon oplopend van aard en niet toegankelijk voor vermaningen. Ofschoon hij in zijn arbeid goede dingen zou kunnen presteren, was hij een gebrekkige werkkraft. De sigaret werd zijn hartstocht. Hans werd wegens spijbelen, diefstal en

oplichting gerechtelijk gestraft. Zijn goede aanleg en zijn, in het algemeen gesproken, goed gedrag zijn zijn positieve kanten. Een gunstige factor voor genezingen opvoeding is de geprononceerde afhankelijkheid van de sympathieke of antipathieke houding van de mens, die met hem in aanraking komt. Het kind, dat zich na aanvankelijk te zijn vertroeteld plotseling verstoten gevoelt, dat door zijn moeder verloochend werd, zag tenslotte in ieder mens een moeder, die hem niet wilde kennen. Overal rook hij het achteruitzetten. Geen wonder, dat hij contact met anderen niet vertrouwde en dus ontweek. Verder, dat hij een eenmaal tot stand gekomen contact zo spoedig mogelijk verbrak, vooral als het economische afhankelijkheid en een kosthuis met zich meebracht, die hem al zovele moeilijkheden hadden bezorgd. Zijn hartstochtelijk karakter wijst op de overgevoeligheid en lichtgeraaktheid van het kind, dat door de, het dichtst bij hem staande, mens, zijn moeder, diep teleurgesteld werd.

Albrecht is in 1908 geboren. Hij is een enig, legitiem kind. Zijn vader had een geëerd beroep; ook de moeder werkte buitenshuis. Nu en dan kreeg de jongen slaag; zijn moeder ondersteunde hem dan wel tegen de vader, maar drukte hem door haar zedenpreken neer. Toen beide ouders een tamelijk lange gevangenisstraf moesten uitzitten, werd de jongen naar verwanten gezonden, die blijkbaar niet genoeg toezicht op hem hielden, zodat hij van de rechte weg afdwaalde. Na verscheidene jaren keerde hij tot zijn ouders terug.

Door de grote woningnood gedwongen, woonde het gezin in een steeg, waar de burens in seksuele dingen buitengewoon vrij waren. Het was niet te vermijden, dat Albrecht veel gewaar werd, wat hem vroegrijp maakte. Door gebrek aan innerlijke steun van de kant van zijn ouders leidde hij een egoïstisch fantasieleven. De ongestilde liefdes-honger effende hem de weg van de onanie. De moeder was er zelfs bang voor, dat hij homoseksuele daden bedreef. Op school toonde hij zich een begaafd leerling, maar zijn kameraden sloegen hem en dreven de spot met hem. Als reactie daarop probeerde hij zich te doen gelden door middel van pochen en het uitdelen van geschenken, die hij echter van zijn medescholieren of van zijn ouders had gestolen. Toen hij eens op diefstal werd betrapt, liep hij uit angst weg. Hij werd teruggebracht en stal opnieuw, maakte schulden op naam van zijn ouders, enz. Pogingen een gunstige invloed op hem uit te oefenen richtten niets uit. Hij loog sterk; een teken van de angst, die uit zijn opvoeding voortspoot. Eens vervalste hij de handtekening van zijn vader, een soortgelijk feit, als waarvoor zijn ouders destijds waren veroordeeld. Hij hield van zwerven

en sloot zich bij slechte elementen aan. Op school en in huis vond men hem in het algemeen lastig. In het instituut voor verwaarloosde kinderen probeerde hij zijn fouten, zij het ook op kleinere schaal, te handhaven. Angstdromen en bedwateren waren een ander gevolg van de harde opvoeding thuis. De ouders gaven echter niet openhartig toe, dat zij te streng waren. Albrecht's geestesleven werd bovendien neergedrukt door een organische minderwaardigheid, een betrekkelijk klein geslachtsdeel. Dit maakt het begrijpelijk, waarom hij alles *deed* om zijn mannelijkheid te bewijzen en zich ten minste bij zijn kameraden te doen gelden. Blijkbaar is dat niet goed gelukt. Zijn moed ontzonk hem. Hoe sterk hij in de angst en de vereenzaming was ingesponnen, bewees ons onderhoud, waarin hij alle schuld van de besproken feiten van zich af probeerde te wentelen. Toen hij zich had vastgepraat, was hij niet meer op gang te brengen. De moeilijkheden zag hij als door een *projectielantaarn vergroot*. Het onderhoud bracht aan het licht, dat de jongen een fantasieleven leidde, dat hij angstig voor de blikken van de wereld wilde verbergen. Toen *men* dit onderwerp aanroerde, kreeg hij een kleur en schoof hij onrustig heen en weer.

Siegfried is in 1908 geboren. Heel jong nog heeft hij beide ouders verloren. Zijn enige herinnering uit deze tijd is, dat zijn moeder vaak "verrassingen", in papier gewikkeld, voor hem meebracht. Ook zijn grootvader heeft hem blijkbaar verwend. Na de dood van zijn moeder kwam hij op de leeftijd van 5 jaar bij een kinderloos echtpaar, dat hem later adopteerde. Zijn pleegvader was een eerbaar, vlijtig beambte met een goede reputatie, evenals diens echtgenote. Beiden waren van plan een flink mens uit de jongen te maken. Siegfried werd door goede zorgen omgeven. Naar het heet waren de pleegouders heel vriendelijk voor hem. Bij overtredingen werd echter hard op de jongen gescholden. Ook werd hij geslagen. Tenslotte verkeerde hij in de mening, dat hij de afranseling had verdiend en dat dit alles vanzelf sprak. Lichamelijke tuchtiging werd alras een soort spelregel. De pleegmoeder was buitengewoon nauwgezet en pruttelde met de beste bedoelingen veel op hem. Onder de druk van deze te ijverige en strenge opvoeding ging Siegfried meer en meer een vreugdeloze levensbeschouwing tegemoet. Het is kentekenend, dat hij snoepte, om daarmee het harde leven wat te compenseren. Tenslotte zei hij bij zichzelf. "Het zijn maar pleegouders; het zijn mijn eigen ouders niet." Later kwam hij in een inrichting, waar hij moest toekijken, als andere jongens werden geslagen. Nu en dan kwam hij ook zelf aan de beurt. Zoals dat bij dergelijke inrichtingen gebruikelijk is, hadden de jongens er plezier in de grote mensen na te apen en hun

kameraden eveneens af te ranselen. Zo werd ook Siegfried door hen geslagen, omdat hij niet sterk was. Steeds meer mengde zich geslachtelijke opwinding in dergelijke gebeurtenissen. Op school was hij nog steeds een goede leerling; zijn gedrag liet niets te wensen over. Het was opvallend hoe snel hij een beroep had gekozen en hoe hij daar na korte tijd weifelend tegenover stond. In het tweede beroep kwam hij in (misschien gezochte) aanraking met een man, die hem slaan wilde; hij verzette zich echter tegen deze mens. Siegfried was in die tijd al sterk vereenzaamd; hij had kennissen noch vrienden. Zijn eenzaamheid kwam in zelfbeleving tot uiting; hij las liefdesromans, tot dit hem verboden werd; soms plaagde hij de dieren. Zijn inborst werd voortdurend norser en onoprechter. Hij leende geld en was nu en dan oneerlijk. Zijn arbeidskracht verminderde; zijn voorliefde voor de bioscoop en snoeperijen nam toe. De ongestilde honger naar *meeleven en liefde* kwam in een onbetekenend voorval tot uitdrukking; hij stal uit een tuin bloemen om ze een meisje cadeau te geven. De jeugdherinnering alles zonder moeite te ontvangen, zijn drang naar "verrassingen", loopt als een rode draad door zijn hele leven.

Met zestien jaar begon hij andere kinderen te slaan; hetgeen hem een seksuele bevrediging gaf. Met een jongen sloot hij zelfs een overeenkomst, waarbij deze zich schriftelijk verbond zich zo en zo door hem te laten slaan. Nadere bepalingen, getal en aard van de slagen, de wijze van knevelen, de straf op wegblijven, alles was nauwkeurig vastgesteld. Kentekenend was zonder twijfel, dat de vriend al het geld, dat hij bij zich mocht hebben, aan Siegfried moest overhandigen. Alweer hetzelfde streven, geld zonder moeite of werk als geschenk te ontvangen. Duidelijk blijkt ook, dat zijn rol als kind in het tegendeel is omgeslagen. Hij is thans de heerser, de bezitter, degene die slaat. Van een kinderlijk minderwaardigheidsgevoel uit is hij in de rol van de almachtige vader gevallen. Het geval lekte uit en Siegfried werd door de kinderrechtter wegens mishandeling gestraft.

De pleegouders deden tengevolge van de moeilijkheden, die de jongen hun bezorgde, zijn adoptie als hun zoon ongeldig verklaren, hetgeen Siegfried's moed een *nieuwe* knauw gaf. Overigens werd de 17-jarige jongen nog van tijd tot tijd door zijn pleegvader met de stok geslagen. Hij achtte zich volgens zijn eigen zeggen tot niets meer in staat. Zijn verklaring, dat hij in de handel wilde, klonk zo mat, dat men daarin eerder twijfel dan een werkelijke wens hoorde.

Richard, nu al 13 jaar oud, een buitenechtelijk kind, groeide bij zijn moeder en twee tantes op. Ook een van deze tantes had een onecht

kind, dat ergens anders ondergebracht was. De beide moeders, die in haar huwelijksplannen waren teleurgesteld, luchtten nu en dan haar wrevel tegen de “slechte” man, die alleen maar genieten wilde, maar tot niets goeds in staat was, terwijl zij nu de hele dag en de halve nacht moesten werken. Op de jongen werd dus streng toegezien, dat ook hij niet zo’n slechte man werd. Bij elk klein vergrijp werd hij bevit en neergedrukt. Hij kon deze drie vrouwen niet aan en ging dus moeilijkheden met haar uit de weg. Op school werd Richard wegens zijn kleine en zwakke postuur vaak geplaagd; hij kon zich ook hier niet doen gelden. Door zijn verminderende moed waren zijn vorderingen in de klas zeer bescheiden. De moeder voorspelde: “Uit jou wordt toch nooit iets.” De jongen hield zich dom, om verder achteruitzetten maar ineens te voorkomen. Daardoor werd hij van alle taken ontheven en had hij een verontschuldiging bij de hand, toen hij niet overging. Voor zijn gevoel stond hij alleen in de wereld. Waar men de onhandige, kleine, zwakkelijke en domme jongen toch niet voor vol aanzag, vermeed Richard zijn moed op de proef te stellen. Hij maakte zich steeds verder van de mensen en zijn taken los. In de school was hij steeds op zijn ééntje, als nu eens de ene, dan de andere schoolmakker iets kon aanwijzen, waarop deze trots was en waarmee te imponeren viel. Hij, de arme jongen, had niets om op te wijzen. Eens werd hij met een boodschap naar een huis gestuurd, waar hij geld zag liggen. Zonder zich lang te bedenken nam hij het weg uit de donkere drang ook eens iets te hebben; verder had hij niet gedacht. Hij had het echter zo onhandig gedaan, dat de verdenking direct op hem viel; het uitpakken van zijn zakken bracht direct het bewijs.

Richard hoorde de gerechtelijke veroordeling stompzinnig aan. Het was voor hem het zoveelste bewijs van de juistheid van zijn overtuiging, dat niemand hem mocht lijden, dat ieder hem bij anderen achterstelde, dat hij tot niets in staat was en dat hij alleen stond. De jongen is buitengewoon sterk ontmoedigd en heeft zich van het leven afgewend.

Als wij al deze gevallen de revue laten passeren, mogen wij ons afvragen: Is het juist, dat wij kinderen slaan, die zich anders ontwikkelen, dan wij met onze gebrekkige kunst van opvoeding beogen? Is het juist, zulke kinderen nog meer in de eenzaamheid weg te drukken, ze in gevangnissen op te sluiten, als misdadigers te bestempelen, hun weinige levensmoed nog meer te breken? Dienen wij ons te verwonderen, als zulke kinderen, die misschien nooit de taal en het voorbeeld van gemeenschapsleven vernomen hebben, geestelijk invalide worden, als zij achterlijk of op andere wijze minderwaardig zijn?

Is het voor zulke kinderen, als men nagaat, hoe zij met hun *kindergeest* op de ongunstige invloeden wel moeten reageren, niet bijna een noodzakelijke verlenging van hun levenslijn, als zij gewoontemisdadigers worden?

Met straffen, wraak, afschrik en vergelding wordt in elk geval dit vraagstuk van jeugdige criminaliteit niet opgelost. Wij moeten deze in elkander gekrompen, beangstigde, geslagen en ontmoedigde jonge mensen vriendelijk helpend inlichten over hun vergissingen en de samenhang van hun binnen- en buitenwereld. Wij moeten hun de behulpzame hand bieden hun houding ten opzichte van de maatschappij te wijzigen en hun waardevolle krachten vrij te maken, opdat ook zij weer de moed vinden de juiste weg tot en in het leven te gaan.

HET VERWAARLOOSDE KIND DOOR OTTO RÜHLE

Als wij van verwaarlozing spreken, bedoelen wij een abnormale toestand van lichaam of geest, veroorzaakt door gebrek aan goede zorgen, het kwijnen van de levensmoed of door verdorvenheid.

Lichamelijk verwaarloosd noemen wij een mens, als hij er vuil en onverzorgd uitziet en als hij lijdt aan ongedierte, gebreken of ziekten, met dien verstande, dat wij de indruk moeten hebben, dat zijn toestand berust op het verzuimen van plichten, die de mens ten opzichte van zijn lichaam en zijn gezondheid heeft.

Moreel verwaarloosd noemen wij een mens zonder zedelijke principes, zonder ernstige, regelmatige levensgang, zonder die karaktervastheid, welke van hem een waardevol lid van de maatschappij zou maken, als hij door eigen of andere schuld niet op de weg van plichtsverzuim of aan lager wal zou zijn geraakt.

Verstandelijk verwaarloosd is een mens met onontwikkeld gebleven geesteskrachten, met onvoldoend oordeels- en denkvermogen, zodat hij verstandelijk weinig presteert, waarbij we echter in aanmerking moeten nemen, dat deze mens het slachtoffer van een denkstoornis of van gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel is. De verwaarlozing blijkt dus altijd het gevolg te zijn van een gebrek, een remmende kracht, een "ontsporing" of een beschadiging. Nauwkeurig bezien wordt zij het best gekarakteriseerd als een storing in de verhouding tussen individu en gemeenschap.

Wij achten een mens in het bezit van een goed ontwikkeld en goed werkend vermogen om betrekkingen aan te knopen en te onderhouden, als het hem gelukt zich op normale wijze te verhouden tot zichzelf, tot zijn beroep, tot het andere geslacht en tot de gemeenschap in haar geheel. Wij mogen tot dit vermogen besluiten, als de mens vreugdevol, zonder wrijving, en met succes de taak vervult, welke het leven hem in zijn eigen en het algemeen belang opdraagt.

's Levens verloop brengt vele moeilijkheden, vele momenten van grote druk en gevaren met zich mee. De mens kan ze - bij overigens gunstige omstandigheden - alle overwinnen, als hij in voldoende mate over het vermogen beschikt de hierboven aangeduide betrekkingen aan te knopen en te onderhouden. Want deze maken hem tot lid van een gemeenschap en hier profiteert hij van alle voordelen van de onderlinge beveiliging. Wat hij behoeft, is een sterk en gaaf gevormd sociaal gevoel. Is dit onderdrukt, verdord of verloren gegaan, dan kan de mens geen betrekkingen meer aanknopen. Het gevolg is, dat hij niet in een juiste

verhouding tot zijn werk, de andere sekse en de verdere buitenwereld staat. Hij blijft geïsoleerd en moet op zijn ééntje de levensstrijd voeren. De uitzichten zich te handhaven en de overwinning te behalen zijn natuurlijk des te geringer, naarmate hij op minder steun van de kant van de gemeenschap mag rekenen. Staat hij helemaal alleen, dan krijgt hij slag op slag. Het einde is het opgeven van de strijd, het capituleren, de vlucht of de ondergang.

De vraag, of een mens een succesvol, bevredigend, gelukkig leven zal leiden of niet, kan worden teruggebracht tot de vraag: Is zijn vermogen, tot andere mensen uit te gaan, volledig ontwikkeld of teloor gegaan; is zijn gemeenschapsgevoel levendig of afgestorven?

In de maatschappij wordt het leven van vele mensen beheerst door de zucht naar macht, omdat het bezit van macht van het meeste belang voor de beveiliging van het bestaan schijnt te zijn. Zij willen macht uitoefenen, zich doen gelden, heersen. In ieder geval willen zij niet lager aangeslagen worden dan de anderen. Bij dit streven naar macht en aanzien komen deze mensen niet naast, maar tegenover elkaar te staan. Het resultaat is één felle concurrentiestrijd. De overwinnaar, d.w.z. hij, die zich als laatste mens staande houdt, heeft de grootste beveiliging van zijn persoonlijkheid bevochten. Maar hij betaalt daarvoor met de vijandschap van allen om hem. Zo is hij de volkomen eenzame, de volstrekt geïsoleerde mens, die van alle maatschappelijk leven is afgesneden. In de grond van de zaak dus de ongelukkigste. Vandaar de verbittering en de vertwijfeling, die men aantreft bij mannen, die de levensstrijd met succes hebben gevoerd.

Hoe het ook zij, ieder mens, die in deze concurrentiestrijd de beste levenskansen wil veroveren, dient mee te doen aan de strijd. Hij staat daarbij op een betrekkelijk gunstige plaats, als hij erin slaagt zijn persoonlijk streven naar macht met dat van de maatschappij op de een of andere wijze in overeenstemming te brengen. Hij komt in moeilijkheden, zodra zijn drang zich te doen gelden een weg inslaat, die tegen het maatschappelijk streven is gericht.

Tot deze scheve verhouding komt de mens, die in de levensstrijd uit eigen nederlagen, rampspoed en schande de conclusie trekt, dat hij zich van de anderen op weinig roemvolle wijze onderscheidt door zwakte, gebrek aan arbeidsvermogen en mindere waarde. Deze mens wordt dus door een inferioriteitsgevoel gepijnigd. Het is mogelijk, dat dit veroorzaakt wordt door lichamelijke, organische gebreken, welke hem de strijd bemoeilijken. Misschien ook, dat hij in een sociaal ongunstige positie verkeert, of dat hij zijn vertrouwen en zijn kracht verloren heeft ten gevolge van een ontmoedigende behandeling door school en ouderhuis.

De mens, die onder de druk van minderwaardigheidsgevoelens staat, onderschat zichzelf en overschat de anderen, versterkt het gevoel van zijn machteloosheid en ziet bij de vervulling van zijn taak niets anders dan onoverkomelijke moeilijkheden. Hij staat wantrouwend tegenover elke nieuwe situatie, omdat hij daarvan nieuwe beproevingen en nederlagen verwacht. Eindelijk gaat hij angstig elke gelegenheid uit de weg, waar hij zou moeten tonen, wat hij kan. Het werk mislukte een keer; hij siddert nu voor de volgende opgave, welke dan ook weer mislukt, omdat hij er zonder zelfvertrouwen mee begint. Het tweede echee laat echter het verpletterende gevoel na, dat de arbeid wel nooit meer lukken zal. Hij kwelt zich, doet zichzelf verwijten, neemt telkens aanloopjes om zich voor de sprong ontmoedigd om te draaien. Kortom: hij weet niet, wat hij doen moet. Alleen: het leven talmt niet, maar stelt steeds nieuwe problemen. Zou hij het riskeren opnieuw te beginnen? Nieuwe schande opdoen? "Nee, dat nooit!" roepen hem zijn gekwetst gevoel van eigenwaarde en zijn te hoog gespannen eergevoel toe. Dus blijft hem slechts over te vluchten. Waar moed ontbreekt, is lafheid. En de laffe mens, neergedrukt door zijn minderwaardigheidsgevoel, gaat terzijde staan, eclipseert en zoekt een leven naast het leven. Hij staat dan op de drempel van de verwaarlozing.

De observaties en onderzoekingen ten opzichte van verwaarloosde kinderen hebben dit gemeen, dat zij alle tot de slotsom komen: Verwaarlozing begint bij rondzwerven. Dit rondzwerven op zijn beurt biedt de uitweg, in de richting waarvan het kind in zijn angst gedreven wordt, als hij dreigende moeilijkheden of gevaren wil ontlopen. Als we de jeugdige vagebonden vragen, waarvoor zij dan angst hebben en wat hun aan het zwerven bracht, dan komt daarop in de meeste gevallen het volgende, schokkende antwoord: "Ik wist, dat ik een pak slaag zou krijgen." De angst voor lichamelijke tuchtiging is inderdaad de meest voorkomende aanleiding van de verwaarlozing.

Onze opvoeding, die nog geheel op de methode van de autoriteit is ingesteld, heeft in school en huis bijna zonder uitzondering het karakter van een ruw, gewelddadig africhtingprocédé, dat angst en vernedering opwekt. De opvoeder staat heel hoog, groot, zelfbewust, heerszuchtig en ijdel; het kind staat heel laag, klein, neergedrukt, getrapt en getreden, tot nul herleid. Deze verhouding is wel het meest ondraaglijk en stuitend, als zij zich hult in morele waarden, in liefdesbetuigingen en in frasen als: "Het is voor je eigen bestwil." Het product van deze opvoeding is de afgeranselde mens.

Het kind, dat aan deze ransel pedagogiek onderworpen is (het blijft een ransel pedagogiek, ook al kent zij plak noch stok), kan op een van drie

manieren op het hem aangedane geweld reageren: hij kan zich ertegen verzetten en wordt opstandig; hij kan er zich aan onderwerpen en wordt slaafs; hij kan vluchten en raakt aan het zwerven.

De vlucht veronderstelt steeds radeloosheid, twijfelachtigheid, pijnigende angst, uiterste wanhoop. "Als iemand gelooft," zegt Alfred Adler, "dat het voor een kleine gemakkelijk is een verwaarloosd kind te worden, dan vergist hij zich. Het is buitengewoon moeilijk. De kleine moet een lange reeks verdrietigheden en smarten doormaken; hij mag nooit eens meester over zichzelf zijn; hij moet vertwijfeld tegenover zijn toekomst staan!" Hoe geringer de levenskracht is, die het kind heeft, des te meer wordt zijn bestaan al van de eerste levensdag af aan bedreigd.

Hoe minder het sociaal vermogen zich onder de angstaanjagende en deprimerende invloed een van twijfelachtig bestaan ontwikkelen kan, des te minder zeker staat het kind later in het leven en des te lichter wordt het op de vlucht gedreven door moeilijkheden en gevaren, welke door zijn minderwaardigheidsgevoel veel ernstiger gemaakt worden, dan zij in werkelijkheid zijn. Arme, ouderloze en afgeranselde kinderen, zij die opgroeien in gezinnen zonder enig samenleven, waar weerzinwekkende dingen gebeuren, zij die neergedrukt worden door afhankelijkheid - al deze kleinen hebben de neiging tot een levensplan te komen met als laatste bestaanskans: de vlucht en een gedrag, dat op verwaarlozing uitloopt.

Men klaagt er in onze tijd over, dat de verwaarlozing onder de jeugd sterk toeneemt. Geen wonder! Heeft de wereldoorlog met zijn gevolgen de hele maatschappij niet op haar grondvesten doen trillen, oude staten ontbonden, talloze bestaansmiddelen vernield en in alle mensen een gevoel van pijnlijke onzekerheid en verhoogde angst voor het leven gewekt? Heeft de honger niet ontelbare lichamen doen verzwakken, de kinderen al in het moederlijk levenskracht ontnomen? Deze tijd met zijn grote moeilijkheden, wat het veroveren van een bestaan betreft, met zijn onzekerheid in het openbare leven, met zijn zorgen, moeiten en lasten moet wel het aanschijn geven aan een geslacht, waarvan velen de grenzen van hun kracht en hun vertrouwen overschrijden en op de vlucht slaan in de richting van een ander milieu, in de richting van de verwaarlozing.

Stelt het ouderlijk huis de vermogens van het kind niet op een te zware proef, dan doet de school dat wel. Inderdaad geeft het schoolleven de meeste aanleiding tot het vagebonderen. Hier voelt het kind zich al van te voren overgeleverd aan de officiële meerderheid van de onderwijzer; hier wordt hem zijn kleinheid en minderwaardigheid op straffe wijze bewust gemaakt; hier zorgt een geraffineerd systeem van beloningen en

straffen ervoor, dat de smartelijke wonde van de onbevredigde drang zich te doen gelden open blijft.

De school rekent met “hoeveelheden” kennis, met methoden, die de mechanische opname van deze kennis beogen en met een geheugen, dat getraind wordt op het vasthouden van de geestelijke ballast. Alleen hij, die voor deze dingen geschikt is, voldoet aan de eisen, die de school stelt. Het ontvankelijk zintuiglijke type is dus gelukkiger dan het productief motorische. Bij kinderen treft men echter veel vaker het laatste type aan. Zij worden de leerstof niet meester, hebben niet op verlangen woorden en jaartallen klaar, raken nooit thuis in de rommel van de daarin vervatte schijnkennis. Zo bevinden ze zich, voor ze het weten, in een situatie vol conflicten. Het autoritaire systeem, waartegen ze zich verzetten, houdt hen steeds steviger vast. Bij elke stap wordt hun toestand dreigender. Met koppigheid en leugens, smoesjes en aanstellerij, tranen en mouterij wordt de strijd tegen de onderwijzer gevoerd. Maar deze is het sterkst. Zo blijft het kind slechts over te vluchten.

Aan de hand van statische gegevens beweert men, dat het leger van de verwaarloosden een groot aantal abnormale, zwakzinnigen en psychopaten telt en een groot aantal normalen die erfelijk belast zijn, zodat dit verantwoordelijk is voor verwaarlozing en andere dwaalwegen. Van deze gegevens is alleen het feit steekhoudend, dat verzwakte levenskracht, ziekte, gebreken en ontbering de ontmoediging in de kindergeest kunnen wekken en doen groeien; gedeprimeerdheid en de daaruit voortspruitende verwaarlozing komen daaruit niet noodgedwongen voort. Immers lang niet alle erfelijk belaste worden verwaarloosde mensen. Ons echter interesseert het juist, onder welke omstandigheden de mensen (erfelijk belaste inbegrepen) in de toestand van verwaarlozing geraken. De primaire oorzaak moet in een zielsproces liggen.

Ook achter de theorie van de aangeboren karakteraanleg zetten wij een groot vraagteken. Het is zo gemakkelijk voor onze tijd alle verantwoordelijkheid op een theorie af te schuiven en uit het halfduister, van wat zij zegt te bewijzen, tot een soort rechtvaardiging en absolutie te komen. Wie gezien heeft, hoe een bepaalde opvoedingsmethode er in slaagt elk kind naar de verwaarlozing toe te drijven en wie verder weet, hoe één en hetzelfde kind onder verschillende levensomstandigheden heel anders op een gebeurtenis reageert, gelooft niet meer aan een karakter, dat voor eens en altijd als vaststaand moet worden beschouwd. Veeleer is het karakter de resultante van de gedragslijnen, die van de eerste levens-uur af aan beproefd en in orde worden bevonden en

waarop dan het hele verdere leven alle handelingen worden georiënteerd.

Er zijn dus geen geboren spijbelaars in de scholen; eerst ten gevolge van nederlagen en teleurstellingen, uit angst voor nieuwe schande en straffen, als het kind het geloof aan zichzelf verloren heeft, neemt het de vlucht. In het opvoedingsgesticht Flehingen (Baden) was bij 64,8 % van de jongens de verwaarlozing met spijbelen en rondzwerfen begonnen. De stad Offenbach was in 1917 genoodzaakt een speciale afdeling voor spijbelaars aan haar tuchtschool te verbinden. In Keulen kwam Dr Langenberg tot de conclusie, dat in 1919 58% van de leerlingen L.O. (in 1920: 54%) zonder geldige redenen van school wegbleven, zodat 69% (in 1920: 79%) van de verzuimen gerechtelijke straffen ten gevolge hadden.

De vlucht uit de school noodzaakt het kind tot het nemen van een reeks veiligheidsmaatregelen: leugens, verdonkeremanen van mededelingen van de onderwijzer aan de ouders, vervalsing van briefjes en alle soorten van bedrog. De terugkeer wordt steeds minder mogelijk door de vrees voor ontdekking. Steeds verder moet het weefsel van leugen en bedrog gesponnen worden. De school stelt telkens weer vragen; de ouders worden balorig; tenslotte grijpt de overheid in. Intussen heeft de spijbelaar de ontdekking zo lang mogelijk op geraffineerde wijze tegengewerkt. Zo raakt hij langzamerhand vertrouwd met het hele mechanisme, waarvan de mensen zich bedienen, als zij vijandig tegenover de maatschappij staan en zich door een afmattende en wanhopige strijd van één tegen allen proberen te verdedigen en te redden.

Het merendeel van de verwaarloosden, die zo hun loopbaan beginnen, stamt van ouders, die in bedrijven, industrie, handel of loondienst werkzaam zijn, in het algemeen kleine burgers en arbeiders. Er zijn drie tot vijf maal zoveel buitenechtelijke als legitieme kinderen, die de verkeerde weg op gaan. Seifert constateerde, dat 86% van de leerplichtige, onder toezicht van de overheid gebrachte, meisjes in de provincie Saksen uit een abnormaal slecht milieu stamden. Bijna in alle gevallen droeg sociale ellende (honger, woningnood, geldgebrek, huwelijksmisère) er op de een of andere wijze toe bij, de ontmoediging in het kind aan te wakkeren. Bijna steeds was de vlucht naar de verwaarlozing de laatste daad van de volkomen ontmoedigden. Het is licht te begrijpen, gezien het hoge percentage van hen, die uit de school vluchten, dat de spijbelaar, zodra hij de weg voorbij de school gevonden heeft, heel gauw deelgenootjes en spitsbroeders ontmoet. Zijn lot staat niet alleen, is niet zeldzaam, maar een sociaal verschijnsel van grote

uitgestrektheid. Een groot aantal mensen uit alle lagen van de arbeiderswereld en uit de stand van de kleine burgers, die zich niet overeind kunnen houden, ontmoeten elkaar op een nieuw terrein. Maar ook hier geldt de regel van de mededinging. Het recht van de sterke heerst. Eén voordeel is er evenwel: ieder is nieuw, behoeft zich niet belast te gevoelen, kan van voren af aan beginnen. Allen starten op gelijke wijze.

Wie in het ouderhuis neergedrukt en geranseld werd, kan hier leider van de bende worden; wie op school sterk tekort schoot, heeft hier gelegenheid en ruimte genoeg een held te zijn. Alleen niet met de middelen en in de zin van de wereld, waar uit ze gevlucht zijn. De nieuwe atmosfeer biedt en stelt nieuwe voorwaarden om staande te blijven.

Wie steeds het beste antwoord weet, de grootste vindingrijkheid ten toon spreidt, een ander weet te verschalken, voor geen vermetelheid terugschrikt, de sterkste bravourestukjes voor zijn rekening durft nemen, die staat bovenaan. De troep straatjongens, weggelopen tuchtschoolpupillen en jonge vagebonden hebben allen hun bijzondere eer, hun eigen heldendom, hun specifieke vormen van de compensatie van het minderwaardigheidsgevoel, dat ieder van de leden met duivelse kracht beheerst. De compensatie schiet bijna altijd over het doel heen, wat een bewijs is voor de ongewone diepte van de wonde in het zelfgevoel en van het evenzo abnormaal sterk ontwikkeld streven naar macht. Tatoeëring, zware bewapening, boeventermen en roversgebruiken behoren tot de rekwisieten van een te sterke compensatie in het kamp van de verwaarloosden. Leonhard Frank's "Räuberbande" geeft een duidelijke schildering van de fantastische en avontuurlijke romantiek van dit milieu.

De maatschappij moet natuurlijk op haar hoede zijn voor bendevorming en het gezamenlijk optrekken van de verwaarloosden, die alle vijandig tegenover haar en haar organen staan. Ze treedt dan ook zonder mededogen tegen de verwaarloosden op. Jammer genoeg bestrijdt zij niet de oorzaken, maar haar symptomen; zij probeert niet de verwaarlozing, maar de verwaarloosden te doen verdwijnen en zij doet dit zodanig, dat velen van hen nog verder op dwaalwegen geraken, zodat als laatste uitweg nog slechts de misdaad overblijft.

Bij het meisje eindigt de loopbaan van de verwaarlozing maar al te dikwijls in de prostitutie. De eerste schrede op de verkeerde weg is, dat ze thuis of op school aan teleurstellingen en ontmoediging lijdt. De volgende schrede is een algemeen ontwijkende houding, spijbelen, zwerven. In slecht gezelschap wordt aan de nog voorhanden zijnde

positieve krachten elke vaste richting ontnomen. De protesten worden luider en luider; de afstand tot de maatschappij wordt voortdurend groter; steeds minder wordt de kans hier op de been te blijven. Snel gaat het dan bergafwaarts. De laatste situatie heet Bordeel.

In lekenkringen heerst dikwijls de opvatting, dat prostituees meisjes zijn, die door een abnormaal sterke geslachtsdrift en uit gebrek aan zedelijke waarden op de slechte weg zijn gekomen. De feiten weerleggen deze opvatting, want prostituees zijn meestal geslachtelijk koel. Bestaat in haar de drang naar seksuele vrijheid, dan is deze doorgaans de reactie op een zeer strenge tucht, waaraan zij voordien waren onderworpen. Een andere opvatting ziet in de prostituees zonder uitzondering slachtoffers van sociale nood. Het is waar, dat zij meestal uit de maatschappelijk onderste lagen komen, maar daartegenover staat, dat ook meisjes uit betere milieus prostituee worden en dat er zijn, die in verschrikkelijke ellende verkeren en nochtans op de goede weg blijven. Slechte economische omstandigheden zijn een gunstige bodem voor prostitutie; hoe deze echter tot stand komt, kan slechts psychologisch worden verklaard. Meestal is de situatie als volgt:

Een meisje heeft thuis of op school door een harde, liefdeloze opvoeding ernstige vernederingen en nadelen ondervonden. Misschien, dat zij door jongens geminacht en op de achtergrond gedrongen werd, of dat ze getuige van veel huwelijksmisère was en tot haar schrik heeft gezien, hoe ruw haar moeder behandeld werd en hoe deze de taak van een lastdier moest vervullen. Op de een of andere manier hebben haar ervaringen haar een diep minderwaardigheidsgevoel bezorgd, dat zich aan alles, wat de vrouw betreft, heeft vastgehecht. Met angst heeft ze aan de toekomst en aan haar lot gedacht, straks als huisvrouw aan een man te worden uitgeleverd. Door de afschuw daarvan komt zij tot het besluit, deze onwaardige rol niet op zich te nemen. Haar gebrek aan levensmoed en haar sterke levensdrang gaven haar de raad, de rechte weg met zijn hindernissen, moeilijkheden en zorgen te vermijden en een omweg in te slaan. Deze omweg heeft tot wachwoorden: "Ik wil een man zijn, ik wil vrij en zelfstandig leven als een man, heersen en commanderen, het andere geslacht gebruiken en dan terzijde schuiven net als een man." Met een dergelijke geesteshouding komt het meisje natuurlijk gauw in conflict met ouders, onderwijzers en verdere omgeving. En deze niet ter zake kundige volwassenen die voortdurend op hun autoriteit, ervaring en beter inzicht pochen, brengen het meisje nog verder op de verkeerde weg. Het wachten op de echtgenoot, het uitgehuwelijkt worden, het moederschap, het huishouden, de tweederangs-plaats aan de zijde van de man - dat alles vindt het meisje

een onwaardig en schandelijk lot, een slavenleven, dat men moet zien te ontkomen. Daartoe neemt het de eerste de beste gelegenheid te baat om te vluchten, verzuimt de school, verlaat de ouderlijke woning en glijdt langzamerhand in de verwaarlozing.

De daarmee gewonnen ongebondenheid, wat werk en levenstaken betreft, spitst zich alras toe in seksuele ongebondenheid. Het meisje handelt als vrijer, verleider, Don Juan, kortom als man. Het verschaft haar een zekere genoegdoening mannen te veroveren, uit te buiten, hun alle waarde te ontnemen en naar believen van zich af te schuiven. Ze voelt zich vrij. Haar seksualiteit, het enige gebied, waar zij meer dan de man presteren kan, wordt voor haar een middel om te heersen en zichzelf in de lucht te steken.

O zeker, de rol, die zij daar speelt, is bedrieglijk. De maatschappij staat geslachtsverkeer slechts in het huwelijk toe, omdat hier de relatief gunstigste sfeer voor het opgroeien van de nakomelingen is geschapen. Buiten het huwelijk bestaat steeds het gevaar, dat de vader, die tot de verzorging van zijn kinderen verplicht is, spoorloos verdwijnt of zich aan zijn verantwoordelijkheid weet te onttrekken. Ongehuwde moeders en prostituees, die de huwelijksregels overtreden, worden met verachting of opsluiting gestraft.

Zo moeten deze haar vrijheid betalen met de algehele vernietiging van de achting, welke de maatschappij haar anders zou betuigen. En bovendien wordt veel genot bedorven, doordat zij onbeschermd en vogelvrij zijn, geheel op zichzelf aangewezen. Als vrouw met vrouwelijke middelen een mannenrol te willen spelen, dat wreekt zich!

Als de verwaarlozing door een zielkundig proces wordt veroorzaakt, moet het mogelijk zijn, het kind daartegen door een doelmatige behandeling, dus door een juiste opvoeding te beschermen. Het feit, dat het steeds ontmoedigde, onder angst gebogen en zich minderwaardig voelende kinderen zijn, die de weg van de verwaarlozing gaan, wijst ons de weg.

Wij moeten alles vermijden, wat als autoriteit, dwang, heerszucht en geweld op het kind drukt. Wij moeten verhoeden, dat het gevoelens van moedeloosheid en ontoereikendheid krijgt. We mogen het niet door een behandeling vol commando's, bedreigingen en straffen op de vlucht jagen.

Wie een kind scheldt, slaat en tot gehoorzaamheid dwingt, brengt het op een weg, die op verwaarlozing uitlopen kan.

Wie tot een kind zegt: "Uit jou wordt toch niets", "Wij zullen van jou nog schandelijke dingen beleven", "Wij zien jou nog eens in de gevangenis", wie dergelijke zinnen gebruikt, vernietigt het kinderlijk zelfvertrouwen,

berooft hem van het geloof aan zichzelf, maakt hem wanhopig en drijft hem naar de verwaarlozing.

“Men begaat geen grotere misdaad ten opzichte van het kind”, zegt Alfred Adler, “dan als men hem een ongunstige toekomst voorspelt, door hem te wijzen op zijn ontoereikendheid, welke toch voor zijn leeftijd normaal is.”

Alle werkelijke opvoeding dient aan het kind moed te geven. Haar taak is: vertrouwen wekken, druk wegnemen, zelfvertrouwen en zelfbewustzijn sterken. Wij zijn in deze zin opvoedend werkzaam, als wij kameraadschappelijk met het kind omgaan, als wij een sfeer kunnen scheppen, waar gemeenschapsgevoel en wederzijds hulpbetoon heersen. Wij zijn de beste opvoeders, als wij de jeugd zoveel mogelijk vrijheid toekennen, met onze invloed en machtsstreven op de achtergrond blijven en ons niet verzetten noch gekrenkte ijdelheid tonen, als de jeugd haar rechten proclameert.

Het spreekt vanzelf, dat we er tevens voor moeten zorgen, dat het kinderleven door economische en sociale wantoestanden niet ontmoedigd kan worden. De opvoeding staat niet los van de maatschappij, want deze stelt de voorwaarden samen, waarmee zij rekening moet houden.

HET ENIGE KIND DOOR OTTO KAUS

Een van de grootste hindernissen bij de gezinsopvoeding is, dat het in de kleine kring van het gezin, zelfs als zijn leden evenwichtig zijn, haast niet mogelijk is, een sfeer te scheppen, welke overeenkomt met de verhoudingen, zoals de jonge mens deze later in de wijde wereld van de werkelijkheid zal ontmoeten. Het beperkte aantal mensen, dat het gezin vormt, is al in voortdurende tegenstelling met de wezenlijke gemeenschap. Onvermijdelijk is, dat deze weinige gezinsleden langzaam, hoe meer zij zich tot onderling verkeer beperken en hoe minder de maatschappij op hen inwerkt, in een starre sleurhouding ten opzichte van elkaar geraken, welke in conflict is met de veelzijdigheid van het sociale leven. De gewoonten, die in het gezin bij het onderlinge verkeer ontstaan, lijden in ieder geval aan de ernstige fouten, dat haar waarde nooit aan nieuwe situaties wordt getoetst en dat zij door haar automatische aard als vaste richtlijnen worden opgevat, welke dan later blijken bij lange na niet voldoende te zijn. Toch zijn zij intussen tot een "tweede ik" van de mens geworden. Hij beschikt voor zijn levensstrijd over niets anders dan de ideeën en de houdingen, die hij geleerd heeft, die hem als bruikbaar zijn aanbevolen en bij de toepassing waarvan hij een gevoel van zekerheid ondervindt. Om dit laatste gevoel te houden zal hij zelfs aangenamer ervaringen en gunstiger levensomstandigheden afwijzen, eenvoudig, omdat hij niet weet, hoe hij zich daarin moet gedragen en omdat hij, zodra zij zich voordoen, angst heeft zijn koers te verliezen.

Het kind, dat in een ruzieachtig milieu is grootgebracht, zal zich ontwikkelen tot een strijdlustig iemand en een beproefd schermer. Hij heeft een grote ervaring opgedaan in het listig aanvallen en het voorzichtig pareren. Ondanks alle vredelievendheid, waarvoor hij later als jongeling of man sympathie kan koesteren, ondanks alle verworven inzicht in de noodzakelijkheid van een vredig gemeenschapsleven, zal hij zich voelen opleven, als er kans op strijd bestaat. Hij zal deze aangrijpen en "zonder het te willen" zal hij anderen alleen al door zijn voorzichtige, loerende houding tot twist uitdagen. Want daar is zijn gevoel van zekerheid bevredigd; dat bevalt hem, evenals zijn buurman een ongestoord verloop van dagelijks werk, rustpozen enz. Hij zal het gevaar zoeken, alsof een overvloed van moed hem daartoe dreef, terwijl het toch in werkelijkheid niets anders is dan het ongeduld van de onzekere mens, dus ingewortelde lafheid, welke hem noopt een eind te maken aan een toestand zonder spanning, waarin hij zich niet op zijn plaats voelt.

Het meisje, dat een man (haar vader of oudere broer) slechts van diens strenge, harde kant leerde kennen, zal zich ten opzichte van alle mannen liefst zo gedragen, als had zij van hen alleen maar kwaad te verwachten. Het zal haar dus bevrediging schenken, als deze sombere veronderstelling bewaarheid wordt. Door middel van koppigheid, starheid en ongeschiktheid met het andere geslacht om te gaan zal zij proberen, haar zelfgevoel te redden, als de praktijk van het leven haar tot een milder oordeel zou willen brengen.

Een andere serie fouten, welke uit de gezinsopvoeding voortkomen, tenzij men de kring van voortdurend veranderende betrekkingen om de kleine vergroot, wordt veroorzaakt door de onderlinge verhouding van de kinderen van één paar ouders. De positie van de eerstgeborene, van oudere of jongere broers of zusters, van de benjamin, enz., heeft steeds een eigen karakter en houdt het gevaar in zich besloten, dat het kind tot een eenzijdige levensbeschouwing wordt geleid. Het is dan nog de vraag, of het een jongen of een meisje is, die een dergelijke bijzondere positie inneemt. Een jongste kind, een meisje, heeft het zeker veel moeilijker dan als het een jongen was geweest, doordat onze maatschappelijke atmosfeer van vooroordelen betreffende het overwicht van de man verzadigd is. Zo'n meisje ervaart alle nadelen van de laatstgeborene: de andere kinderen zijn haar in kracht en verworven rechten ver vooruit. Bovendien worden haar gevoelens van minderwaardig-zijn door voortdurende vergelijking met de sterkere jongens versterkt. Dit alles is uit de weg te ruimen, als men het gezinsmilieu naar alle zijden openlaat en het op alle mogelijke manieren verbindt aan het levendige verkeer in de maatschappij.

De opvoedings sfeer, waarin zich alle ongunstige omstandigheden ophopen en op scherpe wijze tot uitdrukking komen, is die van het enige kind. De moeilijkheden beginnen meestal reeds bij de ouders. Slechts bij uitzondering toch vindt men een steekhoudend motief (zoals dood van een van de ouders, ziekte, enz.) waarom aan een enig kind broertjes en zusjes en daarmee zijn natuurlijke kameraadjes worden onthouden. Wij staan sceptisch tegenover de beweegredenen, die de meeste ouders van enige kinderen aangeven. Veelal wordt gewezen op economische moeilijkheden, een motief, dat hier al dadelijk gemakkelijk kan worden ontzenuwd. Want waar een gezin van drie leden reeds bestaat, oefent de tweede kleuter maar weinig nieuwe druk op de overigen uit. Vele dingen, die men voor het eerste kind aanschafte, van de wieg tot de algauw te klein geworden kleertjes, blijven rondslingeren of worden weggegeven, terwijl zij de moeilijkheden vergemakkelijken zouden, als

men ertoe zou kunnen besluiten een nieuw wezentje ter wereld te brengen. Hetzelfde geldt voor latere jaren. Van de werkelijke oorzaken, dat een tweede kind geen toegang tot het leven krijgt, noemen we: een overdreven voorzichtigheid, een zekere moedeloosheid tegenover het leven, die geen kracht en liefde voor het opvoedingswerk geboren doen worden. Soms liggen de oorzaken dieper: gebrek aan liefde tussen man en vrouw, een plotseling optredende vervreemding van elkaar, die echter niet tot scheiding leidt, enz. Dit komt natuurlijk neer op een liefdeloos, uit elkaar gescheurd gezinsmilieu. Een grote rol speelt hier zeer dikwijls de angst van de moeder voor een herhaling van de barensweeën, het schroomvallig ontwijken van de taak van een vrouw, samen met een licht kwetsbaar zelfgevoel, zodra geslachtelijke problemen te berde komen, wat op alle uitingen van haar huwelijksleven van invloed is. Vele vrouwen aanvaarden haar plicht kinderen te baren uit een verkeerd gerichte eerzucht, dat in het moeder- worden een bijzondere onderscheiding ligt besloten. Zij concentreren zich met dezelfde brandende eerzucht op het eerste en enige kind. Op hem dient alle spanning van een onevenwichtige ziel te worden afgeleid. Achter alle eerzucht loert echter innerlijke onzekerheid en een gebrekkig zelfvertrouwen. Niet te vermijden is het dan ook, dat deze vrouwen na het eerste, met grote moeite en pijnen behaalde bewijs van haar uiterlijke volwaardigheid nog angstiger, nog meer ontwijkend worden en zich verweren tegen nog grotere verantwoordelijkheid.

Andere, gemakzuchtige vrouwen, overwinnen haar afkeer voor moederschap door de niet fraaie berekening, dat zij daarmee de man bewijzen, hoe afhankelijk zij zijn, zodat hij een monster zou wezen, als hij de huwelijksband zou willen verbreken. Deze vrouwen reiken niet tot 's levens hoogte; zij zien in huwelijksgemeenschap niets anders dan haar afhankelijkheid van of horigheid aan de man dat hem nu en dan onder het oog moet worden gebracht. Er schuilt een grondfout in haar wezen, die zich op de gehele, morele atmosfeer van haar gezin moet overplanten. Kleinzielige en vrees-motieven, als hierboven beschreven, kunnen natuurlijk ook voor gehuwde mannen gelden, als zij geen kinderen meer wensen.

Het komt er hier op aan, evenals bij de beoordeling van andere menselijke daden en daardoor ontstane situaties, dat wij het principe niet uit het oog verliezen, dat de uiterlijke kentekenen van een handelwijze slechts in beperkte mate inzicht in de aldus handelende mens verlenen. Van meer belang is het te weten met welk doel deze mens zo deed en hoe hij tegenover zijn levensomstandigheden staat. Zo zijn ook moeder- en vaderschap geen functies, welke eenvoudig bepaald worden door het

bestaan van een nakomelingschap. Het is steeds de vraag, of ouders tot hun kinderen in innerlijke betrekking staan op grond van een gerijpte levensopvatting, waarvoor de verantwoordelijkheid wordt aanvaard en die rekening houdt met de eisen van de gemeenschap. Dit is niet steeds het geval. En vooral in gezinnen met een enig kind bestaat meestal een dringend motief die algemene levenshouding van de ouders van nabij te bekijken. Het is nu eenmaal zo, dat de fouten van de ouders zich op de een of andere manier ook in hun opvoedingswerk vertonen.

Vooraf geldt dit in de opvoeding van het enig kind, wiens isoleerde plaats tegenover zijn ouders overeenkomt met een onbeschermd front, waarin alle fouten bressen kunnen schieten. De grootste gevaren, waaraan een dergelijk kind bloot staat, komen van twee richtingen. De eerste moeilijkheid komt voort uit zijn gevoel van zwakheid en ontoereikendheid, dat steeds weer opnieuw wakker wordt bij de vergelijking met volwassenen in zijn onmiddellijke omgeving, die zo oneindig ver boven hem staan, wat hun kennis en vaardigheden, hun geestelijke en lichamelijke kracht aangaat. Men kan het kleine kind vergelijken met Gulliver in het land van de reuzen, van wie de zwakste nog altijd duizendmaal zo sterk was als hij. Dit minderwaardigheidsgevoel wordt in een omgeving, waarin het kind geen even oude bondgenootjes vindt, nog pijnlijker. Een sterke aandrift, om op het een of ander punt de veel te hoog aangeslagen macht van de ouders te overwinnen, zal er het gevolg van zijn. Gelijktijdig echter wordt het enig kind veel meer aandacht, teerheid en bezorgdheid betoond, dan voor de ontwikkeling van zijn zelfstandigheid goed is. Elke opvoeder, die het kind tot een bruikbaar mens wil opleiden, moet midden tussen de uiterste hardheid en vertroeteling doorsturen. Met hardheid, en schijnbare liefdeloosheid bereikt hij, dat het kind in het leven een gevaarlijke, moeilijke onderneming ziet, waarbij slechts sprake is van een voortdurend er-op-los-moeten-slaan. Met vertroeteling is het resultaat niet anders, dan dat het kind wordt weerhouden zijn eigen krachten te ontwikkelen, waardoor het in een onnatuurlijke toestand van onrijpheid verstart. Zowel hardheid als verwekelijking veroorzaken in de kinderziel een algemeen pessimistische stemming ten opzichte van het leven, waardoor de harmonische ontwikkeling van de vermogens voortdurend wordt tegengewerkt. In zijn verhouding tot volwassenen ontwikkelt de kleine een zekere tactiek, die hen automatisch daartoe brengt, naar hun gebruikelijke opvoedingsmiddelen te grijpen, naar een harde afranseling of een tedere koestering. Steeds doet het kind in zijn hulpeloosheid alle mogelijke pogingen de volwassenen in zijn dienst te laten werken. Het stelt zijn zwakheid in een schel licht; laat duidelijk zien, hoe angstig het

wel is of het heeft in elk opzicht een koppige, negatieve houding en put daaruit motieven althans een kleinen kring te beheersen, waar hij met een van deze middelen de klaarblijkelijk zo machtige volwassenen schaakmat zetten kan. De onkundige opvoeder, die deze opwellingen verkeerd begrijpt, zal verzuimen de positieve krachten van het kind aan te moedigen, zodra dit met zijn zwakheid gaat koketteren, evenals hij direct de strijd zal aanvaarden, die een opstandige, ongehoorzame kleine bengel hem aanbiedt. De opvoeding van het enig kind ontwikkelt zich in de regel als een mengsel van te grote tederheid en gestrengheid, waardoor beide fouten nog duidelijker uitkomen. Het is bij voorbaat onmogelijk te bepalen, waar het kind strengheid en liefdeloosheid als zodanig ondervindt; het is van de gebruikelijke reacties van zijn ouders afhankelijk. Een kind, dat gewoon is rijkelijk te genieten van de tederheid van zijn ouders, zal daar, waar men nu eens zijn zin niet wil doen, een even sterk gevoel van verzet ontwikkelen als een ander kind, dat vroeger geleerd heeft zichzelf te helpen, in een veel lastiger situatie. Als wij van de overgevoeligheid van een mens spreken, bedoelen wij zijn geestesgesteldheid op het moment, dat hij moedeloos, opgewonden en bedremmeld voor zijn taken staat en naar gecompliceerde uitvluchten begint te zoeken. Een ander zal deze opgaven misschien nog zeer eenvoudig vinden. Ze zullen van hem geen bijzonder sterke inspanning vorderen. Deze overgevoeligheid wordt in het enig kind gekweekt, doordat de kring, waarin het op onvoorwaardelijke hulp kan bouwen, met zeer grote straal is getrokken. Doen de ouders, die de drang naar zelfstandigheid niet juist weten te leiden, dan de ervaring op, dat het kind steeds meer egoïstische en in het leven onduidbare eisen heeft, dan weten zij deze "gebreken" slechts door middel van plotseling verbod en bijzondere maatregelen te bestrijden. Het kind antwoordt daarop met nieuwe, agressieve handelingen. Zo werkt het zichzelf in een stemming ten opzichte van het leven, waar tussen de gevoelens van zelfverheerlijking, van grenzeloze macht over mensen en dingen, van vijandigheid ten opzichte van de wereld en van hulpeloze eenzaamheid haast geen rechte levenslijn is te vinden. Hij zal overal tekort schieten, waar hij op eigen kracht is aangewezen. Naast de hogere eisen, die hij stelt, vindt men in zijn levensplan gebrekkige ervaringen en vermogens, zodat hij in de praktijk zijn normale taken als mens niet beheerst. De levensloop van dergelijke enige kinderen doet de kwade gevolgen van hun opvoeding duidelijk uitkomen. We denken aan een twintigjarige, pessimistische vrouw, die zich ondanks uiterlijk zeer gunstige omstandigheden buiten het leven voelde staan. Zij kon het bij geen enkele bezigheid uithouden en werd ziek, zodra zij iets bijzonders had te

doen. Het was voor haar onmogelijk vriendschap aan te knopen en tot anderen een blijvende verhouding te hebben. Al wat zij wilde ondernemen, kwam niet verder dan tot een begin van uitvoering en werd dan in de steek gelaten met de berustende opmerking: "Het heeft toch geen zin". De huisgenoten wisten niet hoe met haar in vrede samen te leven; de geringste aanleiding was voldoende voor heftige woedeaanvallen, ruzie, toestanden van melancholie, welke dagenlang duurden. Over het andere geslacht had zij nooit anders gedacht dan met stille verachting; zij ontzegde een man alle waarde. Kwam het er op aan, een zogenaamde vriendin te beconcurreren, dan zweepte ze haar gevoel tot warme belangstelling op. Versloeg ze haar mededingster, dan verwonderde ze zichzelf, hoe snel haar interesse in de jonge man uitdoofde en stond ze tegenover haar onvermogen iemand lief te hebben, als ware dit een raadselachtig verschijnsel. Het maakt toch een integrerend deel van het karakter van het enige kind uit, dat hij als volwassene geen contact krijgt met lieden van gelijke leeftijd, als hij daaraan in zijn jeugd niet gewend werd. Zijn mededingers zijn zelfstandiger en meer zelfbewust; hij wanhoopt bij de gedachte met deze de degens te moeten kruisen. Hij smeedt de wapens van de zwakken: wantrouwen, slechtheid, list; hij wordt een spelbreker, die er een onweerstaanbaar plezier in heeft, de plannen en vreugden van anderen te dwarsbomen, omdat slechts op deze manier zijn gevoel van macht is te redden. Tegenover deze door hem zelf veroorzaakte vereenzaming staat een onvruchtbaar, pijnigend verlangen naar liefde, dat zich gevangen voelt in een wezenlijk onvermogen deze liefde te dienen. De kunst van het liefhebben, het ondergaan en wekken van eens anders liefdesgloed, is iets, dat men geleerd moet hebben; het is niet zonder gevaar en verlangt moed en taaiheid.

Onze twintigjarige was langs alle levensinhoud voorbijgegaan; zij wist er niets van, hoe men waardevolle zaken leert kennen en veroveren, om er zijn geest mee te doen groeien. Zij leefde maar in een droefgeestig pessimisme voort, een vreugdeloos bestaan tegemoet, dat niets dan teleurstellingen bleek te bevatten. Nergens vond ze stof voor de zelfverheerlijking, welke in haar bevoorrechte jeugd zulk een bevrediging gaf. Trouwens: dit overspannen zelfgevoel is niet bij machte een volwassen mens overeind te houden en voorwaarts te brengen, waar de voortdurende vergelijking met de prestaties en de levensvorm van anderen steeds in zijn nadeel uitvalt en hij zelf de weg daartoe niet kan vinden.

Onderzoeken wij de geschiedenis van het gezin, waaruit dit meisje stamt, dan vinden we een moeder, wier eierzucht het is, er zo lang

mogelijk “jong” uit te zien. In de verzorging van haar uiterlijke verschijning en in de successen, die de maatschappij haar geeft te boeken, ziet ze het hoofddoel van haar leven. Deze eigenliefde was ook oorzaak, dat ze niet meer dan één kind wilde hebben. Natuurlijk wist ze dit overeenkomstig haar karakter te motiveren met te wijzen op haar teer lichaam (teer, omdat ze zichzelf verwende!) en op de moeilijkheden van de eerste geboorte. In de grond van de zaak schrok ze voor haar roederplichten terug, welke voor haar dan ook in de opvoeding van nerveuze kinderen zou bestaan. Immers gezonde kleinen konden in dit gezin niet verwacht worden. De vader was een forse man, die van tijd tot tijd hevig in de echtelijke woning tekeer ging, als hij beu was van de fijntjes gesponnen afmattingtrucs van zijn overgevoelige eega. Kortom: een typisch net stukje gezinsleven zonder drama's of rampen, een schone gevel met niets daarachter. De een of andere sterke storing, een plotseling opgetreden complicatie of moeilijkheid ... en alle leden van dit gezin worden uit hun toestand van wankelbaar evenwicht geslingerd. Een ander jong mens, een enige zoon, kan zich ondanks alle moeite niet van de ruwheid van de huiselijke verhoudingen bevrijden. De vader is een eierzuchtig heerschap die slechts een vreesachtig, zeer onderdanig vrouwtje naast zich dulden kan. Zij is voortdurend min of meer ziek en meent, dat ze voor een tweede baby te zwak is. Onder toezicht van de belachelijk bange moeder groeit de jongen op. Van zijn vader leert hij, hoe men de mijnheer moet spelen. Hij tiranniseert zijn moeder van jongsaf en weet haar voortdurend in spanning te houden. Dit is de situatie in zijn ouderhuis, van waaruit hij tot enige min of meer gebrekkige en agressieve, maar nochtans positieve vriendschapsbetrekkingen komt. Want niets kan een eenzame moeder, die van de wereld weinig begrijpt, zo bang maken, dan dat haar zoon met vreemde kinderen speelt en “voor de grap” vecht. Ze probeert hem af te zonderen, aan het huis te binden, voor andere kinderen te waarschuwen. Steeds weer ontvlucht de zoon moeders nabijheid; het komt tot woeste vechtpartijen met alle buurjongens. Hij zweeft steeds tussen vreesachtigheid en aanvalswaarde en ontwikkelt zich aldus tot een onbeheerste wildebras, die aan plotseling optredende depressies lijdt. Later op school bezorgt de eierzucht van de vader hem moeilijkheden. Op diens overdreven eisen antwoordt hij met de radicale houding, dat hij verder niets meer met leren te maken wil hebben. De poging hem een vak te doen leren mislukt, omdat de jongen bij de eerste krachtige terechtwijzing van zijn baas wegloupt. Ook thuis doet hij dat: de ouders weten niet meer hoe hem te regeren; wordt hij in zijn handelingen beperkt of krijgt hij zijn zin niet, dan reageert hij daarop met

van huis weg te lopen. Men probeert de jongen in een internaat van een andere stad te doen. Hier komt de zeventienjarige op een werkelijk goed idee: hij zoekt uit eigen beweging een kosthuis en verklaart, dat hij een bepaalde vakcursus wil doorlopen. Op het juiste ogenblik geeft men de “bezorgde” ouders de raad, de jongen zijn zin te geven. Van hen heeft hij toch niets meer te leren; daarentegen heeft hij van zijn onregelmatige zwerftochten in het leven een dosis praktische levenswijsheid, zelfstandigheid en koppig zelfvertrouwen over gehouden. Ontheven van de lastige en onverstandige controle van de eerezuchtige vader en de vreesachtige moeder kan hij in het onmiddellijke verkeer met mensen en een zelfgekozen levenstaak veel beter zijn positieve krachten gebruiken dan vroeger, toen hij onder de tactloze bescherming van zijn opvoeders stond.

Tallose ontwikkelingsmogelijkheden bestaan er voor het enige kind al naar het karakter van de ouders en de structuur van zijn omgeving hem beïnvloeden. Voor allen echter is de kans verhoogd, dat hun ontwikkeling niet evenwichtig en consequent verloopt en dat hun innerlijk leven tijdens de rijpingsjaren gevaarlijke perioden doormaakt. Daar is bijvoorbeeld het geval van de arme weduwe die een braaf en teer “modelkind” had opgevoed. De jonge man voelde bij elke stap, die hij in het leven deed, dat zijn krachten hoe langer hoe minder toereikend werden. Eerst langs lastige omwegen kwam hij uit zijn vereenzaming en machteloosheid goed in het leven terecht. Bij oppervlakkige beschouwing zag men in dit karakter haast geen agressieve eigenschappen. Integendeel: hij had de neiging een ander zo te ontzien, dat het voor deze bijna onprettig werd; hij was heel goedig en had een overdreven eerbied voor alle zedelijke waarden. Het resultaat van deze schijnbaar goed gelukte aanpassing aan de maatschappij was uiterst onbevredigend. De jonge man had alle werkelijke besluiten steeds ontweken; slechts daar had hij zijn krachten kunnen aanwenden, waar er geen mededingers waren te vrezen; hij waagde het haast niet, het gebied van de liefde te betreden. De keerzijde van zijn goedheid was een grenzeloos wantrouwen, een machteloos klagen over 's werelds ongerechtigheid, een naïeve houding van “Ik voel me daar niet thuis”, hetgeen alles tezamen niets anders beduidt dan de gecamoufleerde eis: voor mij mogen de normale levensvoorwaarden niet bestaan. Het ontbreken van elk “mannelijk” voorbeeld in zijn omgeving, die door moraliserende vrouwen werd beheerst, bracht de jonge man tot de overtuiging, dat het in acht nemen van bepaalde zedelijke regels voldoende was om op andere een zeker overwicht te krijgen. Dit was immers al in zijn jeugd voldoende geweest. om zijn gevoel van

eigenwaarde te bevredigen. Zijn voortdurend ontzien van de ander en het zichzelf ontzeggen van allerhande dingen, hadden tot taak, ook anderen daartoe te brengen. Ze beoogden geenszins het beamen van de regels, die voor gemeenschapsleven moeten gelden. Gedekt door de schijn van smetteloosheid trok hij zich voor elke aanraking met andere mensen terug. Eerst toen hem bij beetjes alles dreigde te ontzinken wat aan zijn bestaan waarde gaf, begon hij aan de deugdelijkheid van zijn levensplan te twijfelen.

Een karakter is nu eenmaal geen som van naast elkaar staande eigenschappen. Eenzelfde karaktertrek kan voor de meest uiteenlopende doeleinden worden gebruikt en bij de herhaling van eenzelfde gebeurtenis kunnen telkens weer andere deugden en gebreken te voorschijn komen. Steeds geeft de doorslag op welke afstand van het leven, met het erkennen en uitschakelen van welke levenseisen de mens het ideaal van zijn persoonlijkheid probeert te dienen of te redden. Dit ideaal en de middelen het te verwerkelijken zijn een zeer nauwkeurige afstraling van eisen, waarmee het zelfgevoel van het kind rekening moest houden. Gaat men met sympathie en geduld de levensgeschiedenis van verschillende mensen na, dan ziet men, dat zij, die schijnbaar in een gelijk milieu zijn grootgebracht, geheel verschillende karaktereigenschappen laten zien. Meestal komt men dan tot de ontdekking, dat hun levensvoorwaarden in werkelijkheid absoluut niet overeenkwamen. Natuurlijk mag men zich niet laten leiden door de mening van de niet ter zake kundige volwassene, die heel andere punten van overeenkomst belangrijk acht, dan die, welke voor de ontwikkeling van het kind van overwegende betekenis zijn. Zo hebben wij ook bij het enige kind niet steeds met hetzelfde enige kind te doen, maar steeds weer met een ander. Slechts een ervaren oog zal het type terugvinden en wel aan een eigenaardige, tot gewoonte geworden houding van zelfverheerlijking, aan onveranderbare koelheid in de omgang met andere mensen, enz. dat alles berust op een eenzame jeugd. Zo hebben wij de enige zoon van een strenge vader en een uiterst zwakke moeder niet zien opgroeien als de wildebras, die wij daarna beschreven, maar als een koppige, in zichzelf gekeerde stiekemer, die alleen werk aanvaardde, als dit naast het volle leven lag. Hij kende zijn moeder alleen maar als een zieke, bedlegerige vrouw. Een hospitaalatmosfeer, waar men op zijn tenen loopt, drukte op zijn jonge jaren. Het gevoelsleven van de vader was arm en verdord; hij was hard in zijn eisen, wist zijn jongen nooit aan te moedigen en stond daarentegen steeds klaar met strenge tuchtmaatregelen diens koppigheid te breken. Het resultaat was, dat de jongen gevoelloos werd

voor het verdragen van allerhande tegenspoed, hetgeen dit voordeel meebracht, dat hij zijn levenseisen kon ontwijken, waartoe hem ieder zelfvertrouwen ontbrak.

De verwekelijking en vreesachtigheid van de moeder vormen ook de oorzaak, dat in gegoede kringen veel meer enige kinderen voorkomen dan bij arbeiders. De toestand daar brengt overigens met zich mee, dat de nadelen veel gemakkelijker opgeheven worden. Ook voor het enig kind heeft de arbeidersvrouw weinig tijd; ze kan hem niet zo sterk afzonderen; hij moet al jong meehelpen. Daarbij komt nog, dat het gezin meer open staat voor mensen en problemen, wat voor de geestesgroei van groot voordeel is en wat dan ook voor een groot gedeelte maakt, dat arbeiderskinderen veel eerder zelfstandig worden dan die van beter gesitueerde ouders. Zij leren zo goed en kwaad het gaat, hoe men met andere mensen kan verkeren, hoe men zelfstandig belangen moet verdedigen, hoe men vrienden verwerft.

Of de ontwikkeling van de enkeling onder een goed of slecht gesternte staat, hangt meer af van de wijze, waarop het milieu, waaruit hij voortkomt, zich op de gemeenschap instelt, dan van de economische toestand van het gezin, waarin hij is grootgebracht. Toch moet als algemene regel gelden: het wereldje om het kind heen vervangt voor hem, hoe klein het ook moge zijn, het gehele wereldbeeld. In zijn onmiddellijke omgeving leert hij het leven kennen; in de omgang met vriendjes en verwanten ontwikkelt hij de karaktereigenschappen, waarmee hij zich in zijn bestaan van volwassene oriënteert. Zijn er in het wereldbeeld van onze jeugdijaren onbekende gebieden of zijn sommige op te grote schaal getekend, dan vinden we deze in ons later levensplan terug. Ons welslagen in het leven is afhankelijk van de moed om onze krachten te beproeven, van voortdurend verder gaan en van ons vermogen met andere mensen betrekkingen aan te knopen. In deze opzichten staat het enige kind op een gevaarlijke plaats!

Tenslotte zouden wij nog willen opmerken, dat het o.i. geen zin heeft te vragen, naar aanleiding van de onevenwichtigheid in de op het enig kind inwerkende invloeden (die trouwens ook in gezinnen met meer dan één kleine kan optreden): "Gezins- of internaatsopvoeding?" Op deze theoretische vraag mag de praktische wedervraag gesteld worden: "Welk gezin en welk internaat?" Alleen als het kind in kleine kring levenszekerheid heeft opgedaan, zal hij zich in een grotere kring thuis voelen, en alleen als hij hier gunstige ervaringen opdoet, zal hij zichzelf in veiligheid kunnen brengen voor de starre, eenzijdige regels, welke in het eng begrensde ouderhuis gelden. Wel dient men ervoor te zorgen, dat het kind zo vroeg mogelijk ook met anderen dan zijn ouders omgaat.

Geschiedt dit eerst op school, dan is het dikwijls te laat hem van de gekweekte vereenzaming en onzekerheid te bevrijden, al kan bijvoorbeeld een handig onderwijzer een normale ontwikkeling gunstig beïnvloeden, als hij lege, theoretische formules naast zich neer weet te leggen.

Het hoofddoel van alle opvoeding is, dat de kinderziel moet komen tot moed en gemeenschapszin. Houdt de opvoeder dit in het oog, dan heeft hij uit alle mogelijkheden de meest gunstige gekozen.

HET LUIE KIND DOOR HERMANN WEISKOPF

Observeert eens kleine kinderen. U zult dan zien, met welke ernst en heilige overgave de kleinen in hun spel opgaan. U zult zien, hoe zij hijgend en zwetend werken, als zij spelen. Er is in de wereld maar één harde werker: het kleine kind. Het speelt, tot het uitgeput neervalt. En zelfs dan wil het nog niet ophouden. Zelfs dan nog brengen geestdrift, levensgevoel en spelpassie hem ertoe revolutie te kraaien, als hij naar bed moet.

Daar is een kleine jongen, die net lopen geleerd heeft en dus nog heel onzeker op zijn beentjes staat. Maar de wereld buiten de kamer trekt hem aan; hij wil erheen om achter haar geheimen te komen; hij wil weten, hoe men haar meester wordt. Hij kan er jammer genoeg weinig van zien, want het venster is veel te hoog. Maar in de hoek van de kamer staat een grote stoel. Hij begint deze naar het venster te schuiven. De weg gaat over vele hindernissen. De stoel heeft allerhande kuren. Hijgend en zuchtend ploetert de kleine man, tot de stoel aan het venster staat. Hij heeft zijn doel bereikt, ook al transpireert hij over zijn hele lichaam, ook al slaat zijn hartje in een razende klop.

Zulk kinderspel komt in het plan van de natuur voor, omdat het dienstig is voor de ontwikkeling van de krachten. Ieder kind weet instinctief, hoe het de natuur daarbij de hand kan reiken. Elk *gezond* kind is van nature vlijtig. Het is innerlijk gedwongen steeds in beweging te zijn. Het moet steeds iets te doen hebben. Alleen zo leert het zijn krachten kennen en ontwikkelen, zonder genoodzaakt te zijn, hieraan bijzondere aandacht te schenken. Het vermijdt en vreest de verveling, het nietsdoen en het stil moeten zitten. Men lette eens op kinderen, die in een winkel moeten wachten of in de tram zich koest moeten houden. Ze plukken aan hun kleren, pakken alles beet, wat niet voor hen bestemd is en kunnen voor de volwassenen wezenlijke lastposten zijn. Zo gaat het de hele dag door. Speelt het kind, zo weet het van geen vermoeidheid of krachtbesparing, Het verkwist zijn energie, als of hij er steeds veel te veel van bezat.

Kinderspel en kinderleven zijn niets anders dan een voorbereiding, een beschikbaarstelling en training van alle krachten, die de volwassen mens later in de levensstrijd en voor zijn zelfbehoud behoeft. Wee de opvoeding, die dat niet begrijpt of die het niet erkennen wil, omdat het in strijd is met andere, van buiten af opgelegde doeleinden. [Aldus luidt de speltheorie van Karl Groos. Andere zielkundigen, die evenals Groos het spel biogenetisch beschouwden, hebben deze theorie uitgebreid en verdiept. Zo geeft Carr aan, dat het spel een stimulans is voor de vorming en de functionering van een groot aantal zenuwweefsels in de hersenen: *het werken van een orgaan vormt dit orgaan*. Ook kunnen wij in het spel tijdelijk en op onschadelijke wijze een zeker aantal instincten kanaliseren, waarvan de oorspronkelijk gezochte bevrediging in ons

moderne cultuurleven niet geduld zou worden. Lange geeft aan, hoe het spel verder tot taak heeft bepaalde behoeften te bevredigen (het behoeven niet bepaald antisociale behoeften te zijn), die het leven van iedere dag onbeantwoord laat. Het is een middel tot herstel van het evenwicht in de ziel. (Geresumeerd naar Claparède: Psychologie de l'enfant).

Het behoeft geen betoog, dat de moderne zielkunde, wijzende op de grote functionele waarde van het spel, in haar recht is, als zij aan de opvoeders de dringende raad geeft: Laat uw kinderen zoveel mogelijk spelen! Voorkomt ook hiermee opvoedingsmoeilijkheden! (Noot v. d. Vertaler)

Welke volwassene - zo kunnen we ons met spijt en bitterheid afvragen - heeft nog hetzelfde plezier aan zijn werk als het kind? Wie heeft dezelfde taaheid en overgave; wie houdt het oog zo vast op het doel gericht, zonder blikken links en rechts, zonder lust zich er met de "franse slag" van af te maken? Niemand, die voor zijn broodje werkt. Hier en daar, bij een sportieve oefening van een paar minuten of bij de uitzonderingstoestand van artistieke of wetenschappelijke, "bezetenheid", ontmoet men volwassenen, die hard als kinderen werken. Dan is er bij hen sprake van een schepping, die met overweldigende kracht dwingt, geboren te worden. Zeldzaam zijn de zo scheppenden, vergeleken bij het getal van de kleinen die urenlang in volkomen overgave spelen.

Wat is de zin van dit alles? Is het dan waar, dat de arbeid, waarmee de volwassene in zijn levensonderhoud voorziet, van nature een bron van smart is? Kunnen de mensen niet hun dagelijks brood door middel van werk veroveren met dezelfde innerlijke noodzaak, welke maakt, dat dieren stil, gestadig en tevreden grasbundeltje na grasbundeltje van de wei scheren? Is voor de mensen de overgave onmogelijk, waarmee de kat urenlang onbeweeglijk op zijn prooi loert, om tenslotte met inspanning van alle krachten de sprong naar het vogeltje te doen, dat ze nodig heeft om haar leven te rekken?

Niet de natuur, maar de mensen hebben hun arbeid alle zoetheid ontnomen en hem het karakter van een zware last gegeven. In onze tijd ziet menig volwassene de hele dag uit naar de vrije avonduren. Hij zucht, omdat het maar geen twaalf uur wil worden. Hij draalt en zucht, als hij 's morgens op moet staan om de dagtaak te beginnen.

Het gezonde kind doet precies het omgekeerde. Hij kan het 's morgens niet in zijn bed uithouden en wil er 's avonds niet in. Wordt hij voor het eten aan tafel geroepen en moet hij zijn spel staken, dan spartelt hij tegen en komen er tranen. Zo machtig is in hem de drift naar bezigheid, naar ontwikkeling van zijn krachten. De vlijt van een kind is dus in overeenstemming met de natuur; luiheid druist tegen haar wetten in. Dit dient nadrukkelijk gezegd te worden, want wijkt een kind van de gezonde en normale ontwikkelingsgang af, dan geeft het een directe aanleiding, naar de oorzaak en de zin van dit opvallende verschijnsel te zoeken.

Hoe komt het kind ertoe al dikwijls heel jong de lijn van zijn normale vorming te verlaten? Waarom blijft het niet in zijn wereld?

De wereld van de volwassenen, waarin het kind tijdens zijn groei wordt overgeplant, is heel anders dan het vrolijk, aanlokkelijk wereldje, waarin hij voordien was geworteld. De houding van de volwassenen ten opzichte van hun kleinen, hun eigen omgeving en arbeid is volkomen in strijd met wat het kind in zijn eigen hart voor de levensstrijd meebrengt. Moeder, Vader, broers en zusters klagen over het vele en zware werk, dat ze moeten doen. De Bijbel spreekt tegen de arbeid de onzalige vloek uit: “ ... zo zij het aardrijk om uwentwille vervloekt en met smart zult gij daarvan eten alle de dagen uws levens; ook zal het u doornen en distels voortbrengen en gij zult het kruid des velds eten: in het zweet uws aanschijns zult gij brood eten . . .” Op school wordt het kind ertoe gebracht zich verkeerd op het centrale probleem van zijn leven in te stellen. Werkelijk, de volwassenen schijnen gelijk te hebben, als zij bijna allen als meest belangrijke richtsnoer beschouwen, dat ze met zo min mogelijke krachtsinspanning zoveel mogelijk geld en goederen moeten zien te veroveren. Het kind ervaart, als het op de grote mensen let, hoe deze richtsnoer haar limiet nadert: helemaal geen krachtsinspanning en desondanks geld en goederen, zij het dan ook met bijzondere middelen. Het lijkt erop, of algemeen gehandeld wordt naar wat uit de oorlog als een gevleugeld woord is te voorschijn gekomen: het “drukpunt nemen”.

[Het druppunt nemen. Uitdrukking aan het schieten ontleend en ook in ons leger bekend zowel in letterlijke, als in figuurlijke zin. Ligt de soldaat op zijn buik in het veld, dan kan hij zich op deze houding oefenen in het richten van zijn geweer op de een of andere denkbeeldige “vijandelijke cavaleriecolonne”. Hierbij wordt de haan van het geweer overgehaald tot het punt, dat een sterkere tegendruk aankondigt, dat de slagpin bij verder overhalen tegen het slaghoedje van de patroon zal slaan. Dit heet druppunt nemen. Indien mogelijk laat de soldaat dan het geweer geheel op de grond rusten, waarna het druppunt nemen synoniem wordt met nietsdoen in een aangename houding met de schijn van werken. (Vert.)]

Het gezonde kind ziet een wereld, die hem volkomen vreemd is. We hebben gezien, dat hij van nature anders is. Wat gebeurt zich nu in hem en wat heeft zich al in hem gebeven, indien hij tenslotte ook doet, alsof hij volwassen was; dat wil zeggen, als hij lui wordt? Zie, daar is een lui kind. Hij presteert urenlang niets, maakte geen huiswerk, pruilt en klaagt, als men iets van hem verlangt. Hij hangt veel liever wat om en slaat de tijd dood zonder dat een gevoel van verveling hem plaagt. Wat is daarvan de oorzaak? Twee andere vragen staan met de voorgaande in nauw verband. Ten eerste: Hoe komt het, dat de mens, die zich al eeuwenlang verkeerd op het werk heeft ingesteld, dit in onze tijd in zo hoge mate doet? Ten tweede: Bestaan er eigenlijk wel “luie” kinderen en wat is hun zogenaamde luiheid voor een reactiewijze?

In het huidige productieproces bestaat er voor de mensen, die aan *en als* machines werken, weinig gelegenheid meer zich over het gedane werk

te verheugen. De handwerker, die onder gezonde omstandigheden werkt, kan ook heden ten dage nog wel werklust gevoelen. Hij heeft plezier in wat zijn handen maken; zijn werk geeft hem bewustzijn van kracht en wel des te sterker, naarmate er meer moeilijkheden zijn te overwinnen en het gevoel van eigenwaarde hoger opbruisen kan. Het doel van zijn arbeid trekt hem aan en verheugt hem al bij voorbaat. Hij kent geen vrees en geen terugkrabbelen, ook al is de weg van de handwerker in onze tijd veel moeilijker dan voorheen.

Maar waar is heden ten dage nog het natuurlijk verband tussen het geheel van de mensheid en haar werk? Het is er nauwelijks meer. In plaats dat het directe maatschappelijke belang de beweegreden van de arbeid is, worden er economische eisen en doeleinden behartigd, waarmee de mens niets te maken heeft, waaraan hij part noch deel heeft, doch die hem niettemin van buiten af worden opgedrongen. De nood dwingt er hem toe onder deze voorwaarden te werken; zijn arbeidsvreugde en de richting van zijn belangstelling tellen niet mee. Komt er dan nog bij, dat deze uiterlijke omstandigheden niet neutraal zijn ten opzichte van het karakter van de mens en zijn belangstelling doch hiermee in conflict, dan is het gevaar zeer groot, dat alle aandrift tot werken uitblust. De mens wordt steeds meer ontmoedigd en onverschillig, tot tenslotte alles in zijn ziel daaronder lijdt. Dan treden allerhande remmende krachten op en duidelijke verlamningsverschijnselen, die de geestesbewegingen bemoeilijken. De aandrift en wil tot de daad komen slechts langzaam en gebrekkig, onder druk en dwang, vrij: de mens is lui.

Dat is de geschiedenis van het ontstaan van alle vormen van de luiheid, zowel bij volwassenen als bij kinderen.

Het is onrechtvaardig de velen, die in de jeugd of daarna lui zijn geworden te verwijten, dat het werk hun geen vreugde meer verschaft, dat ze het alleen nog maar gedwongen doen en dan nog maar half en slordig. Is het juist het woord luiheid te gebruiken met de ondertoon van zedelijke verontwaardiging, waar men meestal staat voor een teleurgesteld, ontmoedigd wezen, wie de vleugels zijn gebroken, die geen hoop meer heeft, die zijn eigen leven niet meer stevig ter hand durft nemen? Een wezen, dat zich niet meer verheffen kan tot de hoogte van een mens, tot de hoogte van een waardevol lid van de maatschappij? Het zijn beklagenswaardige mensen, die onder de uiterlijke moeilijkheden van hun leven en hun werk zichzelf verloren en de aansluiting aan de gemeenschap gemist hebben doordat ze geen samenwerking, naastenliefde en medeleven kennen. In plaats daarvan stellen zij zich verkeerd op alle vragen van het leven en de samenleving

in; ze lijden er erg onder, dat ze innerlijk zo eenzaam zijn en uiterlijk zo'n pech hebben.

De luien hebben moed noch energie en hechten veel te veel waarde aan de (ongetwijfeld grote) moeilijkheden, die het leven hun in de schoot heeft geworpen. Dit alles veroorzaakt, dat ze zich speciaal verkeerd plaatsen tegenover het vraagstuk van het doen van werk, dat nuttig is voor hun zelfbehoud en voor de gemeenschap. Het moge begrijpelijk zijn, na al wat hierboven is gezegd, noodzakelijk is het gelukkig niet.

De volwassene, die lui is en meestal als kind ook reeds was, doet alsof hij het niet nodig heeft zijn energie aan de arbeid te schenken, alsof hij ook met nietsdoen wel in het leven zal blijven. Hij acht zich niet verplicht als lid van de gemeenschap, waarvan hij toch ook deel uitmaakt en die au fond achter alle arbeid staat, iets te presteren. Hij waant zich alleen in de wereld en naar zijn mening moet hij eigenlijk door de gemeenschap worden onderhouden, omdat hij daartoe behoort.

In het algemeen gesproken, is het kind heden ten dage in het gezin, meer echter nog in de openbare volksschool en nog meer in middelbare scholen, in een soortgelijke levens- en arbeidspositie als de volwassene. Zonder leiding en goede raad kan hij zich niet aan de daar gebruikte methode aanpassen; na vele mislukte pogingen geeft hij het tenslotte op en is dan lui, omdat hij bij zichzelf zegt: "Dat kan ik niet allemaal leren en ik heb er ook geen lust in."

Al eeuwen lang verlangt men van het schoolkind belangstelling en werk, die geheel vreemd zijn aan zijn jeugd, zijn vorming en de ontplooiing van zijn natuurlijke krachten. De paar actieve scholen en de enkele onderwijzers, die een ruime blik, een brede kijk op opvoeding bezitten, zijn nog altijd op de vingers te tellen. Deze handelen anders dan de wettelijke bepalingen aangeven; zij geven de kinderlijke activiteit zoveel mogelijk gehoor en helpen het kind zo aan kracht en de middelen tot zelfverwerkelijking in een kader, dat gunstig is voor de gemeenschapszin. In het algemeen dwingt men echter het kind tot even zinloos werk, als men het de volwassenen in de grote industrieën doet. De school houdt geen rekening met de omstandigheden van het kind, zijn lichamelijke en geestelijke bouw of de geschiedenis van zijn wording, als zij de maatstaf van de gebruikelijke zedelijke eisen aanlegt. Het ontgaat haar volkomen, dat zij op deze wijze dikwijls het onmogelijke van het kind verlangt. Komt het ertegen in opstand en vlucht het naar een passieve levenshouding, dan meent men in school en huis, dat het "lui" is en kent men daaraan de waarde toe van een zedelijke fout, van gebrek aan goede wil. De theorie van Adler heeft voor het eerst de

eigenlijke samenhang, van wat er dan in de kinderziel voorvalt, in een helder licht gesteld.

Zeer zeker, er zijn ook voordien wel opvoeders geweest, die zo dicht bij het geestesleven van de kleine stonden, dat zij intuïtief de luiheid op juiste wijze zagen en zich niet door de gebruikelijke verklaring lieten verblinden. Ze reageerden er dan onberedeneerd precies zo op, als Adler later op wetenschappelijke gronden aangaf.

[De schrijver van dit artikel: Hermann Weiskopf is later directeur geworden van het tehuis voor moeilijke kinderen "Sonnenblick" te München.(Vert.)] Toen ik nog onderwijzer was en eens een andere klas moest overnemen, viel me daar een schrikbarend lelijke jongen met gebilde, grote starende ogen op, die bijna onbeweeglijk en met een volkomen onverschillig gezicht in zijn bank zat. Tijdens de eerste schooldag werd hij heel anders. Hij stak vaak de vinger op en wist dan steeds wat goeds te zeggen. Dat was eigenaardig, want het was een zittenblijver en op zijn rapport stonden slechte cijfers en talrijke aantekeningen over zijn gebrek aan meelevens, luiheid, onverschilligheid, domheid en spijbelen. Hier moest iets niet in orde zijn, want ijver en kunnen van de jongen waren ermee in schrille tegenstelling. Bij mijn vele bezoeken aan zijn ouderhuis kwam ik het volgende te weten:

Hij was de enige zoon van een werkmeester, die zich van heel armelijke omstandigheden door taaie vlijt en uiterste plichtsbetrachting langzaam had opgewerkt, zodat hij nu een goedbetaalde vertrouwenspost in een grote fabriek bekleedde. Deze man was ernstig en stil. Hij schuwde het caféleven, zorgde steeds en vol liefde voor zijn gezin en hield heel veel van zijn enig kind. De moeder was allesbehalve een schoonheid. Van haar had de jongen waarschijnlijk zijn lelijk uiterlijk en zijn grote starende ogen geërfd. Ze was klein, schuchter en een beetje links. Ze leed eronder, dat haar zoon zo weinig levendig was, geen belangstelling toonde en op school zo slecht vooruitkwam. Grote zorgen had ze, evenals haar man, voor de toekomst van haar jongen, zijn beroepsmogelijkheden, enz. De woning was pijnlijk netjes. Alles liet duidelijk zien, dat deze mensen zich uit de arbeiderswereld tot kleinburgerlijke degelijkheid hadden opgewerkt en daarop trots waren, zonder hoogmoed of ijdelheid. En des te begrijpelijker waren de zorgen en de klachten betreffende hun kind.

De vader had er niets anders op geweten dan de jongen te ranselen, als deze niet wilde werken of als de school klachtenbrieven zond. Dit geschiedde dikwijls. De moeder vertelde met tranen in de ogen dat haar zoon nog nooit een onderwijzer had gehad, die hem mocht lijden of die eens waarderend over hem had gesproken. De jongen van zijn kant haatte daarom alle onderwijzers plus de school, plus de medescholieren.

Vrienden of speelkameraden had hij niet, want zijn bijziendheid maakte hem onhandig en plomp en zijn krachten waren niet opgewassen tegen de wilde spelen van de arbeidersjeugd. Thuis was hij steeds een volgzaam kind, dat graag en goed (al was het ook langzaam) de huiswerkjes deed, die men hem opdroeg. Uit zichzelf echter pakte hij niets aan. Het liefst zat hij te lezen in een van de boeken, die zijn vader voor zichzelf uit de stadsbibliotheek haalde. Nu en dan merkte men uit gesprekken met de jongen, dat deze heel wat in zijn mars had, maar dat hij in tegenstelling tot zijn vader niets met zijn kennis wist te beginnen. De vader deed alle mogelijke moeite de jongen van zijn stompzinnigheid en luiheid te bevrijden.

De lotgevallen van dit kind zijn typerend voor de zogenaamde luiard. Deze is lui, noch dom, noch onverschillig. *In werkelijkheid zijn zijn krachten gebroken.* Stelt men zich de ontwikkelingsgang van de jongen voor, dan begrijpt men zijn moeilijkheden gemakkelijk:

De sterke bijziendheid en het lelijke uiterlijk bestaan van de aanvang af aan. Ze vormen een dubbele minderwaardigheid van een orgaan die sterk neerdrukt. Als kleuter hoort hij uitingen van spijt en afkeer, omdat hij zulke aapachtige trekken heeft.

Vader en Moeder houden van hem; de andere mensen willen niets met hem te maken hebben. Komt hij met andere dreumesen in aanraking, dan merkt hij hun spot, hun angstig terugwijken, hun afwijzende houding. Het is bekend, hoe wreed kleine kinderen kunnen zijn in een grof oordeel en een grove veroordeling ten opzichte van opvallende lichaamsgebreken, die zij bij anderen ontwaren. Daar hij slecht zien kan en ook daarom niet aan de spelen van even oude kinderen kan meedoen, wordt zijn onhandigheid bij gebrek aan oefening nog groter. Aldus wordt een tweede dam tussen de mensen en hem opgeworpen. Hij voelt zich eenzaam; alleen in de schoot van het gezin voelt hij zich op zijn gemak. Vader en Moeder behandelen hem vriendelijk. Ze weten, dat hij niet dom is, dat hij goedmoedig en lief kan zijn en dankbaar voor alle vriendelijkheid, die men hem bewijst. Zo is zijn ontwikkeling tot aan de intrede in de school nog betrekkelijk goed geweest met uitzondering van de moeilijkheden ten gevolge van zijn bijziendheid, waaraan zijn ouders zich echter gewend hebben.

Alles verandert, als de school in zijn leventje verschijnt. De kleine man draagt een bril, die de schoonheid van zijn trekken allerminst verhoogt; hij maakt een onaangename indruk op de overige A-B-C-schuttertjes *en jammer genoeg ook op de meester.* Deze laat zijn antipathie maar al te duidelijk merken. Hij richt zich zo min mogelijk tot de jongen, stelt hem

weinig vragen en ziet meestal over hem heen. Zo blijft het, ook in volgende jaren.

Men zou zeggen, dat er onder de hem omringende mensen een samenzwering had bestaan, welke de vernietiging beoogde van zijn natuurlijke dadendrang en van het daaraan verbonden kostelijke gevoel, iets gepresteerd te hebben. Als hij het juiste antwoord weet, let de onderwijzer niet op hem; de vinger zinkt ten lange leste moe en slap neer. Als hij zijn lesje goed heeft opgezegd, wordt dit met onverschilligheid aanvaard. Weet hij het echter niet, dan wordt hij hard op zijn nummer gezet. De jonge ziel wordt onder dit alles moe en wanhopig en geeft het tenslotte maar helemaal op, nog iets goeds te verwachten en te doen.

Teleurgesteld scheidt de jongen ermee uit een scholier te zijn, voor wie de school een betekenis, een doel heeft. Hij wordt lui. Zijn bewegingen worden trager; de uitdrukking van zijn gezicht afwezig of onverschillig. Als een smetstofje zit hij tussen de anderen; er gaat een liefdeloze, verkillende invloed van hem uit.

Hij valt in het oog! De onderwijzer heeft nu alle mogelijke redenen opmerkzaam op hem te worden, want de jongen behandelt hem nu op zijn beurt als lucht; hij kijkt ergens anders heen, liefst uit het venster, als de man wat op het bord schrijft. De eigenwaarde van de onderwijzer is diep, diep gekrenkt. De jongen is een "onbeschaamde rekel", die de klas met zijn onverschilligheid en luiheid de opmerkzaamheid ontroofd.

Ja, dan moetje flink streng zijn en met een stentorstem zo'n kind toe bulderen: "Wil je wel eens naar het bord kijken, luiaard, die je bent!" of Ja natuurlijk, luie slungel, als je niet oplet, kun je je werk niet goed maken".

Van nu af aan proberen de diverse onderwijzers, of ze de jongen met standjes, oorvijgen, enz. uit zijn onverschilligheid, luiheid en onopmerkzaamheid kunnen trekken. Klachtenbrieven fladderen het ouderhuis binnen. Ook hier verandert het leven: Moeder doet verwijten; ze berispt, huilt en is wanhopig; Vader dreigt en slaat. Waar vandaan zouden de arme ouders weten, hoe ze in zo'n moeilijk geval positief opvoedend kunnen handelen?

De toestand wordt heel ernstig, als de jongen niet alleen volkomen ontmoedigd maar ook opstandig wordt en begint niet naar school te willen gaan, zodra er daar werk wordt verlangd, dat hij niet maken wil of kan. Alleen door taai vasthouden en met grote moeite gelukt het de ouders, hun zoon met veel zuchten door de klassen heen te slepen. De onderwijzers ontladen hun wrok in verbeterende opmerkingen in het rapportboekje van die lummel, die wel kan, als hij maar wil en die

volstaat met het tonen van leedvermaak, als een ander dom is en daarvoor gestraft wordt.”

Hiermee is het spel van draai-ommetje in elkaar gezet. Uit gevoelens van minderwaardigheid en opvoedingsfouten is de luiheid ontstaan, doch deze wordt als oorzaak van strenge opvoedingsmaatregelen en van de geringe eigenwaarde van de jongen beschouwd. Het is voor de klas een feest, als Hans een beurt krijgt. Hij weet het altijd zo prachtig in te richten, dat hij het verlangde werk niet hoeft te maken en houdt de onderwijzer brutaal voor de gek. Dat is het enige, waarmee hij zijn medescholieren nog zo half kan imponeren. Maar niemand houdt van hem; niemand gaat met hem om; de jongens kunnen hem bij hun werk en hun spel niet gebruiken. Hij is in de klas volkomen geïsoleerd; de school heeft alle bekoring verloren; het is de moeite niet waard zich daar ook maar een beetje in te spannen. Hij is “lui”; de leraren bevestigen hem mondeling en schriftelijk, dat hij “van luiheid stinkt”.

De vader zag eindelijk in, dat dit alles zo had moeten komen, en dat de luiheid niets met Hans' weten en kunnen te doen had, zodat het ook geen zin had met de tot nu toe aangewende middelen de jongen voorwaarts te duwen. Integendeel: de vader zag in, dat hij een grote fout beging, toen hij allang voor de schooljaren begon steeds achter de jongen aan te rijden. Diens vermogens waren door zijn slechte ogen verzwakt; de vader werd een te moeilijk voorbeeld. Veel wat van de man eiste om zijn eigen eerzucht te bevredigen, leek de knaap onmogelijk, zodat moedeloosheid, verbittering en wanhoop welig konden groeien. De flinkheid en werkzaamheid van de vader waren de eerste klippen, waartegen het levensscheepje van Hans stiet.

Ter elfder ure, trad de beterschap in toen de jongen in mij een onderwijzer vond, die zich voor hem interesseerde, omdat ik aan een school voor moeilijke kinderen werkzaam was en dus wist, dat dergelijke verschijnselen, als Hans ons liet zien, op heel andere gronden berustten, dan de gebruikelijke schoolpedagogiek geneigd is te geloven. Het oordeel van mijn collega's bij het gewoon onderwijs liet me onverschillig en dus trad ik de jongen zonder vooringenomenheid tegemoet. Ik sprak steeds mijn waardering uit over de resultaten van zijn werk, dat al gauw veel beter werd. Zo ontwaakte hij en greep met nieuwe moed zijn opgaven aan. Waar hij bij mij goede wil en sympathie voelde, loonde het hem de moeite weer getrouw naar school te gaan. Hij, die “naar luiheid stonk”, spande al zijn krachten in en werd na korte tijd een van de beste leerlingen van de klas. Deze totale ommekeer en de ontsnapping uit nood en wanhoop moedigden hem op de duur zo aan, dat hij na het doorlopen van de school een flink koopman werd, die succes had en

zich door het oprichten van een eigen zaak zelfstandig kon maken. Dat was een vreugde voor de ouders, en voor hemzelf betekende het de bezegeling van de overwinning, behaald op de twijfel aan zijn bruikbaarheid.

Slechts die opvoeder zal kunnen verhinderen, dat zijn pupil in luiheid wegzinkt, die weet, wat het kind lichamelijk, geestelijk en met inachtneming van zijn omstandigheden doen kan en die dan niet meer dan dat van hem eist. Het arbeidsvermogen en de werklust kunnen zich slechts ontwikkelen met daden. Een doel is niet van te voren te bepalen en het streven daarnaar mag dan ook niet geëist worden; alles hangt af van de individuele mogelijkheden, die niemand aan het begin kan beoordelen. Men moet het kind ervoor behoeden, dat het uit angst en overprikkelde eerzucht zichzelf een zo grote mate van flinkheid, ordelievendheid en werkkraft als doel voor ogen stelt, dat dit de vergissing nog vaster in zijn geest doet wortelen: "Dat alles speel ik nooit klaar". Want dan gaat het ontmoedigd bij de pakken neerzitten en dient liever de luiheid.

Wie gezien heeft, wat luiheid in de grond van de zaak is, nl. moedeloosheid, radeloosheid en wanhoop en wie verder weet, waar al deze negatieve stromingen vandaan komen, die heeft ook opvoedingsmiddelen bij de hand, waarmee hij de luiheid kan voorkomen of genezen.

Vroeger meende men de luiheid te bestrijden, doordat men het kind en de luie volwassene probeerde te doen inzien, door middel van voortdurende lessen over de noodzaak van de arbeid om te kunnen leven, dat het werkeloos toezien nu eenmaal niet mogelijk was. Dit inzicht heeft echter nog nooit een luiaard genezen. Hij weet dat alles wel. Men meende verder de wil tot de arbeid te kunnen vormen, als men hem de motieven van werk en plicht uitlegde. Men deed steeds een beroep op iets dat niet aanwezig was en riep de luie mens toe: "Heb toch plichtsgevoel". Tenslotte *dwong* men hem tot arbeid in de hoop, dat dit zou helpen en hij er de smaak van beet zou krijgen. Men voelde daarbij in het geheel niet, dat het juist deze dwang was, die hem steeds luier maakte, want de onklarheid en onzekerheid van zijn bestaan kregen daarmee een metgezel in het gevoel, dat hij verkeerd en onrechtvaardig werd behandeld.

In mijn tehuis voor moeilijke kinderen zijn kleinen, die al op de leeftijd van vier jaar toonbeelden van luiheid zijn. Ze willen en kunnen zichzelf noch wassen, noch aankleden; ze kunnen niet alleen eten en weten niet te spelen. Ze zijn steeds zoek, als er een werkje opgeknapt moet worden

en doen daarnaast alle mogelijke moeite de algemene opmerkzaamheid op zich te richten om het gekrenkte gevoel van eigenwaarde op deze wijze te bevredigen. Het is een pijnlijk gezicht te zien, hoe zulke kinderen onder hun luiheid lijden en men vraagt zich af, hoe hun moeders in die vier jaar een dergelijk kunststuk, een dergelijke krachtprestatie tot stand hebben gebracht.

Wie zijn kind verwent of verwaarloost, wie de zuigeling niet behoorlijk wast, omdat hem dat te veel werk is, wie de kleine alle werkjes voor de voeten wegmaait, omdat het daarvoor te jong, te dom, te onhandig is, die kan zeker zijn, dat hij straks aan al deze adjectieven nog eentje toevoegen mag, n.l. dat de kleine ook te lui is. Het eeuwige twifelen en berispen ondergraven in het kind het zelfvertrouwen, de wil en de vreugde tot de arbeid. Wie een kleine elke mogelijkheid ontnemt zijn krachten te ontwikkelen, elke inspanning en oefening tegenwerkt, wie steeds beschermend en helpend komt toespringen en niet zien kan, dat het kind zijn ervaringen (ook pijnlijke) opdoet, wie altijd angstig overlegt of de kleine niet teveel hooi op zijn vork neemt, die is op de beste weg een mens te doen opgroeien, die lui is.

Dat zijn dan de gevallen, waar luiheid direct wordt aangekweekt. Dikwijls is de oorzaak te zoeken bij de kortzichtige liefde, zwakheid, toegeeflijkheid en overdreven zorgen van de moeder, die het kind het leven zogemakkelijk en mooi mogelijk maakt en het dan verwekelijkt en verwent. Zij ziet over het hoofd, dat het leven geen eeuwig honing snoepen is. Het ijzer, dat er te smeden valt, zal slechts dan bewerkt kunnen worden, als de mens in zijn jonge jaren geleerd heeft met vuur en hamer om te gaan, d.w.z. als hij een moeilijkheid dapper te lijf kan gaan en gewend is zijn krachten tot het uiterste in te spannen. Met het zinnetje "Je hoeft het niet te doen" worden de belangrijkste bronnen van kracht en levensprikkelers toegestopt; de normale ontwikkeling van de wil, van zelfbeheersing en zelfstandigheid wordt tegengewerkt. Zo ontstaan zwakkelijke, oppervlakkige, onrustige en wispelturige kinderen, die angst hebben voor inspanning en voor concentratie van hun gedachten, die elk beroep daarop beschouwen als een aanval op hun persoontje en die alle lichamelijke of geestelijke arbeid, alle zelfstandigheid in het doen van hun taak ontwijken. Maakt men hun duidelijk, dat men hen in staat acht tot zelfstandig werken, dan zijn ze verbaasd en bijna beledigd.

Het huidige een- en twee-kinderen-systeem bereidt een goede bodem voor zenuwachtigheid en kindergebreken, in het bijzonder voor de luiheid. jongens en meisjes uit dergelijke gezinnen behalen op de middelbare scholen treurige resultaten. Waarbij nog komt, dat deze

instituten vele gepatenteerde middelen hebben om de luiheid, die de leerlingen uit het ouderhuis meebrengen, nog een beetje aan te dikken. In de hutten van de armoede moeten de kleinen bij verschillende huisindustrieën helpen en zuchten dan onder het juk van onkinderlijk en zwaar werk. Is het een wonder, als ook zij leren, dat elke arbeid hun levensgenot ontnemt, zodat ze alle bezigheid haten en ontvluchten? Een van de kinderen uit mijn tehuis had een moeder, die zelf ziek en “tot werken ongeschikt” hem jarenlang verkondigt, dat hij niet zo moet rondspringen en tieren, maar rusten en zich ontzien. Hij moest bedenken, dat hij wel kerngezond, maar toch niet al te sterk op zijn longen was. Woordelijk zei ze: “Met werken en leren doe je me geen plezier. Als je op je lichaam past, als je vaak rust en je ontziet, dan doe je me plezier.” Dat is natuurlijk ook een standpunt. Maar de jongen belandde als een lui, moeilijk kind in mijn instituut.

Wie medelijden heeft met zichzelf, zodra hij iets doen moet, heeft de eerste schrede tot de luiheid gedaan en effent de weg voor ontmoediging. De hedendaagse mens neigt toch, al tot weekhartigheid en slapheid. Die mogen niet in het kind aangekweekt worden.

Het eenvoudigst middel daartegen is, dat de moeder nergens de natuurlijke drang van het kind naar bezigheid ondergraaft. Ze dient deze drang te voeden. Werklust en speldrang moeten bewaard blijven en op culturele doeleinden worden gericht: op zelfstandigheid en dapperheid in de betrekkingen tot andere mensen, op taaiheid bij het bestrijden van moeilijkheden, op productief werk en dienstvaardigheid.

Waar geestdodend werk van het kleine kind geëist wordt, zoals in de Boheemse industrie van speelgoed, is het natuurlijk uiterst lastig het kind ertoe te brengen, zich op juiste wijze op de arbeid in te stellen. Maar ook daar kan het werk worden geadeld door de vreugde, welke uit een krachtige gemeenschapszin kan opbloeien. Gemeenzame vreugde in de gedane dagtaak zowel als in het knutselen van dingen, die het gezin kan gebruiken, zijn aanknopingspunten voor de arbeidsvreugde ook onder de moeilijkste omstandigheden. Zelfs daar, waar de woning te klein is, waar teveel mensen op elkaar hokken en de verdiensten gering zijn, waar de lichamelijke en geestelijke weerstand geleden heeft, daar kan een opvoeding tot wederzijds hulpbetoon en werklust het mooie resultaat hebben, dat het kind ziet, dat alles maar half zo erg is, als men niet eigenzinnig, egoïstisch of slechtgehumeurd is en als men met elkaar weet samen te werken.

Als het meisje er plezier aan heeft moeder bij haar huishouding te helpen, als de moeder daarvoor haar dankbaarheid toont en zelfs de kleine om hulp vraagt, dan is het vanzelfsprekend, dat hier werklust,

tevredenheid en moed groeien, die later bergen kunnen verzetten. Arbeidsvreugde werkt meeslepend en maakt flink. Dat dienen de volwassenen aan de kinderen door de praktijk van hun leven te laten zien. Spreken de ouders echter vaak vol ergernis en bitterheid over hun werk, en jammeren zij dikwijls - laat het nog zo begrijpelijk zijn - dan verlamt ook in het kind de dadendrang en wordt het tenslotte lui. Het deelnemen aan en het opgaan in werk vermeerderd de geestelijke spankracht. Slechts hij zal later goed voor zijn gereedschap en machines zorgen, die als klein kind geleerd heeft goed met speelgoed en speelmakkers om te gaan, die al heel jong getraind is in reinheid, ordelijkheid, nauwkeurigheid, liefde voor het mooie en afkeer van pietluttigheid en vitterij. Dit vereist ouders en opvoeders, die ook zelf moedig voorwaarts gaan en die in hun hart quitte zijn met de misère van hun bestaan. Is het kind uit eigen beweging op de goede weg, dan trekken de ouders zich meer terug en laten hem zelfstandig verder ploeteren. Het kind moet vrijheid van beweging en keuze hebben bij het gebruik van de middelen, die hem nader tot de vervulling van zijn wensen brengen. Denkt het zelf na, onderzoekt het zelf, overtuigt het zichzelf en is het treurig omdat het een misgreep deed, dan wordt het zelfstandig in denken, uitvinden en doen; dan blijft ook zijn oorspronkelijke en van lustgevoelens begeleide verhouding tot de arbeid bewaard en hij komt vroegtijdig ter bestemde plaatse, terwijl hijzelf en zijn arbeidskracht zonder wrijving opgenomen worden in de brede stroom van cultureel en maatschappelijk leven. Ieder, die met kinderen te maken heeft, dient gebruik te maken van de belangstelling, die de kleine toont te bezitten. Kinderlijke interesse was en is overal een machtige hefboom om waardevolle daden tot stand te brengen.

De mensen gebruiken niet steeds het woord luiheid op juiste wijze. Zij vergissen zich vaak, vooral bij het kind. Een jongen, die op een bepaald uur met zijn huiswerk moet beginnen en die dan opgaat in de bouw van een radiotoestel, wordt heel onrechtvaardig gevonnist, als men hem toeroept: "Luilak, maak toch je huiswerk". Zijn vlijt richtte zich op een andere arbeid maar blijft daarom wel vlijt heten. Hij verdient geen berisping, maar een verklaring, dat alles op zijn tijd gebeuren moet. Dan gaat hij graag aan zijn werk, terwijl hij zich door de betiteling van luilak onrechtvaardig voelt behandeld en koppig er tegen in gaat. Zo vaak komt het niet voor, dat dergelijke kinderen een ander werkje aanpakken uitsluitend met het doel, een onaangename arbeid op de

lange baan te kunnen schuiven, waarbij ze de schijn van vlijt willen wekken en de tijd intussen verknoeien. En waar hier terecht sprake van is, daar heeft het betreffende kind al een nerveus karakter en mag men het dus nog minder lui noemen.

Luiheid is niet hetzelfde als de steeds ziekelijke traagheid, welke dikwijls met haar verward wordt. Kinderen in een ongezonde huid, met onvoldoend werkende klieren, enz. kunnen dikwijls niet anders dan traag werken en worden dan geheel ten onrechte luiaards genoemd. Ze zijn niet lui. Verstrekt men hun klieren met geneesmiddelen, hoogtezon, baden, enz., dan kunnen ze binnen korte tijd opvallend sneller werken. Dergelijke kleinen zijn dus ziek, geremd in de ontwikkeling en de werkzaamheid van hun lichaam. Ze behoren door een arts en niet door een pedagoog behandeld te worden.

Deze gevallen vallen buiten het kader van deze bijdrage.

Hier is slechts sprake van gezonde kinderen, in staat te werken en die toch liever in ledigheid hun tijd doorbrengen. Ze behoren door een pedagoog te worden behandeld. Ze kunnen veranderen in vlijtige kinderen, als men de oorzaken van de luiheid doorgrondt en deze uit de weg ruimt. Met afkeurende woorden en straffen bereikt men echter niets, tenminste niets positiefs.

HET MODELKIND DOOR DR LEONARD SEIF

Voor de bouw van een huis heeft men vele mensen nodig: de architect, die het plan maakt, de grondwerker, metselaar, timmerman, leidekker, de opzichter, die op de juiste uitvoering van de werken toeziet, enz. Wie van deze mensen is van meer belang dan de andere? Wie van hen behoeft er niet te zijn of doet minderwaardige arbeid? Wie is het middelpunt? Niemand! Het middelpunt is: het gezamenlijke werk. Geen van allen, die daaraan werken, is minder noodzakelijk dan de overigen. Niemand mag ontbreken; niemand kan het huis alleen bouwen. Zij doen het samen als arbeidsgemeenschap met een gemeenschappelijk doel, steunende op elkaar. Ieder is een zelfstandige arbeider en te van zijn tijd verantwoordelijk medearbeider in dienst van het werk, dat slechts ontstaan kan, als de handeling van elk afzonderlijk de handelingen van de anderen aanvult, zodat de gemeenschappelijke taak op juiste wijze volbracht wordt. Het doel van hun aller arbeid zal des te beter bereikt worden, naar mate de prestatie van iedere werker beter en doeltreffend is. En iedere medearbeider helpt zichzelf het best, als hij anderen ondersteunt en het gemeenschappelijke doel in het oog houdt. Zou iemand deel van deze arbeidsgemeenschap uitmaken, die niet de zaak maar zijn persoon in het middelpunt plaatst en graag ongeschikte krachten om zich heen ziet, dan zou er van de bouw van het huis niets terecht komen.

Precies zo staat de zaak wat het gehele leven op het ondermaanse betreft en de vervulling van de taken, welke daaruit voortkomen. De enkeling zonder - of tegenover - de anderen is niets. Hij is net zo op de mensen aangewezen, als zij op hem. Daarom is het leven geen privé-, maar een openbare aangelegenheid, d.w.z. op iedere mens komt het aan. Dient hij het geheel, de gemeenschap, dan dient hij tevens zichzelf. Hindert of verhindert hij het geheel, dan vernietigt hij zichzelf. Deze onverbidelijke "logica des levens" geeft duidelijk het doel aan, waarop de opvoeding zich moet richten, als zij het kind goed op zijn levenstaken wil voorbereiden en hem in staat wil stellen ze op bevredigende wijze op te lossen. Zij moet zijn: *opvoeding tot vrijheid en zelfstandigheid ten opzichte van het eigen en het gemeenschapsleven*. Het goede voorbeeld, betrouwbaarheid, liefde, vertrouwen en aanmoediging van de kant van de opvoeder geven de beste atmosfeer, waarin het kind stap voor stap zijn vermogens en krachten leert ontwikkelen. Hier wordt het de moeilijkheden van het leven én van de

samenleving meester, welke veroorzaakt worden door zijn gebrek aan kracht en flinkheid, door zijn hulpeloosheid en gebrek aan ervaring. Alleen in deze atmosfeer kan hij zich met het groeiende gevoel van zijn kunnen, van zelfvertrouwen en dadendrang steeds vaster wortelen in het leven hier op aarde, in het gezin, de school en zijn verdere omgeving. Ieder kind heeft gevoelens van minderwaardigheid en streeft ernaar zijn plaatsje “onderaan” met eentje “bovenaan” te verwisselen. Hij kan dat proberen te doen langs de rechte lijn van steeds beter gemeenschapswerk of langs de kronkellijn met de talloze in het lege eindigende zijlijntjes van zenuwstoornissen en verwaarlozing, als zijn handelingen tegen het belang van de gemeenschap indruisen. Het kind wil zich doen gelden. Een van de vormen van dit streven toont het modelkind, dat algemeen zeer gewaardeerd wordt (té zeer gewaardeerd, is de conclusie van een nauwkeuriger onderzoek). Het modelkind is een kind, dat in een of meer opzichten boven de andere kinderen uitsteekt of dat andere kinderen ten voorbeeld wordt gesteld (niet zonder nijldige, vermanende, afkeurende blikken naar alle kanten). Variëteiten van het modelkind zijn: de voorbeeldige leerling, het brave rechtschapen lieve gehoorzame kind, het ordelijk zindelijke kind, het wonderkind, enz.

Men kan zich echter het modelkind niet voorstellen zonder de volwassenen uit zijn omgeving, wier opvoedingsideaal en schepping hij is. (“De trots van zijn ouders en van zijn onderwijzers.”) Welke invloeden en oorzaken werken hier? In de eerste plaats zijn er de eierzuchtige ouders en onderwijzers, maar ook de opvoeder, die door het leven en zijn tegenslagen is teleurgesteld en nu de eierzucht van het kind prikkelt juist dat te doen wat hijzelf niet heeft klaargespeeld. In de tweede plaats is daar het verderfelijke puntenstelsel en de plannen, die men daarop voor het latere leven, het beroep, enz. bouwt. Last not least: de overschatting van onze tijd voor degene, die iets presteert en succes met zijn werk heeft. Voor sommige standen, rassen, enz., die bijzondere voorrechten ontvingen of aan zichzelf toekenden, heeft het modelkind het vurig begeerde monopolie zich boven alle anderen te verheffen en later een leidende rol te spelen, waartoe de “domme, onzelfstandige massa nooit in staat zal zijn”. Doch ook de economisch zwakken verlangen er niet zelden naar “naar boven” te klauteren.

Is het voor de kleine de moeite waard, een modelkind te worden? Moet hij daarvoor niet een te hoge prijs betalen? Aan de opvoeding tot voorbeeldigheid kleven verstrekkende en ernstige fouten. Niet alleen het modelkind, maar ook zijn broers, zusters en vrienden en zelfs alle verdere leden van de gemeenschap kunnen daarvoor moeten boeten.

De treurige levensloop van verscheidene “wonderkinderen” is alleen al voldoende de opvoeders schrik aan te jagen en hen tot voorzichtigheid te manen. Het feitelijke gevaar voor modelkinderen schuilt in het aankweken van de zelfzucht, ijdelheid, hoogmoed, eigzinnigheid en betweterigheid, allen asociale karaktertrekken. Zij krijgen de neiging steeds een solistenrol te spelen, en slechte meespelers te worden; zij willen steeds koetsier en bij geen enkele gelegenheid paard zijn. Met de hooggespannen verwachtingen van hun omgeving belast, moeten zij altijd nummer één zijn, uitstékend en uitstekend. Daardoor staan ze aan twee soorten rampen bloot. Ten eerste moeten ze er steeds bang voor zijn, dat ze op een keer niet aan de verwachtingen kunnen beantwoorden; ten tweede hangt hun boven het hoofd, dat een van de broers, zusters of schoolkameraden hun de loef afsteekt. Het ligt voor de hand, dat nog andere asociale karaktertrekken zich in hen ontwikkelen, zoals jalousie, listigheid en zucht tot intriges, met behulp waarvan ze anderen achteruit kunnen duwen en zelf een wit voetje bij de opvoeder kunnen krijgen.

Wat hun daarbij interesseert, is niet zozeer de zaak, als wel hun eigen persoontje. De vraag: “Wat is nuttig voor mij?” staat veel meer op de voorgrond van hun gedachten dan het gezichtspunt van de eigen ontwikkeling in verband met het gemenebest. Zij leren en zijn: braaf, lief, rechtschapen, zindelijk, nauwgezet, ordelijk, gehoorzaam, enz., omdat dit hun een (meestal onbewust verlangd) overwicht op hun broers, zusters en vrienden moet verschaffen. Zij leren en zijn lief met het oog op het cijfer, op de belangstelling, opmerkzaamheid en beloningen van de zijde van de volwassenen. Niet met het oog op hun later leven, noch uit belangstelling voor het gemeenschapswerk, voor de zaak. Zij menen hun waarde of gebrek aan waarde aan de buitenwereld te ontleen, aan successen of tegenspoed, aan goed- of afkeuring. En niet aan hun binnenwereld, aan de eerlijke overgave aan hun taak. Ze worden op deze wijze pijnlijk afhankelijk van hun omgeving en blijven min of meer ijdelheidsmarionetten en dus *onzelfstandig*.

Geen wonder, dat zulke kinderen met hun sterke en onverbiddelijke eerezucht, hun overgevoeligheid en hun onvermogen tegenslagen te dragen, thuis of op school al ontmoedigd worden en gevaar lopen te gronde te gaan. Dit gevaar wordt nog groter, als zij ouder worden en het front van het leven, het maatschappelijke leven, het beroep en de betrekkingen tot het andere geslacht naderen. In de kleine kring van het ouderhuis en met taaie vlijt gaat het nog zo’n beetje. Maar voor de eisen van de gemeenschap zijn ze veel slechter voorbereid dan hun broers, zusters en kameraden, die niet zo of in het geheel niet voorbeeldig

waren, doch die in samenspel en vriendschap zijn opgegaan, geleerd hebben zichzelf te verwerkelijken, maar ook met anderen om te gaan. Dezen hebben een groot aantal nuttige ervaringen opgedaan voor henzelf en de samenleving, terwijl het modelkind daarvan niets weet. Dit is meestal eenzaam, zonder vreugde, zonder vrienden, bewonderd, maar niet bemind.

De gunstigste, jammer genoeg zelden plaatsvindende, ontwikkeling van het modelkind is, dat hij zich met zijn werk aan de eisen van de gemeenschap aanpast en dus toch nog een zelfstandig en flink mens wordt, die zin voor sociale verantwoordelijkheid bezit. Een tweede groep van bedenkelijke waarde vormen de strevers, die met hun liefde voor het cijfer 10, hun zalverige onderdanigheid of hun er maar op los duwende ellebogen niet zelden belangrijke en verantwoordelijke betrekkingen veroveren als leraar, ambtenaar, ingenieur of bedrijfsleider. In de zin van het gemenebest zijn ze daar niet op hun plaats, maar op zijn kosten en met een ruim geweten proberen ze zich niettemin te handhaven. Een derde groep vormen zij, in wier binnenste een compromis tot stand is gekomen tussen machtsstreven en sociaal gevoel en die pedant, pietluttig en bang voor verantwoordelijkheid zijn en zich eigenlijk nooit recht in de maatschappij op hun gemak voelen. De vierde en laatste groep omvat hen, van wie de moeilijkheden vroeger of later de baas worden en die in een toestand van gedeprimeerdheid geraken, welke uitloopt op ernstige zenuwstoornissen, geestesziekten en zelfs op zelfmoord. Het zijn de mensen, die niet afleren konden alleen dan mee te werken, als zij hun overwicht konden tonen of als zij voorzagen, zonder moeite successen te zullen behalen. Deze groep is veel groter dan men zich in het algemeen voorstelt. Velen van hen zijn bij de zenuwarts en in krankzinnigengestichten terug te vinden.

Tot zover wat de gevaren betreft, waaraan het modelkind zelf bloot staat. Niet minder groot zijn ze voor de overige kinderen in het gezin of de klas.

[In dit verband zij gewezen op Lodewijk van Deyssel's kritiek op Terburg's "Willem Norel". (Vert.)]

Zij worden ontmoedigd door de voortdurende vergelijking, die men tussen hen en het voorbeeldige kind maakt; zij worden achteruit gezet; dit schaadt hun zelfvertrouwen, moed en gemeenschapsgevoel, vernietigt een kameraadschappelijke geest, het genoegen van een gemeenschappelijk werk, enz. Ze worden angstig, jaloers, voorzichtig, koppig, agressief of onverschillig en beginnen aan zichzelf te twifelen. In het bijzonder wordt de atmosfeer vergiftigd bij overschatting van de "begaafdheid". Aan het modelkind wordt grote begaafdheid toegekend, aan de andere weinig of geen. Begaafdheid betekent echter in de grond van de zaak: met zelfvertrouwen, moed en taaiheid moeilijkheden kunnen overwinnen; het betekent: het kunnen trainen van lichaam en

geest, en is dus niet zozeer een maatstaf voor de vermogens en krachten van het kind, als wel voor de capaciteiten van de opvoeder. [Met begaafdheid bedoelen we echter gewoonlijk iets anders nl. de boven het gemiddelde uitgaande, door samenwerking van aanleg en opvoedingsinvloeden aanwezige, *verstandelijke* vermogens van een mens. Vgl. Meumann: Vorlesungen II, bld. 96 e.v.(Vert.)]

Een kind is “niet begaafd”, omdat de opvoeder hem niets toevertrouwt evenmin als het zichzelf tot iets positiefs in staat acht. Daarom gaat het niet moedig aan het trainen. Als men het ene kind begaafd en het andere onbegaafd noemt, dan berokkent men aan beide schade en geeft men hun de gelegenheid bij de eerste de beste moeilijkheid deze niet te overwinnen, maar bij de pakken neer te gaan zitten. Met welk doel zouden ze werken? Het ene is al klaar; het andere heeft toch geen ontwikkelingsmogelijkheden.

Het *negatieve* modelkind: het luie, kwaadaardige, ondeugende, slordige, onnauwkeurige, onzindelijke, ongehoorzame en onverdraaglijke kind is daarom de niet zelden voorkomende geestelijke wangestalte van kleinen, die zich in de buurt van het positief voorbeeldige kind bevinden. Waar we hen ontmoeten, zijn wij niet ver verwijderd van de opvoeder, die werkt met modelexemplaren. Beide soorten zijn de tegenover elkaar liggende polen van eenzelfde gebrekkige opvoeding, die ijdelheid en uiterlijke schijn in de hand werkt, in plaats van te streven naar zelfstandigheid, gemeenschapsgevoel en zin voor werkelijkheid. De lasten, die daaruit voortkomen, drukken echter op de gemeenschap, zowel als op het zielenleven en de geestelijke ontwikkeling van de betreffende kinderen.

We geven thans enige voorbeelden uit de geschiedenis van modelkinderen en uit hun omgeving. Gestrande schepen, bakens in zee!

1. Een 9-jarig meisje. Haar ouders komen met haar bij de pedagogische adviseur. De vader is onderwijzer. Beide ouders - vooral de moeder - zijn streng katholiek. Het heel knappe meisje had al vroeg braafheid, gehoorzaamheid en plichtsgetrouwheid als waardevolle middelen leren gebruiken om als veel bewonderd en veel geprezen middelpunt van het gezin en de vriendenkring te functioneren. Op haar vijfde jaar werd een zusje geboren. Met zes jaar kwam ze op school, waar ze een modelleerlinge werd. In vlijt en gedrag was ze verreweg de beste. Nu viel het op, dat ze thuis steeds vaker en angstvalliger allerhande vragen stelde, welke van dwangvoorstellingen blijk gaven. Had ze wel de waarheid gezegd? Niet gejoekt? Niets weggenomen? In den beginne ging de moeder met geruststellende antwoorden op de vragen in. Later werd ze ongeduldig en ergerde ze zich, wat het kind niet verhinderde nog meer op haar beslag te leggen met behulp van een massa

gewetensbezwaren en getwijfel. Ze interesseerde zich overmatig sterk voor biecht en communie, ofschoon deze voor haar leeftijd nog niet in aanmerking kwamen. De geestelijke, bij wie de moeder zich beklaagde over de moeilijkheden met haar kind, was van mening, dat het meisje bijzonder godvruchtig was en dat men haar dus eerder dan de anderen tot de sacramenten moest toelaten. Dan zouden de moeilijkheden wel verdwijnen. De dwangvoorstellingen namen echter integendeel op onrustbarende wijze in kracht toe. Op een dag voor schooltijd was het meisje sterk opgewonden. Ze klaagde, dat ze haar gedicht niet geleerd had. De moeder nam het boek en zei: "Probeer es, wat je ervan kent". Het kind zei het vlot op. "Wat plaag je jezelf toch", zei de moeder toen, "Je kent het immers best". Hierop antwoordde het kind: "Ik heb het alleen maar overgekeken en juf heeft gezegd, dat we het leren moesten." Daarop riepen de ouders de hulp van de pedagogische adviseur in.

In het consultatiebureau trad het kind - een prachtexemplaar van een modelkind - vrijmoedig en openhartig op, maar toch steeds, alsof ze haar lesje opzei. Ze vertelde, dat haar moeder vaak ontevreden op haar was, als zij met haar vele vragen kwam aandragen en dat de moeder haar dan vroeg, waarom ze toch niet zo lief en zo vrolijk als haar zusje kon zijn. Op school had ze geen vriendinnen.

Toen ze ongeveer zeven jaar was, doorstak ze eens in haar droom een heks, die haar bedreigde. (Hoe mooi zou het leven zijn, als de strenge moeder er niet altijd was!) Haar lievelingssprookje was dat van Assepoester (zij voelt zich door haar vrolijk zusje achteruit gezet).

Een medewerkster, die uit de hall in de spreekkamer kwam, vertelde, dat zij buiten een beetje met het kind gebabbeld had. Ze had o.a. gevraagd: "Nu, wat heeft de dokter gezegd?", waarop het meisje prompt antwoordde: "Hij zei, dat ik jaloers op mijn zusje ben en dat ik meen, dat mijn moeder meer van haar houdt dan van mij en dat ik alles, wat maar mogelijk is, doe, om haar op zij te schuiven." Ze bleek dus juist de kern goed begrepen te hebben van alles, wat ik over de samenhang tussen haar angst, gewetensbezwaren, dwangvoorstellingen en haar reacties tegenover de andere gezinsleden had verteld. De onderwijzeres, die ook bij het advies tegenwoordig was, zei, dat ze zichzelf verweet het kind niet op een goede wijze te hebben behandeld; ze had zich slechts met de andere leerlingen bemoeid, omdat ze

dacht: “Deze kleine streefster heeft mij toch niet nodig.” Een vingerwijzing, die haar collega’s niet over het hoofd moeten zien: modelkinderen zijn de laatste, die vertrouwen en aanmoediging kunnen ontberen! In de grond van de zaak zijn het ontmoedigde, eierzuchtige kinderen.

Met hulp van de zeer verstandige onderwijzers en de voorlichting aan de ouders gelukte het al gauw verbetering in de toestand van het meisje aan te brengen. Het kind leefde op, deed in het gezin en op school op gelijke voet met de andere mee en kreeg goede vriendinnen. Dwangvoorstellingen had ze niet meer nodig, want nu had ze wat beters gevonden.

2. Frans R., 24 jaar, econoom, de jongste van twee broers, vroeger modelkind en voorbeeldige leerling, lieveling van de moeder. Hij was net zo vlijtig, nauwgezet, pedant, braaf, gehoorzaam en eerbiedig, als zijn oudere broer lui, slordig, koppig, brutaal en veeleisend was. Hoe meer de moeder Frans in de hoogte stak en hem zijn broer ten voorbeeld stelde, des te geprikkelder, moeilijker en luier werd deze. Maar bij elke gelegenheid, bij gymnastiek en sport speelde de oudste zijn lichamelijk overwicht tegen de jongste uit, terwijl hij hem bij zijn kameraden belachelijk maakte. Frans was zeer vreesachtig, schuchter en overgevoelig voor de geringste terechtwijzing. (Hij dwong bijv. de moeder door zijn angst hem uit de klas te nemen, waarvoor een streng onderwijzer stond); hij begon direct te huilen en speelde het klaar zijn moeder door zijn steunen ook ‘s nachts bij zijn bed te krijgen om hem te troosten. De gehele gymnasiumtijd door vechten de broers om de moederlijke opmerkzaamheid en het monopolie van haar liefde: de een als modelkind; de andere als zorgenkind. Toen echter tijdens het collegelopen het leven en het beroep sterker aan hun deuren klopten, waren beiden aan het eind van hun krachten: Frans werd zwaar melancholisch en de andere, die nooit geleerd had te werken en door handig afkijken overal doorgerold was, legde het bijltje er ook bij neer en ging de weg uit van nietsdoen en rondzwerven. En beiden hadden gelijk, want een rol, zoals zij thuis speelden, draagt het leven aan niemand op. De eierzuchtige moeder, die het met verwenning en strengheid toch zo goed gemeend had, had door haar opvoedingsmaatregelen haar beide zoons van het leven en de gemeenschap vervreemd. Beiden waren van haar afhankelijk; de een wist haar met zijn klachten, de ander met zijn overtredingen steeds in touw te houden. Daardoor

waren ze onzelfstandig gebleven.

Een lange, moeilijke psychologische behandeling had tot resultaat, dat de broers van hun verkeerde houding waren bevrijd en dat ze zich aan maatschappelijk werk konden aanpassen.

Dat een volwassene, die zijn leven lang de rol van modelkind, modelleerling, van zedelijke en verstandelijke "Übermensch" gespeeld heeft, vernietigend op de ontwikkeling van zijn kinderen kan werken, toont het volgende geval.

3. Karel M., 50 jaar, hogere ambtenaar, bovenmatig eierzuchtig, uitstekende, betrouwbare werkkraft, eigenzinnig, betweterig. Houdt graag zedenpreken. Zijn uitstekende capaciteiten maken het leven voor vrouw en kinderen heel moeilijk, want hij stelt steeds de hoogste eisen, is haast nooit tevreden en bevit allen om zich heen. Altijd nam hij zijn leven, zijn prestaties en successen tot voorbeeld. Het lukte hem zijn vijf zoons zo te ontmoedigen, en hen van hun eigen werk zo te vervreemden, dat de oudste in zijn studie bijna niet opschoot, terwijl de vier anderen logen, stalen en werkloos rondhingen. Twee van hen kregen gevangenisstraf wegens diefstal en oplichting; een derde hing zich op. Ze konden de vader alleen maar overtroeven, als ze hem als negatieve modelkinderen in zijn verwachtingen teleurstelden, waarvan echter zij zelf de dupe werden.
4. Ernst B., 45 jaar, leraar, vader van vijf kinderen, was steeds nummer één op de lagere school, het gymnasium en de universiteit geweest. Hij had zijn studie cum laude beëindigd en werd bovendien in zijn beroep zeer gewaardeerd. Bij scholieren, collega's en chefs was hij bemind en stond hij in hoog aanzien. Hij was het derde van vier kinderen. Wegens zijn vlijt was hij vroeger de lieveling van zijn zenuwachtige, eierzuchtige en nu en dan driftige vader.
Een van zijn meest pijnlijke jeugdherinneringen was, dat zijn geheugen hem in de steek had gelaten op het ogenblik, dat zijn vader, die zelf leraar was, de klas visiteerde, waarin hij zat. De man had dit als een persoonlijke krenking beschouwd en het zijn zoon zeer kwalijk genomen. Hij kon hem niet vergeven, dat zijn eigen modelkind, zijn trots hem in het openbaar blameerde. B. junior was zeer eierzuchtig, schuchter, overgevoelig voor terechtwijzingen en tegenslagen, aarzelend en vriendelijk in de

omgang. Hij was in voortdurende angst aan de eisen van de maatschappij en het beroep niet behoorlijk te antwoorden. Al aan de universiteit leed hij van tijd tot tijd aan zware depressie wegens werkelijke of ogenschijnlijke moeilijkheden. Het meest kwelde hem angst, dat hij niets zou weten, dat zijn geheugen hem in de steek zou laten, als het er op aan zou komen en dat hij dan zijn betrekking niet zou kunnen vervullen. Hij gunde zich nauwelijks een ogenblik vakantie en vulde deze aan één stuk door met pietluttig werk, uit pure vrees, dat zijn opgaven hem te zwaar zouden worden en zij zich zou kunnen blameren. Niets van al wat hij deed was hem goed genoeg; steeds wilde hij feilloos werk leveren. Hij vond de gedachte ondragelijk, dat hij iets minder dan voorbeeldig en volkomen zou zijn en doodde zich, toen de dokter bij hem een ernstige oorziekte vaststelde.

5. Karel F., 2 jaar, student in de filologie. Op school en gymnasium verreweg de beste leerling, altijd een braaf, gehoorzaam kind, de vreugde van zijn ouders. Als jongste van drie kinderen bewonderde hij bovenal zijn oudste broer, die ook steeds de eerste was. Karel was de lieveling van de eierzuchtige, strenge en zeer godsdienstige ouders, overgevoelig voor berisping en zeer godvruchtig, wat hem de bijzondere sympathie van de familie verschafte. Bij het spel moest zijn vader hem helpen winnen; verloor hij, dan was hij ongelukkig en huilde hij. Met zijn tranen probeerde hij trouwens steeds troost, voordelen en een tegemoetkomende houding van anderen te verkrijgen. Hij was buitengewoon vlijtig en plichtsgetrouw, maar had geen vrienden. In de omgang was hij zeer schuchter. Hij was hevig jaloers op een jongen van gelijke leeftijd, die van zijn achtste tot zijn veertiende jaar als kostganger deel van het gezin uitmaakte, een haantje de voorste, die sterker, moediger en handiger bleek te zijn. Als deze jongen aan tafel meer at of een groter bord had, moest Karel een nog grotere portie naar binnen werken en een nog groter bord hebben. Bij het soldaatje spelen mocht de kostjongen maar een ondergeschikte plaats bekleden; toen hij eens het commando kreeg kon Karel, het maar tien minuten uithouden. Gewetensbezwaren betreffende zijn heerszucht probeerde hij te liquideren door zichzelf te dwingen lief met de kostjongen te zijn en in de kerk voor hem te bidden. (Maar het grootste bord moest hij houden!) In zijn toekomstdromen zag Karel zichzelf als beroemd wiskundige, filosoof, professor of zenuwarts en fantaseerde hij effectvolle

scènes van zijn grootte en genialiteit. De vader was dan sprakeloos van bewondering. Dikwijls werd hij gepijnigd door de gedachte, dat zijn ouders zouden kunnen sterven en dat hij dan “alleen en hulpeloos in de wereld zou zijn” (Onzelfstandigheid). Toen hij op school eens op één na de beste was, was hij doodongelukkig en vroeg de onderwijzer, of hij weer nummer één zou kunnen worden. Deze troostte hem. Zijn plichtsgetrouwheid, pedanterie en vlijt werden zo mogelijk nog groter. Elke dag bad hij God om succes en hoge rapportcijfers.

Vier jaar voor het prachtig eindexamen gymnasium versterkte hij onbewust zijn nerveuze geesteshouding met dwangvoorstellingen betreffende “vuile” dingen. Hij moest daartegen voortdurend strijden en maakte dus zijn taak nog zwaarder.

Bij de intrede in de universiteit kwam de ineensstorting. Hij geloofde niet, dat hij de positie van modelleerling kon handhaven en een mindere plaats was hem ondragelijk. Zijn te hoog gespannen eerzucht en het diepe gevoel van onzekerheid deden hem de terugtocht voor het leven aanvaarden. In de rug werd hij gedekt door de dwangneurose. Nu was hij immers ziek, dus droeg hij geen verantwoording meer. Hij kon zich troosten en zich tegenover de buitenwereld rechtvaardigen: “Wat had ik niet alles kunnen doen, als mijn zenuwen gezond gebleven waren!” Kon hij in het leven niet nummer één zijn, dan lag de schuld tenminste niet bij hemzelf.

Toen hij in behandeling kwam, betichtte hij zich van een “fabelachtige eerzucht, een drang er te willen komen ten koste van alles, een zucht alles voor zich alleen te bezitten.”

Ook dit geval laat als alle andere zien, hoe het modelkind met zijn “fabelachtige eerzucht”, die de buitenwereld in de ban moet houden, zelf in de knel komt, d.w.z. in een pijnlijke, beangstigende afhankelijkheid van goed- en afkeuring van de omgeving. En verder, dat een ontwikkeling tot zelfstandigheid en een gemeenschapszin dan onmogelijk is, tenzij tijdens een individualpsychologische behandeling de geesteshouding zich wijzigt.

6. Dr. Y., 35 jaar, buitengewoon kundig arts. Greep in zijn eerste werkkring nu en dan naar kalmerende middelen om de angst te verjagen, dat hij zijn beroep niet naar behoren zou kunnen uitoefenen. Eerst nam hij adaline en toen dit niet meer hielp, morfine.

Een korte tijd lang slaagde hij erin dit middel te laten staan om er echter na zijn huwelijk weer mee te beginnen. Nogmaals probeerde hij er af te blijven, maar het lukte hem niet. Tenslotte nam hij zulke doses, dat hij in zijn angst de duivel met Beëlzebub dacht te kunnen uitdrijven: hij wendde zich tot cocaïne, verslaafde zich aan beide en kreeg de cocaïnewaanzin met al de gevolgen van dien. Overal vervolgden hem kleine wezens; overal hoorde hij scheldwoorden aan zijn adres. Hij zag gaten in de muur, waardoor zijn vijanden hem beloerden; achter elke boom in het bos waande hij een vijand. Dag en nacht had hij een revolver bij zich. Hij rookte massa's sigaretten en sigaren. Slechts door de uiterste zelfbeheersing gelukte het hem zijn toestand voor de buitenwereld geheim te houden. Hij deed zijn omvangrijk geneeskundige werk met steeds groter succes. Zijn vrouw, onrustig geworden en bitter teleurgesteld doordat hij zijn belofte zich te beteren niet nakwam, probeerde hem door verwijten en door hem met echtscheiding te bedreigen, tot andere gedachten te brengen. Ze bereikte het tegendeel: hij isoleerde zich ook ten opzichte van haar. Hij was de oudste van vijf kinderen, bedwatteraar tot zijn tiende jaar en had zeer onder de strenge tucht van zijn beide ouders, de spot van zijn oom en onder zijn gebrek geleden. Hij werd bedeesd; steeds kwelde hem de vrees, dat hij een kleur zou krijgen. Op school was hij het middelpunt van veel spotternijen. Hij voerde altijd oorlog met zijn onderwijzers en wist geen vrienden te winnen. Geen wonder, dat hij zich in de wereld van zijn fantasieën en boeken terugtrok. Hij was steeds nummer één op de volksschool en het gymnasium, slaagde uitstekend voor zijn universitaire examens en promoveerde cum laude. In de oorlog gedroeg hij zich voorbeeldig. Vol goede zorgen en hulpvaardigheid ten opzichte van zieken en zwakken, kwam hij dikwijls in ernstig conflict met zijn chefs. Wegens zijn sarcasme werd hij gevreesd; wegens zijn humor en onderhoudende verhalen bemind. Het sterke minderwaardigheidsgevoel, dat hij uit zijn jeugd meebracht en zijn koortsachtige, onverzadigbare eerzucht waren oorzaak, dat deze arts nooit blij was, met wat hij bereikte en dat hij niet wortel vatten kon in de gemeenschap, waarvoor een zekere mate van moed en zelfvertrouwen noodzakelijk is. Slecht voor de maatschappij voorbereid, vluchtte hij in de noodlottige verdovingstoestand door morfine en cocaine.

Hoe ernstig en verstrekkend de gevolgen van het dressereren, het

werken op effect en het pronken zijn, waaraan men kinderen onderwerpt - alles ten dienste van de ijdelheid van de ouders - toont het volgende geval.

7. Werner G., 28 jaar, thuis de benjamin. Hij kwam in behandeling wegens slecht onderdrukte a-sociale wensen en dwangvoorstellingen, waar hij vooral in gezelschap van vrouwen aan leed. Hij had het staatsexamen tweemaal met een slecht cijfer verknoeid en had dus nog geen uitzicht op een goede staatsbetrekking. Hij stond vertwijfeld tegenover zijn toekomst en zijn volkomen gebrek aan kunnen. Meestal was hij alleen. Hij zou het liefst boerenknecht zijn geworden om een eind te maken aan de voortdurende kwelling van geesteswerk, dat toch nooit lukte. Hij had nog twee zusters, resp. vier en zes jaar jonger dan hij. In de eerste vier levensjaren was hij een lieve modelkleuter met blonde krullen. Door de wijze, waarop hij gedichten opzei ("Als een groot mens!"), stonden vrienden en gasten van zijn ouders hem vol bewondering en verrukking aan te gapen. Toen hij vier jaar oud was en zijn zusje werd geboren, was alle heerlijkheid ineens ten einde: de krullen verdwenen: de haren werden donkerder; het gezicht kreeg andere, minder schattige trekken. Zijn centrale plaats in het gezin werd door zijn zusje betwist. Wat hij aan toegewijheid en liefde alleen bezeten had, zou hij moeten delen. Daartegen kwam hij in verzet. De ouders zagen dit als koppigheid aan en bestreden deze met gestrengheid. Zijn geloof in het vertrouwen, dat zijn ouders in hem stelden, ging teloor. Toen hij zes jaar was en dus naar school ging, werd het tweede zusje geboren. Zijn strijd tegen haar werd op school tegen zijn medescholieren voortgezet, die de gek met hem staken wegens zijn brave, plechtige houding en die hem niet konden uitstaan. Zo was en bleef hij zonder vrienden. Zijn overgevoeligheid, schuchterheid, geslotenheid en koppigheid werden versterkt, doordat zijn vader kriebelig werd door zijn eigenwijze, langzame handelingen, zijn ernst en slechte cijfers, die een schril contrast vormden met de vrolijkheid, frisheid en flinkheid van de zusjes. Want ondanks zijn vlijt en zeer goede kennis bleef hij niet alleen tegenover de vader, maar ook tegenover zijn onderwijzers in gebreke. Zijn eerezucht was constant gebleven, doch zijn moed kwijnende. Het modelkind werd een zorgenkind. Op deze wijze richtte hij de aandacht van het gezin weer op zijn persoontje; hij eiste veel meer zorgen dan de meisjes. Zo bleef het in de studentenjaren tot na de intrede in maatschappij en beroep.

Zijn zenuwachtigheid rechtvaardigde hem bij zijn omgeving: hij was niet sterk en kon dus niet goed werken.

Tijdens de behandeling maakte hij een eind aan het agressieve en vernietigende leven van zijn ideaal van de voorbeeldigheid. Hij leerde zich bescheiden, vol vertrouwen in de werkelijkheid schikken. Een derde, thans met succes afgelegd staatsexamen was het resultaat.

Deze voorbeelden zouden gemakkelijk met vele andere uitgebreid kunnen worden. Hun aantal moge echter voldoende zijn.

We hopen, dat ze duidelijk hebben aangetoond, dat het modelkind een product is van de a-sociale ijdelheid van de opvoeders en dat deze daarvan meer ellende dan plezier beleven.

Bovendien wordt het levensgeluk van de kleine en soms dat van zijn broers, zusters en kameraden aan de voorbeeldigheid geofferd. Zijn levensloop mag ons een ernstige waarschuwing zijn, als wij meedoen aan de cultus van de begaafdheid en aan de oprichting van "scholen voor meer-begaafden". Opvoeders dienen te bedenken, dat het kind niet hun eigendom of bezit is, maar dat het hun wordt toevertrouwd om het tot vrijheid en moed, tot zin voor verantwoordelijkheid en gemeenschapsleven op te voeden.

Ontmoet een opvoeder een modelkind in de school, dan heeft hij tot taak hem te helpen van de heldentroon af te dalen en dat op zodanige wijze, dat het zelfgevoel van de kleine niet wordt gekwetst en dat moed en sociaal gevoel kunnen opbloeien. Het kind moet gevoelen, dat het met zijn flinkere arbeid te midden van zijn kameraden een prettiger plaats inneemt dan voordien op zijn eenzame, wankelende hoogte.

HET ZIEKELIJKE KIND DOOR DR MAX REIS

Als iemand een schilderij beziet, kan hij daarbij verschillende gezichtspunten innemen. Hij kan uitgaan van de wijze van schilderen, van de chemische samenstelling van de kleuren, enz. Hij kan ook proberen het op doek gebrachte als één geheel te begrijpen. Precies hetzelfde kan men bij het beschouwen van de levensuitingen doen. Men kan deze analyseren als een aantal handelingen van scheikundig-natuurkundige aard; men kan ook daarboven uitgaan om te proberen de bundel van alle verschijnselen in hun onderling verband te verstaan. Iedere uiting heeft dan in betrekking tot dit geheel haar zin. Kan ik deze zin niet te weten komen en bepaal ik me tot het onderzoeken van het schijnbaar op zichzelf staand verschijnsel, dan zal het mij niet gelukken dit te begrijpen.

Zo dien ik bijv. ook de zieke mens als één geheel te zien; het komt erop aan de betrekking, die er tussen dit geheel en de ziekteverschijnselen bestaat, op te sporen en haar aanwezigheid te verklaren. Dit maakt noodzakelijk, dat wij niet alleen het ziekteproces in het oog vatten, maar ook de zieke zelf, zoals hij zich daar in zijn omgeving, tussen de hem omringende mensen bevindt. Voor de kennis van het ziekelijke kind is dit principe van groot belang.

Na een maag- en ingewandscatarre geeft een kind nog wekenlang na elke maaltijd over. Men probeert eerst een streng dieet. Doch dit brengt geen genezing. De dokter geeft als zijn mening te kennen, dat deze nieuwe kwaal uit het zenuwgestel voortkomt en nu begint de barbaarse methode. De vader wil de blijkbare wens ziek te zijn in het kind breken en dwingt het daarom het overgegevene opnieuw te eten. Ook dat helpt niet; het ziek willen zijn blijkt sterker dan de tegenzin in het doorstaan van de pijnlijke procedure; het kind wordt op deze manier nog versterkt in zijn streven door oorzaken, welke wij zodadelijk zullen begrijpen.

Hier werd dus het ziekteverschijnsel van het overgeven als een op zichzelf staand feit behandeld. Zelfs als de handelwijze van de vader tot het wegblijven van de kwaal had geleid, was ze nog af te keuren geweest, niet alleen omdat een dergelijke gewelddaad voor het kind ernstige gevolgen hebben kan, maar ook omdat met deze "genezing" van het ziekteverschijnsel niets gewonnen zou zijn. Daarachter stond toch een *zielsconflict*, dat niet uit de weg zou zijn geruimd. Niet het overgeven op zichzelf, maar dit conflict diende men te genezen.

Proberen wij ons in de geesteswereld van het kind in te leven, dan zien we al heel gauw, waarom het aan zo iets onaangenaams leed.

Het geval betreft een driejarige jongen, die een zusje van vijf jaar en een broertje van één jaar had. De tedere liefde van de ouders bleek ten opzichte van het jongste kind duidelijker dan tegenover de andere twee. Dit veranderde, toen de middelste maag- en ingewandscatarre kreeg. Toen ontving hij het leeuwenaandeel van zijn ouders' tederheid en veroverde hij het middelpunt van hun belangstelling.

Aldus werd de jongen ertoe gebracht zich aan het ziekteverschijnsel vast te klemmen, waar dit hem volgens zijn standpunt meer in aanzien bracht en een vermeerdering van liefdesbetuigingen ten gevolge had. Hij bereikte zijn doel. De ouders omgaven hem nog een tijdlang met een speciale verzorging; het dieet werd in acht genomen; men bekommerde zich veel om hem. Dat versterkte hem in zijn opvatting; hij ging door met overgeven wegens de grote voordelen, die dit met zich mee bracht. Toen de vader echter vernam, dat de oorsprong van de kwaal in het zenuwgestel lag en daarna zijn barbaarse methode toepaste, moest de jongen wel hardnekkiger worden in de strijd om zijn ouders' liefde, waaraan hij nu met enig recht kon twijfelen.

Werkelijke genezing kwam eerst tot stand, toen dit hele complex aan het licht werd gebracht. Men maakte het kind duidelijk, dat het niet nodig was voor ouderliefde te vechten en dat het overgeven slechts beoogde de algemene opmerkzaamheid op zich te richten. Verder zei men hem, dat men niet de minste notitie meer van zijn kwaal zou nemen. Sindsdien werd er werkelijk niet meer over gesproken. De positie van het kind werd tegelijkertijd verbeterd, doordat de ouders eenzijdige tederheid vermeden en zich gelijkmatiger ten opzichte van hun drie kinderen gedroegen. Het gelukte zo na korte tijd het verschijnsel van het overgeven te doen verdwijnen. Met dit resultaat was echter nog meer gewonnen: er kwam tegelijk een eind aan het streven *door middel van ziekte liefde te veroveren*. Zou hier niet psychologisch zijn ingegrepen, dan was deze fatale neiging blijven voortbestaan en de kleine zou misschien voor zijn hele leven in hoge mate zenuwachtig en ziekelijk zijn geworden.

Een lichamenlijk symptoom als hier het overgeven, verdween na de genezing van de catarre niet, omdat het verbonden was aan wat het kind verder beleefde. Ook bij andere ziekelijke kinderen is het dikwijls zo, dat het opheffen van lichamenlijke oorzaken geen eind maakt aan de symptomatische verschijnselen, of wel deze laatste zijn veel ernstiger dan die, welke met de ziekte overeenkomen. *Het betreft dan altijd een poging verlichting te vinden voor geestelijke moeilijkheden.*

Wij kunnen vier groepen van ziekelijke kinderen onderscheiden:

1. Zij die een aangeboren organisch gebrek hebben, doch die zeker schijnen, dan ze in werkelijkheid zijn;
2. Zij, die een organisch gebrek hebben, in hun jeugd opgedaan en waarvan de symptomen ernstiger lijken, dan zij zouden moeten zijn;
3. Zij, die eens ziek zijn geweest en zich aan de ziekteverschijnselen vastklemmen ook nadat de lichamelijke oorzaak uit de weg is geruimd;
4. Zij, die ziektesymptomen hebben, terwijl daarvoor geen oorzaken zijn te vinden.

In het hierboven geschilderde geval laten zich ook na de genezing van de catarre lichamelijke oorzaken niet van de hand wijzen. Is het niet opvallend, dat dit kind in staat was op willekeurige wijze over te geven? Het feit, dat de maag van deze kleine zeer snel door het zenuwgestel geprikkeld werd, doet vermoeden, dat dit orgaan slecht in staat was zich aan te passen, dat het de eisen van het leven niet aan kon. Wij spreken in dit geval van een *organische minderwaardigheid*. Zou men het kind jarenlang in het oog houden, dan zou men wellicht zien, dat het dikwijls aan maag- en ingewandskwalen lijdt. Zulke organische minderwaardigheden spelen bij ziekelijke kinderen een grote rol. Men herkent dergelijke organen niet alleen aan een zekere aanleg tot ziek worden, als ze eens meer dan gewoonlijk moeten werken, maar ook aan de afwijkende bouw, de veranderde vorm, verminderd arbeidsvermogen enz. Lijden nog andere gezinsleden aan dezelfde kwaal, dan wettigt dit het vermoeden, dat hier een aangeboren en erfelijke organische minderwaardigheid is. Er zijn families, die meer dan normaal aan ziekten van de ademhalingsorganen lijden, andere, die zeer dikwijls reumatisch zijn of bij wie het hart en de bloedvaten "van huis uit" minderwaardig zijn. Het is van belang te weten, hoe de zwakte van een orgaan op de kinderziel inwerkt. De kleine ervaart dan de spanning, die er heerst tussen zijn vermogen te handelen en de eisen van het leven. Het zal proberen een vergelijk te treffen. Gelukkig is het aanpassingsvermogen van het organisme heel groot. Andere organen kunnen het vermogen van de minderwaardige aanvullen. Ook kan het kind, als het zijn opmerkzaamheid daarop richt, door oefening tot verhoogd arbeidsvermogen van het betreffende orgaan geraken. Dit leidt zelfs dikwijls ertoe, dat het minus plaats maakt voor een plus, dat meer dan normale, soms véél meer dan normale arbeid door het vroeger zwakke orgaan kan worden verricht. Er zijn dergelijke gevallen: een kind is lange tijd ziekelijk; er gebeurt iets dat het aanmoedigt het ziek geworden

orgaan voorzichtig te oefenen; het goede resultaat, al is dat misschien in de aanvang niet bijster groot, geeft hem kracht de training voort te zetten; de *omgeving ondersteunt hem* en zo komt hij langzamerhand verder. *De houding van de omgeving is bij de ontwikkeling van zulke kinderen van overwegend belang.*

Waar de opmerkzaamheid op het betreffende orgaan wordt gericht, niet om het te oefenen, *maar om het te ontzien*, daar blijft het bij inspannender arbeid ongeschikt en weigert dan licht de dienst. Dit doet natuurlijk de moedeloosheid toenemen. We hebben dan een ziekelijk kind voor ons; de aandacht, die op het minderwaardige orgaan is gericht, zal dit bijzonder prikkelbaar maken in zijn contact met het zenuwstelsel.

Laten wij proberen deze feiten met een tweede voorbeeld duidelijker te maken. Bij een zuigeling wordt direct, nadat hij ter wereld is gekomen, een aangeboren hartafwijking geconstateerd. Men geeft daarvan aan de ouders kennis en deze dragen van stonde af aan in voortdurende angst zorg, dat het kind alle opwinding bespaard blijft. Ze worden zijn slaven en bewerkstelligen daarmee, dat het stijfhoofdig en eigenzinnig wordt. Ze bereiken het omgekeerde van wat zij willen. Het kind windt zich dikwijls en om een wissewasje op en wel iedere keer, dat het zijn wil niet kan doorzetten. Langzaam aan geschiedt dat meer en meer, want zijn wensen zijn hoe langer hoe moeilijker te vervullen. Daarbij komt nog, dat het vreugdeloos opgroeit, omdat men het niet met andere kinderen laat spelen uit vrees, dat het teveel van zijn krachten vergt. Zo wordt het er zich van bewust, ook al weet hij niets van zijn hartgebrek, dat het ergens een defect heeft. Het leert dit uit te spelen elke keer, dat iets hem te moeilijk wordt of schijnt. Daar men het van de meeste levenstaken verre hield om het te ontzien, komen veel dingen hem lastig voor en daar zijn hart ongetraind is, ontstaan bij geringe lichamelijke of geestelijke inspanning pijn, hartklopping of iets dergelijks, hetgeen weer voor de toekomst een ontmoedigende invloed heeft.

Bij de meeste ziekelijke kinderen worden bestaande lichamelijke gebreken niet opgeheven, *omdat de kleinen door moedeloosheid niet tot voldoende lichamelijke oefening komen.* Deze moedeloosheid brengt ook de kindergeest ertoe vast te houden aan het defect, omdat het hem verlichting op elk gebied verschaft.

Het is niet de vraag, of het gebrek wel of niet aangeboren is. Ook de gevolgen van infecties, van ongevallen en dergelijke kunnen verandering in de levenshouding brengen en de kinderen tijdelijk of voorgoed tot mensen maken, die voor de levenstaken op de loop gaan.

Ziekelijkheid is dus een houding tegenover het leven; ze is een bepaalde levensstijl.

Aan de hand van de voorgaande voorbeelden moge duidelijk zijn geworden, hoe zulk een levenshouding ontstaat. Wie haar wil begrijpen, probeert te weten te komen in welke omstandigheden het eerste ziekteproces zich afspeelde. Dit is van groot belang. Het zieke kind heeft het al heel jong in de gaten, dat de houding van zijn omgeving verandert, als het ziek is. De voordelen van de ongesteldheid werden aldus ervaren en in het geheugen vastgelegd. Ontmoedigde kinderen kunnen zich al heel vroeg erop instellen door middel van ziekte te proberen ontheffing van eisen en moeilijke opgaven te verkrijgen. De ervaring die het opdoet, dat vele geboden tijdens zijn ongesteldheid niet meer gelden en dat -zijn omgeving dan te zijnen opzichte liever is, versterkt zijn streven. Hoe vroeg een kind zulk een verandering in zijn omgeving opmerkt en vastlegt, moge het volgende voorbeeld aantonen.

Een baby van drie maanden wordt tijdens een aanval van bronchitis veel op de armen gedragen, opdat de ziekte zich niet tot longontsteking zal verergeren. Voordien moest het steeds in zijn wieg blijven liggen. Toen het kind genezen was, geschiedde het volgende. Elke keer, als het anders wilde liggen of iets wenste, dat moeilijk was te verkrijgen, begon het te hoesten, zó, dat men duidelijk het opzettelijke ervan bespeurde. Kreeg het zijn zin, dan hield het hoesten prompt op. Hier was geen sprake van een organische minderwaardigheid.

Wordt een dergelijk streven niet vroegtijdig uitgeroeid, dan zal het waarschijnlijk blijven bestaan, ook al wordt het kind zich hiervan niet duidelijk bewust. Zijn er werkelijk minderwaardige organen, dan gaat het natuurlijk nog gemakkelijker. Komt het kind in een lastige situatie en is het door de gevolgen van een lichamelijk gebrek ontmoedigd, dan krijgt dit tot taak te bewijzen, dat de kleine hulpeloos en zwak is en eigenlijk recht heeft op een andere behandeling. Er is nauwelijks een orgaan, dat zich niet laat gebruiken als uitdrukking van de neiging tot vluchten, en groot is het aantal beweegredenen, dat tot het uitspelen van defecten kan leiden. Het voortrekken van een broer of zuster, het gevoel onrechtvaardig behandeld te worden, een drukkend gevoel van schuld, angst, valse beschuldigingen, ruzie, moeilijkheden op school, proefwerken die voor de deur staan, huiswerk, dat alles kan lichte, zowel als ernstige symptomen van ziekte te voorschijn roepen: overgeven, storingen in de bloedsomloop (bewusteloosheid), gebrek aan eetlust, veel hoofdpijn, op epilepsie gelijkende aanvallen, diarree, verstopping,

vermagering, jeukende huiduitslag, typische verschijnselen van astma. Het kind kan met al deze middelen werken om verlichting van zijn taak te verkrijgen. Dikwijls blijkt vooral bij kinderen duidelijk, welk vreemd doel met het ziekteverschijnsel beoogd wordt. Het treedt steeds op, als de een of andere moeilijkheid overwonnen moet worden. Menigmaal ligt de oorzaak echter minder voor de hand. Een nauwkeurige geestanalyse is dan noodzakelijk. Gelukt het ons de kleine duidelijk te maken, wat het beoogt, dan verdwijnt het symptoom.

Het behoeft geen betoog, dat slechts de arts beslissen kan, welke ziekteverschijnselen van lichamelijke en welke van geestelijke aard zijn. We hebben hierboven al uiteengezet, dat de algemene omstandigheden, waaronder ziekten zich afspelen, hierop een grote invloed uitoefenen. Onaangename indrukken of handelwijzen, welke tot op zekere hoogte wreed zijn, kunnen eveneens bepaalde storingen ten gevolge hebben. Zo ken ik een familie, die aan nerveuze verstopping lijdt. Het zijn de vier kinderen van een moeder, die hen op de volgende onaangename wijze behandelde: bleef de ontlasting weg, dan deed ze hun een stukje zeep in de aarsopening. Deze kinderen zijn nu volwassen mensen en toch staat hun nog duidelijk de walging voor de geest, die zij als kinderen ten opzichte van deze kuur voelden. Het is heel wel mogelijk, dat hun neiging tot verstopping daarmee samenhangt. Men denkt ook aan de wrede wijze, waarop sommige moeders hun kleine kinderen te eten geven; het is niet te verwonderen, als deze een tegenzin in alle eten krijgen. Wordt aan de maaltijden, zoals dikwijls geschiedt, een overdreven grote betekenis toegekend, dan smeden kinderen daaruit nu en dan een wapen en ergeren de moeder met niet willen eten of met een overgevoelige maag.

De eerste kinderziekte staat ook onder de invloed van het maatschappelijk milieu. In burgerkringen vertroetelt men de kleine patiënt graag, vooral als hij een enig kind is. Het wordt dan zo verwend, dat de zucht ziek te willen zijn sterk gevoed wordt. Ook andere oorzaken geven dan nog wel het aanschijn aan gevoelens van minderwaardigheid, welke maken, dat het enig kind zijn levenstaak graag terzijde van zich schuift. Deze afwijzende houding wordt door de prettige ervaringen, tijdens de bedlegerigheid opgedaan, verstrekt. De vlucht naar de ziekte wordt dan ook bij velen een telkens weer toegepaste kunstgreep. Verder imiteren kinderen uit dit milieu soms andere ziekteverschijnselen, in het bijzonder van hun moeder, als deze aan een nerveuze hartziekte, zenuwhoofdpijn of iets dergelijks lijdt.

In een proletarisch milieu komt de schade, die de vertroeteling aanricht, weinig voor. Wordt daar een kind ernstig ongesteld, dan wordt het in een

ziekenhuis opgenomen. Natuurlijk is in deze nuchtere atmosfeer, in dit grootbedrijf, geen sprake van verwenning en leert het kind zich beter aan het ziek-zijn aanpassen. Aan de andere kant kan de kinderziel zich echter zwaar verwonden, als doktoren bij de vele arbeid, die zij hebben, wat ruw zijn, hetgeen in het later leven tot vrees voor artsen en ziekten kan leiden.

Van meer belang nog is het feit, dat proletarische kinderen, ten gevolge van slechte levensvoorwaarden meer dan andere in de eerste jeugdijaren aan ziekten lijden en dat hun ongesteld-zijn onder ongunstiger omstandigheden verloopt. Ingewandsstoornissen bij de zuigeling en Engelse ziekte komen bijv. in proletarische kringen meer dan elders voor. Hoe zwaar gehandicapt zijn deze kinderen al direct voor de strijd om het bestaan; hoe onvoldoende is de lichamelijke voorbereiding voor hun leven!

Het is algemeen bekend, hoe zeer de mens gedurende zijn hele leven door misvorming neergedrukt wordt en hoe deze gevoelens van minderwaardigheid wekt. Het is dan ook van bijzondere betekenis voor het verklaren van de veel voorkomende vijandige houding tegenover het leven en het pessimisme, die men in deze kringen ontmoet, dat juist ziekten, die misvorming ten gevolge hebben, dikwijls bij proletarische kinderen voorkomen: rachitis, tandbederf, het gemis van tanden en de daardoor ontstane misvorming van het gelaat, verkromping van de wervelkolom, ontsteking van het heupgewricht, tuberculeuze ziekten van het beenderstelsel, enz. Treedt één van deze ziekten op, dan wordt de daaruit voortspruitende lichamelijke beschadiging in maar weinig gevallen gecorrigeerd.

De neiging, ongesteldheid te beschouwen als een reden, voor levenseisen te vluchten, kan ook bij proletarische kinderen voorkomen, vooral bij hen, die dikwijls geslagen worden en die uitzien naar een betere behandeling. Noemen we als voorbeeld gevallen van schijnbare hardhorigheid, waarmee kinderen elke onaangename taak pogen te ontgaan.

Men ziet zich dus voor twee opgaven geplaatst, als men de hierboven opgesomde kwade gevolgen wil vermijden: 1. het voorkomen van ongesteldheden door hygiëne; 2. een zodanige opvoeding, dat het kind niet gauw verlichting van zijn moeilijkheden zoekt met behulp van een vlucht uit het leven, een vlucht naar de ziekte.

Wat het eerste, hygiënische vraagstuk aangaat, hier gaat het erom door betere verpleging, zorgvuldige behandeling en vooral door een blijmoedige levenshouding betere levensomstandigheden voor het

proletarische kind te scheppen. Dit is slechts mogelijk, als er in deze kringen minder kinderen geboren worden en als de economische toestand van de werkende klasse verbetert. Het corrigeren van het uiterlijk (wat bijv. tandbederf en ruggengraatsverkrumming betreft) moet ook aan het arbeiderskind mogelijk worden gemaakt.

Het doen verdwijnen van aangeboren of opgedane organische minderwaardigheden ligt voor een deel in onze handen, nl. in een intensieve strijd tegen syfilis en alcohol en in geneeskundig onderzoek voor het huwelijk. Ofschoon onze kennis van erfelijke belasting nog zeer gebrekkig is, kan men zeggen, dat het huwelijk van twee mensen met dezelfde organische minderwaardigheden bij hun nageslacht een verergering van deze gebreken ten gevolge heeft.

Voor alles is echter het tweede vraagstuk op te lossen, nl. de kinderen een dergelijke opvoeding te geven, dat zich geen houding van ziekelijkheid ontwikkelen kan. Van belang is de algemene atmosfeer van het gezinsleven. Het kind mag zich niet door triestheid en zorgen omgeven gevoelen. Dan dient het voldoende beweging in de open lucht te krijgen. Is dit door de aard van een ziekelijke toestand juist niet mogelijk, dan moet men de kinderen tenminste buiten laten slapen of hen rondrijden. Alle bewegingen, die mogelijk zijn, dienen te worden gestimuleerd, want beweging is van gunstige invloed op de vreugde. Zelfs daar, waar een organische minderwaardigheid optreedt, welke de kleine dikwijls ongesteld maakt, kan men bereiken, dat een negatieve levenshouding niet tot stand komt. Van groot belang is het, dat men het zieke kind niet ontmoedigt. Wij moeten er alleen luchtigjes over praten, bezorgdheid en angst voor de kleine verzwijgen en hem vertrouwen in zichzelf geven. Steeds weer dienen wij erop te wijzen, dat de aanwezigheid van een goede dosis moed ook op het ziekteverloop een zeer gunstige invloed heeft. Zijn de kinderen nog te klein om hun dit bij te brengen, dan moeten wij door onze houding de atmosfeer van vertrouwen scheppen, die zij behoeven. Heeft een kind een blijvend gebrek, dan dienen wij hem duidelijk te maken, dat dit op de een of andere wijze gecompenseerd kan worden. Is een operatie noodzakelijk, dan mag het kind daarvoor niet terugschrikken. Geneesmiddelen mogen niet hardhandig worden toegediend.

Door voorzichtige training onder leiding van de arts moet men de aanpassing aan 's levens noodzakelijkheden ondersteunen, en het kind langzaam aan inspanning gewennen. De kleine dient te weten, dat moed het overwinnen van moeilijkheden bijzonder sterk begunstigt en verder, dat een blijvend gebrek van niets ontheft, doch juist integendeel een aansporing moet zijn iets goeds tot stand te brengen. Voorbeelden voor

hem en zijn ouders zijn er in de geschiedenis ontelbare te vinden. Hoeveel mensen zijn er niet geweest, die door lichamelijke gebreken zwaar gehandicapt waren en die nochtans monumentaal geestelijk werk hebben verricht. Ook lichamelijk heeft menig ziekelijk kind later als sportliefhebber, ontdekkingsreiziger, enz. uitstekende resultaten bereikt. Zo werd Lord Byron ondanks zijn te kort been een buitengewoon goed zwemmer; zo is Peltzer, die als kind aan reuma in zijn benen leed en daarna nog lange tijd ziekelijk was, een van de beste hardlopers van de wereld geworden.

Bij een doeltreffende behandeling in zieke en gezonde dagen zal men aan de ene kant zien, dat bestaande organische minderwaardigheden vereffend kunnen worden, terwijl aan de andere kant geen neiging wordt gevormd deze gebreken als een legitieme aanspraak op ontheffing van 's levens moeilijkheden te gebruiken.

HET LEUGENACHTIGE KIND DOOR SOFIE LAZARSELD

Menig opvoeder is al in verlegenheid gebracht door de vraag van het kind, waarom het niet mag jokken. Dit is toch zo gemakkelijk en bespaart zijn omgeving en hemzelf ergernis en verdriet!

Als aanhangers van de individualpsychologie zijn wij gewend niet blindelings te vertrouwen in datgene, wat vorige geslachten ons als waarheid aanbieden. Daarbij zijn wij geneigd kindervragen het volle recht te doen wedervaren. Wij zullen er dus goed aan doen onszelf eens de vraag voor te leggen: Waarom is het kinderen verboden te jokken?

Dat "verboden" stemt tot nadenken. Het brengt ons in herinnering, dat deze term meestal gebruikt wordt ter bescherming van de sterkste. Misschien is dit ook hier het geval. Het kan zijn dat waarheidsliefde van het kind wordt gevergd om de machtspositie van zijn gebieders te bevestigen. Het kind moet ons een vrije blik gunnen in zijn denken en handelen, maar wij van onze kant hebben onwaarheid genoeg bij de hand om daarvan gebruik te maken als het ons voor ons overwicht noodzakelijk voorkomt. Wij allen zijn geneigd tot "leugentjes om bestwil", speciaal in onze verhouding tot kinderen. De pedagogie van onze tijd drukt het aldus uit, dat men kinderen niet tot getuigen van eigen onwaarheid mag maken en hiermee is onze grootste leugen aan het daglicht gebracht, nl. "De grote mensen jokken niet."

Als machthebbers vaardigen volwassenen vaak zedelijke geboden voor anderen *uit zonder er zelf naar te handelen*. Wij hebben er om deze reden bezwaar tegen de rechtmatigheid van hun eis te erkennen. De in de aanvang gestelde vraag dient zuiverder geformuleerd te worden, bijv.: "Mogen we van het kind verlangen, dat het niet jokt?" Van ons standpunt bekeken kunnen we antwoorden: "Wij mogen het slechts in zoverre verlangen als wij het mogelijk maken."

Hier zijn wij bij het diepst ingrijpende verschil tussen Adler's en alle andere opvoedingsmethoden gekomen. Alle pedagogische richtlijnen voor en buiten Adler zijn wegwijzers zonder richtingspijl. Zij geven wel een doel aan, maar niet langs welke weg men daar komt. Ze zeggen slechts "je moet", terwijl Adler zegt: "je kunt", terwijl hij tevens aanwijst, hoe de mens moet gaan om te geraken tot dat kunnen, dat de gemeenschap van node heeft.

Laten we dus hier evenals elders afzien van het van oudsher aangewende gebod en ons eerst eens afvragen: "Waarmee is de maatschappij meer gediend, met bedrog of met waarachtigheid?" Van ons standpunt uit moeten we de noodzaak van de waarachtigheid naar

voren brengen, want de maatschappij is helemaal niet gediend met wankele, onvaste elementen. Zij behoeft de mens, op wie zij aan kan. Ja, haar doelmatige bouw verlangt ze naar betrouwbaarheid, dat bijv. Adler als eerste en meest belangrijke functie van de moeder noemt, dat zij het kind het beeld van de absoluut betrouwbare mens inprent, opdat hij kan geloven in de betrouwbaarheid van zijn naasten. Zonder dit geloof vindt hij immers niet of uiterst moeilijk de weg tot de maatschappij. De leugenaar kan nooit tot functie hebben de jonge mens bij deze intrede voor te lichten, tenminste niet in het raam van onze tegenwoordige beschaving. Zou de leugen behoren tot de erkende goede zeden en zou het kind opgevoed worden om zo doelmatig mogelijk te liegen en daarnaast op zijn hoede te zijn voor de leugen in zijn omgeving, dan zou een leugenaar een nuttig lid van de maatschappij zijn. Dit is in onze gewone, erkende vorm van beschaving niet het geval, dus de leugenaar heeft geen recht op bestaan. Niet, omdat hij sommige feiten bewust onjuist weergeeft. Dat zou men desnoods kunnen verdragen en zou, behalve in bepaalde gevallen, het maatschappelijke leven niet ernstig bedreigen. Zijn negatieve waarde blijkt hoofdzakelijk daar, waar hij gedragslijnen voor anderen aangeeft en er zichzelf heimelijk aan onttrekt, en daar, waar hij het uit sociaal oogpunt noodzakelijke vertrouwen in de medemens doodt. Daarom mogen wij met goed recht de vermindering van de leugen eisen. Onder twee voorwaarden! Wij moeten het onze naaste (vòòr allen onze kinderen!) mogelijk maken, dat ze waarheid spreken. En tevens: we moeten ervoor zorgen hun met ons gedrag het juiste voorbeeld te geven. Punt twee toegelicht: ook wijzelf moeten werkelijk de leugen vermijden. Dat wil dus iets meer zeggen, dan dat wij waarachtig zouden moeten zijn, als kinderen hun ogen op ons gericht hebben. Met dergelijk schijngedoe brengt men geen grondige verandering teweeg. Neen, wij moeten de leugen voorgoed uit ons maatschappelijk leven bannen, wat op een volledige sociale hervorming neerkomt! Willen wij ons doel bereiken, dan moeten wij overal de waarheid spreken en (wat misschien nog moeilijker is:) wij moeten leren de waarheid aan te horen, haar te verdragen. Een groot aantal van de dagelijkse jukkernijtjes immers dwingen wij onze medemensen af, als de waarheid ons onaangenaam zou zijn. Waar te zijn is nu en dan moeilijk voor kinderen, die individualpsychologisch zijn opgevoed. Het moeilijkst is het echter voor de andere kinderen, die als onaangenaam ondervinden alles, wat hun aanzien doet dalen *en die dan ook steeds naar middelen uitzien om hun figuur te redden*. Door Adler weten wij, welke kunstgrepen zij daarbij

aanwenden. O.a. de leugen, waarheen zij overigens dikwijls gelokt worden door hun opvoeders. Deze toch kunnen gewoon zijn op onprettige tijdingen zó te reageren, dat het kind voortdurend onaangenaam getroffen wordt en zelfs bij oorspronkelijk sterke waarheidsliefde het opgeeft zijn berichten in alle juistheid weer te geven. Het bewijst de volwassene dan een dienst ... en jukt. *De fouten, die hier aan weerszijden gemaakt worden, kunnen eerst afdoende bestreden worden, als het te hoog aangeslagen gevoel van eigenwaarde tot zijn normale proportie is teruggebracht.*

Datzelfde dient te geschieden, als men een eind wil maken aan een ander groot samenstel van leugens, dat bijna automatisch ontstaat, indien het kind dreigende onaangenaamheden wenst te voorkomen. Een van de grondbeginselen van de individualpsychologische opvoedingsmethode is, dat men tegen deze leugens van de prilste jeugd af aan stelling moet nemen. Al heel vroeg ontstaan ernstige gevolgen, als opvoeders dit principe niet in acht nemen. Daar is bijv. het geval van een jong kind, dat bij zijn grootmoeder een onrustige nacht heeft doorgebracht. Men vraagt hem, wat men nu wel aan zijn moeder moet zeggen, waarop het in alle zielsrust antwoordt: "U moet natuurlijk jikken. Waarvoor hebt u anders een mond!" De volwassene uit de omgeving van deze kleine zijn zedelijk hoogstaande mensen, die zeker moeite doen om het kind van de leugen verre te houden, maar blijkbaar niet op de juiste wijze.

Wij zijn nu bij ons eigenlijk thema aangekomen: Wat moeten wij doen en wat moeten wij laten om een werkelijk einde te maken aan de zo sterk verbreide beoefening, van de leugen?

Het zal misschien het beste zijn hiervoor enige voorbeelden aan te halen. Iemand van de Weense kweekschool voor onderwijzers had de goede inval een moeder te bewegen de gesprekken met haar jongen op te schrijven. Een van haar misslagen was, dat zij bij elke "misdaad" van het kind zei: "Dat windt me toch zó op!" Ze had er geen idee van, welke uitwerking dit zinnetje moest hebben en dus was ze later buiten haarzelf door de leugens van haar jongen. De knaap was echter heel goed van de samenhang op de hoogte. Toen zijn moeder hem eens over zijn fout onderhield, antwoordde hij, dat hij onaangename tijdingen niet juist weergaf om haar maar niet op te winden.

Tot hetzelfde complex behoren leugens met de daad: het bewust volgehouden bedriegen en achterhouden: niet inleveren van strafwerk, vervalsing van handtekeningen daaronder, enz. Het is zaak van de ouders, vooral van de moeder, dat het kind de zekerheid krijgt, met al zijn zorgen en ongevallen vol vertrouwen tot hen te kunnen komen en

daarbij altijd op hun meegevoel te mogen rekenen. Dit bereikt men alweer niet met woorden, maar uitsluitend met daden. Ouders, die toekomstige verzuimen al van te voren met straf bedreigen, zijn bij alle ondoelmatigheid van hun handelwijze niet zo schadelijk voor het kind als zij, die het inprenten, dat het altijd de zuivere waarheid moet spreken, doch die de handen vertwijfeld in elkaar slaan, als die waarheid onaangenaam aandoet. Dat toont het volgende geval.

Ik volg bijna van zijn geboorte af de ontwikkeling van een dertienjarige enige jongen, die in de loop van zijn jaren ongeveer alle verkeerde en schadelijke opvoedingsmaatregelen heeft ondergaan. Zijn moeder, een vrouw, die steeds rechtuit gaat en tot een leugen waarschijnlijk niet eens in staat is, is ontzet door de onoprechtheid en geniepigheid van haar zoon, “die dat toch waarachtig niet om zich heen ziet”. Dat is zo, maar de jongen ziet iets anders, nl. dat de moeder wel steeds meer verlangen naar een waarheidsgetrouw verslag van de gepasseerde schooldag uitziet, maar komen hier straffen en slechte punten in voor, dan weet ze in haar radeloosheid niet, wat ze moet doen en grijpt ze naar de hardste straffen. Kentekenend voor de grenzeloze naïviteit, die in opvoedingskwesaties nog dikwijls aan het daglicht treedt, is het, dat deze vrouw zich beklagt over het onbegrijpelijke wantrouwen, dat de jongen ten opzichte van haar toont.

Een groot aantal andere leugens is het resultaat van verschillende beschadigingen van de kinderziel, als de opvoeder de individualpsychologische grondbeginselen met voeten treedt en dus, als hij en andere mensen in zijn omgeving verzuimen, de drift naar macht en het minderwaardigheidsgevoel van de kleine in het oog te houden. Dat zijn dan de leugens, die beogen een werkelijke of vermeende bedreiging van het kinderlijke zelfgevoel te weren. Aan krenking van dit gevoel staat het kind gemakkelijk en dikwijls bloot wegens de relatieve machteloosheid in zijn betrekkingen tot de volwassenen. Deze leugens zijn te vermijden, als het streven van het kind naar eigen succes wordt omgebogen in de richting van maatschappelijke doeleinden en als ervoor gezorgd wordt, dat er geen koppigheid ontstaat. Het volgend voorbeeld geeft een klaar beeld van dergelijke leugens en is tegelijkertijd karakteristiek voor het feit, dat het eerste contact met de school, dus met een sociaal geheel, proefondervindelijk bewijst, of de voorbereiding van het kind voor zijn plaats in de gemeenschap juist of ondoelmatig is geweest.

Een zevenjarig meisje bracht op school herhaaldelijk boeken mee en vertelde dan steeds aan de onderwijzeres en haar klasgenootjes, dat zij deze van haar vader cadeau had gekregen. De onderwijzeres vond het opvallend, dat het meestal schoolboekjes van een andere klas waren; zij ging de feiten na en het kind bekende tenslotte, na hardnekkig liegen, dat het deze boekjes niet gekregen, maar “geleend” had om ze als geschenken te kunnen tonen. Later gaf ze ook toe, dat het lenen zonder kennis van de rechtmatige bezitter geschied was. Ze is het op één na laatste van zes kinderen. Haar vader heeft haar ten nadele van de andere erg voorgetrokken en verwend. Op raad van zijn vrouw trok de man zich echter wat terug; het meisje leed sterk onder deze voor haar onbegrijpelijke toestand en probeerde op eigen houtje tot eerherstel te komen. Ze scheen een typische strijdster voor haar eigen positie te zijn, die slecht tot de opname in de gemeenschap was voor bereid. Het scheen zo. Men dient het bij dit kind nog voorzichtig te zeggen, omdat er geen verdere berichten omtrent haar zijn binnengekomen. In andere gevallen mag en zich op stilliger wijze uitdrukken. Daar is de proef op de som gelukt: het kind heeft opgehouden te liegen, toen de druk op het zelfgevoel werd opgeheven.

Een achtjarig meisje slaagde er steeds weer in door middel van geraffineerde leugens geld van haar moeder te krijgen. Zij kocht daarvoor lekkers of schoolbenodigdheden en verdeelde deze onder haar vriendinnetjes om zich zo van hun aller liefde te verzekeren en hun algemene opmerkzaamheid niet te ontgaan. Haar moeders belangstelling veroverde ze met een ander jok systeem: zij kondigde aan, dat ze allemaal rare mensen om zich heen zag en gedroeg zich dan als een hallucinerende patiënte. Men bracht het meisje moed bij, sterkte haar zelfvertrouwen en na korte tijd trad blijvende beterschap in.

Kentekenend voor eenzelfde geesteshouding was ook de getuigenis van een tamelijk verwaarloosde kleuter van vijf jaar, die bij de eerste behandeling van zijn geval “schaamteloos” loog. Op vragen van de leider van het consultatiebureau antwoordde hij, dat hij al in de derde klas van de “grote” school zat, daar vele vriendjes had, die hij alle met name noemde en van wie hij rake bijzonderheden wist mee te delen. Onbegrijpelijke, zinloze leugens! Midden in zijn verhaal liet hij zijn pet zien met de nadrukkelijke opmerking, dat die nieuw was; een ogenblikje later zei hij geheel buiten het verband van het onderhoud, dat hij een nieuw hemd aan had. Toen kwam hij weer op zijn pet terug en vertelde, dat die met zijde geborduurd was. Daar ging ons een licht op. Zijn

leugens waren, evenals het laten zien van het borduursel op zijn pet, wanhopige pogingen zijn geknakt zelfgevoel overeind te houden en aan te tonen, dat aan hem nog wel iets waardevols was. De derde klas voor een nog niet leerplichtig kind was de krachtsprestatie, die hij met hetzelfde doel verzong. De moeder van dit jongetje had hem dikwijls gezegd, dat geen huis met hem was te houden en dat er niets goeds uit hem zou groeien.

Bij dit laatste geval zijn de leugenachtige verklaringen van het kind naar alle waarschijnlijkheid eerst op het ogenblik, dat een antwoord gevraagd werd, verzongen. We kunnen bij kinderen dikwijls waarnemen, dat hun antwoorden afhangen van de wijze van vragen en nog meer van de suggestieve invloed van de vraagsteller. De kinderen geven dan die inlichtingen, die het best beantwoorden aan hun streven het zelfgevoel omhoog te heffen. Ook bij volwassenen komt dit dikwijls genoeg voor.

Als grensgeval zou ik het voorbeeld van een zestienjarig meisje willen noemen, dat letterlijk niet in staat was een waarheidsgetrouw verslag van een gebeurtenis uit te brengen. Men kon haar door de wijze van vragen, door een afkeurende of een opwekkende toon volkomen beïnvloeden; zij koos haar antwoorden zo, als zij meende dat gunstig was voor de opinie, die de vraagsteller ten opzichte van haar diende te krijgen. Het meisje is de jongste van vier kinderen. Zij werd als nakomertje door haar ouders erg vertroeteld, maar had het ongeluk, deze spoedig te moeten verliezen. De andere kinderen gaan flink door het leven; de jongste kan echter niet besluiten iets positiefs te presteren en zorgt door de meest fantastische leugens ervoor, dat van haar tegenwoordigheid notitie wordt genomen.

Zeer voorzichtig dient men daarom te zijn met het 'waarderen van getuigenverklaringen voor het gerecht. Dikwijls toch leidt de zucht de algemene belangstelling te wekken de getuige op het pad die dingen als gebeurd weer te geven, die de gewenste uitwerking kunnen hebben. De wens, dat de omgeving zich met de eigen persoon bemoeit, opdat deze zich in betekenis voelt toenemen, is niet alleen oorzaak van op het ogenblik zelf opgediste leugens, doch doet ook in het kind hele reeksen fantasievoorstellingen geboren worden, waarop elke schrijver van professie jaloers zou zijn. Het leven van deze samendichtzels wordt zo lang mogelijk gerekt en met nieuw verzongen details voortdurend ondersteund. Het zijn meestal zulke zinloze leugens, dat het dan de onderzoekers lange tijd onmogelijk scheen de motieven ervan op te

sporen. Men kreeg eerst een juist inzicht door de kennis van het wezen van de machtsneigingen en van haar overwegende invloed op menselijke handelingen. Sindsdien weet men, dat ook de meest doelloze leugen voor de leugenaar met een gewichtige zending belast is, nl. versterking van het zelfbewustzijn. Het is een uitwas, dat naar buiten komt, waar vroeger een werkelijke of vermeende krenking van het gevoel van eigenwaarde heeft plaats gehad. Hoe pijnlijker deze krenking, hoe sterker de compensatie door middel van de leugen.

De Leipziger onderwijzersvereniging [Leipziger Lehrerverein: Pädagogisch-Psychologische Arbeiten, Band XIII.] publiceert in één van haar uitgaven een groot aantal van deze lang volgehouden en volkomen uit de duim gezogen beweringen van kinderen, waaronder berichten over de dood van ouders, broers en zusters, met gedetailleerde beschrijvingen van de begrafenis, de doodsoorzaak, enz. Zo kwam een kleine meid met een zwart lint in haar haren in de klas met de mededeling, dat haar moeder gestorven was. De onderwijzer koesterde niet de minste argwaan, tot de moeder op het tapijt verscheen. En zelfs toen bleef dit kind erbij: "En mammië is tóch dood!" Dit geval staat niet alleen: ook twee andere kinderen hielden hun fictie vol, nadat de "doodgejokte" met hen werd geconfronteerd.

Ook kleine kinderen passen dergelijke methoden toe. In een consult beschrijft een moeder, hoe haar vierjarig zoontje het steeds heeft over een woning, die hij voor zichzelf heeft gehuurd. Hij legt het mooiste speelgoed, de lekkerste hapjes naast zich neer met de verklaring, dat die voor het andere huis zijn. Berispt men hem, dan zegt hij niet te willen blijven en naar "zijn" woning te zullen gaan. Meermalen brengt hij zijn moeder op haar verzoek voor een vreemd huis en wijst dan een paar vensters als de zijne aan. Vraagt ze hem haar dan de kamers te laten zien, dan zegt hij, dat de conciërge met de sleutel weggegaan is of iets dergelijks. [Het behoeft geen betoog, dat het verzoek van deze moeder en haar verdere vraag pedagogisch niet te verdedigen zijn. (Vert.)]

Een tamelijk gecompliceerd geval speelde zich in de laagste klas van een (Duitse!) middelbare school af. Daar verbreidde zich het hardnekkige gerucht, dat een leraar met het aanbieden van steeds grotere geldsommen een leerling had willen overhalen hem de geheimen van een politieke groep te verraden, waarvan de jongen deel uitmaakte en die de richting van de leraar vijandig gezind was. Deze werd in bijzijn van de directeur en twee collega's met de scholier samengebracht. De man ging niet op de beschuldiging in, maar (nadat hij snel zijn bril had afgenomen) stelde hij de jongen enige vragen over de soort bril die hij bij hun onderhoud zou hebben gedragen, over kleur en snit van het pak, dat hij aan zou hebben gehad, over plaats, tijd en omstandigheden van hun gesprek, enz. De leerling gaf nauwkeurige antwoorden: het was zo en zo

laat in die en die straat No. 12; de leraar had daar een tante wonen; hij had een donkere hoed gedragen; zijn pak en bril hadden er zo uitgezien. De leraar kon bewijzen, dat hij op dat uur een les had gegeven (hij was toevallig nog nooit in de aangegeven straat geweest en evenmin had hij een tante) en dat zijn pakken en bril heel verschillend waren van die, welke de leerling beschreef. De jongen krabbelde direct terug en beriep zich nu op de onbekende vreemdeling, die hem aangesproken had en die hij voor de leraar had gehouden. Van zijn hele verhaal was geen woord waar. Daarentegen bleek, dat hij van alle leden van zijn geheime politieke bond verreweg de jongste was. Hier was een steekhoudend beginpunt voor een bevredigende verklaring en tegelijkertijd het motief. Hij wou blijkbaar bewijzen, dat hij een sterke verleiding als een man kon doorstaan en dus voor “vol” kon gelden ondanks het feit, dat hij eigenlijk nog tot de minderwaardige jongeren behoorde.

Dat ook verwekelijkende opvoeding de neiging tot jokken kan wekken, toont het geval van een tweejarig meisje, wier beentjes sterk door de zon waren verbrand en die nu zeer vertroeteld werd. Dat beviel haar zo goed, dat zij de opmerkzaamheid van haar omgeving ook na de genezing op zich gericht wenste te houden en dus begon te bedwateren, naar de methode van verwende kleinen. Wou men dit laatste door een bestraffing tegengaan, dan wees ze steeds naar haar beentjes, die al lang beter waren en dus geen pijn konden doen en zei: “Pijn, pijn”. Ik weet niet, of men hier al van bewuste leugens mag spreken, maar in ieder geval vond het kind een middeltje uit, waarmee het een straf meende te kunnen ontlopen.

Dit brengt ons op weg naar die massa jukkernijtjes en leugens van elke dag, die in zwang zijn om daarmee straf te ontlopen, welke op al of niet opzettelijke beschadiging van voorwerpen mocht staan. Het begint bij het eenvoudige “ik heb het niet gedaan” (een dreumes voegde er eens aan toe: “maar niet met opzet”) en gaat dan door tot zeer gecompliceerde gevallen, waarvan hier het volgende voorbeeld.

Twee kinderen van 5 en 7 jaar, broertjes, kregen elk een stukje chocolade, terwijl ze met elkander speelden. Het oudste legde het stukje neer; het jongste at het zijne op. Toen hij ermee klaar was, at hij ook het andere op (bij vergissing of met opzet; dit weet men niet). Aan het eind van zijn zoete arbeid kwam er schrik in zijn ogen; de kwade gevolgen doemden op in zijn geest. Om zich hieraan te onttrekken riep hij met een huilerig wanhoopstemmetje: “Hans heeft mijn chocola opgegeten”. Wie zou er hier de ware toedracht van de feiten hebben vermoed, als er niet

een getuige was bij geweest? Wie zou de oudste jongen hebben geloofd, als deze zijn onschuld had betuigd?

In dit verband dient vermeld, dat de opvoeder het kind een zeker vertrouwenskrediet moet openen, als hij diens openhartigheid wil winnen en als hij in de kleine de zekerheid wil doen opbloeien, die voor een eerlijke levensgang absoluut noodzakelijk is. Het is beter de kans te lopen zich eens op een dwaalspoor te laten brengen dan zich te bekleden met de attributen alwetendheid en alomtegenwoordigheid (“Mij kun je niet bedotten!”) en het kind in twijfelachtige gevallen al van te voren geen geloof te schenken. Evenmin als het zin heeft het kind in de waan te brengen, dat men zelf onfeilbaar is. Ik was in de gelegenheid kinderen te observeren, wier moeder dikwijls zei, hoe gemakkelijk haar kleinen het hadden haar iets voor te jokken, omdat ze geneigd was alles te geloven. Deze kinderen jokten lang zo sterk niet als dit het geval is bij het jammer genoeg zo sterk verbreide opvoeders type, dat schijnbaar alles doorziet. Het is niet waar, dat wantrouwen beschermt tegen het moeten aanhoren van leugens. Integendeel: wantrouwen leert het kind zijn leugens heel fijntjes en voorzichtigjes spinnen en dient dus ter verdere ontwikkeling daarvan. Daarbij heeft het nog een tweede, ernstig nadeel. Het kind krijgt het triomfantelijke gevoel van de meerdere te zijn, ervaart de bevrediging van een mooie prestatie, als het hem gelukt zelfs een wantrouwend mens iets op de mouw te spelden, terwijl het aan de andere kant toch meestal ervoor terugschrikt het vertrouwen, dat men in hem stelt, te schenden. Als het tenminste niet door slechte voorbeelden in zijn omgeving leert, dat ook dat wel gedaan wordt, als het voordelig is.

Het is een aanlokkelijke studie te onderzoeken of kinderleugens percentsgewijze meer of minder in een kindergemeenschap voorkomen dan in de verhouding opvoeder - kind. Uit een moderne schoolgemeenschap stammen vele voorbeelden, dat het motief van de collectieve eer leugenachtige kinderen innerlijk tot waarheid verplichtte. Het hoofd van een bewaarschool, aanhangster van de individualpsychologische opvoedingsmethode, deelde mee, dat leugens bij haar “gezin.” van 36 kinderen van 3-6 jaar veel minder vaak dan elders voorkwamen. Het is zeer wel mogelijk, dat leugens in een dergelijk gezinsverband automatisch verdwijnen, omdat de typische zwakheidpositie van het kind ten opzichte van volwassenen daar vermeden wordt. Nauwkeuriger kan dit eerst later worden vastgesteld, als verdere resultaten bekend zijn van een gemeenschapsopvoeding naar Adler's beginselen.

Laten wij nog even samenvatten, wat bij elke opvoeding noodzakelijk is en wat in elk sociaal milieu is te verwezenlijken, om een kind voor leugens te bewaren en hem waarheidsliefde te schenken:

Wek door uw voorbeeld, niet door uw woorden, zijn vertrouwen in de mensen, die hem omringen; moedig in hem aan, dat hij zich tot goede dingen in staat mag rekenen; wijs hem de weg tot de gemeenschap, opdat hij niets slechts het eigen prestige tegen misgrepen meent te moeten beschermen, opdat hij moedig en openhartig leert bekennen, wat verkeerd was. Een kind, dat zo op het leven wordt voorbereid, zal afstand doen van leugens in woord en daad; het zal een nuttig lid van de maatschappij worden en zich moedig wagen aan de taken, die ieder in het leven wachten.

[In deze bijdrage ontbreekt de beschrijving van gevallen van zogenaamde leugenachtigheid, die voor ieder kind gedurende betrekkelijk lange tijd normaal zijn en dus niet berusten op de neiging daarmee zich te doen gelden, 's levens eisen te ontlopen, enz. Ik bedoel de werkzaamheid van de fantasie in de tijd, dat het kind daarmee spelend werkt (tijdens het 3e en 4e levensjaar), tot het er meester over is, d.w.z. tot het al werkende leert onderscheiden, waar het in zijn denken boven het in de werkelijkheid gegevene moet uitgaan en waar dit nutteloos of schadelijk zou zijn. Begint de fantasie te functioneren, dan legt zij beslag op het gehele kinderleven en is het kind dikwijls de dupe van fantasiebeelden, die het voor zintuiglijke voorstellingen verslijt, Wat voor het waakleven geldt, geldt nog sterker voor het droomleven. Eerst tegen het 6e, 7e levensjaar zal het kind droombeelden van zintuiglijke voorstellingen kunnen onderscheiden. ("Dromen zijn waar; je ziet ze toch." Zo kan de kleine met overtuiging vertellen, dat hij door een tram overreden is; hij kan zelfs "in alle eerlijkheid" als jongeling of man vertellen, dat hem dit als kind is overkomen, indien dit droombeeld niet vroeger als zodanig is erkend. (Vgl. voor kinderlijke gedachten omtrent de dromen: Piaget: "La représentation du monde chez l'enfant", Hfst. "Les rêves".) (Noot v. d. Vertaler)]

HET BEDWATERENDE KIND DOOR HUGO FREUND

---

1. *Kinderfouten.*

- Lotte was tot haar derde levensjaar een levendig en opgeruimd kind. Sindsdien - ze is nu zes jaar oud - is ze schuchter en gesloten.
- Oswald, op één na de jongste van zeven kinderen, moet in de eerste jaren van zijn leventje een braaf kind zijn geweest. Toen hij vier jaar oud was, zoals de vader toelicht, is in zijn ouderlijk huis een chocoladewinkel geopend. Sindsdien is de jongen snoepachtig. Buiten steelt hij geld om lekkers te kopen. Zijn vriendjes zouden hem daartoe verleid hebben.
- Irmgard, negen jaar oud, gaat graag naar school, leert ook goed, maar zij heeft anderhalf uur nodig om van school naar huis te lopen, terwijl deze afstand twintig minuten bedraagt. Zij bezorgt haar ouders veel last bij de maaltijd en behandelt haar driejarig zusje vaak heel slecht.
- Erich, zeven jaar oud, gaat niet graag naar school. Hij gaf bijna dagelijks na het middageten over, huilde dikwijls in zijn slaap en had van tijd tot tijd krampen, zodat zijn ouders hem tenslotte op advies van de dokter enige maanden van school namen en hem huisonderwijs lieten geven.
- Willy, twee en een half jaar oud, een sterk en goed ontwikkeld kind, maakt sinds een jaar zijn bedje nat. Waarschijnlijk ontstaan, doordat een dienstbode vergat hem op het potje te zetten, werd het bedwateren na een tijdje minder veelvuldig, om het laatste halve jaar weer in ernstiger vorm op te treden.

In deze vijf gevallen van oorspronkelijke normale of schijnbaar normale kinderen zagen de ouders tamelijk plotseling de bovenbeschreven ondeugden of kindergebreken ontstaan, die een zeer verschillend karakter hebben en dan ook niet gelijk beoordeeld werden. Toch kunnen wij bij alle gemakkelijk bepaalde feiten vinden, die aanleiding tot de veranderde houding van de kinderen gaven. Bij de eerste drie kleinen valt het optreden van hun moeilijkheden samen met de komst van een baby in hun gezin. No. 4, Erich, een door zijn moeder vertroeteld jongetje, aanvaardt het schoolgaan niet. Willi, die door de onoplettendheid van een dienstbode een tijdlang in een nat, kil bedje moet liggen, reageert op dit feit met bedwateren. Wel treedt al gauw

beterschap in, maar deze gaat teniet, als de moeder genoodzaakt is, hem een tijdlang in een ander gezin onder te brengen.

Dergelijke abnormale houdingen van kinderen als schuchterheid, snoepachtigheid, treuzelen bij het naar huis gaan, overgeven, krampen, bedwateren, stotteren, (en daarbij komt nog een hele reeks andere ondeugden als neuspeuteren, nagelbijten, op de duim zuigen, jokken, voorbarigheid enz.) kunnen in verreweg de meeste gevallen worden teruggebracht tot omstandigheden en feiten, welke door de kleine als onaangenaam werden ondervonden. Dikwijls geven zij de indruk van wraak, van kwaad met kwaad vergelden.

Dit is echter geen motief, dat ons tot het inzicht brengt, waarom juist in het ene geval bedwateren, in het tweede geval liegen en stelen, in het derde schuchterheid en gedruktheid optreden. Naarmate de toestand voor het kind moeilijker is, zal het zorgen voor een sterkere verdediging van zijn rechten. Dit is niet zozeer nodig in Lotte's geval, want zij heeft lieve ouders. Oswald echter, het zoontje van arme ouders met zeven kinderen, aan wie afzonderlijk weinig tijd en zorgen kunnen worden besteed, moet met sterker geschut komen, als hij zich zo'n beetje in de huiselijke kring wil doen gelden.

Irmgard speelt de school tegen de ouders uit. Juist toen zij in de eerste klas kwam, was haar zusje geboren en zij raakte daardoor op de achtergrond. Voor haar werd de school een bruikbaar middel om haar kleine persoonlijkheid te ontvouwen en naar voren te brengen.

Erich doet het omgekeerde: hij speelt de ouders tegen de school uit.

Thuis heeft alles om hem gedraaid. In zijn klas moet hij nu maar ineens proberen over dertig kameraadjes te heersen. Dit lukt niet; het schoolgaan, wordt een onaangenaam iets, waartegen hij in verzet komt.

De keuze uit de serie gebreken is dus afhankelijk van uiterlijke omstandigheden. Deze geven er echter geen verklaring van waarom van drie mogelijkheden van dezelfde rang, zoals bedwateren, overgeven en stelen, juist één van deze drie en niet een ander wordt aangegrepen. *Het blijkt, dat het kind hoofdzakelijk dat orgaan gebruikt om zich te doen gelden in de een of andere ziekte of ondeugd, dat daartoe geschikt blijkt te zijn. Zwakke organen bieden hiervoor voldoende mogelijkheden. Dit betekent niet, dat elke organische minderwaardigheid tot een desbetreffende ziekte moet leiden. Integendeel: haar oorzakelijke werking is zeer beperkt, maar zij vormt een gegeven, dat gevaarlijk worden kan.*

Om te beginnen ontstaat in elk zwak orgaan, tenminste als het enigszins functioneren kan, de versterkte neiging, zijn minderwaardigheid op te

heffen. En onder gunstige omstandigheden zal het niet alleen daarin slagen, maar zelfs meer dan normaal krachtig worden. Omgekeerd ligt in de organische minderwaardigheid de mogelijkheid besloten, dat het kind zich daarvan in moeilijke tijden bedient en aan ziekte of verschijnselen met een gelijk nuttig effect lijdt, in plaats van te werken en alles wat mogelijk is te doen, om het gebrek op te heffen. Een kind, dat liefdeloos behandeld wordt en zijn plaats in het gezin heeft verloren, zal met overgeven of bedwateren antwoorden, al naar zijn ziektemogelijkheden in het opname- of uitscheidingsapparaat zijn gelegen. Het zal zijn gebrek versterken of verliezen, al naar het de indruk krijgt, dat het zijn doel (de opmerkzaamheid weer op zich te richten, zijn plaats terug te winnen en zijn eigenwaarde te verhogen) daarmee bereikt of niet.

Geen enkele kindergebreek kan beter als bewijs en voorbeeld dienen van de juistheid van deze theorie dan het bedwateren, omdat hier de aanwezigheid van de organische minderwaardigheid zeer gemakkelijk aangetoond worden kan.

II. Het bedwateren.

Ieder mens is een tijdlang bedwateraar geweest. Het bevelen van het openen en het sluiten van lichaamsopeningen moet aangeleerd worden. Of dit vermogen verworven wordt, of het volkomen en te rechter tijd verworven wordt, hangt eensdeels af van de constructie van het betreffende orgaan met de daaraan verbonden zenuwen, anderdeels van de invloeden van buiten. Beide (organisme en milieu) ontmoeten elkaar, behalve in het orgaan, nog eens in het zielenleven. Uit de indrukken, die de geest uit de ontmoeting afleidt, spruit de definitieve waardebeoordeling en houding van het kind voort.

Gaat men de gevallen voorbij, waarin organische of mechanische oorzaken van de zwakte van de blaas kunnen worden aangetoond (zoals een ontstoken toestand van blaas en omgeving, steentjes, wormen, ziekte van het ruggenmerg, suikerziekte, en andere); gaat men verder de gevallen voorbij, waarin geesteszwakte, idiotie en wezenlijke psychopathie de oorzaken van het bedwateren zijn, zo mag men dit in het algemeen beschouwen als symptoom van een functionele minderwaardigheid van het spierstelsel en de zenuwen van de blaas (zwakte van de sluitspier; verhoogde prikkelbaarheid van de openingspijpen). Alfred Adler heeft in zijn studie over dit onderwerp met een groot aantal zieken kunnen aantonen, dat zich een dergelijke minderwaardigheid niet noodzakelijk tot de blaas alleen behoort te beperken, maar dat het gehele uitscheidingsapparaat, met inbegrip van

het desbetreffende gedeelte van het ruggenmerg, zwak kan zijn. Dit laatste is begrijpelijk door de nauwe betrekking, die er tussen uitscheidings- en geslachtsopening bestaat. Bij onderzoekingen met röntgenstralen van de lendenwervelkolom van bedwaterenden, constateerde men vaak opvallende degeneratieverschijnselen; vooral ook abnormale spleetjes, die nu en dan ook in de huid voorkwamen. In een niet gering aantal gevallen kon een ongelijke ligging of een grootteverschil van de zaadballen, voorstandsklieren, eierstokken, enz. worden vastgesteld. Van belang is het door Adler ontdekte verband tussen bedwateren als *kindergebrek* en als symptoom van *latere ziekte* van een orgaan van het geslachts- en uitscheidingsapparaat, hetgeen, niets anders bewijst, dat dat op eenzelfde bodem ziekten, kinderfouten en nerveuze verschijnselen kunnen groeien. Een feit, dat ook ik bij een tamelijk groot getal nier- en blaaszieken en gevallen van seksuele neurose kon constateren.

Ook militaire artsen bevestigen de juistheid van Adler's leer van de organische minderwaardigheid. In de 1e wereldoorlog werd bij bijna 25% van de blaaszieken bedwateren vastgesteld, waaraan zij veelal tot hun 12de jaar, sommigen ook daarna nog, hadden geleden. Bij het onderzoek met spiegels van de inwendige wand van de blaas vond men in vele gevallen een abnormaal spierstelsel en dito slijmvlies. Het bedwateren, zelfs bij hen, die aan het front waren, was geen zeldzaam verschijnsel. Ook in vredetijd speelt in militaire dienst de bed- en broekwateraar een niet onbelangrijke rol. Het geneeskundige commando achtte voortdurend bedwateren een motief voor ontslag uit de dienst. Eenvoudig, omdat daartegen geen enkele middel hielp.

Ofschoon het merendeel van de gevallen bij kleine kinderen voorkomt, levert de school- en puberteitstijd toch ook een belangrijk kwantum bedwateraars. Van 10 tot 14 jaar, dus als de zwaardere eisen van de school gepaard gaan aan het begin van het rijpen van de geslachtsorganen en soms ook al beslissingen betreffende een later vak zijn te nemen, ziet men een late golf kindergebreken komen, waarin het bedwateren zich lang niet achteraan bevindt. Het komt dikwijls niet alleen des nachts voor en wordt niet zelden vergezeld door nerveuze verschijnselen bij het urineren. Onanie en bedwateren komen vaak naast elkaar voor.

Twee typen bedwateraars vallen bijzonder in het oog: het ondervoede en het zenuwachtige kind. Evenwel: het bedwateren is hieraan niet geheel gebonden. Is het vroeger ondervoede kind in betere omstandigheden gekomen, dan behoeft zijn kwaal daarmee nog niet te verdwijnen. Evenmin geldt dit voor vroeger nerveuze kinderen, die thans normaal

gezond schijnen. Bij deze laatste groep zal men echter ook nu nog wel symptomen van een zwak zenuwstelsel vinden.

Observeert men het kind, dan kan men opheldering krijgen hoe de verschillende factoren samenhangen. Heel in het algemeen zal men in de houding van de bedweraar de vrees en onzekerheid van een ontmoedigde mens kunnen opsporen en in elk geval zal men daarvoor een verklaring kunnen vinden.

III. Enkele gevallen.

De onderstaande gevallen 1 tot 3 stammen uit een tehuis voor kinderen; geval 4 heb ik zelf in behandeling gehad. Hoe uit organische minderwaardigheid, huiselijke en andere omstandigheden de verklaring van het bedwateren kan worden gevonden, is gemakkelijk na te gaan, als men de volgende gevallen verbindt met de hierboven weergegeven ideeën. Wat sterk de aandacht trekt, is een slechte, hopeloze positie tussen broers of zusters.

1. O. B., 13 jaar oud. Hij maakt de indruk van een handige jongen. Is steeds bedweraar geweest. Zijn vader had tot diens zeventiende jaar een zwakke blaas. Was eveneens bedweraar. De tweelingzuster van O. heeft nu en dan een beetje aan dezelfde kwaal geleden.
De oudste zuster (16jaar) en broer (15jaar) zijn op school steeds No.1 geweest. De patiënt kan niet goed meekomen. Vooral met het schrijven heeft hij moeite. Het blijkt, dat hij links is.
O. denkt het liefst aan spel. Zijn vriend is ouder en sterker en staat hem bij, als hij door andere geslagen dreigt te worden. Hij houdt niet van handtastelijkheden en ontwijkt zijn medescholieren. Heeft toch prettiger herinneringen aan de school dan aan het ouderlijk huis. "Thuis gaat de tijd zo langzaam voorbij." Zijn vroegste jeugdherinnering is, toen zijn zuster kindermeisje was. De patiënt was toen zeven jaar oud; zijn eerste levensperiode is dus uit het bewustzijn verdwenen. Hij droomt dikwijls, dat hij bezig is te urineren. O. weet niet wat hij worden zal. Zijn vader wil, dat hij metselaar wordt, maar hijzelf acht zich voor dat beroep niet sterk genoeg. Vroeger wou hij schoenmaker, later bakker worden. Thans zou hij het liefst bij een boer werken.
Duidelijk vermindering van de reflexen (ogen, mond, gehemelte).
2. P. W., 11 jaar oud. Haar vader heeft aan ziekte van maag en blaas geleden. P. begint te huilen als over de school gesproken wordt; zij heeft vroeger met zelfmoordplannen rondgelopen omdat ze naar

school moest. Zij is op één na het oudste kind in het gezin. Haar zestienjarige zuster heeft het opmaken van hoeden geleerd. Er zijn nog verscheidene, veel jongere broertjes en zusjes. Zijzelf wil kapster worden.

Lijdt veel aan angst, als haar ouders 's avonds uitgaan, als zij naar de gymnastiekles moet, enz. Werd vroeger altijd wegens het natmaken van haar bed en wegens luiheid geslagen. Naar haar dromen gevraagd, vertelt zij, dat zij van het trouwen van haar oom gedroomd heeft.

3. H. E., 12 jaar oud. Een steeds opgewonden meisje, dat aan bedwateren en andere nerveuze verschijnselen in de nacht lijdt. Heeft tekenen van rachitis, is één keer blijven zitten, terwijl een 10- en een 13-jarig zusje beter leren. Er zijn in het gezin zes kinderen. De houding van de patiënte ten opzichte van het zusje dat na haar komt is bijzonder vijandig. Ze spelen niet met elkaar, want de ander maakt altijd ruzie en slaat haar, tenminste als H. geen huiswerk te maken heeft. "Als je zusje ook hier in het internaat komt, zou je dan blij zijn?" Antwoord: "Ik zou liever hebben, dat zij niet kwam."

Ze vertelt de volgende droom, waarbij ze veel lacht: "Ik was in de "Sonnenstein" (een tehuis voor bedwaterende kinderen) en toen had ik de indruk, dat mijn moeder gestorven was. Toen heb ik in mijn droom gegrinnikt." Op een desbetreffende vraag antwoordt zij: "Nee, moeder mag niet sterven. Als moesje sterft, zou ik heel erg huilen." Op een andere vraag antwoordt zij: "Mijn zusje mag niet - mag wel sterven. Maar ik hou van moeder. Ofschoon: van grootmoeder hield ik nog meer."

H. weet nog niet, wat ze worden moet. Enige reflexen zijn in gebreke (oog, mond, gehemelte).

4. W. K., 2½ jaar oud, een buitenechtelijk kind, lichamelijk en geestelijk prachtig ontwikkeld. Begon op de leeftijd van anderhalf jaar te bedwateren. De moeder kon zich toentertijd weinig met de jongen bemoeien. Een dienstbode droeg er schuld aan, dat hij erge kou vatte. Daarmee begon het bedwateren, dat al gauw veel minder ernstig werd, maar daarna in sterke mate optrad, toen het kind op de leeftijd van twee jaar ergens buiten de stad in de kost kwam. Ook nadat de moeder de jongen weer bij zich genomen had, verdween de kwaal niet.

Observatie van het kind had tot resultaat, dat zijn wachtwoord aan het licht kwam: "*Moeder moet bij mij blijven.*" Het bedwateren werd

afdoende bestreden, toen de vrouw in een consult vernomen had, hoe haar houding ten opzichte van het knaapje diende te zijn.

IV. De behandeling.

De behandeling van het bedwateren moet natuurlijk uitgaan van de bijzonderheden van het bepaalde geval. Een arts dient te onderzoeken, of een organisch gebrek de oorzaak of gunstige basis van de kwaal is. In elk geval dient een urineonderzoek te geschieden. Is er slechts functionele minderwaardigheid, dan ligt het zwaartepunt van de genezing bij de opvoeding. Men dient afstand te doen van de harde, Spartaanse middelen als elektriciteit, om het uur wekken, het op de rug vastbinden van een borstel, enz. Ook straffen en bedreigingen helpen geen zier. Wel kan men daarmee bij gelegenheid bereiken, dat het bedwateren geheel of voor een tijdje ophoudt, maar met het verdwijnen van het ziektesymptoom is geen verandering in het kinderlijke wezen tot stand gekomen. De neiging blijft bestaan. Beter doet men, door middel van het uit de weg ruimen van uiterlijke dwangmaatregelen, de innerlijke mogelijkheden tot bestrijding van de kwaal tot ontwikkeling te brengen. Gelijktijdig met het wegnemen van angst, onzekerheid, zich bedreigd gevoelen, enz. begint de opvoeding opgelucht een vruchtbaarder taak, waar zij de kleine ertoe brengt moedig en rustig de eisen en moeilijkheden van het leven tegemoet te treden.

Het liefdeloos behandelde kind heeft warmte nodig, het vertroetelde kind meer zelfstandigheid. Met oudere kinderen kunnen de gevolgen van hun blaaszwakte worden besproken, evenals de taak, het bedwateren meester te worden. Het is een goed opvoedingsmiddel, dat men het kind mee betreft in de verantwoordelijkheid en de arbeid van de behandeling. Alles, wat moed en zelfvertrouwen inboezemt, komt de genezing te stade.

Blijft het kind zich aan zijn gebrek hechten, dan zal men hem zijn houding altijd weer als de uiting van de drang zich te doen gelden moeten duidelijk maken. Tenslotte mag men niet voor een radicale oplossing terugschrikken. Gewoonlijk leidt een milieuverandering tot het gewenste doel, als dit ingevolge de gebrekkige bestrijding van de ouders niet bereikt werd. Van de wijze, waarop de naaste familieleden en opvoeders zich op de kleine instellen, hangt veelal het succes van de behandeling veel meer af dan van de patiënt zelf. De houding van de omgeving moet vriendelijk en vrij van vreesachtigheid zijn. Hoe minder aandacht men aan de kwaal schenkt, hoe beter het is. Het bedwateren is een wapen in de strijd om invloed te verkrijgen. Het kind heeft er recht op, dat het wordt opgemerkt. Geeft hem dus middelen om in nuttig werk

zijn streven, zich te doen gelden, te bevredigen, en u kunt gerust zijn, dat het bedwateren genezen wordt.

Het delicate en het verkommerde kind kunnen alleen dan met succes worden behandeld, als zij in een hygiënisch gunstig milieu worden gebracht. Dit behoeft geen nadere uitleg.

De maatschappelijke welstand speelt een grote rol, zowel bij het ontstaan als bij de bestrijding van het bedwateren.

Het verblijf in tehuizen voor kinderen is meestal gunstig, doordat daar een hygiënisch goede toestand heerst. Wellicht echter ook, omdat met de milieuverandering een scheiding is tot stand gekomen tussen het kind en de omstandigheden, die tot zijn kwaal leidden. Daarbij komt gelegenheid tot nieuwe vriendschap en gemeenschapsleven. De tehuizen voor kinderen zijn echter aan de andere zijde gevaarlijk, als hun inrichting de kleine ertoe brengt aan het bedwateren meer aandacht te schenken. Een speciale afdeling voor deze patiëntjes (nog meer een geheel daarop ingericht instituut) is een opvoedkundige fout. Wordt dan nog het een of ander groot instrument voor de genezing gebruikt (elektriciteit, massage, bestraling, enz.) dan wordt het het kind nog duidelijker, hoeveel betekenis en macht er in zijn kwaal schuilen. Het *Kaïns*-teken van de bedwateraar wordt dan steeds dieper op zijn voorhoofd gedrukt en verlamd wordt de kracht met eigen inspanning dit gebrek te overwinnen.

Een psychologisch geschoolde arts zal zeker zeer sceptisch tegenover een genezing staan, welke op deze wijze tot stand is gekomen. Voor hem is de ziekte met het verdrijven van het symptoom nog lang niet verdwenen.

In een hele reeks gevallen van genezing door eigen kracht geschiedt dit door de algemene versterking en het gezonder worden van de kleine, waardoor hij meer moed en zekerheid heeft gekregen, nodig voor het overwinnen van zijn moeilijkheden. Of het kind ontgroeit eenvoudig wat hem thans lastig schijnt. Of de hinderpalen verdwijnen met het veranderen van de een of andere omstandigheid.

Het overgrote deel van bedwaterende kinderen wordt slechts gezond en geschikt voor het leven door een opvoeding en een behandeling, die het persoonlijk conflict, waaraan zij lijden, opzoeken en aan het licht brengen en die hun dan de middelen leveren zich daarvan te bevrijden. Het bedwaterende kind is ontmoedigd en dient aangemoedigd te worden. Daar met het overwinnen van de kwaal de bestaande organische minderwaardigheid nog niet opgeheven is, zal de behandeling gevolgd moeten worden door het trainen van dit orgaan, wat op hygiënische grondslag en wilsvorming moet berusten. Wie bij een gebrekkige

lichamelijke aanleg van het kind met zekerheid wil komen tot een harmonische ontwikkeling van zijn gehele wezen, zal alle opvoedingsmaatregelen in overeenstemming moeten brengen met de individualpsychologische beginselen.

Volgens deze beginselen vertelt men het kind, dat zijn blaas zwak is, dat het deze zwakte overwinnen kan, dat het zich echter van de minderwaardigheid van dit orgaan bediend heeft om zijn levensstrijd te verlichten, dat dit een gevaarlijke vergissing is en dat de tegenovergestelde weg kan en moet worden bewandeld.

Dan komt het er op aan, dat het kind op deze nieuwe weg zijn krachten weer niet overschat. Het doel van de individualpsychologische behandeling is het wegnemen van krampachtigheid en spanning. Slechts dan bloeien levensmoed en gevoel van zekerheid op.

HET FANTASTISCHE KIND DOOR H. KRAMPFLITSCHK

Met fantasie bedoelen we het vermogen van de menselijker geest, zich van de reële feiten van elke dag los te maken en gedachten en gevoelens op bovenzinnelijke, dus irreële zaken te richten. In deze zin heeft de fantasie te allen tijde een hoog aangeslagen plaats in de vermogens van de menselijke geest ingenomen, vooral waar zij onbegrijpelijke en nog onnavorsbare natuurverschijnselen in een mooier en vleiender licht plaatst. Kunstenaars hebben het gebied van de fantasie tot hun domein uitgekozen; d.w.z.: zij, die het vermogen hebben uit de grijze sleur van elke dag uit te breken en menselijke gevoelens en handelingen naar een minder nuchtere sfeer over te brengen. De lezers van volmaakte kunstwerken vergeten echter maar al te dikwijls, welk een zware, harde weg de werkelijke kunstenaar moet gaan om van het “platte, alledaagse” leven uit in een hogere wereld te komen. Zij, die moedeloos tegenover hun eigen levenstaken staan, zien in de eerlijke ontwikkelingsgang van deze afzonderlijke mens hun eigen verheffing tot een bovenmenselijk niveau. Geen wonder, dat men bovennatuurlijke krachten aanwezig waant, waar slechts sprake is van een werkstuk, dat dikwijls eerst door levenslange arbeid tot stand kon worden gebracht. De individualpsychologische ideeën leren ons ook hier, dat goede aanleg tot een nuttige daad kan leiden, als hij door voldoende voorbereiding en taaiheid ondersteund wordt. Het is niet noodzakelijk daarbij de werking van bovennatuurlijke krachten aan te nemen. De kunstenaar, de geniale uitvinder, kan deze daad echter niet “uit niets” scheppen. Zijn aanleg moet voortspruiten uit de compensatie van organische minderwaardigheid (volgens de theorie van Adler) of men moet aannemen, dat de een of andere levenspositie de kunstenaar dwingt zijn energie tot het uiterste te ontvouwen.

Dat het scheppen van kunst uit niets zou geschieden, is al direct in strijd met de natuurkundige wet, dat het arbeidsvermogen constant blijft, hoe zijn vorm ook verandert. Het vrijmaken van energie in de mens is hieraan onderworpen: wordt een zeker werk in zijn geest geboren of richt hij zich op een doel van groter waarde, dan vindt een vormverandering of een verschuiving van arbeidsvermogen in zijn lichaam plaats.

Het is bekend, dat de verbeeldingskracht in de kinder- en rijpingsjaren het grootst is. Tot nu toe was men de mening toegedaan, dat dit veroorzaakt werd, doordat de jeugd nog niet op dezelfde wijze als de volwassenen met het reële leven in contact is gekomen. Men heeft echter deze hypothese moeten laten varen, want men zag, dat juist

kinderen, die in hun prille jeugd een werkelijk moeilijk leven moesten doormaken, in het rijk van de fantasie vluchtten. Eenzelfde feit vindt men bij vele volwassenen, maar kinderlijk gebleven mensen, uit wier midden zo vaak kunstenaars voortkomen. Men spreekt van het onvermogen van vele dichters, schilders, enz. zich te voegen naar de regels, die in het gewone leven gelden. De psychologie van Adler staat dan ook altijd zeer problematisch tegenover de door ouderen bewonderde of afgekeurde kinderfantasie; zij zal dit zich afwenden van reële daden steeds moeten beschouwen als een symptoom van zwakheid en van een begin van moedeloosheid ten opzichte van de eisen van het leven.

Tot deze vlucht in het domein van de fantasie draagt de omstandigheid veel bij, dat we de kopjes van onze kinderen nog steeds met sprookjes, sagen en mythen volproppen. Het is mogelijk, dat deze van waarde zijn bij de historische of zielkundige studie van de evolutie van de mensheid, omdat ze uit de jeugd van het mensdom stammen. Ze deugen echter niet voor de opvoeding van een geslacht, dat zijn weg zelfbewust heeft te gaan. Ieder, die een groot gedeelte van zijn energie heeft moeten aanwenden om zijn zogenaamde sprookjesleeftijd of de romantische periode van zijn jeugd te overwinnen, kent de zware druk, die dergelijke vertellingen op zijn geestesontwikkeling hebben uitgeoefend. Ook de teleurstellingen van latere jaren zijn meestal te wijten aan de foutieve houding tegenover het leven in de jeugdijaren, als daar in het rijk van goed gekoesterde verbeelding een droomleven mag worden geleid van de enige mens, die verre boven de massa uitsteekt. Het kind, dat zo volwassen geworden is, ziet in de plichten en eisen van het werkelijke leven een onrechtvaardig noodlot, dat nu juist hem moet treffen, die toch, althans in zijn dromen, tot betere, hogere dingen was bestemd. Het is licht te begrijpen, dat in de jeugd uit een dergelijke levenshouding het steeds ontwijken van plichten en moeilijkheden voortspruit.

Onderwerpen we dit kindergebrek aan een nadere beschouwing, dan zien we, dat de mening van de volwassenen, meer dan bij andere gebreken, hier afhankelijk is van stand en ouderdom van het kind. Mag een kind uit proletarisch milieu fantasie bezitten? Neen! Want deze leidt hem niet zelden op de weg van de misdaad. Een fiets, een voetbal, een mooi jurkje, een kettinkje om de hals, zelfs een paar zijdekousen, kunnen voor het kind het symbool van gedroomde grootheid worden. Wie denkt bij de beoordeling van jeugdige misdaad aan de medeverantwoordelijkheid van Klein Duimpje, Doornroosje of de een of andere bejubelde voetbalheld? Sprookjes klinken zo lief in de kindermond; het nieuwe zijden jurkje doet het meisje er zo snoeperig uitzien; de voetbal geeft de jongen zo'n genoegdoening tegenover zijn

kameraden, dat we altijd weer de dupe worden van de begoocheling van deze onwerkelijke wereld.

Wat men bij een tweejarig kind nog bewonderend aan ziet of waarover men lacht, wordt soms 10- en 12-jarigen als grove fout aangerekend. Nog altijd vindt men bij ouders en opvoeders de verkeerde mening, dat het jonge kind bepaalde gebreken mag hebben, die het oudere vanzelf en uit zich zelf moet overwinnen. Gelukt dit hem niet, dan spreekt men van een verkeerde aanleg of van erfelijkheid en geeft hem daarmee een zware last op zijn levensreis mee. Juist het kindergebrek van een te levendige fantasie geeft er ons een goed beeld van, hoe een foutieve houding van het jonge kind ten opzichte van het leven later door hem wordt gebruikt om zich voor de wereld van de blijkbaar oppermachtige volwassenen in veiligheid te brengen en hoe dan grote mensen deze te sterke verbeeldingskracht, al naar het in hun kraam te pas komt, beschouwen als een bewijs van verkeerde of van goede aanleg. Een zuigeling heeft slechts zin voor de werkelijkheid. Hij kent geen angst, zelfs niet voor een pikzwarte schoorsteenveger. Ook zijn voor de kleuter de lichamelijke behoefte nog de allerbelangrijkste. Maar hij maakt zich heel gauw allerhande voorstellingen van de zwarte man, de grote boeman, enz., als de volwassene hem daarmee in contact brengt. En angstwekkend snel overwoekeren dergelijke ideeën het nog braak liggende gebied van zijn geesteswereld. Door het dreigen met deze spookbeelden bereikt de volwassene niet anders dan de vermindering van het kinderlijk verzet tegen de macht van de grote mensen. Het kind leert voor de eerste maal de vrees kennen; het wordt daardoor neergedrukt en zal zich maar al te gauw met deze voorstellingen van zijn angst vereenzelvigen. Zij zullen in zijn denken een ruime plaats innemen; de vrees zal de zwarte mannen nog afschrikwekkender en groter gestalte geven dan de volwassenen deden, die hem te hulp riepen en daarna zal het kind zich van zijn angstvoorstellingen bedienen om zijn machteloosheid kwijt te raken en met de grote mensen te duelleren. Al deze kinderlijke fantasievoorstellingen krijgen in de spelen en grimassen van de kleine haar eigen vorm van uitdrukking. Hij doet dan spelletjes van spoken en de Dood, trekt rare gezichten, stoot hese geluiden uit en jaagt zijn kameraadjes dezelfde vrees aan als die, welke zijn eigen hart pijnigt.

De druk, die het kind van de kant van de volwassenen ondervindt, wordt groter naarmate zijn lichamelijke en geestelijke ontwikkeling voortschrijden. Vandaar de steeds sterker wordende neiging er een eind aan te maken, dat ze zijn zelfgevoel geweld aandoen. Hierdoor wordt hij naar het gebied van de fantasie verwezen, het enorme speelveld voor

kinderlijke gedachten, waar niets nauwkeurig behoeft te worden gekend. Altijd weer kunnen wij opmerken, dat de uitgestrektheid en de graad van de onwerkelijkheid van deze “betere wereld”, welke het met geweld neergebogen kind zichzelf schiep, recht evenredig zijn aan de mate van druk, die men op hem uitoefent.

Het is gemakkelijk te zien, maar nochtans de moeite van het opmerken waard, dat de producten van de verbeeldingskracht afhankelijk zijn van leeftijd en sekse. Terwijl voor de kleuter van onze tijd de [kepie](#) nog het symbool is van heldhaftigheid, bevolkt de oudere jongen het gebied zijner fantasie met grote figuren uit verleden en heden. Terwijl een vierjarig knaapje in de agent, de officier of zelfs al in een sabel en een geweer de glorie van zijn toekomst ziet, richt een 10-jarige jongen zich daarvoor tot de bovenmenselijke daden van Hercules of Siegfried en droomt een adolescent van de grootheid van een Napoleon. Zou de fantasie een kwestie van begaafdheid zijn, dan is het onbegrijpelijk, waarom meisjes heel andere dromen koesteren dan jongens. Slechts weinig meisjes willen een amazone of een Walküre worden. Penthesilea of Brunhilde zijn voor haar geen bijzonder aantrekkelijke figuren. Zij zouden een Thusnelda of een Krimhilde willen zijn, omdat ze heel goed weten, dat in onze tijd de macht van de vrouw in de door dichters bezongen schoonheid en deugd ligt. Het streven van de jongen naar heldendom en van het meisje naar innerlijke of uiterlijke schoonheid groeien, hoe ver ze ook van elkaar schijnen te staan, uit een en dezelfde wortel en zijn op hetzelfde doel gericht, nl. bevrijding van de druk van de volwassenen en bevrediging van het zelfgevoel. De zucht zich te doen gelden leert hun de grote mensen na te bootsen, hun pose over te nemen. En daar maar weinig opvoedingsmethoden de kinderen gelegenheid geven zich vrij uit te leven, wordt meestal een bepaald gebied voor dit doel gereserveerd, waar volwassenen niet kunnen binnendringen: het gebied van de dromen.

Wie in slaapzalen van kleinen wachtdienst heeft gedaan, zal verbaasd geweest zijn, als hij bemerkte, dat de vurige wensen van deze kinderzielen niet slechts in hun mompelen, maar ook in de houding van hun lichaam tot uitdrukking komt. Dr. Adler vertelde eens van een leerjongen, die steeds met over elkaar gevouwen armen als een Napoleon rondstapte en ook in zijn slaap deze markante houding behield. Het gelukte hiervan de oorzaak aan het licht te brengen. De jongen had in zijn schooljaren een onderwijzer gehad, die hetzelfde deed, waarschijnlijk, omdat de grote figuur van Napoleon hem aantrok. Van deze volwassene had het kind de houding overgenomen met alles, wat daar in zijn verbeelding bijbehoorde. Een veel verbreide

lichaamshouding van het slapende kind doet denken aan het vraagteken. Ik heb een jongen gekend, die deze houding steeds weer aannam, hoe vaak men hem ook rechthoek neerlegde en hoeveel moeite men ook deed om hem zó te leggen, dat hij geen vraagteken meer kon vormen. Zijn dromen waren vol van oorlog, rovers, ondergang van de wereld, waarbij hij alleen ontkomen wilde, zonder dat hij tot dit doel geraakte. Hij mompelde bevelen, zoals deze bij het zwemmen en de gymnastiek aan kinderen worden gegeven. Ook droomde hij wel, dat hij het werk van zijn onderwijzer moest doen, zonder daarin te slagen. Legde men hem recht neer, dan slaakte hij een diepe zucht van verlichting als blijk, dat een nachtmerrie, die hem kwelde, verdwenen was. Zijn opstellen behandelden steeds het thema van het willen en niet kunnen. Hij schreef dan bijv. dat hij op weg naar school een oude man of vrouw zag uitglijden, dat hij die hielp opstaan en de straat oversteken en ... dat hij daardoor te laat in zijn klas kwam. Hij wilde op reis gaan; een kind had zijn hulp nodig, omdat het in gevaar was en ... hij mist de trein. Zijn fantasie was buitengewoon sterk ontwikkeld; hij verbeeldde zich bijv. een politieagent te zijn en joeg andere kinderen schrik aan; zijn mimiek bij het vertellen van wat hij zoal deed was zeer levendig; zijn ogen glansden; hij bedwelmde zich aan zijn verhalen. Een niet minder opmerkelijke slaaphouding, die in nauw verband met iets als een vlucht schijnt te staan, is het helemaal onder de dekens kruipen, ook met het hoofd. Een jongen, die ik tamelijk lange tijd gadesloeg, verzette zich werkelijk wanhopig tegen een verandering van deze houding, ofschoon hij zo transpireerde, dat de deken vochtig werd. Hij was buitengewoon agressief, steeds klaar voor de aanval. Hij keek schuw uit de hoeken van zijn ogen. Zijn lippen mompelden scheldwoorden; ik kon ze duidelijk verstaan, als ik naast zijn bedje stond. Ondanks deze uiterlijke tekenen van moed leerde hij niet zwemmen en was hij onvoldoende in gymnastische oefeningen. Stond hij voor iets, dat hem gevaarlijk voorkwam, dan was hij uiterst laf. Toen het met veel moeite lukte, hem ertoe te bewegen zich in een jongensgroep op te doen nemen, waarvan de leden meehielpen hem aan te moedigen, leerde hij ook zwemmen; zijn aanvalszucht werd minder fel, zijn pochen werd ontzenuwd door de vriendschap van de anderen, die voor hem een plaats in hun mooie gemeenschap inruimden. Van toen aan stak tenminste het achterhoofd boven de dekens, soms zelfs een deel van het gezicht. Hij had karakteristieke dromen; steeds bewogen deze zich om de figuur van de duivel; hij vertelde mij later dikwijls met levendig gebarenspeel, hoe hij door deze achtervolgd werd, zodat ik vermoed, dat hij in zijn verhalen nog nieuwe fantasiewerelden inlaste. Daarbij onderstreepte hij bijna

ieder woord met een “Werkelijk, zo was het”. Het leek erop, of hij zichzelf de waarheid van de producten zijner verbeeldingskracht voorhield. Nadat men hem in individualpsychologische zin had voorgelicht, was een eenvoudig “We weten, dat je een held bent” voldoende om hem te doen verstommen.

Nog meer schakering dan die van de nachtelijke dromen vindt men in de dagdromen van de kinderen. Hier kan de voortwoekerende kinderlijke fantasie zich algemeen ontplooien en neemt soms een schrikbarende vorm aan. Twee jongens waren van die dagdromers. Zij hadden geleerd al jong deze zijweg te bewandelen: de ene jongen, enig kind, had een zeer energieke moeder (zijn vader was gestorven); de andere jongen werd sterk in een hoekje geduwd door een jong, lief zusje en een jongere broer, die voor het brave, goede kind speelde. Zeer krasse vormen namen de dagdromen bij een klein meisje aan, de jongste van vier zusters, dat steeds op de uitkijk stond de ouderen de loef af te steken, ook al, omdat de vader uit verlangen naar een stamhouder, haar jongensachtig opvoedde en liet kleden. Toen de moeder haar dwong haar vrije tijd met handwerkjes te vullen, verguldde zij de pil van deze gehate uren door daarin de ene droom na de andere uit te spinnen over haar toekomstige grootheid en schoonheid. Ten lange leste spitste zij zich al van te voren op het uurtje, dat zij met haar gedachten uitstapjes kon doen, welke steeds fantastischer werden. Elke stoornis in haar dromen, die met spannende romanlectuur werden gevoed, beantwoordde zij met nerveuze woedeaanvallen. Deze werden zeer hevig, nadat haar ouders haar dergelijke boeken verboden. De toegangspoorten tot de betere wereld waren daarmee dicht gemetseld. Het meisje schiep zichzelf een soort martelaarschap, dat zich in de meest bonte dromen ontladde en de weg tot het leven onmogelijk maakte. De verkeerde overtuiging, die lange tijd opgeld deed, dat slechts in eenzaamheid, ver van de wereld, werkelijk grote dingen tot stand komen, hielp haar bij de vlucht uit het leven. Ze voelde zich als Assepoester (eveneens de jongste in het gezin) tot iets hogers geroepen en achtte zich hiermee voldoende verzekerd tegen de onaangenaamheden van het alledaagse leven. In plaats nu, dat men dit kind de mogelijkheid gaf, haar krachten in de een of andere systematische studie te ontplooien en haar streven te kanaliseren, waar het toch al haar energie aanwendde om zich als jongste zuster over de hoofden van de ouderen heen te doen gelden, verzetten de ouders zich tegen alle leren en dreven zij het meisje voortdurend verder in de wereld van blinkende schijn. Ze had onophoudelijk ruzie met ouders en zusters, later met bijna iedereen en werd ook lichamelijk teerder en ongeschikter

voor een levenstaak. Toen haar eerste, sterk romantische literaire producten niet die weerklank hadden, die zij in haar onervarenheid stellig verwachtte, ging ze geheel op in fantastische voorstellingen, dat ze eens zelfmoord zou plegen als aanklacht tegen haar ouders. Ze stelde deze verantwoordelijk voor haar “onzalig” lot; later achtte ze alle mensen, die zij kende, daarvoor aansprakelijk, want iedereen wilde haar neerdrukken op dezelfde manier als haar zusters dat vroeger deden. Van jongsaf was ze er van overtuigd, dat ze grote begaafdheid had. Dit was de uitzonderingspositie, die zij in de rij van de zusters en later in die van de vriendinnen zichzelf verschafte. Ze had er toen nog geen idee van, dat haar weg overeenkwam met een eeuwige terugtocht voor de “vijand” en dat ze de strijd met het leven ontweek, waarin toch de enige mogelijkheid school, haar goed verstand tot ontwikkeling te brengen. Naar haar eigen woorden troffen haar Adler’s ideeën als een bliksemstraal en zetten deze haar toenmalige levenshouding in een schel licht. Ze ontdekte hoe ze ten koste van alles streed voor de opheffing van haar dubbele minderwaardigheid en dat wel op geheel verkeerde wijze. Ze zag, hoe ze alle energie aan haar verbeelding schonk en dat deze haar niet alleen aan alle praktisch werk onttrok maar bovendien nog zorgde voor een zekere genoegdoening ten opzichte van het geringschattende oordeel van haar medemensen. Op de dwaalwegen van de fantasie had ze tot nu toe geprobeerd het doel, haar oudere zusters te overvleugelen, te bereiken, welk kinderlijk streven door ter zake kundige opvoeders voor opbouwend werk had kunnen worden gebruikt. Het gelukte met behulp van Adler’s inzichten nog heel veel later de fantasie van het meisje te breidelen, in systematische scholing haar krachten vrij te maken van een “schijndoel” en te bezigen voor praktische doeleinden.

Kinderen vluchten in het rijk van de fantasie, als zij de werkelijke of schijnbare druk van het overwicht van hun omgeving willen afwentelen. De bekende autoriteit, die de grote mensen voor de kinderen houden opgericht, de verschillen in rang, die wij ten bate van het uiterlijk gezag in de maatschappij hebben vastgesteld - het is alles niets anders dan een goedkoop hulpmiddel bij het streven van de volwassene, zich te doen gelden. Dit hulpmiddel beoogt de kinderen een geflatteerd beeld van de leden van de gemeenschap te geven. In het leven betekent *kind-zijn* weinig en *volwassen-zijn* heel veel, dit is de bitterste slotsom van de kinderziel, die nog lang na jeugd- en rijpingsjaren remmend op de jonge mens kan werken. Het ideaal van de kinderen is daardoor: zo vlug mogelijk de rang van de volwassenen te bereiken. Het wordt gevoed met

wat ze ondervonden; het vormt de stuwkracht van hun verdere ontwikkeling. De opvoeder heeft het echter in zijn hand, deze “motor” te sturen in de richting van voor de gemeenschap nuttige arbeid. Want in de maatschappij leven de kinderen en dienen zij straks te werken. Vluchten kinderen voor wachtende opgaven, zo trachten zij een van de wegen in te slaan, die hun persoonlijke successen garanderen. Welke weg dit nu precies wordt, is alweer afhankelijk van de ervaringen, die zij hebben opgedaan. Er zijn er, die een barricade tegen de levenseisen en de onprettige stemmen in hun eigen hart hebben opgericht met hun vreesachtigheid, anderen met hun domheid, luiheid of koppigheid. Er zijn er ook, die bescherming vinden achter hun dromen en fantastische ideeën. Ze hebben geen moed hun onzekerheid te bestrijden, maar de aanvallen van dit deprimerende gevoel kunnen hen nu niet meer treffen. Hun tegenstand is dus niet openlijk meer, zoals die van het koppige of snoepachtige kind. Ze kiezen de weg van het lijdelijk verzet. Ze brengen hun energie naar een gebied over, dat ongevaarlijker lijkt dan koppigheid en domheid, dat zelfs hoog aangeslagen wordt in anderer achting, omdat het de aanwezigheid van een schat aan bovenmenselijke krachten doet veronderstellen. Deze dwaalweg heeft echter een vernielende invloed op hun ontwikkeling, want hun omgeving kan de fantasie veel minder doeltreffend bestrijden dan andere kindergebreken. Zij maken er daar om ook des te meer gebruik van; dag en nacht werken het ontmoedigd gedachten- en gevoelsleven in haar dienst. Maar dit “trainen” van hun zielen komt al gauw in alle handelingen tot uitdrukking en geeft hun het karakter van de fantast. Zeer veel mensen trekken zich op deze gemakkelijke en minder verachte wijze uit het leven terug; de karaktertrek van ongebreidelde verbeeldingskracht kan dus licht op rekening van de overerving van de een of andere oom of grootvader worden geschreven. Alleen blijft dan het raadsel bestaan, waarom juist deze negatieve vorm van de fantasie zo gemakkelijk wordt overgeërfd, terwijl zij in de positieve gestalte van een kunst zo zelden van ouder op jonger overgaat.

Dit proces van vereenzaming, waaraan het kind al dikwijls in zijn prille jaren onbewust werkt, kan zo langzamerhand alle punten van contact doen verdwijnen, die het nog met de gemeenschap heeft. Het oorspronkelijk aanwezige gevoel van samenhang, het zich gemakkelijk bij elkaar aansluiten, dat men zo goed bij kleine kinderen kan opmerken, verbleekt, om plaats te maken voor een uitzonderingspositie, welke het kind al gauw tot betweterij en dromerijen brengt. Besluiteloosheid, verstrooidheid, zelfoverschatting zijn er de kwade gevolgen van en in het latere leven rijpen nog veel slechtere

vruchten. Doet men zijn best het voortwoekeren en overheersen van de fantasie te stuiten, zo dient men bij zijn pogingen ook nog andere gebieden te bestrijken. Want er is hier niet sprake, zoals vele ouders geloven, van een kinderlijk spel, maar van een geestelijke zwaktetoestand, welke uit een gebrek aan moed is voortgekomen. Het is niet voldoende, dat men de kleine zijn leugens en snoeverijen voorhoudt, dat men hem zijn opmerkzaamheid of zelfoverschatting verwijt. Het doel van het kind evenals dat van de ouders bij hun opvoeding moet veranderd worden. Men dient hem te tonen, dat het schijnleven van zijn dromen nooit tot een goede daad kan leiden, maar dat het de dienst doet van een zalfje op de wond die ontmoediging en vlucht hebben geslagen. Deze wond moet gesloten zijn, voordat moed en daadkracht kunnen opbloeien. Daartoe behoort voor alles, dat de volwassenen elke pose van overwicht, die zij zo graag tegenover het kind aannemen, laten varen. Deze bewuste houding versterkt immers in de kleine het natuurlijke gevoel van zijn zwakheid. En dit minderwaardigheidsgevoel op zijn beurt - het doet er niet toe, of het kind het helder ziet of slechts vaag ondervindt - kweekt immers de grote groep van kindergebreken. Het is prachtig, als de verbeeldingskracht het arbeidsvermogen van de mens bevrucht, maar dan is voordien nodig alle ongebreidelde fantasiebeelden, die slechts de eigen persoonlijkheid strelen, uit te bannen en slechts de fijnbesnaarde, kunstzinnige sympathie met de dingen om en boven ons te behouden. Het is toch iets wezenlijk anders, of een mens zijn eigen bestaan steeds onder een vergrootglas houdt of dat hij aan het voelen en denken van alle mensen een verhelderende vorm van uitdrukking vermag te geven. Aan beide geven we de naam van fantasie en we kunnen dan ook trachten de ene door middel van de andere te veredelen.

In individualpsychologische zin is elke levensopvatting, die op andere dan maatschappelijke waarden is gebaseerd, de compensatie van een minderwaardigheidsgevoel. Daar dit laatste bij kinderen als natuurlijk moet worden beschouwd en het verdiept kan worden door een reeks factoren van deels opvoedende, deels organische aard, zoeken zeer vele kinderen in het rijk van de verbeelding de verlangde compensatie. Het is echter kenmerkend en wijst ons tevens de juiste weg, dat men bij kleinen, die in hun kindergemeenschap de plichten en rechten van de volwassenen overnemen, zoals in de methode van Montessori of die van het *selfgovernment*, maar een gering aantal treft, dat er met de geest "tussenuit knijpt", terwijl deze veelvuldig zijn te vinden bij kleinen, die slechts in het ouderhuis hokken als mensjes van de derde rang. Er is dus geen tovermiddel nodig om het kind van zijn verkeerde

geesteshouding te ontdoen, alsof het zich eerst in een denkbeeldig rijk zou kunnen doen gelden. Laten wij de kinderen de mogelijkheid bieden, tussen de volwassenen te werken en hun gevoel van eigenwaarde te bevredigen. Laten wij hen bevrijden van het gevoel, dat zij minderwaardig zouden wezen, alleen omdat zij jonger en teerder zijn en laten we hun voldoende plaats inruimen, opdat zij hun vorming op de weg van het werkelijke leven tot stand kunnen brengen en geen dwaalwegen meer behoeven in te slaan.

HET JONGSTE EN HET OUDSTE KIND DOOR KURT SEELMANN

Een moeder klaagt: “Ik weet niet, wat ik doen moet. Ik heb twee kinderen, een twaalfjarig meisje en een elfjarige jongen. Het meisje is netjes, de jongen slordig. Het lukt niet hem netheid bij te brengen. Ik heb hem berispt, gestraft, opgesloten, heb een beroep gedaan op zijn eerezucht, wees hem op zijn zuster, maakte in bijzijn van zijn kameraden spottende opmerkingen over zijn nonchalance. Mijn man heeft eveneens van alles geprobeerd. We hebben hem voorspeld, dat men hem nergens als leerjongen kon gebruiken; we stelden beloningen in het vooruitzicht, als hij tonen wilde netjes te zijn - het heeft alles geen zier geholpen. Hij is bang voor straf; krijgt hij klappen, dan is hij dagenlang bokkig. Het meisje daarentegen hoeft nooit op haar plicht te worden gewezen. Zij is in alles even netjes; haar kleren zijn in de puntjes, haar schoolwerk is keurig. En bij de jongen ... Nee, het is nauwelijks te geloven, hoe verschillend twee kinderen uit één gezin kunnen zijn. En ze hebben beide toch precies dezelfde opvoeding genoten. De jongen wordt niet anders behandeld dan het meisje. Ik begrijp er niets van!”

Als deze moeder eens in de kring van haar kennissen had rondgezien, dan had ze zich gemakkelijk kunnen overtuigen van het feit, dat kinderen van één gezin zich zeer dikwijls in tegenovergestelde richting ontwikkelen. Deze tegenstellingen, in scherpe of verzachte vormen optredend, zijn: zacht - driftig, toegeeflijk - heerszuchtig, netjes - nonchalant, vreesachtig - moedig, schuchter - brutaal, voorbeeldig - lichtzinnig, beambtennatuur - kunstenaarsnatuur, onzelfstandig - handig, onbegaafd - knap. Vooral in gezinnen met twee kinderen vindt men deze tegenstellingen zeer duidelijk.

Spreekt men nu met een leek - het behoeft zelfs geen leek te zijn - over dit feit, dan hoort men waarschijnlijk als oorzaak noemen: de aanleg. Met deze term wordt alles snel en bevredigend verklaard. Ieder kind heeft bij zijn geboorte een zekere aanleg. Het ene is geneigd tot netheid, het andere tot slordigheid; het ene heeft een goede aanleg, het andere een verkeerde. Daar; kan de opvoeding niet veel aan veranderen. De oppervlakkige mens is met deze verklaring volkomen tevreden, ook al, omdat vele praktijkmensen - ouders en opvoeders - er volkomen mee akkoord gaan. Ze interesseren zich bijzonder sterk voor een oorzaak, waarbij ze zelf vrij uitgaan en hebben die gevonden, als ze zich mogen beroepen op een aangeboren verstandelijk of zedelijk defect. Zouden ze zo iets niet bij de hand hebben, dan kon men misschien aannemen, dat

zij zelf schuldig waren aan de minder fraaie en minder gewenste ontwikkeling van hun kind.

Wij zijn met de verklaring echter niet tevreden; wij zijn evenmin pessimistisch genoeg te geloven, dat een mens van zijn eerste levensdag af overgeleverd is aan aanleg of noodlot en dat zijn hele ontwikkeling afhangt van wat hij "meebrengt". Aan de andere zijde is het grote verschil van karakter bij kinderen van één gezin niet te ontkennen. Evenwel, de stilzwijgend of uitdrukkelijk gestelde premisse, dat deze kleine dezelfde voorwaarden voor hun ontwikkeling en dezelfde mogelijkheden hebben is niet anders dan een bewijs van slecht doordenken.

De bedoeling van deze bijdrage is te bewijzen aan de hand van een paar typische voorbeelden van jongste en oudste kinderen: *de voorwaarden voor de ontwikkeling van een kind en zijn mogelijkheden zijn van de beginne af aan afhankelijk van zijn plaats in de rij van zijn broers en (of) zusters.*

De benjamin

Het is bekend, dat hij een bijzondere plaats in het gezinsleven inneemt. De moeder is geneigd hem te vertroetelen. Bijv.: Toen Ernst geboren werd, waren de andere kinderen in het gezin 17, 15, 14, 12 en 11 jaar oud. Geen wonder, dat allen veel van hem hielden. Vooral de meisjes vonden hem een verrukkelijk kereltje en wedijverden met de moeder om de verzorging van broertje. Zelfs betrapte men de jongens erop, dat ze de baby nu en dan streelden. Ernst was het middelpunt: het enig belangrijke in aller ogen was of hij huilde of lachte; zodra hij schreide of pruilde, sprong steeds iemand op om te zien, wat hem scheelde. In deze liefdevolle atmosfeer ontwikkelde hij zich snel. Tien maanden oud begon hij te lopen; twee maanden later brabbelde hij al aardig. Alles feiten, die de moeder nu nog met trots vertelt. Elk woord uit Broertje's mondje werd bewonderend herhaald en ging de kennissenkring rond. Al heel vroeg kende hij een groot aantal gedichtjes van buiten. Bij elke gelegenheid mocht hij ze opzeggen en werd dan met loftuitingen overladen. *Hij kreeg zo een heel verkeerd beeld van zijn eigen waarde.* Het kwam zover, dat hij zijn kunsten slechts tegen beloning vertoonde; werd er bezoek verwacht, dan moest Moeder hem uitdrukkelijk iets lekkers beloven, anders kregen de gasten geen versjes te horen. Ze sloot meestal deze gevaarlijke koop; gevaarlijk, omdat Ernst zijn centrale plaats ermee versterkte en zichzelf steeds meer overschatte. De moeder was zo

toegeeflijk, omdat zij zichzelf een brokje van de lof over het zo flinke en knappe kind mocht toekennen.

Dat is de situatie van de benjamin, van het moederszoontje. Door ieder bemind en verwend, ontwikkelt het zich veel sneller dan zijn broers en zusters, die niet half zoveel verzorging, liefde en aaitjes hebben gekregen. Zijn overschatting wordt gevaarlijk, als hij onder andere kinderen komt, bijv. als hij naar school gaat, *waar hij plotseling niet meer betekent dan de andere kleinen*. Dan voelt zo'n kind zich als een plant, welke opgroeide in een broeikas en die nu plotseling tussen andere planten naar de koude grond wordt overgebracht. Dan heeft de benjamin het koud, want hij is aan de tropische temperatuur van de liefde in zijn ouderhuis gewend. De kans is groot, dat het een moeilijk kind wordt.

Een tweede voorbeeld. De vader is een uiterst correcte, hoog geplaatste beambte; de moeder heeft een kunstenaarsnatuur met voorliefde voor al het buitenissige. Daar de karakters van de ouders zo uiteenlopen, is hun onderlinge verhouding voortdurend gespannen. Er zijn twee kinderen, Egon, de oudste, en Waldemar, de benjamin, het troetelpopje. Hebben de jongens ruzie met elkaar - en dat gebeurt nogal eens - dan trekt Waldemar steeds aan het kortste eind. Nu eens, omdat hij zijn recht niet met zijn vuisten kan handhaven, dan weer, omdat zijn vader Egon in alles ondersteunt er niets van zijn jongste zoon kan verdragen, net zo min als van zijn vrouw. De beide kinderen zijn tot op zekere hoogte stropoppen van de twee vijandelijke machten, die achter hen staan. Egon, de sterkste en oudste, het mannelijke symbool, is steeds overwinnaar; Waldemar lijdt de ene nederlaag na de andere. Eindelijk geeft de jongste de pogingen op bij de vader een beetje in aanzien te komen; zijn houding wordt aarzelend; hij verliest de hoop ooit een man te worden en gelijk te mogen hebben. Deze moedeloosheid hebben alle jongste kinderen, wier oudere broers en zusters hun de weg van de ontwikkeling schijnbaar versperren, doordat zij beter werk leveren of doordat de benjamins onder straffe voogdij staan. Waldemar weet er niets anders op, dan zich vaster aan de moeder te binden, die als strijdmacht ten minste achter hem staat. En deze beloont zijn "trouw" (hij is werkelijk haar enige steun in het gezin), doordat ze hem verwent, zoveel ze kan. Als dank en als wapen tegen de droge, ouwelijke Egon wordt hij voorbeeldig braaf en een beetje dromerig. De moeder laat hem aan al haar gasten zien en prijst hem dan overdreven sterk. Hij kan zich dus prachtig doen gelden en blijft jarenlang lief-kinderlijk. Aan de andere kant wenst hij natuurlijk evenals andere kinderen vurig, groot te worden. Hij ziet de afstand tussen de snel opgroeiende Egon en zichzelf groter

en groter worden. Wat moet hij doen? Kinderlijk blijven en de bescherming van zijn moeder behouden of haar bijstand verliezen en in een schijnbaar hopeloze strijd tegen de grote broer en de machtige vader zijn mannelijkheid proberen te veroveren? Hij kiest het eerste, zoals de meeste benjamins en bijna alle jongste meisjes doen. Voor het verloren paradijs stelt hij zich schadeloos door zijn moeder met alle middelen van braafheid, liefde en aanhankelijkheid te tiranniseren. De angst voor het groot worden, voor dreigende gevaren en verantwoordelijkheid maken hem zijn keuze tamelijk gemakkelijk, waarbij nog komt, dat zijn moeder hem de zorgen van de volwassenen in veel te schrille kleuren schildert. We kunnen nu al de prognose stellen, dat Waldemar in het gunstigste geval één van die onzelfstandige mannen zal worden, die steeds aan hun moeder blijven kleven en die alle zelfstandige leven proberen te ontwijken; Egon daarentegen gaat zijn vader achterna: correct, hoog, afkerig van gevoelsuitingen. Twee kinderen uit één gezin met dezelfde levensvoorwaarden en mogelijkheden!

Niet steeds echter hebben de Waldemar's een moeder, die zich in hun dienst stelt. Heeft zij geen tijd zich geheel aan de belangen van de benjamin te wijden, zo kan zijn levensplan geheel vernietigd worden.

Nu nog een voorbeeld uit een arbeidersgezin. Rudi kwam ter wereld, toen zijn broers negen en tien jaar waren. Van de beide grote jongens is de een gehoorzaam en een modelkind: moeders lieveling, terwijl de ander praktisch en opgewekt is, wat hem de voorliefde van de vader verschaft. De moeder, die buitenshuis werkt, kan niet veel zorgen aan de baby geven. De zoveel oudere broers kapen Rudi alle mogelijkheden weg zich bij zijn ouders te doen gelden. Ze zijn vlot en handig, leren goed, werken nauwkeurig. Wat blijft er dan nog over? De jongste geeft de concurrentiestrijd op, wordt lui, vervelend, onbruikbaar, houdt zijn ouders als zorgenkind steeds in touw. Er belooft niets goeds uit hem te groeien. Op zijn vijftiende jaar komt er echter een verrassende ommekeer in zijn aard. De flinke, praktische en opgewekte broer krijgt een ongeluk in de bergen en sterft. *In verbluffend korte tijd neemt de luie en onbruikbare jongen de opengevallen plaats in en bekleedt zich met de karaktertrekken van de gestorvene.* Hij krijgt liefde voor de bergen, doet daar ook roekeloze klimtochten, wordt ijverig en flink in zijn beroep en bereikt het doel, waarnaar hij onbewust streeft: hij geniet van de vader dezelfde achting, als de verongelukte jongen en verdedigt zich met succes tegen de gehoorzame en plichtsgetrouwe broer.

In de gedichten van het leven schuilt meer fantasie dan in die van de dichters. We denken aan sprookjes, waarin plotseling de kleinste van het gezin, de laatste, die men steeds over het hoofd gezien heeft, een held wordt, met de prinses trouwt, al zijn broers redt, enz. Ook daarvan een paar voorbeelden. Het komt daarbij niet aan op de middelen, waarvan de benjamin zich bedient om aan de minderwaardige rol van de niet in tel zijnde dreumes te ontkomen. Voor ons is van belang aan te tonen, dat de plaats van het jongste kind in het gezin leidt tot versterking van het minderwaardigheidsgevoel.

Karel was de jongste van zeven broers. Zijn vader was arbeider; de moeder wasvrouw. De jongens werden aan zichzelf overgelaten en waren echte straatbengels met vuile neuzen en grove termen. Toen Karel nog niet lopen kon, werd hij in een sportkar gezet en de broers moesten hem meenemen. Viel hij bij de harde rukken op de grond, dan schreeuwde hij moord en brand, anders raapten de andere hem niet op. Ze waren niet zo goed, of ze moesten hem weer in zijn karretje zetten. Geen van hen hield van de dreumes, dat struikelblok aan hun benen. Vervelend, dat je hem maar altijd meenemen moest en op hem passen! O, je kon hem met wat "tact" wel kwijtraken. "Karel, zie es, of moeder er aan komt". Karel ging zien; de jongens waren verdwenen. Wat hielp het, of hij huilde? Wat gaf het, of de vader de jongens 's avonds één voor één afranselde? Hun verhouding tot hem werd daarmee niet beter. Soms, als ze niets anders hadden te doen, plaagden en knepen ze hem zolang, dat hij van hulpeloosheid brulde en woedend op de grond stampte. Eén gedachte beheerste hem volkomen: *groot worden!*, groter dan alle broers! Als vierjarige verlangde hij vurig naar de school. Zaten de jongens 's avonds met hun huiswerk om de tafel, dan moest hij ook een lei hebben en schrijven. Hij kreeg er een, een broer tekende hem voor (natuurlijk neerbuigend tegemoetkomend), hoe men een i en een e schrijft en Karel zette streepje voor streepje op de lei. Eindelijk was hij zes jaar en mocht naar school. Hij had al een massa schoolse kennis vergaard, ging in de klas moedig aan het werk en werd een beste leerling. *Toen kwam het rapportboekje en de vader hield met zijn mooie cijfers in de hand een strafpreek tot de grote jongens, die als echte straatbengels weinig gaven om goede resultaten op school.* Karel vierde triomfen; voor de eerste keer van zijn leven was hij zijn broers de baas. Met machtige eerezucht streefde hij ernaar, zijn plaats te behouden. Dit lukte hem. Maar het kon ten slotte ook de ouders niet ontgaan, hoe trots zij ook overigens op de jonge studiebol waren, dat diens ontwikkeling niet gaaf was. Hij kreeg dan ook steeds vaker zenuwhoofdpijn. Was er

een proefwerk op komst, dan werd hij duizelig en had hij hartkloppingen. Zijn moedeloosheid was sterker dan ooit beheerste hem geheel, deed hem vrezen zijn plaats van nummer één niet te kunnen houden en de met zoveel arbeid betaalde voorrang in het gezin te moeten verliezen. Dit gevoel van onzekerheid bracht er hem toe zich met behulp van zenuwstoornissen te beveiligen. *Waar hij een echec zou kunnen lijden, zou dit op rekening van zijn slechte gezondheidstoestand geboekt mogen worden.*

Als tweede voorbeeld van de versterking van het minderwaardigheidsgevoel door de plaats van benjamin moge het volgende dienen.

In een arbeidersgezin met zes kinderen, waar de vrouw en moeder overleden was, werd het jongste kind, een lichamenlijk zeer achterlijke jongen, sterk door het ruwe optreden van zijn grote broers en de voogdij van zijn zusters neergedrukt. Hij vond een weg zich toch te doen gelden in dezelfde driftbuien waarmee zijn vader het hele gezin deed sidderen. Kreeg hij zijn zin niet, dan beantwoordde de jongen dit met allerlei geweldadigheden. Hij smeed dan kopjes en schoteltjes op de grond, slingerde het voorwerp rond, dat hij toevallig in zijn handen kon krijgen, gooide zijn broers en zusters een mes achterna, enz. Hij was overal als driftkop gevreesd; thuis en op school deed men zijn best hem vooral niet te prikkelen.

Vergelijken we de kinderen van de laatste twee voorbeelden: de leergierige Karel en de driftige messensmijter, dan blijken hun totaal verschillende reactiewijzen uit één en dezelfde oorzaak voortgekomen, nl. uit het minderwaardigheidsgevoel van de benjamin die door zijn oudere broers en zusters bij de bevrediging van zijn gevoel van eigenwaarde gehinderd wordt en nu zijn best doet zó te handelen, dat men hem niet meer over het hoofd ziet. Het middel, dat in staat is zo snel mogelijk respect en streling van het zelfgevoel te voorschijn te roepen, wordt aangegrepen, onverschillig of het in sociale zin nuttig of schadelijk is.

Het oudste kind in het gezin

Uit het bovenstaande zou de conclusie getrokken kunnen worden, dat de benjamin in het gezin wel het meest gevaar loopt op de verkeerde weg te geraken. Deze conclusie zou niet juist zijn. Even grote gevaren

bedreigen het zelfgevoel van het oudste kind, ook al komen die van een andere kant.

Bijvoorbeeld: Voor Erich ter wereld kwam, hadden zijn ouders al twee kinderen gehad, die echter kort na hun geboorte overleden waren. Het is licht te begrijpen, dat de moeder zeer veel zorg aan Erich besteedde. Ze was voortdurend bij hem; de herinnering aan de twee gestorven kleinen dreef haar steeds weer naar het wiegje om te zien, of alles wel in orde was. En zoals het in dergelijke gevallen meestal gaat: ze verweende de jongen naar alle regels van de kunst. Huilde hij, dan was ze bang, dat hij zich opwond en ziek worden zou. Ze deed dus alles om zijn huilen zo gauw mogelijk te doen bedaren. Als kleuter kreeg hij zelfs eens Vaders horloge om ermee te spelen (de sporen daarvan zijn nog te zien), alleen omdat hij huilend erom bedelde. Het fotoalbum was zijn liefste speelgoed. Men moest het hem maar geven, vonden de ouders. Men kon hem toch niet laten schreien. Zo leerde Erich spoedig, hoe hij zich van zijn moeder moest bedienen om alles te krijgen, wat hij verlangde. Deed ze niet dadelijk, wat hij vroeg, dan hoefde hij maar te huilen. Viel hij bij zijn spel of op de wandeling, dan schreeuwde hij zo hard hij kon, want dan kwam moeder, die hem behoedzaam opnam, zachtjes beklagde en troostte.

Misschien was dat nog wel jaren zo gegaan, als Erich niet na drie jaar een broertje had gekregen. Toen begon een moeilijke tijd voor hem. Hij, die toch zo aan de tedere liefde en zorgen van zijn moeder was gewend, moest nu maar ineens op eigen benen staan, want de moeder werd geheel door de nieuwe baby in beslag genomen. Het was een zwak poppetje, dat na elke maaltijd overgaf, zodat men maandenlang voor zijn leven vreesde. Erich kwam zichzelf als een onttroonde koning voor. Wat voordien regel was, gold nu niet meer. Moeder zei: "Je bent nu mijn grote jongen. Je kunt wel alleen spelen. Moeder moet naar broertje, weet je?" Nee, dat wist Erich in het geheel niet. Hij kon het niet begrijpen. Alleen spelen, spelen zonder moeder? Hoe kun je dat doen? *Hij had het nooit geleerd, nooit gedaan; nu kon hij het niet.*

In de eerste tijd probeerde hij zich nog met de oude middelen van zijn moeder te bedienen. Hij valt, blijft liggen en huilt. Ja hoor, moeder komt, zet hem overeind, troost hem en laat hem dan alleen. Jammer genoeg wordt ze meer en meer immuun. En eens op een dag zegt ze ongeduldig: "Hou je toch stil! Je maakt broertje wakker." Dus met huilen bereik je niets meer; moeder reageert alleen op het schreien van de baby. Die wordt gekalmeerd, gewiegd, op de arm genomen, vertroeteld; Erich wordt berispt. Dergelijke gebeurtenissen zijn wel heel

ontmoedigend. Plotseling van moeders deelnemende zorgen buitengesloten, verlangt hij ernaar deze terug te winnen. Eens proberen met gesprekken? - Mamma, is dat een venster? Dat zie je toch. - Ik had vergeten. Wat doet Mamma? - Dat weetje toch wel? - Zeg het me nog es. Mama, omdat ik zo'n domkop ben. Een ander gesprek: - Mamma, moet ik slapen? - Mamma, hoe lang moet ik slapen? Hoe moet ik gaan liggen? Op de buik? Dat kan ik niet - Op de rug? Dat doet zo'n pijn. - Op de zij? - Zal ik m'n ogen openlaten? - Dan kan ik niet slapen. - Moet ik met dichte ogen slapen? Maar ze gaan vanzelf weer open. - Kom aan het bed zitten, Mama, dan slaap ik misschien. De moeder zet zich aan het ledikantje; Erich slaapt inderdaad in. Doch zodra ze opstaat, is hij klaar wakker en begint er een nieuw vragen- en antwoordspel. Dan breekt moeder plotseling het onderhoud af en de kleuter voelt zich diep gekrenkt.

Op een dag heeft hij geen eetlust. Men moedigt hem aan, dringt en dwingt. Het resultaat? Elke volgende maaltijd wordt een tragedie: de vader is boos, de baby wordt wakker; de moeder doet bemiddelingspogingen. En alles, omdat Erich geen honger heeft en niet eet.

We zien in deze gedragingen van Erich niets anders dan zijn strijd om de liefde en de belangstelling van zijn ouders, welke hij meent verloren te hebben. Hij is al zo ontmoedigd, dat hij er in het geheel geen vertrouwen meer in heeft, hun liefde en waardering met positieve middelen te zullen veroveren. Hij waant zich een uitgestotene en hoopt door middel van zijn gebrek aan eetlust te bereiken, dat zijn ouders zich meer met hem zullen bemoeien. Het gelukt hem. Vader en Moeder moedigen hem aan, vermanen, berispen en ergeren zich. Erich is daarmee voorlopig tevreden.

Weer een jaar later werd een meisje geboren. Voor de oudste werd de toestand nog onaangenamer. Hij verloor de moed zo volkomen, dat hij een echt zorgenkind werd. Ook vroeger gilte hij wel eens 's nachts, maar nu werd dit zo regelmatig en schreeuwde hij zo luid, dat de burens kwamen vragen, wat er aan de hand was. Een dokter werd geroepen. Deze vond geen lichamelijke gebreken en raadde aan, de jongen goed te voeden en hem alle opwinding te besparen, omdat hij zeer zenuwachtig was. *Op deze wijze kwam Erich tot datgene, wat hem zo lang ontbroken had: tot moeders deelnemende zorgen en verpleging.* Indien wij zouden menen, dat zijn zenuwachtigheid nu minder ernstig werd, zouden we de grote troosteloosheid in Erich's geestestoestand nog hebben onderschat. Zijn zenuwachtigheid was weliswaar uit de ontmoediging voortgekomen, maar nu werd zij een middel, om de ouders

tot bijzondere verzorging en verpleging te dwingen. Hij wilde juist niet genezen, omdat zijn tegenwoordige omstandigheden hem uitstekend bevielen. Waar de arts aanried hem krachtig te voeden, bleek hij in het geheel geen eetlust meer te hebben. Hij weigerde nu en dan ook maar een hap voedsel tot zich te nemen en wond daarmee de ouders zeer op. Hij werd nog overgevoeliger; de minste aanleiding was voldoende voor een aanval van zenuwachtigheid. Alles precies het omgekeerde van wat zijn ouders zouden willen.

Nu een ander geval dat zich onder dezelfde omstandigheden afspeelde. Koert kreeg een broertje na zijn eerste vier levensjaren, waarin hij erg verwend werd. Na enige proefreacties reageerde hij op de aanwezigheid van de kleine indringer door ineens groot te willen zijn. Hij speelde niet meer, maar deed huiselijke bezigheidjes en “werkte” met de vader in diens werkplaats. De moeder had hem blijkbaar verraden; daarom sloot hij zich bij de vader aan. Om de baby bekommerde hij zich voorlopig niet in het minst; het enige was van tijd tot tijd een laatdunkende bemerking: “Och, wat is die dom. Die huilt de hele dag.” Deze houding fixeerde zich. Voortdurend liet hij zich minachtend over het broertje uit en legde aldus de nadruk op zijn eigen meerderheid. Hoe ouder beiden werden, hoe groter werd de rivaliteit. De oudste probeerde steeds alle waarde te ontnemen aan wat de jongste deed; hij lachte hem uit of hield hem voor de gek; hij onderdrukte hem en wilde heerser zijn. De jongste echter genoot de steun van de moeder en verklikte haar alle ondeugendheden van zijn grote broer. Dan werd Koert de les gelezen en als de maat vol was, vielen er slagen. De oudste probeerde deze zoveel mogelijk op het gezicht van zijn broertje over te boeken.

Een voorbeeld uit een arbeidersgezin. De vader verdient zeer weinig; de moeder is conciërge in een woonkazerne, om er wat bij te verdienen. De eerste twee kinderen stierven kort na de geboorte. Het derde kind was een prachtige jongen. Laten we hem Karel noemen. Hij werd zeker niet verwend, want zijn ouders hadden daartoe niet de tijd. Ze hielden veel van hem. Twee jaar later werd een zoon geboren, die niet overvriendelijk welkom geheten werd. De vader zag verergering van zijn financiële zorgen; de moeder had gehoopt, dat het een meisje zou zijn. De ouders vonden, dat de post van conciërge nodig bleef. Deze was met twee jonge kinderen niet goed te vervullen. En zo werd de jongste, Frits, naar buiten gestuurd, naar zijn grootouders. Hij bleef hier zes jaar. De grootouders verwendeten hem (natuurlijk!) en Frits overschatte dan ook de waarde en de macht van zijn persoontje niet weinig. Overigens had de

grootvader van hem een handige, flinke jongen gemaakt die van alle markten thuis was.

Toen Frits naar school moest, keerde hij in de ouderlijke woning terug. Daar had de oudste, Karel, intussen zijn vaste positie. Hij was een kleine, maar zelfstandige knaap, die zich de liefde en de waardering van zijn ouders wist te verschaffen door zijn aanhankelijkheid en door zijn ijver op school; van tijd tot tijd wist hij ook met koppigheid of vleien zijn zin door te zetten. Iedere leek, die de lotgevallen van de beide kinderen in hun eerste levensperiode kent, kan voorspellen, dat conflicten tussen Karel en Frits niet kunnen uitblijven. Zij waren beiden aan de positie van enig kind gewend geweest, hadden niet geleerd met elkander te delen en zich naar elkaar te voegen. Het is hun onmogelijk hun wederzijdse aanspraken te erkennen, omdat geen van beiden "iets verliezen wil". - Het kwam dan ook tot een oorlog. Karel stond van de eerste dag af op zijn post. Hij was zijn leven lang het beminde kind van zijn ouders geweest en wilde deze uitzonderingspositie behouden. Frits wenste echter niet met een tweederangs plaats genoegen te nemen. Uit de schermutselingen, waarin de sterkere Karel de overhand had, ontwikkelde zich een hardnekkige strijd, wie bij de ouders in aanzien zou komen. Deze begrepen niets van de eigenaardige toestand en verwonderden zich over de onbegrijpelijke verandering van de oudste. Karel, vroeger zo zelfstandig en onbezorgd, werd plotseling vreesachtig en onzeker. Hij was bang in het donker, droomde, dat hij vervolgd en vermoord werd en in al zijn doen werd hij voorzichtig, langzaam en dralend. De jongste was daarentegen een waaghals, moedig, fris en vrolijk. Hun verdere ontwikkeling behield deze trekken. Frits stormde erop los, mankeerde bij geen enkele kwajongensstreek en was haantje de voorste, als er iets gevaarlijks werd gedaan. Na het doorlopen van de lagere school kwam hij in de handel, hield de studie bij, behaalde een diploma van middelbaar onderwijs, kreeg een plaats aan het gerecht, legde een uitstekend staatsexamen voor de justitiedienst af, nam deel aan de oorlog en werd officier. Na de vrede wijdde hij zich aan sport, werd een uitstekend, maar roekeloos bergtoerist en skiloper en vond als 22-jarige jongeman de dood in de bergen. Karel, de oudste, meer dan lieveling van zijn moeder, hield angstvallig aan het huiselijke leven vast. In tegenstelling tot Frits vond hij geen "werkelijke" vriend. Hij was gehoorzaam, vlijtig, netjes, zeer religieus, als scholier en later als volwassene voortdurend bangelijk. Met goede cijfers en de aantekening: "Een model-leerling" verliet hij de lagere school. Voor praktisch werk was hij onbruikbaar. Hij kwam dus op een kantoor. Ook hij slaagde voor het diploma van middelbaar onderwijs en werd daarna een onzelfstandige,

bureaucratische beambte, die niets deed zonder ter bevoegder plaatse het flat te hebben verkregen. Deze schuwheid, niets op eigen verantwoording te nemen, spruit alweer uit angst voort - uit de angst zijn positie bij zijn chefs te zullen bederven.

We begrijpen, waarom de ontwikkeling van Karel en Frits zo sterk verschillend is en waarom Karel, de oudste, vreesachtig en onzeker werd. Vroeger, toen hij onomstreden de enige was, die profiteerde van de liefde en de waardering van zijn ouders, was hij zeker van zichzelf. Hij was van de beide broers de "bezitter" en had in de strijd om liefde en achting alleen maar de kans iets te verliezen. Dat maakte hem bangelijk. Vrees werd dan op haar beurt oorzaak, dat hij menige "veldslag" verloor, hetgeen zijn angst weer vermeerderde. Voor Frits was de toestand echter heel anders. Toen hij van zijn grootouders kwam, waren zijn ouders vreemden voor hem. Hij bezat dus niets en had alleen maar de kans iets te winnen. Vandaar, dat hij moedig ten strijde toog, op de vreesachtige Karel menige overwinning behaalde en daardoor aangemoedigd werd, de oorlog voort te zetten. Was Karel er steeds op bedacht zijn bezit en zijn bevoorrechte plaats te behouden, de jongste moest zich een plaats veroveren. Wilde de oudste het liefste "alles bij het oude laten", de jongste besloot tot de grondvesting van het nieuwe.

De lastige positie van de oudste is hiermee in een helder licht gesteld. Gewoonlijk wordt hij, omdat hij de eerste is, met veel toewijding en ijver opgevoed; soms ook zijn de maatregelen tot zijn opzicht theoretische streng, omdat de ouders nog geen ervaring in deze dingen bezitten (meestal krijgt hij in het gezin de meeste slaag). Nieuwe verwondingen worden aan zijn zelfgevoel toegebracht, als een broertje of zusje geboren wordt. Hij wordt uit zijn zekerheid opgeschrikt en probeert nu in grote angst te redden, wat er te redden valt. Hij wil de voorrang behouden en onderdrukt de jongere broer (zoals in het geval van Koert), of hij verovert door braafheid en voorbeeldigheid de achting van de ouders (zoals Karel deed), of hij wordt een echt zorgenkint (zoals Erich). Hij wil de liefde en belangstelling van vader en moeder blijvend bezitten en elk middel, dat daartoe leidt, wordt beproefd en bij succes voortdurend aangewend. Heel sterk raakt de levenshouding van de oudste aan het wankelen en heel lang werkt de komst van een broertje in zijn geest door, als hij lange tijd de rol van het verwende kind in het gezin heeft kunnen spelen. Zonder ernstig verlies aan levensmoed komt hij alleen dan uit de crisis, als zijn opvoeders de gevaren kennen en het ontstane tekort weten op te heffen.

We hadden ons voorgenomen, aan de hand van een paar praktische voorbeelden aan te tonen, dat de voorwaarden voor de ontwikkeling van het kind en zijn mogelijkheden afhankelijk zijn van de plaats, die het in de rij van zijn broers en (of) zusters inneemt. Dit geldt wel heel sterk voor de oudsten en de jongsten. We zagen, dat de jongste dikwijls door de moeder verwend wordt en zich benadeeld en uitgestoten gevoelt, zodra hij met de werkelijkheid van het leven in contact komt. Ook bestaat de mogelijkheid, dat hij door grote broers en zusters steeds weer opnieuw ontmoedigend wordt behandeld. In beide gevallen schijnt er slechts één uitweg te bestaan, n.l. in de richting van ziekte en zenuwstoornissen. De positie van de oudste is feitelijk gelijksoortig en toch ook weer heel anders.

Het komt er nu maar op aan, de kinderen te helpen, die onder deze moeilijkheden lijden. Het is onzin ons neer te leggen bij het pessimistische zinnetje: "Zo is het leven nu eenmaal." Daarmee blijft het kind in de nood, waarin het zonder schuld is gekomen. We weten, dat een goede opvoeding vele gevaren uit de wereld kan helpen, dat zij deze in ieder geval veel kleiner kan maken. En omgekeerd: zien we de ongezonde "nerveuze" ontwikkeling van een kind als gevolg van zijn plaats in het gezin, dan is de opvoeding naar alle waarschijnlijkheid mede schuldig.

Meestal is een ongelukkig huwelijk het begin. De onbevredigde moeder voedt de jongste tot haar "hartelapje" op om zich voor haar eenzaam leven schadeloos te stellen. Houdt haar man niet van haar, dan heeft ze tenminste een kind, dat haar liefheeft en aan haar gehecht is. Daarom behandelt ze andere kinderen minder goed en helpt altijd haar benjamin. *Ze ziet niet en ze wil niet zien, dat ze zichzelf en de jongste daarmee een slechte dienst bewijst.* Aan de andere kant steunt de vader, als hij niet goed met zijn vrouw kan opschieten, de oudste zoon. Hij speelt hem bij elke gelegenheid uit tegen zijn echtgenote en haar kleine beschermeling. Alleen ouders, die alles delen, wat het leven hun in de schoot werpt, zijn afkerig van scheiding van goederen wat hun kinderen betreft. Een hoofdpunt van alle opvoeding is daarom: Laten we een gelukkig huwelijk hebben!

Een tweede punt is van even groot belang: laten we geen concurrentieideeën onder onze kinderen wekken! Of nog liever: laten we haar bestaan geheel voorkomen! Dikwijls gelooft de opvoeder, dat het niets schaadt, als eerzucht wordt gewekt en geprikkeld. Hij ontrooft er het kind alle rust en rustige ontwikkeling mee. Verstandige ouders proberen daarom elk vleugje van rivaliteit direct weg te blazen.

Bijvoorbeeld: Op een dag werd zichtbaar, dat twee grotere kinderen jaloers op hun babybroertje werden. De moeder strijkt hun over hun kopjes, neemt de zuigeling uit zijn wieg en laat zien, hoe hulpeloos hij is. Hij kan zijn kopje niet opheffen, kan de melkfles niet vastgrijpen, enz. De twee oudere kinderen begrijpen, dat zo'n ukkepek werkelijk veel zorgen behoeft en ze willen met baden en kleden helpen. Bij gelegenheid vertelt de moeder glimlachend, dat Frits vroeger een Fritsje was, zo klein als de baby nu, dat hij moeite had te leren lopen en spreken, dat hij heel vreemde woorden gebruikte. Tenslotte een grappige geschiedenis, hoe hij eens zijn grootvader feliciteerde. De grote Frits ziet met meer interesse en minder verachting naar de baby, die zijn eigen leven gaat herhalen. Nummer twee hoort, dat de oudste ook dom en klein geweest is en ziet met minder moedeloosheid naar al dat grote, dat hij nu kan doen. Zodra het kan, krijgt nummer drie ook een arbeidsveldje in het gezin, zodat hij zijn bruikbaarheid kan bewijzen. Moeder laat zien, dat hun arbeid gelijkwaardig is; ieder doet het werk, dat hij doen kan: Hans legt de houtspanen op een hoop, Max brengt de blokjes in de keuken, Frits zaagt en hakt. Wat Hans doet, is voor hem voldoende, voor Max is het te weinig en voor Frits niets. Zo leren de kinderen begrijpen, dat de ouders tot elk van hen anders staan en toch rechtvaardig zijn, dat er van voortrekken geen sprake is en dat de ouderliefde eerlijk wordt verdeeld.

HET DRIFTIGE KIND DOOR HEINZ JACOBY

De opvatting, dat het karakter aangeboren is, vindt gaarne geloof, omdat zij ons van alle verantwoordelijkheid ontheft en deze aan een onbekende macht overdraagt. Het begrip “aanleg” vervangt zo op moderne wijze de vroegere dooddoener “de Lieve Heer”. Konden de mensen vroeger de fouten in hun gedrag op rekening boeken van God, de duivel of andere boze geesten, in de verlichte tijd van natuurwetenschappelijke onderzoeken vonden ze een verontschuldiging in hun *aanleg*: het zat hun eenmaal in het bloed; *daarom waren ze voor hun misslagen niet verantwoordelijk*. Maar welk onderscheid is er, behalve dan in de benaming, tussen de Lieve Heer, de duivel of de aanleg?

Ten eerste is het “aangeboren” karakter een gemakkelijk middel voor ouders en opvoeders zichzelf van de verantwoordelijkheid voor slechte eigenschappen in het kind vrij te pleiten. Kunnen wij echter vertrouwen schenken aan rechters, die de vierschaar over zichzelf spannen? Het gevolg van deze hypothese betreffende de aanleg is, dat ouders en opvoeders niet uitzien naar middelen en wegen om de verkeerde houding van het kind ten opzichte van het leven te veranderen; deze spruit nu eenmaal uit “zijn natuur” voort. Als uiterste proberen zij met behulp van uiterlijk gezag deze aanleg te onderdrukken. *Zij onderzoeken dus niet, of een andere oorzaak aan de fouten in het gedrag schuldig zou kunnen zijn.*

Een kind is driftig. Men vraagt: “Waar heeft hij dat toch vandaan?” en komt dan tot de ontdekking: “Van zijn grootvader!” Waar de drift zich in de tussenliggende jaren wel verstopt zou hebben, dat weet men niet. Op ander terrein zou men de term “occult” gebruiken en omdat men aan niets bovenzinnelijks wil geloven, zou men erom lachen. Hier echter is het gemakkelijk de grootvader de schuld van de woedeaanvallen van zijn kleinzoon in de schoenen te schuiven.

Waar komt de drift vandaan? Laten we een voorbeeld uit de praktijk nemen. Op een dag heeft een man met zijn vrouw ruzie. Hij heeft haar te weinig geld voor de huishouding gegeven; hij rookt graag een goede sigaar en behoudt daarvoor een deel van zijn loon. De vrouw doet hem verwijten. De man wil er een eind aan maken; hij voelt zich onbehaaglijk, wordt woedend en smijt zijn vrouw het overige geld in haar gezicht. Deze huilt zachtjes voor zich heen, raapt het geld op en verdwijnt van het toneel van de strijd. Kleine Hans heeft dat alles gezien. Zijn geringe,

ontoereikende krachten maken, dat de macht van zijn vader hem een begerenswaardig doel schijnt. “Als je ook eens zoveel geld verdient als Vader ...” “Als je ook zo groot bent als Vader ...” Zoiets heeft men hem zeker gezegd of hij heeft het bij zichzelf gezegd. “Word maar een grote man, net als je vader”, zei Oom onlangs nog. Welnu Hans doet zijn best Vaders gedrag zoveel mogelijk na te bootsen. Met zijn geringe krachten kan hij het leven nog niet zo goed aan; de vader (dat meent de jongen tenminste) overwint “zo maar” alle moeilijkheden, dus: hoe eerder het hem gelukt zich te gedragen als zijn vader, des te eerder is hij tegen moeilijkheden en gevaren beveiligd. Hij bootst de vader na. Hij praat als een groot mens. Hij kan een heel gezelschap amuseren.” Dat heeft hij van zijn vader geërfd”, zegt Moeder trots. We zien: de deugden heeft hij van zijn vader, de gebreken van zijn grootvader.

Hans is een goeie jongen. Maar ja, op een dag verwijt Moeder hem, dat zijn opstel voor school slecht geschreven is; hij moet het nog maar eens en dan beter doen. De jongen krijgt een onbehaaglijk gevoel. Daarbij kwetst ze zijn gevoel van eigenwaarde. Hij wil niet zo terneergedrukt worden; hij wil zijn kracht bewijzen. Daarom doet hij als zijn vader: hij neemt het opstelschrift en smijt het zijn moeder in haar gezicht. Een ogenblik later heeft hij er spijt van, maar zijn trots verbiedt hem dat te zeggen. Waarom maakt moeder ook aanmerking op zijn schrijven! Eerst was hij wel bereid toe te geven, dat het er niet mooi uitzag, maar nu gelooft hij al, dat het prachtig was. Moeder was schuld, dat zo iets gebeurde. Wat doet ze zich er ook mee te bemoeien! ‘s Avonds hoort Vader het relaas van de driftbui. Hij zegt: “Zulke manieren zal ik de bengel wel afleren.” (Vòòr de verlichte tijd zei men: “Ik zal de boze geest wel uitdrijven.”) Hans krijgt een pak slaag. Zijn aanzien is een stuk gedaald; zijn gevoel van eigenwaarde is zwaar gekwetst. Moeder is de schuld van alles. Alleen, omdat hij klein is, mag hij niet net zo doen als Vader. Zijn minderwaardigheidsgevoel pijnigt hem. Hij zal toch es laten zien, dat hij nog niet zo zwak is. Juist nu. Ja, maar hoe zal hij z’n kracht bewijzen? Hij neemt de spiegel en kletst die tegen de muur. De moeder jammert: “Dat de jongen ook zo driftig is. Dat heeft ie van z’n grootvader. Die was precies zo.” Nu weet Hans het. Hij gaat vrij uit. Hij kan er niets aan doen. “Ik kan het toch niet helpen, dat ik dat van Grootvader heb”, zegt hij. Hij is er bij slot van rekening nog trots op, want de oude heer was een flinke man, over wie nu nog in de familie bewonderend wordt gesproken. Nu ja, hij was opvliegend van aard. Hans zegt aan een ieder: “Ik lijk op Grootvader” en denkt: “Dat ik driftig ben, hindert niet. Grootvader was het ook en staat toch in hoog aanzien.” Hans heeft juist

in zijn woedebuien het bewijs, dat hij werkelijk op de door alle bewonderende grootvader gelijkt.

Ook in de meest uiteenlopende omstandigheden zal hij steeds op dezelfde manier handelen, want hij maakt zich zijn gedrag eigen. Hij komt niet op de gedachte zich te veranderen. Zijn karakter is immers aangeboren! ("Zich veranderen" is overigens een uitdrukking, welke uit de verkeerde zienswijze van erfelijkheid en dergelijke voortkomt. Men dient eigenlijk slechts te spreken van *het veranderen van de reacties*). Hans zal zijn vrouw later ook op driftbuien trakteren en als zijn zoon hem nabootst, zal hij opmerken: Ja vrouw, berust daar maar in; dat is een familietrek, die mijn grootvader" .... enz.

Misschien dat Hans het geluk heeft een individualpsycholoog te ontmoeten, die hem zegt: "Beste vriend, daar achter die driftbuien zit een bedoeling. Ik zal het je duidelijk maken. Je wilt niet anders dan door middel van je woedeaanvallen onbehaaglijk aandoende verwijten ontgaan, ook al zijn die gerechtvaardigd. Ze kwetsen je gevoel van eigenwaarde. De bewering dat je de drift van je grootvader geërfd hebt, is maar een praatje voor de vaak. Je lijdt zelf het eerst onder een dergelijk gedrag, want je verhindert je meeleven met andere mensen. Geloof je, dat je op een lager niveau komt, als je je levenshouding verandert? Het tegendeel is waar: men zal je veel meer waarderen als je alle tegenstrijdigheid tussen het zelfgevoel en het gemeenschapsgevoel op gelukkige wijze weet op te lossen. Dus: schei er mee uit".

Wij weten, dat elk bijgeloof ongelukken veroorzaakt. Het offeren van mensen, het verbranden van heksen en "kastijdingen des vleses" spruiten uit bijgeloof voort, dat we gelukkig hebben afgelegd. Hoeveel ellende zou nu wel niet uit de wereld verdwijnen, als het bijgeloof van overgeërfde karaktertrekken opgeruimd kon worden! Niet altijd hebben de opvoeders het zo gemakkelijk, dat ze Grootvader de schuld kunnen geven van kinderondeugden. Dikwijls toch bestaat er niet een dergelijk slecht voorbeeld; in de hele familie is er geen spoor van te bekennen. Niemand had driftbuien, ook het kind niet. Het was een modelkind, volzaam en braaf ... tot op een dag, onverhoopt en door niemand begrepen, een woedebui komt opzetten. Het zij mij vergund ook hier met een voorbeeld de verklaring van dit verschijnsel te vergemakkelijken.

Kleine Frits is het enige kind van een weduwe. Ofschoon de moeder op zeer bescheiden voet moet leven, vervult zij elke wens van haar jongen.

Hij is ook zo volgzaam en braaf. Natuurlijk! De moeder bespaart hem immers op meer agressieve wijze te bereiken, wat hij wil. Het is hem allang duidelijk, dat hoe meer hij vleit en hoe liever hij is, des te eerder doet ze, wat hij wil. De weduwe is trots op haar gehoorzame wonderkind. Ofschoon het beter ware te spreken van de gehoorzame moeder! Ondanks economische moeilijkheden heeft ze alles van het kind verre gehouden wat hij naar kon vinden. Zo is Frits een fijne, zachte en rustige jongen geworden.

Familieleden nodigen moeder en zoon uit bij hen in een badplaats te komen logeren, waar ze een woning voor de zomer hebben gehuurd. Oom en Tante ruimen hun met grote hartelijkheid een plaatsje in. Frits staat natuurlijk in het centrum van ieders belangstelling. Vooral Moeders verhalen betreffende zijn gehoorzaamheid wekken grote bewondering. De gebruikelijke versjes worden opgezegd, enz. Maar de interesse wordt al gauw een beetje minder sterk; de familie heeft zelf een zuigeling, die veel zorgen vraagt. Heel erg is echter voor Frits, dat de verwanten de moeder meevragen, als ze 's avonds uitgaan. Tot nu toe heeft de moeder Frits nooit alleen gelaten.

Als de moeder laat thuis komt, vindt ze Frits niet slapend in zijn bed, maar schreeuwend voor het venster. Hij heeft de gordijnen van de roeden getrokken en houdt zich onledig met erop te trappelen. De moeder staat voor een raadsel. Haar brave jongen ... dergelijke dingen?! Ze doet zichzelf stille verwijten, dat ze hem alleen gelaten heeft.

Misschien zijn de vreemde omgeving en het vreemde bed schuld aan de scène. Frits huilt niet meer, maar zodra de moeder opstaan wil, begint het gebrul van voren af aan. Zo bereikt hij dat zij tot diep in de nacht bij hem blijft. Hij heeft het weer klaargespeeld, dat zijn moeder hem volgt. *Weliswaar heeft hij voor de eerste maal andere middelen moeten gebruiken, maar de zaak is in orde gekomen.* Moeder blijft bij hem en doet alles, opdat Oom en Tante niets merken, opdat ze zich niet hoeft te schamen. Frits echter ziet in de gastheer en diens vrouw vijanden, die hem uit het middelpunt van de belangstelling hebben gedrongen en die hem van zijn moeder aftrekken. Dat ze haar meenamen en hem onverzorgd thuislieten, kon hij niet verhinderen, omdat hij als kind te zwak was. Ditmaal protesteerde hij met huilen en het afscheuren van de gordijnen.

Op een middag drinkt men met elkaar thee op het terras van het Kurhaus. Frits zou naar beneden willen lopen om te spelen. Oom zegt, dat dit niet behoorlijk is en dat hij bij de tafel moet blijven zitten. Moeder durft haar broer niet tegen te spreken en houdt Frits vast. Deze brult, slaat met de vuisten op de tafel, rukt zich los en stampt op de grond.

Daar alle mensen opmerkzaam geworden zijn, wil Oom een eind aan de scène maken. Hij pakt de jongen beet om hem op een stoel te zetten. Frits tiert; slaat naar zijn oom; krijgt een kopje te pakken en gooit dit op de grond. Oom geeft hem een draai om zijn oren; Frits ligt op de grond en steunt. Zijn lichaam schokt, alsof hij hevige krampen heeft. Wekenlang, soms maandenlang is Frits weer het lieve kind, dat hij altijd was. *De moeder doet ondanks haar groter wordende moeilijkheden alles, wat hij wil, alleen al om de gevreesde driftbuien te voorkomen.* Van tijd tot tijd komen ze echter terug, als iets de jongen niet naar de zin gaat. De moeder beklagt zich, dat ze voor een onoplosbare puzzel staat. Niemand in de familie was driftig; niemand gaf zo'n voorbeeld. De moeder is ongelukkig, omdat zij geen verklaring weet. Ze denkt er niet aan, dat ze ook schuldig is. Haar zelfgevoel geeft dat niet toe. En juist dit zelfgevoel was het motief van haar vertroeteling. Ze wilde het kind als een mooi, zacht en lief kind aan de mensen laten zien en daardoor voedde ze het tot onzelfstandigheid op, tot een mens, die verre staat van 's levens werkelijkheid. Waar het voor de schijn noodzakelijk was, mocht haar kind zelfs dictator zijn. Eigenlijk dient ze zich er niet over te verwonderen, als hij een tiran wordt, als hij door middel van zijn drift tegen elke aantasting van zijn positie van tiran protesteert.

Na deze voorbeelden kunnen we het wagen, een bepaling van het begrip "drift" (in de zin van oplopendheid) op te stellen. De drift is een plotseling, onverhoeds optredende houding van verzet, die in het geheel niet alleen als het verschijnsel van een voortdurende tegenstand behoeft op te treden. Ze valt ons des te meer als een ziekelijk verschijnsel op, omdat de driftige mens zich doorgaans anders gedraagt. Dikwijls is oplopendheid een reactiewijze voor een bepaalde gelegenheid van een mens, die anders juist zachtmoedig en meegaand is. Een driftbui ontstaat dan, als het individu meent, dat het zich op de voor hem normale wijze niet kan doen gelden. Hij voelt, dat zijn gebruikelijke reacties te zwak zijn. Het hulpmiddel moet aan de tegenovergestelde pool liggen. Het driftige kind wil het bewijs leveren, dat zijn kracht zich met die van een man kan meten. Het gestamp met zijn voet is daarvan een symbolische uiting. Hij zal eens laten zien, dat hij ook in staat is, krachtig op te treden. Het tegen de muur gooien van een of ander voorwerp is eveneens een symbolische handeling van de driftige mens, die zich op dat ogenblik in het geheel niet van zijn daad bewust is. Bidden en smeken, vleien en pruiln, het heeft alles niets geholpen; hij ziet nu om hulp uit om zonder nederlaag uit de onbehaaglijke situatie te komen. Deze wordt hem slechts geboden in een krachtproef op een

nieuw slagveld. Hij is sterker dan een kopje of een spiegel. Daar gaan ze! Nu eerst komt er ontspanning, want hij heeft het bewijs van zijn kracht geleverd, het terrein van de strijd verlegd en zijn tegenstander kapot gemaakt. Hij is opgelucht; zijn verstand begint weer te werken. Een dikwijls optredende reactie op de krachtproef is een aanval van zwakte, een schijnbare ineenstorting met huilen, krampen en bewusteloosheid, waarna het kind dreigt zich te doden of de wens tot uiting brengt te willen sterven (men denkt wel eens ten onrechte, dat dit een reken van berouw is). Deze toestand wordt met het wijzen op de zenuwverslapping na te grote spanning niet voldoende verklaard. We krijgen er eerst inzicht in, als we naar het doel van deze reactie vragen. Na de woedeaanval is het noodzakelijk, de normale betrekkingen tot de omgeving (de ouders) weer op te nemen, maar als het kan zonder onderwerping. Hoe kan men van de plotselinge oorlogstoestand van de drift de voor het alledaagse leven gevorderde vrede bereiken en tegelijkertijd de schuld van de oorlog van zich af schuiven? Dat kan alleen door ziekte, door een duidelijk zichtbare, opvallende zwaktetoestand. De huilkramp of iets dergelijks betekent: "zie, ik ben ziek; ik heb geen schuld; ik ben niet verantwoordelijk. Als ik sterf, is het uw schuld. Waarom prikkelt u mij, terwijl ik toch ziek ben of licht ziek word!" De vlucht in de ziekte bevrijdt voor alle verantwoordelijkheid; door haar gelukt het aan een bestraffing te ontkomen en zelfs de ouders met het opwekken van hun medelijden te beheersen.

Is de vlucht het doel van de zwaktetoestand, dan mag dit desondanks geen aansporing zijn straf toe te dienen, waarbij men de "aanstellerij" buiten beschouwing laat. *De vlucht is in het geheel geen aanstellerij, want dit doel dringt nauwelijks of niet in het kinderlijke bewustzijn door.* Als het erop aankomt, is zij noodzakelijk als oplossing van de situatie, welke door de woedeaanval is geschapen. Bevrijding van de krampachtige houding is het enig juiste geneesmiddel. Met nog grotere nadruk mag dit worden gezegd, als men bedenkt, dat de zwaktetoestand in het jonge, gevoelige organisme ernstige en chronische storingen kan teweeg brengen. Zo lang het intreden van de zwaktetoestand mogelijk is, bestaat er kans op oorlog. Oorlog werkt echter storend op betrekkingen van de mensen onderling en wel des te sterker, naarmate hij langer duurt. Daarbij wordt het sluiten van vrede voortdurend moeilijker. Komt deze maar eerst tot stand, dan vindt men veel beter de weg van opheldering en inzicht. Voor de toekomst echter weten wij, dat niet een bevredigende beëindiging, maar het afschaffen van de oorlog ons doel moet zijn. Dit wil zeggen: het afschaffen van de driftbuien.

Waar wij weten, dat ons kind zijn drift niet heeft “meegekregen”, dat ze niet “in hem zit”, (dat de oorlog dus niet wegens de dierlijke neigingen in de mens wordt gevoerd), zo zullen wij niet fatalistisch worden, erin berusten en zeggen: “Zo is het nu eenmaal (Oorlog zal er wel altijd wezen)”.

Wij zullen echter ook niet met zedenpreken en vermaningen ons geluk proberen, want de driftbui ligt in de levenshouding van het kind, zoals deze door zijn opvoeders is tot stand gekomen. Wij moeten onze betrekkingen tot hem zo vormen, dat het hulpmiddel “drift” voor de kleine niet meer noodzakelijk is (verhoudingen scheppen zodat de oorlog geen nut meer afwerpt). Het opvoedingsmiddel, dat driftbuien overbodig maakt, is: gedraag u zo dat het kind niet driftig behoeft te worden.

Dit is geen speciale maatregel tegen woedeaanvallen; het is waarachtige opvoeding. De opvoeders moeten alle noodzaak voor het verschijnen van kindergebreken zoveel doenlijk uit de weg ruimen. In de eerste plaats: door het goede voorbeeld. Niet de leer, van wat men mag doen en wat men moet laten, vormt het karakter van de kleine, maar zijn eigen ervaringen met de buitenwereld. Voor de eerste vijf levensjaren betekent dit: zijn ervaringen met Vader en Moeder. Het is natuurlijk, dat het kind in zijn onbeholpenheid de volwassenen nabootst, die zo zeker zijn van zichzelf, dat hij zo gauw mogelijk op hun hoogte wil proberen te komen. *In zeer veel gevallen, dat wij een driftig kind ontmoeten, vinden we dezelfde fout bij een volwassene in zijn omgeving.* Zouden we hem door een pak slaag of door een preek duidelijk maken, dat hij niet driftig mag zijn, dan ziet hij daarin geen consequente handeling, maar hij trekt de conclusie, dat hij zich niet als een groot mens mag gedragen, omdat hij te klein is. Door slagen en preken versterkt men zijn minderwaardigheidsgevoel, dat hij juist meent te kunnen overwinnen, als hij doen mag, wat volwassenen doen.

Als een vader tot een kind zegt: “Sla niet zo met de deur, als iets je niet aanstaat. Dat zal ik je wel afleren” ... en dan zelf de deur dichtsmijt uit woede over zo’n kwade rekel ... zo’n vader vindt men allang een slecht opvoeder. Indien wij ons over de woedeaanvallen van ons kind te beklagen hebben, laten we dan eerst ons eigen gedrag controleren. Want doen dan wij ons best het kind voor invloeden te bewaren, die zijn minderwaardigheidsgevoel zo versterken, dat het steeds met een nerveuze aanval de strijd opent. Wij moeten ons samenleven met het kind zo inrichten, dat wij niet aan ons gevoel van eigenwaarde verplicht zijn de eventueel toegeworpen handschoen op te nemen. Om van de wille van de toekomst van ons kind dienen wij situaties te vermijden van “Ik sta op mijn recht”, want deze lokken strijd uit.

Wij moeten eindelijk beginnen eens in te zien, dat het toch een trieste overwinning is, die wij op het kind behalen. We moeten eindelijk eens ophouden met te spreken over: "Het kind moet toch gehoorzamen." Deze zin toont het onlogische van onze houding, want wij eisen, dat het kind ons gehoorzaam moet zijn, alleen omdat het zwakker is. Het kind zal terecht dit onlogische niet inzien, dat feitelijk slechts ons machtstreven dient. Hierdoor is in onze tijd het gezin het voortdurende toneel van strijd.

Laten wij beginnen het kind aan te moedigen, hem gevoelsuitingen van zijn minderwaardigheid te besparen. Laten we hem tonen, dat wij zijn kameraden zijn. Dan zullen we niet langer meer behoeven te ondervinden, dat hij zich ondeugden van de hevigheid van woedeaanvallen verschaft, als wapen tegen onze veel sterkere wil naar macht. En zijn karakter is beter op het leven, op de gemeenschap, voorbereid. Ouders hoeven dan niet meer te jammeren, dat de gebreken van hun kinderen hen zenuwachtig maken. Want deze zenuwachtigheid betekent niets anders dan vrees, dat zij de strijd tegen het kind zullen verliezen ten nadele van hun eigen streven zich te doen gelden.

HET STIEFKIND DOOR DR ALICE RÜHLE-GERSTEL

De boze stiefmoeder is een sprookjesfiguur. Haar karakter, haar optreden, de betrekking tot haar stiefkinderen zijn in de openbare mening tot een type verstard. De lastige positie, waarin elke stiefmoeder (en elke stiefvader) door het huwelijk komt, wordt nog meer bemoeilijkt door dit hardnekkige bijgeloof van "boze stiefmoeder", dat de oorzaak is van het wantrouwen, waarmee de mensen uit haar omgeving en ook de hoofdpersonen zelf op haar neerkijken.

De moeilijkheden van het stiefkind zijn in grote lijnen en in de oogmerken, die het heeft, verwant aan de moeilijkheden van ziekelijke, verwende, mishandelde en noodlijdende kinderen. Maar in de bouw van zijn levensplan ontmoeten we bij het stiefkind een paar belangrijke factoren, welke niet bij kleinen zijn te vinden, die op andere wijze in hun ontwikkeling zijn benadeeld.

Kenschetsend voor het stiefkind is zijn voorgeschiedenis: men is geen stiefkind; *men wordt het*. In het bewustzijn of het onderbewustzijn bestaan beelden van toen men nog geen stiefkind was, van toen men een "werkelijke" moeder of vader bezat. Daarmee is stof tot vergelijken gegeven, die in de meeste gevallen tendentiekus wordt opgeblazen, hetgeen tengevolge heeft, dat het verleden ten nadele van het heden wordt overschat. In zekere zin heeft men twee levens te verwerken en het ene komt bij het andere vaak in de knel. De "werkelijke" moeder, onverschillig of ze dood of gescheiden is, leeft in het kinderhart niet eendrachtig met de stiefmoeder samen. Zij zijn twee concurrenten, die zich ieder van de gunst van het kind willen meester maken, hetzij, dat dit wezenlijk geschiedt of dat de kleine zich dit slechts verbeeldt. De strijd verloopt natuurlijk ten nadele van de laatstgekome.

Op welke wijze een kind stiefkind werd, kan voor zijn later levenslot van grote betekenis zijn: is de moeder of de vader gestorven of zijn de ouders gescheiden? Indien dit laatste het geval is, waardoor? Hoe oud was het kind toen? Heeft het oudere of jongere broers en zusters, die de verandering mee hebben doorgemaakt? Voelde het zich sterk of niet sterk gebonden aan de ouder, die vervangen is? Hoe leek het huwelijk, waaruit het voortgesprongen is? Al deze punten zijn echter slechts variaties op dat ene thema, dat ongeveer aldus luidt: "*Het oude was zus; het nieuwe is zo.*"

Van overwegend belang bij het stiefkind-worden is steeds de verandering van positie. Het binnendringen van een nieuwe mens in de nauwe, vertrouwde gezinskring, zoals de komst van een baby, de

huisvesting van een grootmoeder of een oom, het huwelijk van een oudere zuster, veroorzaken zo'n positieverandering. En wij weten, dat de moed en het zelfvertrouwen van de meeste kinderen (en volwassenen!) een dergelijke belastingproef niet zonder nadeel doorstaat. Elke nieuweling is voor de mens, in wiens onmiddellijke nabijheid hij voortaan zal blijven, een nieuw probleem, voor de oplossing waarvan een bepaalde dosis moed wordt gevergd. In bovengenoemde gevallen (baby, grootmoeder, enz.) blijft echter de gezinsbasis bestaan: het kind stond zus en zo tegenover zijn ouders; het zal daaraan waarschijnlijk iets zien veranderen, maar de grondslag blijft.

Bij de positie van het stiefkind is echter iets anders voorafgegaan, nl. een vertrouwd mens die een vast punt was, op wie het zijn leven had georiënteerd, is weg. En nu komt een ander mens op de verlaten plaats. Geen nieuwe huisgenoot bij de al aanwezige, maar een vervanger van een van hen. Dat maakt het probleem groter. Want niet alleen, dat het kind met deze vreemde mens connecties moet aanknopen, maar ook moet het zich vertrouwd maken met de nieuwe atmosfeer, welke door het optreden van de min of meer onbekende huisgenoot wordt geschapen.

De voorbereiding op deze dubbele taak is meestal uiterst gebrekkig. Een rechtstreekse voorbereiding, een planmatig trainen voor de nieuwe verhouding, vindt bijna nooit plaats. De ouder, die alleen was overgebleven, stelt het kind vaak plotseling voor het voldongen feit. Volwassenen vragen bedenktijd, voordat ze besluiten een ander in hun kring op te nemen, het kind moet het snel en zonder aarzelen kunnen. En wij verwonderen ons en berispen het, als het daarin niet slaagt. Het kind stond misschien niet alleen onvoorbereid voor de verandering in het gezin, het was ook in algemener zin onvoldoende op zijn taken voorbereid. Het had dan nooit ondervonden, hoe men deze voelt aankomen en hoe men ze aangrijpt en oplost, om er de persoonlijkheid mee te doen groeien; opgaven en eisen hadden het steeds overrompeld. Wellicht was zijn geest ingesteld op een weinig-omvattende zekerheid in de verhouding tot zijn ouders; men heeft hem dan weinig speelruimte gelaten waar hij zelfstandig de buitenwereld zou hebben bekeken; hij is het niet gewoon zich aan iets nieuws aan te passen en is schuw als een paard, dat plotseling de oogkleppen verliest, ten opzichte van het ongewoon wijde en sterk belichte veld van zijn waarneming.

Zelfs in het gunstigste geval, als wel een opvoeding tot moed en zelfstandigheid voorafgegaan is, brengt een tweede ouder voor het stiefkind een menigte nieuwe eisen en ruimschoots gelegenheid mee, de levensvorm van voordien te veranderen. De eenmaal vertrouwde

zekerheid, die in de praktijk toch goed bleek te functioneren, begint te wankelen en houdt tegenover het nieuwe geen stand. Bij de moeilijkheden in de opvoeding van stiefkinderen valt de nadruk dus in de meeste gevallen niet op de door de volksmening overschatte omstandigheid, dat deze kleinen een stiefmoeder of -vader hebben, die minder goed of "boos" is. Van overwegend belang is meestal op welke wijze het kind stiefkind is geworden, onder welke omstandigheden, met welke voorgeschiedenis en bovenal, hoe het zich verhiel tot dit alles. Wat volgt, kan na de beantwoording van deze vragen worden verklaard. De toestand is eigenlijk nog gecompliceerder. Niet alleen, dat een nieuwe persoon met het maken van vele brokken pardoos in de vertrouwde gezinskring valt, maar de stiefouder bevindt zich daarmee in een soortgelijk geval als het kind. Ook de nieuweling heeft een vertrouwd leven achtergelaten en staat voor een nieuw, waarin hij zich meer en meer inwerkt. En daar de meeste volwassenen van heden, vroeger al evenmin op hun latere levenstaak zijn voorbereid, heeft de radicale verandering ook voor hen ten gevolge, dat hun zekerheid op gevaarlijke wijze wankelt. Zo begint doorgaans het samenleven van stiefkinderen met hun nieuwe ouders in een sfeer van wederzijdse bevangenschap, zelfs van angst. Beide partijen vrezen het nieuwe, onberekenbare. Bij de kinderen komt de angst in vele gevallen duidelijk tot uiting. Dikwijls ook gaat ze schuil achter koppigheid, wantrouwen, geringschatting, lijdelijk verzet ten opzichte van de stiefouder. Deze kan zijn in sluiers gehulde onzekerheid op een geheel andere wijze uitdrukken, omdat hij over meer macht beschikt en een betere kijk heeft op de toestand. Want niet het stiefkind, maar de stiefouder schept de nieuwe verhouding. Het kind heeft zich daarin slechts te schikken.

Laten we bij voorbeeld het niet zeldzame geval nemen, dat een weduwe of een gescheiden vrouw opnieuw trouwt in de tijd, dat haar kinderen groter worden en haar materieel en geestelijk boven het hoofd groeien. Het is de stiefvader, die waarschijnlijk al allerhande staaltjes van doen en laten van zijn toekomstige kinderen heeft gehoord, heel in zijn binnenste benauwd te moede. Maar hij mag zichzelf toch niet bekennen, dat hij angst heeft voor de opgeschoten bengels. Hij draait zichzelf en hun een rad voor de ogen. "Hier ontbrak de vaste hand van een man". Welnu, hij zal hun die hand doen gevoelen, als zij hun angst achter vlegelachtigheid, koppigheid, leugens en dergelijke wegstoppen. Misschien is hij in het geheel geen tiran, geen brutaal, maar integendeel een aarzelend mens. Het doet er niet toe; met de houding van de tiran zwaait hij zich over het onbehaaglijk nieuwe heen: "Wat ik zeg, moet ogenblikkelijk gebeuren. Hebben jullie dat begrepen?" Dat is de

ouverture. We kunnen ons alle delen van het stuk voorstellen, als wij in de ouverture dit leidend motief te horen krijgen. Deze vader heeft het helemaal niet slecht bedoeld; hij wou eerlijk een goede vader voor de kinderen zijn, zo een, als ze tot hun schade veel te lang hebben ontbeerd. Maar hij heeft in de zachte stemming aan het begin, toen de kinderen gespannen en angstig de nieuwe huisgenoot tegemoet gingen, een beetje te ruw gesproken en daardoor is hij in de jonge harten niet als medespeler opgenomen, maar als een speler in het kamp van de vijand die men in de gaten moet houden.

Een ander geval. De nieuwe moeder wil in het begin het vertrouwen en de liefde van de kinderen winnen, hetzij, dat zij eerlijk wil proberen hun eigen moeder te vervangen, hetzij, dat zij de weg tot het hart van de vader meent te kunnen bereiken door zijn kinderen te verzorgen, hetzij, dat zij beide oogmerken dient. Ze brengt tederheid en liefde mee; ze vertroetelt en verwent de kinderen, is royaal met geschenken, pleit bij de vader in vleierende termen, dat zijn kroost dit of dat behoort te hebben, waarvan voordien nooit sprake was. De kinderen moeten overdonderd worden. Het mislukt. Want de zoons en dochters komen haar niet onbevungen tegemoet. Haar moederlijkheid heeft een te sterk accent. Dat maakt hen huiverig. Wat zou die nieuweling wel in haar schild voeren, dat ze zo lief doet? Daar staan ze al op de uitkijk, of het eerste onweer nog niet komt opzetten. Dit duurt niet lang. Het leven van elke dag staat nu eenmaal geen voortdurende schenkingen en privileges toe. De vrijgevige wordt zuinig en is gedwongen met tijd en geld rekening te houden. De kinderen, die in afwachting waren van de “keerzijde van de medaille”, komt deze onvermijdelijke verandering zeer gelegen. Het bevestigt hun recht deze vrouw, die met alle winden schijnt mee te draaien, te wantrouwen. Nauwelijks zit ze vast in het zadel of ze blijkt heel anders te zijn dan in de wittebroodsweken. Deze moeder is absoluut geen valse slang of berekenende huichelaarster. Ze heeft alleen maar een beetje teveel aan zichzelf gedacht, aan haar wens zich bemind te maken en de gunstige voorwaarden te scheppen voor haar moeilijke taak van stiefmoeder. Ze was ook niet onbevungen en door de onvoldoende voorbereiding voor haar levensmoeilijkheden ging ze tot het nieuwe gezin als tot de strijd. Of haar strijdmiddelen, zoals in dit geval, zacht en aantrekkelijk zijn, of dat ze zich, zoals ook voorkomt, in een autoritaire houding uiten, altijd gaat het er heimelijk om, hoe de stiefmoeder de eerste rang kan bezetten, hoe ze tegenover haar man en zijn kinderen een goede positie kan veroveren. Dit is menselijk en het verwezenlijken van haar levensplan is begrijpelijk; het is echter rampspoedig voor de toekomst.

Ook de positie van de tweede vader is verre van gemakkelijk. Hij staat tegenover een vrouw, die een gedeelte van haar leven met een andere man heeft samengeleefd. Ze zal vergelijken, proeven, taxeren en heeft daartoe een maatstaf. Wat zal het resultaat van het examen zijn: zal hij erdoor komen? Moet hij niet proberen de kinderen voor zich te winnen door de verdediging van hun belangen op zich te nemen? Doch deze voelen heel goed, hoe zij hier pionnen zijn in het schaakspel van de grote mensen en komen daartegen in opstand.

Dan begint het langzaam voortschrijdende proces, dat buitenstaanders ter kennis komt als een reeks klachten over de boze stiefmoeders en -vaders aan de ene zijde, over onverdraaglijke en niet te regeren stiefkinderen aan de andere zijde. Dikwijls genoeg komt het tot rampen. Maken de volwassenen fouten in hun opvoeding, dan worden de kwade gevolgen daarvan op rekening geboekt van de nadelige invloeden, die nu eenmaal voor elk stiefkind bestaan. "Hij heeft ook geen werkelijke moeder gehad," redeneert het z.g. gezonde mensenverstand en stelt zich daarmee onbewust op het ouderwetse standpunt, alsof slechts bloedverwantschap echt menselijke verhoudingen veroorlooft en alsof de niet-bloedverwanten een medemens van de tweede rang is.

Deze vooringenomenheid en onvoldoende voorbereiding bewerken dan, dat stiefouders en -kinderen als vijanden tegenover elkander staan. Misschien wordt dit door eerlijke pogingen van een of beide kanten verzacht of achter goede omgangsvormen en zelfzucht verstoppt; het komt er weinig op aan. In de grond van de zaak is het geen liefdevolle, sociale band. De zucht het prestige te bewaren uit zich dan aldus, dat de kinderen tegenover de nieuwe ouder op koppige wijze vasthouden aan wat voorheen gold en dat zij alles, wat nieuw wordt ingevoerd, met het oude vergelijken. Zijn de ouders eensgezind en zorgt de eigen vader of de eigen moeder ervoor de ander te ondersteunen en zich aan de nieuwe levensperiode aan te passen, dan menen de kinderen dikwijls, dat ze ook de eigen ouder verloren hebben. En de indringster(-er) moet het harmonische huwelijk boeten met het onbreekbaar verzet van de kinderen. Ook ziet men hier en daar, dat het kinderen gelukt, de ouders tegen elkaar uit te spelen. Het komt dan tot twisten; de kinderen worden meester van de situatie, hebben beide grote mensen in hun hand en vieren hun zucht bot zich te doen gelden (een zucht, die uit hun gekwetst zelfgevoel is opgebloeid).

Dikwijls ontvangen verschillende kinderen in zo'n gezin de nieuwe ouder ieder op zijn wijze. Het hangt alweer van hun voorgeschiedenis af en van hun interessen. Verder van de vraag, hoe ze zich in de ongewone en niet te overziene toestand menen te moeten handhaven en te

verwerklijken. Een van de stiefkinderen komt dan meestal duidelijk als *het* stiefkind op de voorgrond. Dit heeft nu het aaneengesloten, front van oudere broers en zusters tegenover zich en voert alleen de wanhopige strijd, vaak door middel van misdad en andere vormen van verwaarlozing van zijn belangen.

Hebben beide ouders kinderen in het nieuwe huwelijk meegebracht, dan kan de toestand beter zijn. Maar ook is mogelijk, dat zij in de ruzies om hun prestige een kind van de ander gebruiken als zondebok en wrijfpaal. Zo ontstaan twee nauwkeurig afgebakende vijandige kampen, waar elke ouder "zijn" kinderen beschermt ten koste van de overigen.

Een nieuwe beproeving is het, als uit een tweede huwelijk kinderen worden geboren. Het is bekend dat deze door hun oudere broers en zusters als concurrenten worden beschouwd. Hoeveel te meer zal dit wel het geval zijn, nu de nieuwe kinderen twee "eigen" ouders hebben, terwijl zij zelf een plaatsvervangende moeder of vader voor lief moeten nemen. Zo geven de omstandigheden in haar veelvuldige variaties het stiefkind en de stiefouder aanleiding genoeg, zich in hun zelfgevoel gekwetst te achten en op zoek te gaan naar een kunstmatige verhoging van hun eigenwaarde, hetgeen dikwijls grote gevaren met zich meebrengt.

Wat de boven geschetste gevallen gemeen hebben is, dat de voorgeschiedenis van het kind beslissend is voor de wijze, waarop hij het probleem van de positie van stiefkind aanpakt. Het heeft in het begin van zijn jeugd zijn doel gevormd en zijn levensplan getraceerd overeenkomstig zijn lichamelijke en sociale gegevens en zijn verhouding tot het gezin. Alles wat nadien komt, wordt subjectief beschouwd en pasklaar gemaakt naar de eerst opgedane indrukken. Het kind heeft de gewoonte gevormd zich zo en zo op de wereld in het algemeen en op de medemens in het bijzonder in te stellen. Ieder mens, die daarna komt, wordt met de voor hand zijnde maatstaf gemeten.

Er zijn verschillende meningen betreffende de leeftijd, waarop het nog het best een nieuwe moeder of vader "verdraagt". Sommige zeggen, dat het kind minder van de verandering bespeurt naarmate het jonger is. Daardoor is menige vrouw eerder geneigd het met kleinere kinderen te proberen in de naïeve, rekenkundige veronderstelling: de eerste moeder heeft het kind 3, 4, 5, jaar gehad; ik kan in 10, 12, 15 jaar, tot het volwassen is, de eerste indrukken uitwissen. Ze bedenkt niet, dat de allereerste levensjaren juist voor het verdere leven beslissend zijn, omdat het levensdoel, het karakter, de interesses, enz. in de prille jeugd worden gevormd. De latere jaren zijn in deze opzichten minder belangrijk.

Sommige redeneren anders: Hoe ouder het kind, hoe verstandiger. Het zal dus gemakkelijker de situatie en de daarin voor hem opgesloten taak begrijpen. En in een hoekje van zijn hart denkt misschien menigeen: Hoe ouder het kind, des te eerder gaat het uit huis. Deze argumenten houden er evenmin rekening mee, dat het verstand van het kind slechts datgene doet, wat zijn levensplan hem voorschrijft. Ook laten zij buiten beschouwing, dat de houding van verzet ten opzichte van de volwassenen, welke houding om en bij het 12de levensjaar ook bij voordien “goedige” kinderen kan ontstaan, ernstige moeilijkheden bij de opvoeding kan scheppen. Ten slotte is een gewenning over een groot aantal jaren inderdaad een gunstige factor voor een goede verhouding. Men kan in het geheel geen regel te deze opzichte aangeven; alles komt op de voorbereiding van de betreffende kinderen en van hun tweede ouders aan.

Nu komt het echter, in het bijzonder sinds de grote oorlog dikwijls voor, dat kinderen stiefkinderen werden, voordat zij kinderen waren, dat wil zeggen dat de ene ouder stierf, voordat het kind geboren was of van zijn eigen bestaan bewust. Hier meent men een situatie te hebben, die aan die van een eigen kind bijna volkomen identiek is. En toch kan ook hier een “stief “ -constellatie bestaan. Het kind heeft de in de oorlog gesneuvelde vader misschien nooit gezien. Maar zijn moeder heeft over deze gesproken en doet het ook nu in haar tweede huwelijk nog wel eens. Grootmoeder en tantes zorgen er eveneens voor, dat de voorstellingen van de gestorvene in diens nakomeling levendig blijft. In het algemeen gesproken is het niet onverschillig, of een ouder gescheiden of als weduwe (-naar) hertrouwt. In het eerste geval zal er een neiging zijn het bestaan van de eerste partner te verzwijgen en te vergeten. Dit maakt dan de opvoedingstaak van de tweede partner wat gemakkelijker. Is de eerste echtgenoot(e) gestorven, dan omgeeft men hem meteen zekere piëteit, die in de kindergeest licht kan ontaarden in de idee, dat zijn overleden vader of moeder een heilige was. De dode verschijnt dan in de stralenkrans van alle deugden en maakt het zijn natuurlijk niet feilloze plaatsvervanger heel moeilijk, zijn werk op gelijke wijze voort te zetten.

Twee gevallen zijn er nog, die aan een nadere beschouwing moeten worden onderworpen. Uit juridische (de kwestie van “schuld”) en materiële oogpunten worden bij een echtscheidingsproces de kinderen aan de ene of aan de andere ouder toegewezen, zonder dat daarbij zielkundige vraagstukken mogen worden overwogen. Het kind hing misschien erg aan de moeder en ging weinig met de vader om. Nu wordt het van de moeder gescheiden. Natuurlijk geeft het daarvan de schuld

aan de vader. En dat, terwijl het gerecht de moeder met de “schuld” heeft belast. Alles, wat van de vader komt, wordt dan met versterkt wantrouwen beschouwd. Deze situatie geeft in het algemeen het aanschijn aan die gevallen, waarover men dan in de krant leest, dat het kind van de boze stiefmoeder weggelopen is, enz. Een oplossing, die in onze beschaafde wereld zeer zeker utopisch getint is, zou zijn, dat men ook aan de daarvoor in aanmerking komende kinderen vraagt, bij welke ouder zij zouden willen blijven en dat bij financiële moeilijkheden de ouder, die daartoe in staat is, tot onderhoud wordt verplicht, onverschillig of het kind hem toegewezen wordt of niet.

Een tweede, dikwijls voorkomende toestand is, dat het kind bij de ene ouder leeft, maar in de vakantie bij de ander gaat logeren. Zijn de beide ouders elk op hun beurt hertrouwd, dan kan het evenwicht zo ongeveer hersteld zijn, ofschoon de verschillende wijze van opvoeding, wereldbeschouwing, levensvormen het kind in een onaangenaam parket kunnen brengen. Bijzonder ernstig is de toestand, als de ene ouder, bijvoorbeeld de man, hertrouwd is, terwijl de moeder geen tweede huwelijk aanging. Dan begint meestal een harde strijd om de liefde van het kind. De opvoedingsmaatregelen van beide kanten druisen tegen elkaar in; steeds minder heeft men het belang van het kind op het oog, steeds meer ziet men ernaar uit de “zege” te behalen op de partner die wegging en op degene, die nu zijn leven deelt. Het kind merkt natuurlijk heel gauw, waarom het gaat en zal de zwakke punten van de om zijn persoon vechtende tegenstanders te zijnen bate aanwenden. Bovendien wordt het bijna noodgedwongen op de weg geleid van de dubbele tong, van de geit en de kool sparen, van het verhehlen van de waarheid, kortom van een leugenachtig leven. Of het ontwikkelt zich tot een heerszuchtige afperser, die al gauw beide strijdenden naar zijn hand zet.

Hoe de samenhang ook is, de positie van het stiefkind verleidt hem heel gemakkelijk tot de zucht naar macht en tot een levenshouding zonder moed. De volgende voorbeelden mogen dit aantonen.

Een vrouw, die vroeg weduwe geworden was, leefde met haar zoon volkomen harmonisch samen. De jongen was gezond, goed gebouwd en flink, bezorgde de moeder en iedereen plezier en scheen op de beste weg een bruikbaar mens te zullen worden.

Na lange jaren verscheen weer een man in het leven van de moeder. Het kwam tot een huwelijk. Bij de verandering van haar uiterlijk en innerlijk leven kwam de zoon een beetje op de achtergrond. De meeste interesse en tijd van de moeder werden in beslag genomen door het samen- en medeleven met de tweede echtgenoot. In dezelfde mate, als

zij haar leven in nieuwe banen leidde, deed haar zoon dit voor zichzelf. Jammer, dat zijn weg weinig verblijdend was. Hij begon met zijn schoolwerk te veronachtzamen, daarna pleegde hij kleine diefstallen en constateerde men bij de zestienjarige jongen een neiging tot het drinken van alcoholische dranken en het op straat flaneren. Ten slotte pleegde hij een diefstal met inbraak en kwam voor de kinderrechter. De jongen, die tot het tweede huwelijk van zijn moeder zo voorspoedig opgroeide, was geheel de verkeerde kant uitgegaan. Geen wonder, dat de ouders als uit de wolken vielen, toen al zijn wandaden achtereenvolgens aan het licht kwamen.

De moeder was in haar afgodische liefde tot het kind geneigd de vader de schuld te geven. Was deze ramspoedige verandering niet eerst na zijn intrede in het gezin begonnen? De vader, die zich goed en vriendelijk ten opzichte van de jongen gedragen had, wilde deze beschuldiging niet op zich laten zitten. Hij begon te geloven, dat de jongen zijn slechte neigingen al altijd gehad had en dat de te zachtzinnige moeder dit voor hem verborgen had gehouden. Het gezin dreigde uit elkaar te vallen. Familieleden en vrienden waren verbaasd en radeloos. Ze hadden noch in het karakter van de jongen noch in dat van zijn ouders iets gezien, dat de voorspelling van zo'n ongelukkig einde zou hebben gerechtvaardigd. Gelukkig voor alle partijen werden de ouders te rechter tijd met de individualpsychologische ideeën bekend. Het lukte, zowel aan de moeder als aan de jongen de stand van zaken als volgt uiteen te zetten: De zoon had zeer zeker tot aan het tweede huwelijk zijn geestesgaven goed gebruikt; hij had niet gehuicheld en zijn moeder had niets te verbergen. Daar hoort echter een beperking bij: hij had zijn geestesgaven goed gebruikt onder de stilzwijgend gestelde en vervulde voorwaarde, dat hij de hoofdpersoon voor de moeder diende te zijn. Deze rol werd hem echter door de tweede vader betwist. Hij moest een eindje achteruit en dat was nog nooit eerder gebeurd. Dat had hij niet geleerd. Toen probeerde hij de schijnbaar bedreigde drang zich te doen gelden langs omwegen te bevredigen. Hij haalde streken uit, waarin een climax was, tot hij bereikte wat hij voor zijn zelfgevoel nodig had; hij werd weer middelpunt; hij duwde de vader op de achtergrond; alles draaide om hem. Te dien einde had hij straffen, minachting, zedelijke verwijten en wroeging op de koop toegenomen.

De moeder kon zich aanvankelijk niet voorstellen, welke fouten zij had gemaakt. "Ik houd toch van Rudi net zo als voor mijn tweede huwelijk. Ik houd toch van mijn man op een heel andere manier." *Het kind echter had niet geleerd met een ander te delen.* Men maakte hem duidelijk, dat het niet erop aankwam zijn moeder voor zich alleen te bezitten en dat

met zijn drieën een heel mooie gezinsgemeenschap was op te bouwen, waaraan hij sterk kon meewerken. Het gedrag van de jongen nam spoedig een gunstige keer en de moeder leerde hem liefdevol behandelen, zonder van hem een afgod te maken.

Dit geval toont duidelijk aan, dat de nieuwe toestand slechts de aanstoot gaf aan het uitbreken van een latent conflict. De ouders, speciaal de stiefvader hadden tegen hun wil en ondanks hun onberispelijk gedrag deze aanstoot gegeven. De fout school in de gebrekkige voorbereiding van het kind, zich te voegen naar een veranderde sociale toestand.

Geheel anders zag het er in een ander geval uit. Toen Bertha 12 en Clara 10 jaar oud was, stierf haar moeder. Men had de meisjes tot grote zelfstandigheid opgevoed; na de dood van hun moeder ontwikkelde ze zich prachtig verder en hadden ze een mooie verhouding tot hun vader. Deze, een socialist en vrijdenker, had zijn dochters al vroeg naar de gemeenschap met haar vriendinnen verwezen. Samen vulden zij met spel, sport en werk de vrije tijd. Toen Bertha al leermeisje in een hoedenatelier was en Clara in de hoogste klas van de lagere school zat, hertrouwde de vader, waarschijnlijk met het hoofdmotief zijn huishouden dan in goede handen te weten. De vrouw was de veertig gepasseerd en van jongsaf keukenmeid geweest. Ze was schuchter, ouderwets, onpraktisch. Ze kende het leven slecht en was alleen in de keuken thuis. Ze wilde de plichten, die het huwelijk meebracht, goed vervullen en behandelde haar stiefdochters nu op haar manier; d.w.z.: ze spoorde haar aan, de vrije tijd niet in de gymnastiekzaal of op zwerftochten door te brengen, maar in de kamer met vrouwelijke, huiselijke werkjes; ze zag er streng op toe, dat de meisjes voor donker thuis kwamen en had bezwaren tegen de omgang met jongens van gelijke leeftijd; kortom: ze was een moeder van de oude school. Bertha en Clara, gewend aan vrijheid en zelfstandigheid, wilden zich natuurlijk niet schikken in deze regeerderei, die onder tranen en sombere profetieën werd gevoerd. De vader hield het met zijn vrouw, om haar de gewenning in zijn milieu te verlichten, dat voor haar vreemd was, wat wereld- en levensbeschouwing betraf. Hij trok de vroeger toegestane vrijheden een voor een weer in. Daardoor veranderde zich ook de verhouding van de meisjes tot haar vader. Ze deden een beroep op zijn socialistenhart en maakten hem onzeker. Toen probeerde hij als bemiddelaar op te treden met het gevolg, dat zijn vrouw zich achteruitgezet gevoelde, zich zelf voorkwam als een onwelkome indringster. Het conflict werd steeds feller. De dochters deden de moeder, die zij beschouwden als de oorzaak van

het kwaad, alle mogelijke onrecht aan. De vader werd bars en humeurig; zijn vrouw hield niet op met jammeren. Zo vond ze op een dag, luid huilende, de weg tot het pedagogische consultatiebureau. Men probeerde haar de situatie te doen begrijpen en haar tot een verstandiger opvoedingsmethode te bewegen. Doch dit ging zeer gebrekkig, want haar loopbaan van keukenmeid was oorzaak, dat zij niet meer een andere houding tot de dingen van het leven kon aannemen. Daarom moest hulp bij de vader en de kinderen gezocht worden. De meisjes, door de moeder in sombere kleuren geschilderd, bleken levenslustig en dapper te zijn, alleen wat stijfhoofdig geworden door het conflict, dat heerste. Het lukte gemakkelijk, haar de positie van de moeder - een ouderwetse vrouw tussen drie voorstanders van vrijheid - uiteen te zetten en voor haar fouten een verontschuldiging te vinden. Ze zagen in, dat zij tot taak hadden, de moeder met haar goed gedrag voor een steeds beter gezinsleven te winnen; tevens, dat koppigheid en eigenzinnigheid daartoe verkeerde middelen waren. Met de vader mee in het complot nam ook hier in betrekkelijk korte tijd de toestand een gunstige keer.

In het laatste geval ligt de gebrekkige voorbereiding niet bij de kinderen, maar bij de ouders. Het is daar noodzakelijk, de ouders tot ommekeer te brengen, zoals in gevallen als dat van Rudi de verandering van het kind moet worden teweeggebracht.

Meestal zullen de gevallen wel op wederzijdse fouten berusten. Het tot op de grond nagaan van de geestelijke verschijnselen is dan geboden. Wat het stiefkind tot moeilijk opvoedbaar stempelt, is niet het feit, dat het geen vader of moeder heeft. Deze omstandigheid werkt veeleer mee in de zin van een overbelasting op het reeds gerichte streven van de betreffende persoon. De werkelijke oorzaken moeten niet steeds op het snijpunt van de stief-verhouding worden gezocht, maar in het algemeen levensplan, zowel van het kind, als van de ouders. De voorgeschiedenis van een er betreffende personen, van twee of alle drie geeft eerst een helder inzicht in de ellendige toestand, als het misgaat.

Als een kind stiefkind wordt, betekent dit voor hem het veranderen van een toestand, en als zodanig een gevaar, indien gevoelens van minderwaardigheid op hem drukken. Direct steekt het zijn voelhorens uit, bespeurt de kans op nederlagen voor zijn gevoel van eigenwaarde en begint zich dan te doen gelden langs omwegen of door agressief optreden. Treft hij een volwassen tegenstander, wie het in het geheim net zo gaat, dan is de basis voor het conflict gelegd.

Men zou heel verkeerd doen hier met straffen en vermaningen te werken. De tegenstand voltrekt zich bijna steeds diep in het onderbewustzijn en moet door middel van een geduldige voorlichting aan het licht worden gebracht. Net zo verkeerd zou het zijn, dergelijke toestanden maar eenvoudig te willen vermijden. Dikwijls hoort men, dat mensen alleen daarom niet willen hertrouwen “opdat de kinderen dan geen stiefvader of -moeder behoeven te krijgen.” Het kan niet in de bedoeling van een gezinsgemeenschap liggen, dat ouders hun geluk aan hun kinderen opofferen. Veel eerder dienen ze aan hun geluk een zo volledig en rijk mogelijke gestalte te geven en de kinderen zo voor te bereiden, dat deze lust en moed hebben daaraan mee te werken. Daarom is het argument ook verkeerd, waarmee een man en een vrouw hun huwelijk vol twist en ellende bestendigen: “wegens de kinderen”. Er zijn veel huwelijksconflicten, die uit onvoldoende voorbereiding van man en (of) vrouw voortspuiten en die met moed en liefde opgeheven kunnen worden. Waar men echter zo van elkander vervreemd is, dat een huwelijksband niet meer geknoopt kan worden, daar is ook de uiterlijke band niet anders dan een kluister. Het is dan veel eerder in het belang van de kinderen, dat een streep door dat treurige gedoe wordt gehaald en dat een nieuwe, betere gezinsgemeenschap wordt opgebouwd. De opvoeding mag niet over moeilijkheden heen kijken; zij behoren tot het leven, speciaal tot ons maatschappelijk leven, waarin het individu zo gemakkelijk wordt verleid tot de strijd, zich ten eigen bate te doen gelden. Onze kinderen dienen al heel jong op de wachtende moeilijkheden te worden voorbereid. Niet, dat zij middelen moeten leren gebruiken, die hun veroorloven er tussenuit te knijpen of de ogen voor onaangename feiten te sluiten; evenmin dat men hun wijst dat ze er maar op los moeten slaan en, het koste wat het wil, er bovenop moeten komen. De voorbereiding moet zijn, dat men hun zelfvertrouwen en moed zo sterk maakt, dat ze niet menen het aan hun eigenwaarde verplicht te zijn, elke nieuwe mens, met wie zij in contact komen, aan te vallen, of een aanval af te wachten. En verder moet men hun belangstelling en liefde voor de buitenwereld wekken en aanmoedigen, opdat zij in de stiefvader of de stiefmoeder niet meer de gevaarlijke medeminnaar(es) zien, maar de dwalende en strevende medemens.

HET GEBREKKIGE KIND DOOR DR BRUNO KRAUSE

Drie beelden.

1. Een in bonte lappen uitgedoste, krom gegroeide mens zit als een verscheurend dier in een kooi en voor hem gekscheert een groep slaven, handwerkers en edelen: een volksvermaak uit de vroege middeleeuwen.
2. Een narrenfeest, waarvan Victor Hugo iets vertelt in zijn “Notre Dame de Paris”: een leger in lompen gehulde of dwaas geklede verminkte mannen en vrouwen trekt door de straten. Ze stellen zich gek aan, roven, plunderen, spotten met de heilige gebruiken van de Kerk, bedrijven allerhande uitspattingen voor aller ogen: een feest uit de late middeleeuwen. De gebochelde, kreupelen, enz. zijn door de geest des tijds geheel buiten de maatschappij geplaatst en genieten daar een volkomen, hun uitdrukkelijk toegekende vrijheid, een privilege, dat, zij het ook in andere vorm, de eveneens gebrekkige hofnarren tot diep in de 18e eeuw genoten.
3. Het derde beeld stamt uit het heden en toont ons de plaats van de invaliden in onze maatschappij: een groot, modern gebouw, eigenlijk een kleine staat. Alle soorten werkplaatsen, waarin uitsluitend gebrekkigen alle mogelijke vakken beoefenen. Er zijn gymnastiekzalen, speelplaatsen, badlokalen, een bibliotheek, een muziekzaaltje. Het is geen dode stad; overal voelt men het leven, de vreugde en zorgen, die tot modern gemeenschapsleven behoren.

Deze drie momentopnamen laten de verandering zien, die door de eeuwen heen in de positie van de duidelijk lichamelijke minderwaardigen in de maatschappij tot stand is gekomen. Eerst in onze dagen kregen zij een gelijkwaardige plaats in de gemeenschap. Voorheen, zolang er mensen waren, weigerde men hun dit uit principe. Want de mensheid had, hoe primitiever zij was, een grotere neiging in de vergroeide mens ook de drager van een abnormale geest te zien en hem bijzondere eigenschappen toe te schrijven, welke zelfs occult of mystiek getint waren en die de macht verleenden, lichte en duistere geesten, goede en kwade demonen te bezweren. Men kon zich beroepen op een eindeloze reeks voorbeelden, van de godsdienst van de primitieve natuervolken af, voorbij de kreupele godensmid van de Grieken, Romeinen en Germanen, tot Peer Gynt toe. Steeds hadden het geloof en de

volksmening neiging de gebrekkige goede zowel als slechte vermogens en zwarte kunst toe te schrijven en hen daarom buiten de gemeenschap te plaatsen, nu eens als goden in de lucht gestoken, dan weer veracht als gevaarlijke demonen en voorboden van honger, pest en oproer. Zo komt het, dat op de lijn van de ontwikkeling van de godenhemel van de Edda af (waar verminkten hun bijzondere kunstvaardigheid ten toon spreidden) tot aan de Spaanse inquisitie toe (toen zelfs een moedervlekje het teken van hekserij was) geen enkel punt is aan te wijzen, waar er sprake is van een liefdevol toegekende gelijkwaardigheid voor de gebrekkige, en dat nog wel, terwijl er te allen tijde vergroeide mensen zijn geweest, die op bijna elk gebied erkende leiders van de mensheid waren.

Eerst in onze dagen heeft men vele vooroordelen kunnen afbreken, aan deze buitengeslotenen een normale sociale plaats kunnen inruimen en aldus mogelijk gemaakt, dat ook de vermogens van de gebrekkige mens tot algehele ontplooiing komen.

Deze genetische verandering in de verhouding van de invaliden tot de gemeenschap loopt dikwijls parallel met de ontwikkeling van het minderwaardige individu, te beginnen bij de oorspronkelijk duidelijk bewuste inferioriteit (welke zich ook in een tegenovergestelde houding van trots of koppigheid kan uiten!) tot aan het geestelijk evenwicht toe, als hij erin slaagt zich als gelijkwaardig lid in de maatschappij te doen opnemen. Praktisch voltrekt zich tegenwoordig deze ontwikkelingsgang dikwijls zo, dat het gebrekkige kind om te beginnen wordt veracht, afgesnauwd en dat men hem de minste baantjes laat opknappen. Door zijn invaliditeit ondervindt het een zwaar gewicht, dat hem vernedert; dubbel pijnlijk is het gemis van schoonheid en jeugdige kracht, welke bij hij andere ziet. Dan echter komt hij tot een, door het leven gerijpte, en goede mens of tot een inrichting, waar een sfeer van werken heerst en waar men rekening houdt met zijn gebrek. Doelbewust helpt men hem zijn uitzonderingspositie verlaten en nu zal het hem ondanks alles niet meer lukken te typische zielsstructuur van een "van God getekend" mens te verkrijgen.

De lichamelijke deugdelijkheid is van grote betekenis, als men zijn oordeel over de waarde van een mens wil bepalen. Geen wonder, dat kinderen, tot wie geestelijke waarden zo weinig zeggen, hun kameraadjes (en zichzelf) beoordelen naar de mate van lichaamskracht, die deze bezitten. In de jeugdijaren, waarin de zintuigen het sterkst de indrukken van buiten opnemen, bespeurt het invalide kind dan ook duidelijk zijn eigen ontoereikendheid. Niet alleen, dat hij ze ervaart, als hij niet met zijn vriendjes mee kan doen, maar hij bemerkt ook de

weerklink van de indrukken van zijn omgeving: kameraden bespotten hem; volwassenen geven hem op vernederende manier blijk van hun medelijden; hier en daar vangt hij de nog in zwang zijnde vooroordelen tegen gebrekkige mensen op. Iedere poging zich te verzetten doet de machteloosheid duidelijker voelen, zodat, het kind gedreven wordt naar een verbitterde houding tegenover zijn lot en naar het onderschatten van de krachten van lichaam en geest, welke voor de levensstrijd intact zijn gebleven. Gemakkelijk komt hij dan tot haat, wantrouwen, antipathie tegen de mensen, een agressieve houding tegenover de gemeenschap, welke later, als hij groot geworden is, ernstige vormen kan aannemen. De geschiedenis kan daarvan een boekje opendoen.

Des te vroeger het lichamenlijk gebrek ontstaat en des te soepeler de ziel nog is, des te dieper graaft zich de abnormale denkwijze in haar in. Daarentegen heeft het kind, dat al heel jong invalide was, een voordeel boven zijn lotgenootje, dat eerst later verminkt werd: het eerste kind kan zich beter aan zijn tekort aanpassen; hij kan daar zelfs zo goed in slagen, dat zijn plaatsvervangende vermogens veel sterker dan de normale aanwezige worden. Dit is te begrijpen, als men bedenkt, dat de gebrekkige beheerst wordt door de idee van zijn ontoereikendheid, waarvan een krachtige aansporing uitgaat haar op te heffen.

De opvoedingsmethode, waarbij speciale zorgen aan het gebrekkige kind worden geschonken, heeft verwekelijking en onzelfstandigheid ten gevolge en draagt de kiem in zich van een pessimistische wereldbeschouwing, waarbij de kinderlijke activiteit zich ertoe beperkt anderen in zijn dienst te nemen en dus over zijn omgeving te heersen. Hij eist meelij; deze wordt hem bij vergissing geschonken en dan eerst voorgoed als vanzelfsprekende cijns in ontvangst genomen. Er ontstaat een dubbele uitzonderingspositie - eerst door het gebrek, dan door het beheersen van anderen - welke de afstand tot het leven vergroot. Hieruit spruit een vijandige houding tot andere mensen voort, die zich kan uiten in jaloersheid en argwaan, doch die ook een reeks gevaarlijker karaktereigenschappen te voorschijn kan roepen, zelfs de neiging zich in gewelddaden te ontladen.

Is het kind van de normale weg afgebracht en ontwikkelt het dus niet op de juiste wijze zijn jonge persoonlijkheid, omdat het door een gebrekkige opvoeding niet leerde, meester over zijn lichamenlijke moeilijkheden te worden, omdat het daartoe niet werd aangespoord en omdat veeleer twijfel en moedeloosheid in zijn hart werden uitgezaaid, dan probeert het langs omwegen zijn gevoel van eigenwaarde te bevredigen en dat wel zo overdreven sterk, dat de plicht of de drift, de eigen belangen te

dienen, ontaardt in een ziekelijke zucht en grootheidswaanzin. Soms wenst het zijn kleren in bonte kleuren en opvallende snit of versierd met linten, die het dan opzettelijk aan iedereen toont, dan weer laat het eigenzinnige, aanmatigende en heerszuchtige karaktertrekken zien: een ruwe en onaangenaam aandoende bolster, waarin dikwijls een fluweelzachte en te licht kwetsbare pit zit.

Dikwijls zijn zuiver lichamelijke veranderingen oorzaak, dat het zielenleven daarin betrokken wordt en dat dit op zijn beurt verstrekkende geestelijke verschijnselen doet geboren worden. Noemen we als voorbeeld de innige samenhang, die er bestaat tussen innerlijke secretie, het centraal zenuwstelsel en het karakter, een samenhang, die het meest opvalt in de tijden van de geslachtsrijping en de wisseljaren. De buitengewoon intensieve wisselwerking van lichaam en ziel worden niet alleen bij een reeks ziekten waargenomen (ziekte van Basedow, infectie- en intoxicatieverschijnselen) maar ook in het dagelijkse leven bij sterke vermoeidheid, voedselverandering en vooral klimaatwisseling (tropenkolder). Hoeveel te meer moet zich dan wel de geestesafwijking uiten, waar een lichamen gebrek de kinderziel voortdurend in haar normale functie hindert.

Het hele spierstelsel staat bij de kleine nog geheel buiten alle doelmatigheid, zoals het gevoel deze straks zal voorschrijven. Het is in dienst van motorische driften, welke van de eerste minuut af aan bevrediging zoeken en zich dan ook in spartelen, later in trappelen, plukharen en spelen uiten. Elke indruk van de buitenwereld wordt met vele bewegingen beantwoord en eerst na de kinderjaren worden deze voor opvoedende invloeden beperkt.

Hoe gaat het nu, als het spierstelsel niet normaal kan werken? Dit toch is meestal bij het gebrekkige kind in zijn functie gestoord. Ook het daarbij behorende gedeelte van de gevoels- en bewegingszenuwen blijft buiten werking! Bij elke beweging worden doorlopend alarmtekens gegeven, welke aan de hersenen de grootte, snelheid en gelijkmatigheid van de bewegende, remmende en meehelpende spieren meedelen. Deze steeds vloeiende zenuwstroom ontstaat niet in afgezette of verlamde ledematen en daardoor blijven de bewegingsgewaarwordingen en de daarvan afgeleide voorstellingen weg. Een spierenspel, dat door talrijke reflexen wordt geordend, bepaalt de harmonie van het gehele lichaam. Zo is er een reflexverband tussen het labyrint en de houding van het hoofd, tussen het hoofd, de romp en de benen, en omgekeerd. Volgens een vast plan gehoorzamen bepaalde spierbundels op licht- en tastprikkelers. Dit mechanisme wordt door het een of ander gebrek uit zijn

evenwicht gebracht. Pröbster heeft gevonden, dat door jarenlang liggen op de rug het geheel van de reflexen in verwarring wordt gebracht, daar dit op een normale houding van het hoofd en op een ruimteoriëntering overeenkomstig het menselijk lopen is berekend. Er bestaat dus een nauw verband tussen motorische en psychische verschijnselen. De eerste prikkels, de eerste aanstoot tot psychische verschijnselen komen van de bundel van de gevoelszenuwen.

Elke doelbewuste opvoedingsmaatregel ten bate van het gebrekkige kind moet met deze samenhang rekening houden. De verlangde overwinning of compensatie van het gebrek dient niet alleen in lichamelijke correctie, maar ook van de aanvang af in de wisselwerking met de geest gezocht te worden. Elk kind heeft de eierzucht lichamelijk flink te zijn, "een groot mens te worden", precies zo te handelen als anderen. Zoals het gebrek hier hinderend en daarom zeer deprimerend werkt, zo bevrijdend en aanmoedigend werkt elk op levendige wijze gegeven voorbeeld, hoe prachtig het nadeel wel opgeheven kan worden en dan ook in ontelbare gevallen opgeheven is. Ik herinner me, hoe sterk de indruk van het levend voorbeeld zelfs op volwassenen was, toen in oorlogstijd mensen, zonder armen of benen geboren, bij de aan het front verminkten kwamen en hun toonden, dat men ook blijmoedig in het leven staan en werken kan, zonder dat men in het bezit van zijn vier ledematen is. Hoe beter en vruchtdragender kan men dan wel niet de veel meer vatbare en soepele kindergeest inwerken!

Elk voorbeeld dient op aanschouwelijke en juiste wijze het bewijs van een overwinning te zijn, welke rijk aan zegen is. Ofschoon - toch! Ofschoon de moeilijkheden veel sterker zijn dan als hij gezond geweest ware, toch worden zij uit de weg geruimd! Ofschoon hij slecht toegerust de levensreis begint, toch wordt een menswaardig doel bereikt! In de inrichtingen voor invaliden zijn het vooral de voorbeelden, die bemoedigend op de nieuw aangekomene werken. Hij ziet hoe elk werk, elk vak door gebrekkigen net zo ter hand wordt genomen als door gezonden: mandenvlechten, klee- en schoenmaken, boekbinden, houtdraaien; hij komt in de werkplaatsen, waar men breukbanden en korsetten maakt, in de weverij, enz.

De aansporing, die hiervan uitgaat, wordt versterkt, als men hem vertelt van verminkte mensen met een bijzonder gunstig levenslot, waarvan sagen, literatuur en geschiedenis ons ontelbare voorbeelden bieden. Reeds oude volkssagen wijzen op de eer, die men lelijke en gebrekkige mensen schenkt, bijv. het sprookje van éénoogje-tweeogje-drieoogje. In verhalen, romans en drama's vindt men soortgelijke gevallen; Dante, Shakespeare, Byron, Schiller, Balzac, Victor Hugo en vele anderen

hielden zich vaak en op diepzinnige wijze met dit probleem bezig. Nog directer werken de talrijke autobiografieën van invaliden, die de grote waarde ook van het leven van de gebrekkige mens erkenden, zoals van graaf Zichy en de baron von Kügelgen, die beide eenarmig waren, van de gebochelde schrijver Carlyle, van de kunstenaar zonder armen Unthen, van de beroemde doofstomblinde Helen Keller. Het leger der gebrekkigen, dat toch moedig door het leven ging, is zeer groot. Een aantal van hen is zelfs in een bundel beschreven [Würtz: "Siegreiche Lebenskämpfer"]. De lectuur daarvan wordt tot een openbaring en leidt de mens tot het stalen van zijn wilskracht, tot het enthousiast dragen van zijn lot. Nog duidelijker taal spreken zo mogelijk de voorbeelden van de vele grote mannen en vrouwen, waarvan men het kind kan zeggen: "Die waren ook gebrekkig". Van hun woorden en daden, van hun levenslijn gaat een sterke aansporing voor de gebrekkige kleine uit. "Nietsontziende zelfkennis, ontmaskering van zelfbedrog", eist de Lamme Cratos. Daarmee opent hij een nieuwe weg, die dan tweeduizend jaar geheel verlaten bleef, tot de moderne zielkundige, met Nietzsche te beginnen, hem verder bewandelen. De lamme Epictetus zegt: "Verlamming is een beletsel voor de heup, niet voor de wil". Socrates, Confucius, Tamerlan, Lichtenberg, Mozes Mendelssohn, Leopardi, Menier, E. T. A. Hoffmann, Edgar A. Poe, Lord Byron, Scarron, zij hebben dit met elkaar gemeen, dat zij ondanks een verminkt lichaam onsterfelijk werk hebben verricht. Ook op politiek gebied ontmoet men krachtige persoonlijkheden met een gebrekkig lichaam: Tamerlan, Thiers, Marat, Rosa Luxemburg, Talleyrand, Napoleon I, enz. Het zijn steeds de invaliden geweest, die de vraagstukken betreffende het geweld in het volksleven (oorlog, opstand, revolutie) met een koel verstand en een vaste wil onder de ogen hebben gezien. Alle opvoedkundige maatregelen ten bate van gebrekkige kinderen zullen steeds stereoscopisch moeten worden gezien: aan de ene zijde moet doelbewust gewerkt worden aan zo groot mogelijke bestrijding van het gebrek; aan de andere zijde moet een zodanige geestesstructuur worden tot stand gebracht, dat deze een gelijkwaardige plaats in de gemeenschap mogelijk maakt. Deze beide gezichtspunten neemt men in de moderne inrichtingen met buitengewoon groot succes in. Gymnastiek, massage, electromassage, galvanisatie, medico-mechanische oefeningen, prothese, correctie, spalken, gipskorset, operatief ingrijpen, enz. moeten het vermogen van het beschadigde orgaan of lichaamsdeel intact houden en vergroten, terwijl de gezonde organen tot plaatsvervangend werk moeten worden opgevoed. Gelijktijdig wordt het

met elkaar meejammeren van de gebrekkigen onderling zoveel doenlijk vermeden en hun geestestoestand gelijkvormig aan die van een normaal mens gemaakt. Dit laatste wordt tamelijk snel bereikt, waar het voorbeeld van oude gasten van de inrichting even gunstig werkt als elke bewust gekozen beschrijving van het leven van een groot man, die invalide was.

De opvoeding van het gebrekkige kind in de huiselijke kring kan niet beter doen, dan met de ten dienste staande gunstige factoren op gelijksoortige wijze te handelen: het lichaam zo goed mogelijk vormen; de geest stalen en bemoedigen. Slechts op deze wijze wordt het eigenlijk doel bereikt: uit vrije wil gaan tot de mensen, zichzelf vergeten, de last van het leven blijmoedig dragen, omdat moedeloosheid hem slechts zwaarder doet gevoelen, zijn levenslot vreugdevol aanvaarden, akkoord gaan met wat nu eenmaal een feit is, maker van zijn eigen leven zijn. Geen fatalistische berusting brengt het kind daarheen; hij kan slechts slagen als zijn zelfvertrouwen gesterkt wordt door het bewijs dat hij iets presteren kan. Dit alleen brengt hem tot de gemeenschap; dit maakt, dat hij zich volwaardig voelt. Soms zijn schijnbaar kleine successen voldoende om de bolster te breken, die hem van de reële wereld afsluit. Pröbster vertelt van een jongen zonder armen, die de grootste angst toonde, toen het erop aan kwam te leren zwemmen. Nauwelijks had hij bij de eerste poging gezien, dat het wel zou gelukken, of het gehele zielenleven van het kind werd vervuld met daadkrachtig streven. Aarzeling en twijfel waren verdwenen.

Meestal gaat het langzamer. Dan kan het doel bereikt worden met een overvloed van geduld en met warme, ruimziende liefde. Men dient echter in te grijpen; men mag niet van terzijde toezien, want daarin schuilt de traagheid van de opvoeder, die zich tenslotte zal uitputten in de verzuchting, dat men het ongeluk nu eenmaal heeft te aanvaarden. De allerkleinste vooruitgang moet met merkbare medevreugde worden geconstateerd. Zoals de alpinist stap voor stap de bergtop nadert, zo behoort ook de kleine stapje voor stapje tot de ontwikkeling van al zijn vermogens te geraken. Een gering stukje succes, een minieme vooruitgang in handigheid, het verlangt er alles naar, dankbaar en vreugdevol geboekt te worden. Het kind doet graag een beroep op ons medelijden en probeert dan de eisen te ontwijken, die men hem stelt. Dit vasthouden van en willen kleven aan zijn minderwaardigheid moeten worden overwonnen. Het kan, als men over lichamelijke bezwaren en pijnen heen kijkt. Bij elke mens richten wij ons tot het gezonde deel van zijn persoonlijkheid, zoals wij ons tot het goede in hem wenden, als wij contact met hem zoeken. *Het beklagen is vergift.* Het heimelijk

zelfbeklag van de gebrekkige geeft hem een zekere wellust. De fantasie dekt de terugtocht voor de eisen, door in dromerijen de bevrediging van een grootheid en een zelfoverschatting aan te bieden, die in het leven niet is te vinden. Wij menen, dat ook de wens, in de fantasie de smaak van het toekomstig succes op goedkope wijze reeds te genieten, betreden moet worden, want dan verwondt het gebrekkige kind zich aan de grenzen van de werkelijkheid. Het gezonde en waardevolle moet verzorgd worden, moet tot ontplooiing en praktische resultaten komen. Hierbij vergeleken zijn alle ziekelijke verschijnselen, die schijnbaar op de voorgrond staan en het kind daar beheersen, van ondergeschikt belang. Slechts zo kan het aanpassingsvermogen aan de gezonde omgeving worden gesterkt.

Alle opvoedingspogingen stuiten dikwijls af op argwaan en wantrouwen, twee boosaardige en a-sociale trekken. Hier is het nutteloos de stand van de zaken uiteen te zetten; men dient er in dit geval op te wijzen, dat alleen in daadkracht de menselijke volwaardigheid tot uitdrukking komt. En verder, dat de eerlijke waardering, die men het gebrekkige kind schenkt, alleen reeds daarin ligt, dat men hem de arbeid, die men hem te doen geeft, toevertrouwt.

INHOUD

INLEIDING

VOORWOORD VAN OTTO EN DR ALICE RÜHLE

PROF. DR A. ADLER: Moeilijke Kinderen

DR E. WEXBERG: Het vreesachtige Kind

ADA BEIL: Het tegenstribbelende Kind

DR F. KÜNKEL: Het domme Kind

RUTH KÜNKEL: Het seksueel vroegrijpe Kind

M. SCHIRMEISTER: Het verwende Kind

A. APPELT: Het stotterende Kind

DR O. NAEGELE: Het misdadige Kind

O. RÜHLE: Het verwaarloosde Kind

O. KAUS: Het enige Kind

H. WEISKOPF: Het luie Kind

DR L. SEIF: Het Modelkind

DR MAX REIS: Het ziekelijke Kind

SOFIE LAZARFELD: Het leugenachtige Kind

H. FREUND: Het bedwaterende Kind

H. KRAMPFLITSCHK: Het fantastische Kind

K. SEELMANN: Het jongste en het oudste Kind

H. JACOBY: Het driftige Kind

DR A. RÜHLE: Het Stiefkind

DR B. KRAUSE: Het gebrekkige Kind